Издателска къща ХЕРМЕС

ХАВИЕР СИЕРА

Романът, който превзе класациите в 39 страни!

ТАЙНАТА ВЕЧЕРЯ

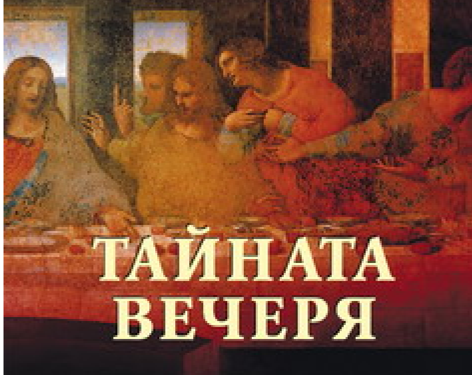
Издателска къща ХЕРМЕС
ХАВИЕР
СИЕРА
Романът, който
превзе класациите в 39 страни!
ТАЙНАТА
ВЕЧЕРЯ

ХАВИЕР СИЕРА
ТАЙНАТА ВЕЧЕРЯ

Превод: Екатерина Делева

Това е роман за мистерията „Леонардо да Винчи“, този път съсредоточена върху прочутия стенопис „Тайната вечеря“.

През 1497 година Леонардо нанася последните щрихи на „Тайната вечеря“. Около този стенопис се върти действието на романа на испанеца Хавиер Сиера, който смесва исторически факти с фикционални събития и герои. Разказът е от първо лице, това на отец Агустин Леире, доминикански инквизитор, изпратен в Милано по две причини: да разкрие анонимния информатор, който изпраща писма до Рим, съобщавайки, че „Тайната вечеря“ на Леонардо съдържа скрито еретично послание, а и за да разбере дали наистина това е вярно. Анонимният „доброжелател“, който се подписва като Прокобника, изпраща доклади всяка седмица, в които, освен подробни сведения за произведението на Леонардо, се съобщава, че в пъзел от седем части Леире би могъл да разкрие самоличността на Прокобника. По време на престоя си в църквата Santa Maria delle Grazie отчето се свързва с различни хора, между които и самият Леонардо, които му подсказват как да проведе по-нататъшното си разследване. Агустин отделя време и за обстоен оглед на рисунката, която е почти завършена.

Сиера нарича творбата си „разследващ роман“. Всички факти и книги, на които се позовава, са се случили и съществуват наистина. Което позволява на „Тайната вечеря“ да има претенции за увлекателно разказан и исторически достоверен роман.

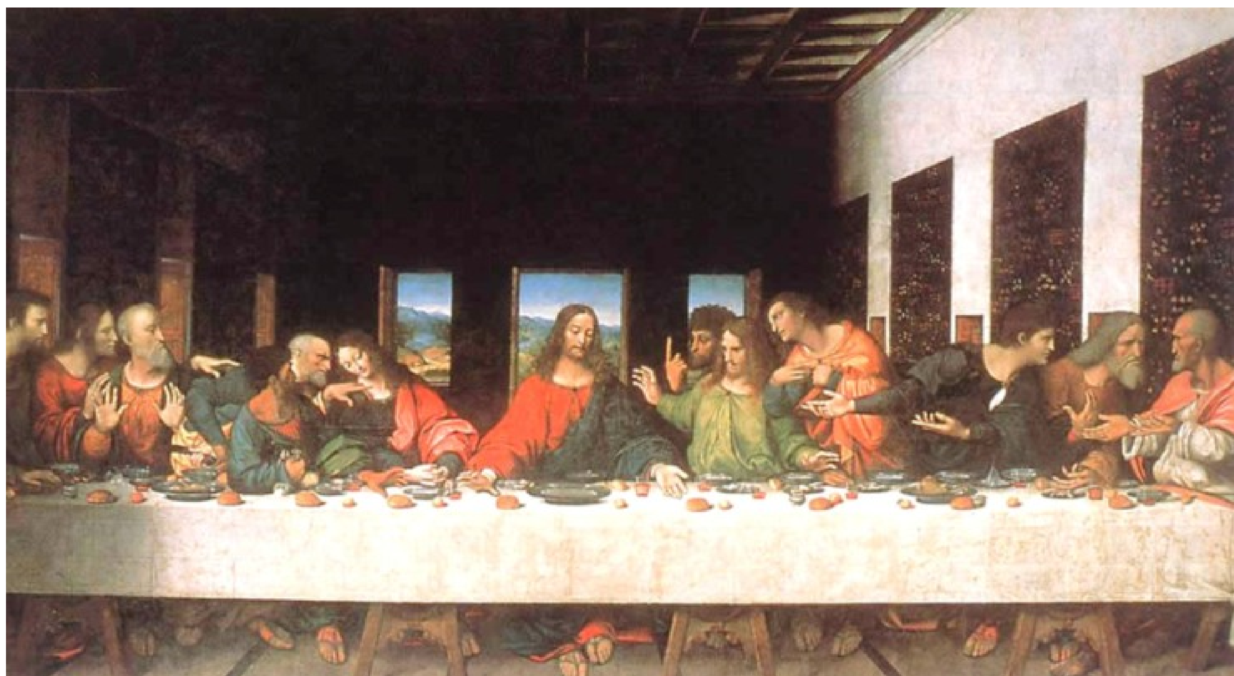

На Ева, която озарява пътя на този мореплавател, приемайки го винаги в своя тих пристан.

ВЪВЕДЕНИЕ

През Средновековието и Ренесанса хората в Европа все още притежавали способността да тълкуват древните символи и знаци. И въпреки че малцина от тях можели да четат и пишат, те знаели кога и как да тълкуват значението на един капител, на един щрих в картина или на знак по пътя.

С идването на рационализма тази способност за тълкуване на знаците била изгубена, а с нея и голяма част от богатството, завещано ни от нашите предци.

В тази книга ще откриете много от символите такива, каквито са били замислени. Но тя е и един опит да ни върне способността да ги разбираме и да ни обогати с безкрайното познание, скрито в тях.

1.

Не помня по-заплетена и опасна тайна от онази, която трябваше да разгадавам през Новата 1497 година, когато Папската държава наблюдаваше покрусеното от скръб херцогство на Лудовико Мавъра.

По онова време светът беше нестабилен и враждебен, истински ад от плаващи пясъци, в който над петнайсет века култура и вяра бе надвиснала заплахата да бъдат пометени от вълната от нови идеи, прииждащи от Изтока. С всеки изминал ден Гърция на Платон, Египет на Клеопатра или чудесата на Китай, открити от Марко Поло, печелеха повече адмирации от собствената ни библейска история.

Бяха смутни времена за християнството. Имахме папа симоник[1] — един испански дявол, коронясан с името Александър VI, който най-безсрамно бе купил тиарата си на последния църковен събор, — принцове, кланящи се на езическата красота, и пълчища въоръжени до зъби турци, чакащи сгоден момент да нахлуят в Западното Средиземноморие и да ни обърнат в исляма. Спокойно може да се каже, че в почти хиляда и петстотин годишната си история вярата ни никога не е била така уязвима.

В такова време живя и рабът Божи, който сега пише тези редове. В надпревара с един век на промени, с една епоха, в която границите на света се променяха всеки ден и която изискваше от нас неимоверни усилия за приспособяване. Сякаш с всеки изминал ден земята ставаше все по-голяма и това ни принуждаваше да опресняваме непрекъснато знанията си по география. Ние, духовниците, вече разбирахме, че няма да имаме сили да проповядваме вярата в един свят, населен с милиони блудни души, които дори не са чували за Христос, а най-големите скептици като мен вещаеха, че се задава период на неизбежен хаос, който ще доведе до нахлуването на нова орда езичници в Европа.

И въпреки всичко бяха вълнуващи години. Години, на които гледам с известна носталгия в старостта и в отшелничеството си, разяждащо бавно и здравето, и спомените ми. Ръцете вече почти не ме слушат, зрението ми отслабва, ослепителното слънце на Южен Египет замъгля разсъдъка ми и само в часовете на зазоряване мога да подредя мислите си, за да проумея участта си, довела ме тук. Участ, на която не

са чужди ни Платон, ни Александър VI, нито езичниците. Но да не избързвам със събитията.

Ще кажа само, че сега, в края на дните си, съм сам. От секретарите, които имах някога, не е останал никой и днес само Абдул, един момък, който не говори моя език и ме смята за чудат отшелник, дошъл да умре в родната му земя, се грижи за най-простичките ми нужди. Преживявам самотно в този древен гроб, изсечен в скалата — потънал в пясък и прах, нападан от скорпиони, с почти сакати нозе. Всеки ден верният Абдул се изкачва до тази дупка и ми носи безквасна питка и онуй, което има в дома си. Той е като гарвана, носил шейсет години в клюна си половин унция хляб на Павел Пустинника, който умира на повече от сто години в същите тия земи. За разлика от онази птица на провидението Абдул ми подава хляба с усмивка и не знае какво повече да стори. Доста е. За грешник като мен всяко съзерцание е нечакан дар от Бога.

Но не само самота разяжда душата ми, а и съжаление. Жал ми е, че Абдул няма да узнае никога какво ме е довело в неговото село. Не бих могъл да му обясня със знаци. И никога няма да прочете тези редове, а дори и да ги открие след смъртта ми и да ги продаде на някой камилар, съмнявам се, че те ще послужат за нещо друго, освен за подпалки за огън в студените нощи на пустинята. Тук никой не знае латински или друг романски език. И всеки път, когато ме види с тези свитъци, Абдул свива рамене в недоумение, сякаш знае, че пропуска нещо важно.

Тази мисъл ме измъчва ден след ден. Дълбокото ми убеждение, че нито един християнин няма да прочете някога тези страници, замъгля ума ми и очите ми се пълнят със сълзи. Щом ги допиша, ще помоля да ги погребат заедно с мен, с надеждата, че ангелът на смъртта ще склони да ги отнесе на Всевишния, когато дойде съдният час за душата ми. Тъжна е тази история: най-големите тайни не виждат никога бял свят. Дали моята ще види?

Съмнявам се.

Тук, в пещерите, наречени Ябал ал Тариф, на няколко крачки от големия Нил, който благославя с водите си негостоприемната и безлюдна пустиня, моля Господа да ми даде само толкова време, колкото да оправдая делата си с тези писания. Толкова съм далече от привилегиите, които имах някога в Рим, че дори новият папа да ми

прости, знам, че вече не мога да се върна в лоното на църквата. Не бих понесъл да не чувам далечните молитви на ходжите от минаретата и тъгата по тази земя, приела ме така великодушно, ще ме измъчва до сетния ми час.

Намирам утеха в желанието да подредя тези събития така, както се случиха. Едни от тях преживях лично. За други обаче разбрах доста време след като са се случили. И все пак, описани хронологично, те ще ви дадат представа, предполагаеми читателю, колко значима е тайната, която промени живота ми.

Не. Не мога повече да обръщам гръб на съдбата. И след като обмислих всичко, което съм видял с очите си, чувствам, че съм длъжен да го разкажа… дори никой да няма нужда от това.

---

[1] Купуване на църковни длъжности по примера на Симон, който искал апостолите да му продадат дарбата за правене на чудеса. — Б.пр. ↑

2.

Тази тайна се роди в нощта на 3 януари 1497 година далеч, много далеч от Египет. Онази зима преди четири десетилетия беше най-студената в летописите. Беше наваляло много сняг и цяла Ломбардия бе потънала под дебела бяла покривка. Манастирите „Сан Амброзио“, „Сан Лоренцо“, „Сан Еусторджо“ и дори острите върхове на катедралата бяха изчезнали под снега. По улиците пъплеха само каруци с дърва за огрев и половин Милано дремеше, потънал в тишина, която сякаш тегнеше от векове.

Беше към единайсет часа вечерта на втория ден от годината. Смразяващ писък на жена раздра ледения покой на двореца Сфорца. Подир писъка се дочу ридание, а след туй пронизителните вопли на дворцовите оплаквачки. С предсмъртния вик на светлейшата Беатриче д'Есте, тази красива млада жена в разцвета на силите си и съпруга на херцога на Милано, рухнаха завинаги и мечтите за славно херцогство. Боже милостиви! Херцогинята издъхна с широко отворени очи. Гневна. Проклинайки и Христос, и всички светии, че я прибират толкова рано, вкопчена с все сила в одеждите на ужасения изповедник.

Да. Без съмнение така започна всичко.

Бях на четирийсет и пет години, когато прочетох за пръв път доклада за станалото през онази нощ. Беше потресаващ разказ. От Витания го бяха изискали по обичайния път, secretissimus, от капелана в двора на херцога и без да се бави нито ден, той го бе пратил тутакси в Рим. Ушите и очите на Папската държава действаха така бързо и ефикасно, както в никоя друга страна. И много преди официалното съобщение за кончината на херцогинята да стигне до дипломатическата канцелария на Светия отец нашите братя вече разполагаха с всички подробности.

По онова време моята длъжност в сложната структура на Витания беше помощник на главата на ордена „Свети Доминик“. Организацията ни съществуваше в тесните рамки на секретността. Във време, белязано с дворцови интриги, убийства с отрови и фамилни предателства, Църквата имаше нужда от информационна служба, за да знае на каква почва стъпва. Бяхме таен орден, подчинен единствено на папата и на официалния глава на доминиканците. Затова извън него

почти никой не бе чувал за нас. Криехме се под широката мантия на Канцеларията за тайни шифри в Папската държава като неутрална, изолирана организация, почти без публични прояви и с ограничени правомощия. Но въпреки това зад закритите врати функционирахме като тайна конгрегация. Нещо като постоянна комисия за разглеждане на държавни въпроси, които биха помогнали на Светия отец да изпреварва действията на многобройните си врагове. Всяка новина, която можеше да засегне статуквото на Църквата, колкото и незначителна да беше тя, попадаше на часа при нас, преценяваше се и се предаваше на съответните власти. Това беше единствената ни мисия.

Така докладът за смъртта на нашата противница, дона Беатриче д'Есте, стигна до мен. Още виждам лицата на братята, посрещнали вестта. Тъпи и упорити. Те смятаха, че природата ни е спестила труда да я убиваме. Бяха съвсем ограничени. Действаха мигновено, като ешафод, като присъда на Светата инквизиция или като палач. Но с мен не беше така. За разлика от тях не бях така сигурен, че с кончината на херцогинята на Милано се слага край на дългата верига от застрашаващи вярата злоупотреби, заговори и опасности, които, изглежда, се криеха в двора на Мавъра и от месеци държаха нащрек информационната ни мрежа.

И наистина, достатъчно беше името ѝ да бъде споменато на някой от капитулите[1] във Витания, за да плъзнат слухове из цялото общо събрание. Всички я познаваха добре. Всички знаеха, че върши недотам богоугодни дела, но никой досега не бе посмял да я изобличи. Дона Беатриче всяваше такъв страх в Рим, че дори в доклада, изпратен ни от капелана на херцога, който освен това беше и предан абат в новия ни манастир „Санта Мария деле Грацие“, не се споменаваше нищо за недотам християнските ѝ занимания. Отец Виченцо Бандело, виден теолог и мъдър водител на миланските доминиканци, се задоволи да ни опише станалото, без да засяга никакви политически въпроси и да се компрометира.

Но и никой в Рим не го упрекна за проявеното благоразумие.

Според доклада, подписан от абат Бандело, всичко било наред до вечерта на трагедията. До този момент младата Беатриче имала всичко: могъщ съпруг, неизчерпаема жизненост и дете в утробата си, което скоро щяло да увековечи благородното фамилно име на бащата.

Опиянена от щастие, тя прекарала последния си следобед, като танцувала от зала в зала и играела с любимата си придворна дама в двореца Рокета. Херцогинята нямала грижите на всяка друга майка в своите владения. Дори нямало да кърми бебето, за да не развали малките си нежни гърди; подбрана внимателно дойка щяла да се заеме с отглеждането на новороденото, да го научи да ходи, да се храни, щяла да става рано и когато то се събуди, да го мие с вода и топли кърпи. Двамата — бебето и дойката — щели да живеят в Рокета, в стая, за чиято подредба Беатриче проявила доста грижи. За нея майчинството било благотворна и интересна игра без отговорности и опасности.

Но точно там, в малкия рай, който била създала за своето отроче, я сполетяло нещастието. Според отец Виченцо на свечеряване в деня на свети Базилио дона Беатриче припаднала на една от кушетките в стаята. Щом се свестила, се почувствала зле. Имала световъртеж и стомахът ѝ се бунтувал в мъчителни и напразни опити да повърне. Не знаела какво я е сполетяло, но след напъните да повърне усетила силни контракции ниско в корема, които предвещавали най-лошото. Синът на Мавъра тръгнал да излиза на бял свят по-рано, без никой да е предвидил подобна опасност. И Беатриче за пръв път се изплашила.

Този ден лекарите не дошли навреме в двореца. Наложило се да търсят акушерка извън стените на града и когато всички, които трябвало да помогнат на херцогинята, се събрали най-сетне при нея, било вече твърде късно. Пъпната връв, която хранела бъдещия Леон Мария Сфорца, се била увила около крехкото вратле на детето. Бавно притискала малкото гърло, като истинско въже, и накрая го задушила. Беатриче усетила веднага, че нещо не е наред. Синът ѝ, който само преди секунди напирал да излезе от утробата ѝ, изведнъж притихнал. Първо получил силен гърч и после, сякаш омаломощен, се отпуснал и издъхнал. Лекарите разрязали от горе до долу майката, която се гърчела в болки и отчаяние, стискайки със зъби една кърпа, натопена в оцет. Напразно. Отчаяни, те извадили едно посиняло мъртво бебе със светли и вече изцъклени очички, задушено в майчината утроба.

И така, смазана от болка, без да има време да се осъзнае и да поеме жестокия удар, нанесен ѝ от съдбата, след няколко часа издъхнала и самата Беатриче.

Абат Бандело пишеше в доклада си, че отишъл, когато вече била в агония. Цялата в кръв, с извадени вътрешности, потънала в ужасно зловоние и в делириум от болката, тя молела, крещейки, да се изповяда и причести. Но за късмет на нашия брат Беатриче д'Есте умряла, без да получи последно причастие…

И казвам точно: за късмет.

Херцогинята беше само на двайсет и две години, когато напусна нашия свят. Витания знаеше, че бе живяла греховно. От времето на Инокентий VIII и на мен самия ми се беше случвало да проверявам и да пращам в архива много документи по този въпрос. Хилядите очи на Канцеларията по тайни шифри в Папската държава бяха видели много добре каква е дъщерята на херцога на Ферара. Там, в главната ни квартира на хълма Авентино, можехме да се гордеем, че нито един важен документ, подготвен в който и да е европейски двор, не убягва на нашата институция. В Дома на истината десетки служители проверяваха всеки ден писания на всички езици, някои, от които бяха зашифровани с невероятно хитроумие. Ние ги разчитахме, подреждахме ги по важност и ги слагахме в архива. Но не всички. Онези, които се отнасяха до Беатриче д'Есте, представляваха от доста време приоритет в работата ни и се трупаха в една стая, до която малцина имахме достъп. Тези документи говореха недвусмислено за една Беатриче, обладана от демона на окултизма. Дори по-лошо, мнозина я споменаваха като главна вдъхновителка на изкуството на магията в двора на Мавъра. В една земя, пропита от традициите на най-пагубните ереси, този факт трябваше да се приема много сериозно. Но никой не го стори навреме.

В ръцете на доминиканците от Милано — сред които и отец Бандело — често попадаха доказателства, свидетелстващи, че както дона Беатриче, така и сестра й Изабела в Мантуа колекционират амулети и езически идоли и че и двете проявяват безкрайно уважение към гаданията на астролози и всевъзможни шарлатани. Но братята не направиха абсолютно нищо. Влиянието, което онези хора упражняваха върху Беатриче, беше така пагубно, че тя, горката, изживя последните си дни с убеждението, че краят на Светата майка, Църквата, е близък. Често казвала, че курията ще бъде отведена насила пред Страшния съд и там, сред архангели, светци и праведници, Всевишният ще осъди сурово всички ни.

Никой в Рим не познаваше по-добре от мен действията на миланската херцогиня. Докато четях докладите, които получавахме за нея, разбирах колко потайни могат да бъдат жените и откривах колко много бе променила тя нрава и стремежите на могъщия си съпруг само за четири години брачен живот. Накрая бях запленен от личността на дона Беатриче. Лековерна, отдадена на еретични четива и увлечена по всяка по-странна идея, плъзнала из владенията й, тя бе обладана от мисълта за превръщането на Милано в наследник на блясъка на Флоренция по времето на Медичите.

И струва ми се, точно това ме обезпокои. Въпреки че Църквата бе успяла бавно да подкопае устоите на могъщата флорентинска фамилия, рушейки подкрепата, която тя бе оказвала на мислители и артисти еретици, Ватиканът не бе подготвен да се справи с ново избуяване на тези идеи в големия Милано на север. Вилите на Медичите, споменът за Академията, създадена от Козимо Старши, за да бъде опазена мъдростта на древните гърци, или безбройните му протекции за архитекти, художници и скулптори оплодиха както богатото въображение на херцогиня Беатриче, така и моето. Но тя ги прие за водещи в своята съдба и в отровното си заслепение зарази и херцога.

Откакто Александър VI се възкачи на папския престол през 1492 година, започнах да пращам послания на висшестоящите в йерархията с предупреждения какво може да се случи. Никой не ми обърна внимание. Милано бе така близо до границата с Франция и политиката му спрямо Рим беше по традиция така враждебна, че градът можеше да се превърне в център на силен разкол в самото лоно на Църквата. Но и във Витания не ми повярваха. А папата, мек с еретиците — само година след като се добра до тиарата вече бе поискал прошка за преследването на кабалистите като Пико дела Мирандола, — не чу изобщо предупрежденията ми.

— Този отец Агустин Леире — казваха често за мен братята от Канцеларията по тайни шифри — обръща твърде много внимание на посланията на Прокобника. Накрая ще се побърка като него.

---

[1] Събрание на членовете на орден. — Б.пр. ↑

3.

Прокобника.

Това е елементът, който липсва, за да се подреди ребусът.

Неговата роля заслужава да бъде обяснена. Защото освен моите послания до Светия отец и до най-високите инстанции на доминиканския орден за грешния път, по който бе тръгнало миланското херцогство, съществуваше и друг източник на информация, който споделяше страховете ми. Това беше анонимен, добре осведомен свидетел, който всяка седмица изпращаше до нашия Дом на истината подробни писма, предупреждавайки, че в земите на херцога се разгръща колосална магьосническа операция.

Съобщенията му започнаха да пристигат през есента на 1496 година, четири месеца преди смъртта на дона Беатриче. Бяха адресирани до седалището на ордена в Рим, манастира „Санта Мария сопра Минерва“, където се четяха и пазеха, сякаш бяха дело на някой клет нещастник, обсебен от мисълта за предполагаемите отклонения на двора Сфорца от догмата. И не ги виня. Бяха времена на лудост и висшестоящите братя почти не обръщаха внимание на писмата на един фантазьор.

И не само те.

Архиварят на нашия Дом на истината беше човекът, който ми заговори за писанията на този нов пророк на последния капитул на Витания.

— Трябва да ги прочетете — рече ми той. — Още щом ги зърнах, се сетих за вас.

— Така ли?

Помня как архиварят, с очи на кукумявка, премигаше от вълнение.

— Интересно, писал ги е някой, който има същите страхове като вас, отец Леире. Пророк на апокалипсиса, образован и изкусен в граматиката, какъвто християнството не е виждало от времената на отец Танхелм от Амберес.

— Отец Танхелм ли?

— О… Един смахнат старец, който през XII век разобличава Църквата, превърнала се в бардак, и обвинява свещениците, че живеят

в разврат. Нашият Прокобник не стига дотам, макар по тона на писмата му да смятам, че скоро ще го направи.

Архиварят, изгърбен мърморко, добави и още нещо:

— Знаете ли кое го отличава от другите луди?

Поклатих отрицателно глава.

— Че изглежда по-осведомен от всеки един от нас. Този Прокобник е изключително прецизен. Знае всичко!

Клетият брат беше прав. В неговите свитъци от фина хартия с цвят на кост, изписани с изкусна калиграфия и събирани в дървен сандък с печат riservatto, се твърдеше с маниакално упорство за някакъв таен план за превръщането на Милано в нова Атина. Нещо подобно подозирах от доста време и аз. Мавъра, както и Медичите преди него, се числеше сред онези суеверни управници, които смятаха, че древните са имали много повече познания за мирозданието от нас. Тази идея беше стара. Според нея, преди Господ да накаже света с Потоп, човечеството се е радвало на цветущ Златен век, който първо флорентинците, а сега и херцогът на Милано искаха да възродят на всяка цена. И за да го постигнат, не биха се поколебали да загърбят и Библията, и догмите на Църквата, съзнавайки, че през онова славно време Господ още не бе създал институция, която да го представя.

Но имаше и друго: в писмата си той твърдеше, че крайъгълният камък на този проект се полагал под носа ни. Ако казаното от Прокобника беше вярно, то херцогът бе невероятно хитър. Планът му да превърне владенията си в средище за възраждането на философията и науката на древните щеше да се крепи на странна колона. И това беше ни повече, ни по-малко нашият нов манастир в Милано.

Прокобника успя да ме изненада. Който и да беше човекът, стоящ зад тези разкрития, той бе стигнал много по-далеч, отколкото аз бих дръзнал да стигна някога. Както ме предупреди архиварят, авторът на посланията сякаш имаше очи навсякъде. И не само в Милано, но и в самия Рим, защото някои от последните му писма започваха с „Augur dixit“[1], което ни обърка. С какъв точно информатор се сблъсквахме? Кой, освен много вътрешен човек от курията, можеше да знае как го наричат писарите на Витания?

Не можахме да посочим никого.

В онези дни манастирът, за който той говореше в писмата си — „Санта Мария деле Грацие“, — беше в строеж. Херцогът на Милано бе

избрал най-добрите в момента архитекти да го изградят: на Браманте възложи галерията на църквата, на Кристофоро Солари — интериора, и не пестеше дукати да плаща на най-добрите художници да изпишат всяка стена. Искаше да превърне манастира ни в семейна гробница, в място за вечен покой, което ще обезсмърти името му во веки веков.

И все пак онова, което за доминиканците беше преимущество, за автора на тези писма бе ужасно проклятие. И ако не се сложеше край на този проект, Прокобника вещаеше ужасни мъки за папата и пророкуваше, че настъпва епоха на мракобесие за цяла Италия. Анонимният подател на тези послания си бе спечелил заслужено прякора. Идеята му за християнството не можеше да бъде по-злокобна.

---

[1] Прокобникът (лат.). — Б.пр. ↑

4.

Никой не се вслуша в думите на незнайния нещастник до сутринта, когато пристигна петнайсетото писмо.

Този ден брат Джовани Гоцоли, моят помощник във Витания, влетя с гръм и трясък в скрипториума. Размахваше високо новото писмо на Прокобника и без да обръща внимание на укоризнените погледи на монасите, които четяха там, се насочи към моя пюпитър:

— Отец Агустин, трябва да видите това! Трябва да го прочетете незабавно!

Никога не бях виждал брат Джовани така възбуден. Младият монах размаха писмото пред очите ми и прошепна силно развълнуван:

— Невероятно е, отче. Не-ве-ро-ят-но.

— Кое е невероятно, братко?

Гоцоли си пое въздух:

— Писмото. Това писмо… Прокобника… Отец Ториани ви моли да го прочетете незабавно.

— Отецът?

Благочестивият Джоакино Ториани, трийсет и пети приемник на свети Доминик де Гусман на земята и глава на нашия орден, никога не бе вземал насериозно тези анонимни писма. Беше ги отхвърлял с безразличие, а понякога дори ме мъмреше, че си губя времето с тях. Защо тъй внезапно бе променил отношението си? Защо ми пращаше това писмо с настояването да го прегледам незабавно?

— Прокобника… — Гоцоли преглътна.

— Да?

— Прокобника е открил в какво се състои планът.

— Планът ли?

Брат Джовани продължаваше да държи писмото и да трепери от вълнение. Писмото, свитък от три страници със счупен червен восъчен печат, падна леко на бюрото ми.

— Планът на Мавъра — прошепна моят секретар и сякаш голям товар се смъкна от гърба му. — Не разбирате ли, брат Агустин? Откритието е какво всъщност той смята да направи в „Санта Мария деле Грацие“. Иска да направи магия!

— Магия ли? — не можах да се съвзема от изненадата.

— Прочетете го!

Зачетох съсредоточено писмото още там. Нямаше никакво съмнение, че бе написано от същия човек, пратил предишните: обръщенията и почеркът издаваха автора му.

— Прочетете го, братко! — повтори той.

Скоро разбрах защо настояваше толкова. Прокобника правеше ново разкритие, което никой не бе очаквал. Връщаше се почти шейсет години назад, към времето на папа Евгений IV, когато патриархът на Флоренция, Козимо де Медичи, наречен Старши, решил да финансира един събор, който можел да промени завинаги пътя на християнството. Беше стара история. Изглежда, Козимо бе свикал една неуспешна среща между различни дипломатически делегации, продължила няколко години, с което искал да постигне обединението на Източната и Римската църква. По онова време турците заплашвали да разпрострат влиянието си над Средиземноморието и трябвало да бъдат спрени на всяка цена. На стария банкер му хрумнала странната идея да обедини всички християни в едно, за да окажат съпротива на общия враг със силата на вярата. Но планът му се провалил.

Или може би не.

Това, което Прокобника разкриваше в писмото си, бе съществуването на таен замисъл, който съборът прикривал. Някаква задкулисна цел, чиито последствия се усещали в Милано дори днес, шест десетилетия по-късно. Според него освен за политически дискусии тогава Козимо де Медичи използвал голяма част от времето си да води преговори с делегациите, дошли от Гърция и Константинопол, за да осигури закупуването на древни книги, оптически уреди и дори ръкописи на Платон и Аристотел, смятани за изгубени. Заръчал всички те, без изключение, да бъдат преведени и от тях научил смайващи неща. Така открил, че в Атина вярвали в безсмъртието на душата и знаели, че причината за всичко, което става на тази земя, е в небесата. Но трябва да е ясно: атиняните вярвали не в Бога, а във влиянието на небесните тела. Тоест според онези писания звездите влияели на материята с някаква „духовна топлина“, подобна на онази, която свързва тялото и душата у човешките същества. Аристотел бил научил това от хрониките на Златния век и Козимо бил запленен от неговите уроци.

Според Прокобника старият банкер основал Академията по примера на древните, за да запознае хората на изкуството с тези тайни. От книгите се убедил, че създаването на една творба на изкуството е точна наука. Замислена в съответствие с някои важни ключови комбинации, тя би отразила космическите сили и би могла да се използва за закрилата или гибелта на този, който я притежава[1].

— Е, какво? Вече разбирате ли, отец Агустин? — Въпросът на Гоцоли ме извади от вцепенението. — Прокобника казва, че изкуството може да се използва като оръжие!

Наистина. В следващия пасаж се говореше за силата на геометрията. Числата, хармонията и звукът бяха елементи, които можеха да се използват в едно произведение на изкуството, за да излъчва то благоприятни вибрации. Питагор, един от защитниците на Златния век, очаровал Козимо де Медичи, казвал, че „единствените богове, чието съществуване може да бъде доказано, са числата“. Прокобника проклинаше всичките.

— Оръжие — рекох през зъби. — Оръжие, което Мавъра иска да скрие в „Санта Мария деле Грацие“.

— Точно така! — отвърна гордо Гоцоли. — Точно това казва. Не е ли невероятно?

Започвах да разбирам внезапния интерес на отец Ториани. Преди години любимият ни водач бе осъдил творбите на художника Сандро Ботичели заради подобно подозрение. Обвини го, че търси вдъхновение от езическите култове, за да илюстрира църковните дела, въпреки че в разоблičението му се криеше и нещо друго. Благодарение на информаторите на Витания Ториани узна, че във Вила ди Кастело на фамилията Медичи Ботичели нарисувал настъпването на пролетта, използвайки някаква „магьосническа“ техника. Танцуващите нимфи в картината били разположени като частите на огромен талисман. По-късно Ториани научи, че Лоренцо ди Пиерфранческо, покровителят на Ботичели, го помолил да му направи амулет против остаряване. Картината изпълнявала ролята на желания магически лек. Всъщност тя съдържала цял трактат срещу хода на времето, включващ божествата на Олимп, които танцували срещу настъпващия Кронос. И подобна творба трябвало да мине за религиозна, като я предложили за украса на един флорентински параклис!

Нашият водач съзрял навреме коварния замисъл. Ключа към него видял у една от нимфите в Пролет, Клорис, нарисувана с излизащо от устата й виещо се клонче. Това бил недвусмисленият символ на „зеления език“ на алхимиците, на тези търсачи на вечната младост, обладани от скверни идеи, които Светата инквизиция преследваше навсякъде, където се пръкваха. И въпреки че във Витания не успяхме да дешифрираме мистериозния език, самото съмнение бе достатъчно картината да не се появи в никоя църква.

А сега, ако Прокобника беше прав, имаше опасност тази история да се повтори и в Милано.

— Кажете ми, братко Джовани, знаете ли защо отец Ториани ме моли да видя това писмо?

Помощникът ми, който вече бе седнал на съседния пюпитър и разглеждаше един молитвеник със съвсем пресни илюстрации, ме погледна така, сякаш не разбираше въпроса:

— Но как? Не стигнахте ли до края на писмото?

Отново вперих поглед в написаното. В последния пасаж Прокобника говореше за смъртта на Беатриче д’Есте и за това, че тя ще ускори осъществяването на магьосническия план на Мавъра.

— Не виждам нищо особено, скъпи ми Джовани — възразих аз.

— Не ви ли прави впечатление, че споменава съвсем ясно за смъртта на херцогинята?

— И защо да ми направи?

Отец Гоцоли изсумтя:

— Защото Прокобника е сложил дата на това писмо и го е пратил на 30 декември. Два дни преди злополучния край на дона Беатриче.

---

[1] Преди Козимо Старши с тези тайни били запознати строителите на готическите катедрали, които получили сведенията от Изтока много преди те да бъдат пренесени във Флоренция. В друг мой роман, Катедралните порти, обяснявам как е станало това преливане на древна мъдрост. — Б.а. ↑

5.

— Значи се заклевате, че в тази стена сте скрили някаква тайна?

Марко д'Оджоно потриваше брадичка, объркан, поглеждайки отново стената, върху която маестрото рисуваше. Леонардо да Винчи се забавляваше с тези игрички. Когато беше в добро настроение, както днес, той не приличаше на прочутия художник, изобретател, майстор на музикални инструменти, инженер и любимец на херцога, спечелил възхищението на половин Италия. В онази студена утрин погледът на маестрото беше като на палаво момче. Макар и да знаеше, че го прави против волята на монасите, той използва наситеното с напрежение спокойствие, в което живееше Милано след смъртта на херцогинята, за да огледа работата си в столовата на доминиканските братя. Доволен сред апостолите там, горе, покатерен на скелето, високо шест метра, той скачаше от дъска на дъска като хлапак.

— Разбира се, че има тайна! — викна той. Заразителният му смях екна сред пустите сводове на „Санта Мария деле Грацие". — Трябва само да гледате съсредоточено творбата ми и да обърнете внимание на числата. Бройте! Бройте! — засмя се той.

— Но, маестро…

— Добре — поклати снизходително глава Леонардо, като провлече последната сричка в знак на протест. — Виждам, че трудно ще те науча. Защо не вземеш Библията — ей там, долу, до кутията с четките — и не прочетеш тринайсета глава на Йоан, стих двайсет и първи? Може пък така да получиш просветление.

Марко, един от младите и напети ученици на тосканеца, се втурна да вземе свещената книга. Сигурно тежеше няколко фунта. С усилие разлисти този екземпляр, отпечатан във Венеция, с корици от катраненочерна кожа и с медна украса, и го отвори на Евангелие от Йоан. Беше красиво издание, с гравирани плетеници от цветя по заглавията, изпъстрено с готически букви, големи и черни.

— „Като каза това — започна да чете той, — Иисус се смути духом, засвидетелствува и рече: «истина, истина ви казвам, че един от вас ще Ме предаде». Тогава учениците взеха да се споглеждат един друг, недоумявайки за кого говори. А един от учениците, когото Иисус

обичаше, беше се облегнал на гърдите Иисусови. Нему Симон Петър кимна да попита кой ли ще е, за кого говори.“

— Хайде, стига толкова! — гръмна гласът на Леонардо от скелето. — Сега погледни насам и ми кажи, все още ли не разбираш тайната ми?

Ученикът поклати глава. Марко разбираше, че маестрото е намислил нещо:

— Синьор Леонардо — започна с искрено разочарование той, преди да изрече упрека си, — известно ми е вече, че работите по тази част от евангелието. Нищо ново не ми казвате, като ме карате да чета Библията. Но аз искам да знам истината.

— Истината ли? Коя истина, Марко?

— В града се носи слух, че се бавите толкова с довършването на тази творба, защото искате да скриете нещо важно в нея. Отказахте се от техниката на фреската заради някаква нова, по-бавна. Защо? Ще ви кажа: защото така ще можете да обмислите по-добре онуй, което искате да внушите.

Леонардо го гледаше, без да мигне.

— Всички знаят колко обичате тайните, маестро, и аз искам да ги узная всичките!… Три години съм край вас, забърквам смеси и винаги съм ви подръка със скиците и картоните, затуй смятам, че би трябвало да имам някакво предимство пред хората навън, нали?

— Да, да. Но мога ли да знам кой говори такива неща?

— Кой ли, маестро? Всички! Дори монасите от този свят дом спират често учениците ви и ги разпитват!

— И какво разправят, Марко? — гръмна пак гласът му от високото, още по-развеселен.

— Че вашите Дванайсетима не са истинските портрети на апостолите, както биха ги нарисували брат Филипо Липи или Кривели, че представляват дванайсетте съзвездия от зодиака, че в жестовете на ръцете им сте скрили нотите на една от вашите партитури за херцога… Какво ли не говорят, маестро.

— А ти?

— Аз ли?

— Да, да, ти — лицето на Леонардо светна отново в хитра усмивка. — След като си бил така близо до мен и всеки ден си работил в тази великолепна зала, какво мислиш?

Марко вдигна поглед към стената, по която тосканецът правеше тук-там ретуш с четка с много фини косми. Върху северната стена бе нарисувана най-невероятната Тайна вечеря, която Марко бе виждал някога. С Исус, телом и духом, застанал точно в центъра на композицията. Беше разтворил ръце с тъжен поглед и сякаш наблюдаваше скришом реакциите на учениците си, след като току-що им бе разкрил истината. До него седеше Йоан, любимецът, заслушан в онова, което му шепнеше Петър. И ако човек изостреше сетивата си, можеше да види едва ли не как устните му потрепват. Бяха така истински!

Но Йоан не се беше облегнал на гърдите на учителя, както се казваше в евангелието. Дори не личеше изобщо да го е правил. От другата страна на Христос стоеше прав Филип, гигантът, сочейки с ръце гърдите си. И сякаш питаше Месията: „Аз ли съм предателят, Господи?“. Или Големият Яков, изпъчил гърди като телохранител, вричащ се във вечна вярност. „Никой не ще ти стори зло, докато аз съм наблизо“, перчеше се той.

— Е, Марко? Още не си казал нищо.

— Не знам, маестро… — запъна се той. — В тази ваша творба има нещо, което ме обърква. Толкова е, толкова…

— Толкова…?

— Толкова близка, човешка, че нямам думи.

— Добре! — похвали го Леонардо, бършейки ръце в престилката си. — Виждаш ли? Без да искаш, вече си по-близо до моята тайна.

— Не ви разбирам, маестро.

— И може би никога няма да успееш — усмихна се той. — Но чуй какво ще ти кажа: всяко нещо в природата си има своята тайна. Птиците крият от нас тайната на своя полет, водата е скътала дълбоко загадката за невероятната си сила… И ако успеем да превърнем живописта в отражение на тази природа, няма ли да е редно да вложим в нея същата тази огромна способност да съхранява информация? Винаги, когато се възхищаваш на една картина, помни, че навлизаш в дълбините на най-висшето изкуство. Не оставай никога на повърхността й: трябва да проникнеш в сцената, да се раздвижиш сред елементите й, да откриеш нови гледни точки, да усетиш какво е скрито в нея… и така ще стигнеш до истинското й значение. Но те предупреждавам: за това се иска смелост. Много често онова, което

виждаме в един стенопис, е съвсем различно от всичко, което сме очаквали. Това ще ти кажа.

6.

Брат Джовани изпълни, без да се мае, и втората част от задачата, която му бе възложил главата на ордена.

Подир нашия разговор и след като ми показа последното писмо на Прокобника, на смрачаване той тръгна от Витания за седалището на ордена. Ториани му бе заръчал да отиде и да му разкаже как съм реагирал. По-точно искаше да знае какво е мнението ми относно мълвата за големите отклонения от канона във вътрешната декорация на „Санта Мария деле Грацие“. Моят помощник сигурно му е предал точно и ясно посланието ми: ако най-сетне са обърнали внимание на старите ми страхове и са свързали с тях разкритията на Прокобника като правдоподобни, то той трябваше да бъде открит в Милано, за да разберем лично от него какъв е обхватът на тайните планове, които херцогът има за този манастир.

— И най-вече — настоях пред Джовани — трябва да проучим творбите на Леонардо да Винчи. Във Витания вече имаме доказателства за склонността му да прикрива еретически идеи в привидно религиозни картини. Леонардо е работил много години във Флоренция, поддържал е връзка с потомците на Козимо Старши и от всички артисти, които работят в „Санта Мария“, е най-склонен да прегърне идеите на Мавъра.

Гоцоли трябваше да добави в доклада си за отец Ториани и другото ми голямо притеснение: подчертах колко е важно да се започне разследване за смъртта на дона Беатриче. Това толкова точно предсказание на Прокобника подсказваше съществуването на някакъв зловещ окултен план, вдъхновен може би от херцог Лудовико или от коварните му съветници, за внедряването на еретическа република в сърцето на Италия. Въпреки че нямаше много смисъл в това, херцогът да поръча убийството на съпругата си и на нероденото си дете, все пак начинът на мислене на посветените в окултните науки често следваше неведоми пътища. Неведнъж бях чувал, че преди да се предприеме едно велико дело, трябвало да се принесе в жертва някоя знатна личност. Древните, тези варвари на Златния век, го правели често.

Предполагам, че моята категоричност е окуражила Ториани.

Главата на ордена уведоми брат Гоцоли за намеренията си и на другата сутрин въпреки снега, който още се сипеше над Рим, напусна владенията си в манастира „Санта Мария сопра Минерва“, решен да стигне до корена на проблема.

Без да обръща внимание на затрупаните със сняг улици на Вечния град, Ториани се изкачи до седалището на Витания на муле и пожела да се срещне с мен възможно най-бързо. И досега не знам как точно му бе предал идеите ми брат Гоцоли, но очевидно го беше впечатлил. Никога не бях виждал нашия водач такъв: под сивите му, сякаш угаснали очи висяха две тежки морави торбички; гърбът му като че се бе изкорубил под тежестта на страшната отговорност, която носеше, похабила бавно веселия му нрав и сломила раменете му, които на моменти също отмаляваха. Ториани, мой наставник, покровител и стар приятел, носеше в края на живота си следите на разочарованието, белязали лицето му. И все пак очите му издаваха някаква припряност:

— Ще приемете ли един клет, подгизнал и болен раб Божи? — рече, още щом ме зърна на входа на Витания.

Ще излъжа, ако заявя, че не съм се изненадал, виждайки го толкова рано. Беше се изкачил до главната ни квартира сам, без придружители, метнал одеяло върху одеждите си, но по сандали, увити в заешки кожи. Щом главата на ордена „Свети Доминик“ напускаше така внезапно обителта на братството и енорията си и прекосяваше града в това лошо време, за да се срещне с отговорника на службата за информация, положението сигурно беше тежко. И макар по мрачното му лице да личеше, че иска да говорим възможно по-скоро, не посмях да го питам нищо. Изчаках да свали кожите и да изпие чашата топло вино, която му предложихме. Качихме се в малкия му кабинет — тъмно и отрупано със сандъци и ръкописи помещение, от което се виждаше цял Рим — и още щом вратата зад нас хлопна, отец Ториани потвърди страховете ми:

— Разбира се, че съм дошъл заради тия проклети писма! — възнегодува той, повдигайки белите си вежди. — И ме питате кого смятам за техен автор? Точно вие ли, отец Леире?

Ториани си пое дълбоко дъх. Мъчеше се да стопли болнавото си тяло, докато виното постепенно започваше да му действа. Навън снегът се сипеше над долината.

— Имам чувството — продължи той, — че нашият човек трябва да е от обкръжението на херцога, а ако не, то е някой от братята в новия манастир „Санта Мария деле Грацие“. Това е човек, който познава добре начина ни на живот и знае на кого праща писмата си. И все пак…

— Все пак?

— Вижте, отец Леире: откакто прочетох писмото, с чието съдържание се запознахте вчера, почти не съм мигнал. Там, навън, има някой, който ни предупреждава за тежко посегателство срещу Църквата. Проблемът е много сериозен, още повече, ако нашият информатор, както се опасявам, е от общността в „Санта Мария“…

— Нима смятате, че Прокобника е доминиканец, отче?

— Почти сигурен съм. Някой отвътре, който е свидетел на настъплението на Мавъра и не смее да го разкрие от страх да не бъде преследван.

— И предполагам, вече сте проучили тези монаси, търсейки въпросния човек, или греша?

Ториани се усмихна доволно.

— Всичките. Без изключение. И повечето произхождат от добри ломбардски фамилии. Това са верни на Мавъра и на Църквата монаси, хора, които не се занимават с фантазии и съзаклятия. С една дума, добри доминиканци. Не мога да си представя кой от тях може да е Прокобника.

— Ако е някой от тях.

— Разбира се.

— Позволете да ви напомня, отче Ториани, че Ломбардия винаги е била земя на еретици…

Свивайки се зиморничаво, главата на ордена сподави една кихавица, преди да отговори:

— Това беше отдавна, отче. Много отдавна. След повече от двеста години няма и следа от катарската ерес в областта. Вярно е, че ония проклетници, които станаха причина любимият ни свети Доминик да създаде Светата инквизиция, намериха убежище там след Албигойския кръстоносен поход[1], но всички измряха, без да успеят да заразят никого с идеите си.

— И все пак не може да се отрече, че тяхната ерес е стигнала до гражданите на Милано. Как иначе ще са така отворени за еретичните

идеи? И как херцогът ще приеме тази скверна вяра, ако сам не е расъл в благоприятна среда? И по каква причина — продължих аз, — един верен на Рим доминиканец ще се крие зад анонимни послания, ако самият той не изповядва ереста, за която сега пише доноси?

— Врели-некипели, отче Леире! Прокобника не е катар. По-скоро обратното: тревожи се за опазването на правата вяра по-ревностно от самия главен инквизитор на Каркасон.

— Преди да дойдете, прочетох още веднъж всички писма на този човек. Прокобника има ясна цел още от самото начало: иска да изпратим някого и да осуетим плановете на Мавъра в „Санта Мария деле Грацие“. Сякаш онова, което херцогът прави навсякъде из Милано — площадите, каналите за вътрешно плаване, шлюзовете, — не го интересува… И това потвърждава вашата хипотеза.

Ториани кимна доволен.

— Но, отче — възразих аз, — преди да пристъпим към действие, би трябвало да преценим дали в този негов замисъл не се крие някаква клопка.

— Как? Искате да оставите Прокобника сам, въпреки доказателствата, които ни предоставя? Но нали самият вие разобличавате от доста време отклоненията от догмата на покойната съпруга на Мавъра!

— Точно така. Тази фамилия е хитра. Няма да е лесно да намерим улики срещу нея. И казвам само, че трябва да действаме много внимателно, за да не направим погрешна стъпка.

— Не, отче. Няма нищо такова. Този човек който и да е той, търси помощта ни и ние не можем да му я отказваме повече. Освен това трябва да знаете, че чрез кардинал Асканио, брата на херцога, съм проверил и най-малките подробности, посочени в писмата му. И повярвайте, всички са точни.

— „Точни“ — повторих, мъчейки да подредя мислите си. Знаете ли какво? Струва ми се, че онова, което ме изненадва най-много в целия този случай, е промяната във вашата позиция, отче Ториани.

— Няма подобно нещо — възрази той. — Събирах в архива писмата на Прокобника, докато не получа солидни доказателства в тяхна подкрепа. Ако не им вярвах, щях да ги унищожа, не е ли така?

— В такъв случай, отче, щом нашият информатор служи на истината, щом е доминиканец, загрижен за бъдещето на своя нов

манастир, защо според вас държи името му да остане неизвестно за онези, които всъщност предупреждава?

Отец Джоакино сви рамене и ме погледна безпомощно:

— Дано да разбера, отец Леире. Това ме тревожи. Колкото повече се бавят отговорите по този въпрос, толкова повече се притеснявам. Много са битките, които орденът ни води днес, и да отвориш още една рана в лоното на Църквата е все едно да я обезкръвиш безвъзвратно. Затова е дошло време да действаме. Не можем да позволим и в Милано да се случи онова, което вече става във Флоренция. Ще е истинско бедствие!

„Още една рана." Поколебах се дали да засегна темата, но тъй като Ториани мълчеше, нямах друг избор:

— Предполагам, имате предвид отец Савонарола …

— Че кого другиго? — старецът си пое дъх, преди да продължи. — Търпението на Светия отец се изчерпа и той смята вече да го отлъчи. Проповедите му срещу богатството на папата стават все по-жлъчни; на всичко отгоре предсказанията му за края на Медичите се сбъднаха и сега, следван от тълпата, говори за страшните наказания, които Господ ще прати на Папската държава. Казва, че Рим трябва да изкупи греховете си със страдания, и се радва, проклетникът. И знаете ли кое е най-лошото? Че с всеки изминал ден има все повече последователи. А ако и херцогът на Милано прегърне тази гибелна идея за надвиснала катастрофа, никой няма да може да спре опозоряването на нашата институция…

Прекръстих се, смутен от злокобната картина, която главата на ордена рисуваше.

По онова време Джироламо Савонарола беше, както цял Рим знаеше, големият проблем на Ториани. Всички говореха за него. Този доминиканец, страстен читател на Апокалипсиса, блестящ оратор и изкусител наскоро бе създал теократична република във Флоренция, за да запълни празнотата, останала след бягството на фамилията Медичи. И проповядваше яростно от новия си амвон срещу изстъпленията на Александър VI. Савонарола беше или луд, или още по-лошо — безразсъден. Не чуваше призивите за спазване на реда, които получаваше от висшестоящите, и съзнателно не зачиташе каноническите закони. Онези Dictatus Papae, които от XI век освобождаваха първосвещеника и курията му от всички грехове, не

значеха нищо за него и той крещеше от амвона, нарушавайки и деветнайсетата сентенция („Никой не може да съди папата“), че той трябвало да бъде спрян в името на Бога.

Главата на нашия орден се беше отчаял. Не само че не можеше да възпре този жаден за слава екзалтиран маниак, но поведението на Савонарола компрометираше пред Негово светейшество целия орден. Този размирник, горделив като Самсон пред филистимците, бе отхвърлил кардиналския сан, който му предложиха, за да го накарат да млъкне, и дори отказа да напусне своята трибуна във флорентинския манастир „Сан Марко“, заявявайки, че имал да изпълнява по-важна, божествена мисия. Това беше единствената причина, поради която отец Ториани не искаше лоялността на проповедниците от ордена „Свети Доминик“ да бъде поставяна под съмнение в Милано. Ако Прокобника беше доминиканец и с право предупреждаваше за еретичните планове на Мавъра в новия ни манастир в града, орденът щеше отново да пострада.

— Взех решение, братко — заяви много сериозно отецът след кратък размисъл: — трябва да премахнем всякаква сянка на съмнение за творбите в „Санта Мария деле Грацие“, дори да се наложи да прибегнем до силата на Светата инквизиция.

— Pater! Нима смятате да съдим херцога на Милано? — запитах обезпокоен.

— Само ако се наложи. Нали знаете, че няма по-голяма радост за един светски херцог от тази, да разкрива слабостите на нашата Църква и да ги използва срещу нас. Затова сме принудени да го изпреварим. Един нов скандал като този със Савонарола ще злепостави още повече нашия орден в Папската държава. Разбирате ли?

— И как, ако мога да попитам, смятате да стигнете до Прокобника, да проверите твърденията му и да съберете необходимата информация, за да го осъдите, без да събудите подозренията му?

— Мислих много за това, скъпи ми отец Агустин — подхвърли загадъчно той. — Знаете по-добре и от мен, че ако изпратя някой от нашите инквизитори с явна мисия, трибуналът в Милано ще започне да задава много въпроси и дискретността, необходима в случая, ще бъде нарушена. И ако наистина има такъв голям заговор, всички доказателства ще бъдат укрити на часа от съмишлениците на Мавъра.

— Тогава какво?

Ториани отвори вратата на кабинета и слезе по стълбите до входната порта, без да отговори. Излезе в двора на конюшните и си избра едно муле, давайки ми да разбера, че спешната ни среща е приключила. Навън виелицата продължаваше да вилнее.

— Кажете ми какво смятате да правите? — настоях аз.

— Мавъра е обявил, че тържественото погребение на херцогинята е след десет дни — отвърна той най-сетне. — В Милано ще се стекат пратеници отвсякъде и тогава ще е по-лесно да се влезе в „Санта Мария деле Грацие", да се проведе необходимото разследване и да се открие Прокобника. Въпреки това — продължи той — не можем да пратим кой да е монах. Трябва да е някой с точна преценка, който разбира от закони, ереси и тайни шифри. Задачата му ще бъде да открие Прокобника, да провери едно по едно обвиненията му и да задържи еретика. И това трябва да бъде човек от този дом. От Витания.

Отец Ториани хвърли боязлив поглед към пътеката, по която трябваше да поеме. Ако имаше късмет, щеше му трябва цял час, за да я измине и ако мулето не го хвърлеше върху някой леден блок, щеше да стигне невредим у дома по обяд.

— Човекът, който ни трябва — рече той, сякаш щеше да съобщи нещо важно, — сте вие, отец Леире. Никой друг не би се справил по-добре с този въпрос.

— Аз ли? — бях слисан. Беше произнесъл името ми с болезнена наслада, докато ровеше в дисагите на мулето. — Но нали знаете, че имам работа тук, задължения…

— Това е най-важно!

И като извади голяма връзка документи със собствения му печат, ми я подаде заедно с последната си заповед:

— Ще заминете веднага за Милано. Още днес, ако е възможно. И с това — той погледна връзката документи, които вече държах в ръце — ще откриете нашия информатор, ще проверите каква е истината за тази нова опасност и ще се опитате да намерите решение.

Водачът на ордена посочи първия пергамент от връзката. На него беше написана с големи букви и с червено мастило загадката, в която бе скрито името на нашия информатор. Бях я виждал неведнъж, с нея завършваше всяко писмо на Прокобника, но до този момент не й бях обръщал внимание.

Погледът ми се замъгли, като се вгледах в тези седем реда, и усетих, че се превръщат в най-големия ми проблем.

Те гласяха:

Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum adspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata
aliis iradere.
Veritas[2]

---

[1] През 1208 г. папа Инокентий III заповядва да се изкорени катарската ерес, създавайки войска, която да унищожи еретиците във френски Лангедок. Макар да е прието, че през 1244 г. при крепостта Монсегюр са унищожени и последните еретици, много историци считат, че цели фамилии „добри хора“ намират убежище в Ломбардия, близо до днешен Милано, където, защитени от репресиите на Рим, запазват своята вяра. — Б.а. ↑

[2] От латински: „Преброй очите, / без да гледаш лицето. / Числото на моето име / ще откриеш от едната страна. / Наблюдавайте и предайте на другите / какво сте видели. / Истина“. — Б.а. ↑

7.

И аз, естествено, се подчиних. Какво можех да сторя?

Пристигнах в Милано след Нощта на влъхвите. Беше съботна утрин, блестящият сняг ме заслепяваше, а чистият въздух вледеняваше безжалостно вътрешностите ми. Бях яздил без отдих, като спях по три-четири часа в мизерни страноприемници, и стигнах до града вкочанен и прогизнал от тридневното пътуване посред най-върлата зима, която помнех. Но това нямаше значение. Милано, столицата на Ломбардия, средище на дворцови интриги и териториални спорове с Франция и със съседните графства, градът, за който толкова бях чел, лежеше вече в краката на коня ми.

Мястото бе впечатляващо. Градът на фамилия Сфорца, най-големият на юг от Алпите, заемаше двойно повече площ от Рим: осем големи порти се издигаха по фланговете на непристъпна крепостна стена, опасваща това разположено в кръг градище, което, погледнато от висинето, сигурно приличаше на щит на гигантски воин. И все пак не отбранителната му мощ ме смая: това беше един нов и чист град, който внушаваше чувството за ред. Гражданите му не се облекчаваха по всеки ъгъл, както в Рим, а блудниците не налитаха на пътниците, за да се предлагат. Там всеки ъгъл, всяка къща, всяка обществена сграда бяха сякаш замислени за някаква висша функция. А благотворното влияние на гордата и крехка като скелет катедрала, пълна противоположност на масивните грамади в италианския Юг, се стелеше над долината. Гледан от хълмовете, Милано беше последното място на света, където можеха да пуснат корени безпорядъкът и грехът.

Малко преди да стигна до Порта Тичинезе, най-аристократичния подстъп към този град, един любезен търговец ми предложи да ме придружи до кулата Филарете, главния вход към крепостта на Мавъра. Разположен в единия край на градския щит, замъкът на семейство Сфорца приличаше на миниатюрно копие на огромните градски стени. Търговецът се засмя, като видя смаяното ми изражение. Каза, че бил кожар от Кремона и добър католик и че ще ме придружи с радост и вътре в крепостта, ако благословя и него, и семейството му. Приех предложението.

Добрият човечец ме остави пред замъка на херцога точно в деветия час. Това място беше още по-впечатляващо, отколкото си бях представял. Флагчета със страховития герб на фамилията Сфорца — една гигантска змия, поглъщаща страдалец — се спускаха от бойниците. Сини ленти се вееха на вятъра, а половин дузина огромни комини, забити във вътрешността на крепостта, бълваха големи вълма гъст черен дим. Входът на кулата Филарете представляваше внушителна подемна решетка и двукрила врата, обкована с бронз, огъваща се под собствената си тежест. Пазеха я не по-малко от петнайсет души, които пробождаха с пики чувалите със зърно, возени от коларите към кухните.

Един от тези униформени мъже ми посочи пътя. Трябваше да тръгна към западния край на кулата и да попитам за приемната и за „траурния кабинет“, подготвен за посрещането на делегациите, които щяха да се стекат за погребението на дона Беатриче. Моят водач от Кремона ме беше предупредил вече, че целият град ще замре, когато този момент настъпи. Но всъщност в този час нямаше голямо раздвижване. Изненадах се, че секретарят на Мавъра, дългнест царедворец с безучастно лице, се появи почти веднага, за да ме приеме. Служителят се извини, че не можел да отведе мен, раба Божи, при господаря си. Но все пак прегледа скептично пълномощното ми писмо, увери се, че папският печат е автентичен, и ми го върна, изразявайки съжалението си.

— Съжалявам, отец Леире — каза Маркезино Станга, това беше името му, и се впусна в порой от извинения. — Трябва да разберете, че моят господар не приема никого след смъртта на съпругата си. Предполагам, съзнавате, че преживяваме много труден момент и че херцогът има нужда от усамотение.

— Разбира се — потвърдих с престорена учтивост.

— Въпреки всичко — продължи той, — щом траурът свърши, ще кажа да го известят за присъствието ви в града.

Бих предпочел да мога да погледна Мавъра в очите и да доловя, както при толкова разпити, на които бях присъствал, дали в тях се крие сянката на ереста или греха. Но този служител в къса кадифена дреха и с червена шапка, гарнирана с кожи, който говореше с недостойна надменност, бе решен да ми попречи:

— Не можем и да ви подслоним, както правим обикновено — рече сухо. — Замъкът е затворен и не приемаме гости. Умолявам ви, отче, да се молите за душата на дона Беатриче и да дойдете пак след погребението. Тогава ще ви посрещнем както подобава.

— Requiescat in pace[1] — промълвих аз и се прекръстих. — Тъй и ще сторя. Ще се моля и за вас.

Обзе ме странно чувство. След като бях лишен от възможността да съм близо до херцога и семейството му и се простих с надеждата да побродя по-свободно из замъка му, разследването ми щеше да се позабави. Трябваше да намеря скромен подслон, където да мога да работя. С документите на Ториани, които пареха в торбата ми, имах нужда от спокойствие, три пъти на ден топла храна и доста късмет, за да разгадая тайната. Не беше разумно един монах да търси подслон при светските люде, така че възможностите ми скоро се сведоха до две: да отседна в стария манастир „Сан Еусторджо“ или в съвсем новия „Санта Мария деле Грацие“, където възможността да се натъкна на Прокобника разпалваше въображението ми. А намерех ли веднъж подслон, щях да имам време да се задълбоча в работата по шифъра, който отец Ториани ми бе дал във Витания.

Признавам, че Божието провидение свърши чудесна работа. „Сан Еусторджо“ скоро се оказа най-лошата възможност. Намираше се непосредствено до катедралата, близо до продоволствения пазар, и обикновено гъмжеше от любопитни люде, които много скоро щяха да се запитат каква точно работа има тук един инквизитор от Рим. Въпреки че на такова място можех да добия някаква представа за дейността на Прокобника, избягвайки риска да се срещна лице в лице с него, без да знам с кого си имам работа, все пак съзнавах, че тук ще имам повече неудобства, отколкото предимства.

Колкото до другата възможност — манастира „Санта Мария деле Грацие“, освен че вероятно беше скривалище на моя обект, той криеше само едно малко, но преодолимо неудобство: в него щеше да се проведе многолюдната погребална церемония за дона Беатриче. Манастирската църква, обновена от Браманте, скоро щеше да привлече всички погледи.

Затова пък в „Санта Мария“ имаше всичко, от което се нуждаех. В доста богатата манастирска библиотека, разположена на втория етаж в една от сградите, които гледаха към така наречения Двор на

мъртвите, се съхраняваха творби на Светоний, Филострат, Плотин, Ксенофонт и дори някои от трудовете на самия Платон, донесени по времето на Козимо Старши. Манастирът се намираше близо до херцогската крепост и не много далече от Порта Верчелина. Радваше се на отлична кухня, изключителна сладкарска фурна, кладенец, градина, шивачница и лечебница. В случай че това изглежда малко, всички тези предимства бледнееха пред едно-единствено: ако отец Ториани не се лъжеше, може би Прокобника щеше да ми се представи някъде по коридорите и нямаше да има нужда да тълкувам ребуса му.

Какъв наивник бях.

Но иначе провидението свърши добра работа: в „Санта Мария“ бе останала една свободна килия, която тутакси ми бе предоставена. Това беше стаичка, голяма три на две крачки, с дървен нар без дюшек и малка маса под едно прозорче, което гледаше към улицата на име Маджента. Монасите не ми задаваха въпроси. Прегледаха пълномощните ми писма със същия подозрителен поглед като секретаря Станга, но се успокоиха, като ги уверих, че съм дошъл в техния дом да търся покой за изтерзания си дух. „Дори един инквизитор има нужда от усамотение“, обясних аз. И те ме разбраха.

Поставиха ми само едно условие. Клисарят, монах с облещени очи и странен акцент, ме предупреди много строго:

— Не влизайте без разрешение в столовата. Маестро Леонардо не иска никой да го прекъсва, когато работи, а абатът желае да му угоди във всичко. Разбрахте ли?

Аз кимнах.

---

[1] Да почива в мир (лат.). — Б.пр. ↑

8.

В „Санта Мария“ посетих най-напред библиотеката. Бях много любопитен. Тя се намираше над онази злощастна и сега забранена за мен столова, която според Прокобника бе център на всичкото зло, и помещението беше просторно, с правоъгълни прозорци, затрупано с дузина малки маси за четене и голям пюпитър за библиотекаря. Точно зад него, зад тежка врата с брава, се пазеха книгите. Най-силно впечатление ми направи отоплението: от голям котел, намиращ се на долния етаж, идваше водна пара по медни отводи, които затопляха плочките на пода.

— Не е заради четящите монаси — побърза да ми обясни пазителят на мястото, като видя, че оглеждам с интерес това умно изобретение. — За книгите е. Съхраняваме доста ценни екземпляри и не можем да позволим студът да ги унищожи.

Мисля, че отец Алесандро, отговорник и пазител на тази зала, беше първият монах, който погледна на мен не с подозрение, а с безочливо любопитство. Длъгнест и кльощав, с извънредно бяла кожа и изискани обноски, той сякаш бе очарован, че вижда ново лице във владението си.

— Тук обикновено не идват много хора — призна той. — Още по-малко от Рим!

— А… Вече знаете, че идвам от Рим?

— Новините се разпространяват бързо, отче. „Санта Мария“ е малка общност. Не мисля, че още има някой, който да не знае за пристигането на един инквизитор в нашия дом.

Монахът ми намигна съучастнически.

— Не съм тук с официална мисия — излъгах аз. — Идвам по лични дела.

— И какво от това! Инквизиторите са учени хора, начетени. А тук на повечето монаси им е трудно да четат и да пишат. Ако останете известно време при нас, мисля, че ще си правим добра компания.

После добави:

— Вярно ли е, че в Рим работите в Канцеларията по тайните шифри?

— Да… — рекох колебливо.

— Чудесно, отче. Това е чудесно. Ще има много да си говорим. Мисля, че сте избрали за престоя си най-доброто място на света.

Алесандро ми се стори симпатичен. Наближаваше петдесетте и явно не се притесняваше от орловия си нос и брадичката си, най-острата, която бях виждал. Адамовата му ябълка сякаш щеше да изскочи. На масата стояха очилата му с дебели стъкла, с които навярно гледаше дребните букви в книгите, а по ръкавите на сутаната му личаха огромни мастилени петна. Не се сближих с него веднага — всъщност избягвах да го гледам, за да не се втренча в това разкривено лице, — макар да признавам, че помежду ни веднага възникна нещо като искрена привързаност. Той сам настоя да ми осигури всичко необходимо, докато съм в манастира. Предложи да ми покаже всяко кътче от това прекрасно място, където всичко изглеждаше ново, и обеща да се погрижи за спокойствието ми, за да мога да се вдълбоча в делата си.

— Ако вашият пример се подеме и повече монаси дойдат да четат в този дом — изпъшка той, сякаш не можеше да спре да говори, — скоро можем да го превърнем в главно студио[1], като онези в Рим, а кой знае, може би и в университет…

— Нима тук не идват да четат монаси?

— Съвсем малко, а това място може да им предложи много. Макар че може да ви изглежда скромна, в тази библиотека се пазят едни от най-важните древни текстове в херцогството.

— Така ли?

— Простете, ако съгрешавам с хвалбите си, но работя отдавна тук. За образован човек от Рим като вас може да не е кой знае какво в сравнение с Ватиканската библиотека, но повярвайте, като ви казвам, че тук съхраняваме ценни текстове, за които дори библиотекарите на папата не смеят да мечтаят…

— Тогава — рекох учтиво — за мен ще е чест да ги прегледам. Отец Алесандро склони глава, сякаш приемаше похвалата, и същевременно започна да рови в книжата си и да търси нещо, което му трябваше.

— Но първо имам нужда от малка услуга — изсмя се той през зъби. — Сякаш Бог ви изпраща. За човек като вас, обигран в разчитането на послания за Канцеларията по тайните шифри, подобна гатанка ще е като детска игра.

Доминиканецът ми подаде парче хартия с нещо надраскано върху лицевата страна. Беше проста рисунка. Грубовата нотна стълбица с някаква необичайна нота („za“) и с една въдичка.

— Е? — запита припряно. — Разбирате ли я? От три дни напразно се мъча…

— И какво предполагате, че трябва да откриете тук?

— Някаква фраза на романски език.

Огледах гатанката, но не прозрях смисъла й. Очевидно ключът към нея трябваше да е в тази несъществуваща нота „za“. Отговорът се криеше винаги в странните неща, но какво означаваше въдичката? Подредих наум тези елементи, като започнах с разчитането на стълбицата, и се усмихнах, развеселен.

— Наистина е фраза — рекох най-сетне. — И то много проста.

— Проста ли?

— Достатъчно е човек да може да чете, отец Алесандро. Ще видите: ако тръгнете от думата „въдица“ на романски, което ще рече „amo“, останалото в рисунката веднага придобива смисъл.

— Не ви разбирам.

— Просто е. Прочетете „amo“, а после нотите. Монахът прокара плахо пръсти по рисунката:

— „L’amo… re… mi… fa… sol… la… «za»… re… L’amore mi fa sollazare!“[2]… — подскочи той. — Този Леонардо е истински злосторник! Ще види той, като го срещна! Да си играе така с нотите… Maledetto[3].

— Леонардо ли?

Самото произнасяне на това име ме върна към действителността. Бях отишъл в библиотеката да потърся убежище, за да дешифрирам загадката на Прокобника. Да открия ключа, който, ако не се лъжехме, беше тясно свързан с Леонардо, със злополучната столова и с творбата, която той рисуваше там.

— А! — възкликна библиотекарят, все още въодушевен от откритието си. — Още ли не го познавате?

Поклатих глава.

— И той обича гатанките. Всяка седмица предизвиква монасите от „Санта Мария“ с по една. Тази беше от най-трудните…

— Леонардо да Винчи ли?

— А кой друг?

— Мислех — поколебах се аз, — че не говори много с монасите.

— Е, само когато работи. Но нали живее наблизо, често минава да нагледа творбата си и се шегува с нас из галериите. Захласва се по играта на думи и по двусмислиците и ни разсмива с хрумванията си.

„Играта на думи.“

Вместо да ми се понрави, това ме обезпокои. Бях там, за да дешифрирам едно послание, чийто смисъл убягваше на всички анализатори във Витания. Един доста по-различен от смехотворната фраза, скрита от Леонардо, текст, от който зависеха много държавни въпроси. Как можех да си губя времето с такава дреболия?

— Между мен и вашия приятел Леонардо — отсякох аз — има нещо общо: обичаме да работим в усамотение. Може ли да ми дадете един пюпитър и да се погрижите никой да не ме безпокои?

Отец Алесандро разбра, че не го молех за услуга. Тържествуващата усмивка изчезна от ъгловатото му лице и той кимна покорно.

— Останете тук. Никой няма да ви обезпокои.

Онзи следобед библиотекарят удържа на думата си. Часовете, прекарани над седемте стиха, които отец Ториани ми бе дал във Витания, бяха за мен едни от най-самотните в Милано. Разбирах, че тази задача изисква повече усилия от всяка друга, с която се бях сблъсквал преди. Прочетох отново:

Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum adspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata,
aliis iradere.
Veritas

Всичко беше въпрос на упорство.

Както ме бях учили във Витания, приложих към тази галиматия техниките на прекрасния отец Леон Батиста Алберти. Това предизвикателство би очаровало отеца: трябваше не само да се добера до посланието, скрито в един обикновен текст, но и да проследя

връзката му с някоя творба на изкуството и тайната, скрита в нея. Това беше първият учен мъж, писал за перспективата, ценител на изкуството, поет, философ, съчинил погребална песен за кучето си, проектирал дори и фонтана Треви в Рим. Нашият незабравим доктор, когото Господ прибра безвреме в рая, казваше, че за да разтълкуваш каквато и да е загадка, не е важно нито в какъв вид е, нито откъде идва: трябва да тръгнеш от явното към скритото. Така е, да отделиш първо очевидното, онова „za“, за да откриеш после скритото му значение. Той формулира и друго важно правило: загадките се тълкуват винаги, без да се бърза, като се обръща внимание и на най-малките детайли, които трябва да улегнат в съзнанието.

В конкретния случай беше очевидно, съвсем очевидно, че в стиховете е закодирано име. Ториани беше сигурен в това, както и аз, колкото повече ги четях. И двамата смятахме, че Прокобника ни бе дал тази следа с надеждата, че Канцеларията по тайните шифри ще я дешифрира и ще успее да се свърже с него, така че сигурно имаше начин да се разчете, и то без никакво съмнение. И разбира се, ако нашият анонимен информатор беше толкова предпазлив, колкото изглеждаше, само очите на един добър наблюдател можеха да разкрият самоличността му.

Другото, което привлече вниманието ми, беше числото седем. Числата често са важни при такива загадки. Поетичното послание се състоеше от седем стиха. Странната му неправилна метрика сигурно означаваше нещо. Нещо подобно на въдичката на Леонардо. А ако това „нещо“ беше самоличността, която търсех, в текста се казваше, че ще стигна до нея само ако преброя очите на някого, чието лице не трябваше да виждам. Това противоречие ме обърка. Как можех да преброя очите на някого, без да гледам лицето му?

Текстът ми се съпротивляваше. Какво значеше тази тайнствена алюзия с очите? Може би нещо подобно на седемте очи на Йехова, описани от пророка Захария, или на седемте рога и седемте очи на заклания агнец от Апокалипсиса? И ако бе така, какво име можеше да се открие зад една цифра? Ключовата фраза беше красноречива: „Числото на моето име ще откриеш от едната страна“. Числото… какво число? Може би седем? Можеше ли да става въпрос за редно числително, за седми? Като антипапата Климент VII от Авиньон например? Скоро отхвърлих тази възможност. Малко вероятно беше

нашият анонимен писач да си е заслужил някакво число след името. И тогава какво? Имаше и още нещо: как трябваше да тълкувам странната грешка, която открих в четвъртия стих? Защо онзи, който бе зашифровал посланието, беше написал rinvenies вместо invenies!

Странностите се трупаха една след друга.

През първия си ден в „Санта Мария“ бях сигурен само в едно: двете последни фрази от закодирания „подпис“ несъмнено бяха изрази, присъщи за един доминиканец. Инстинктът на Ториани не го беше подвел. „Contemplari et contemplata aliis tradere“ беше прочута сентенция на свети Тома, отразена в Summa Theologiae и възприета като един от най-известните девизи на нашия орден. Тя значеше „наблюдавайте и предайте на другите какво сте видели“. Другата — „Veritas“, „Истина“ — беше не само още един доста известен девиз, но и обикновено се слагаше по нашите гербове. Вярно е, че никога не бях виждал двата израза заедно, но прочетени един след друг, те сякаш казваха, че за да стигне до истината, човек трябва да е бдителен. И най-малкото това бе добър съвет. Отец Алберти би го приветствал.

А двете предходни сентенции? Какво число или послание криеха те?

---

[1] Образователни центрове на доминиканците, в които има курсове по теология, или прочутите Trivium (граматика, риторика и диалектика) и Quadrivium (аритметика, геометрия, астрономия и музика). — Б.а. ↑

[2] „Любовта ми доставя удоволствие.“ — Б.а. ↑

[3] Проклятие (ит.). — Б.пр. ↑

9.

— Чухте ли за новия гост на манастира „Санта Мария“?

Леонардо често използваше последните лъчи дневна светлина, за да съзерцава своята Тайна вечеря. Залязващото слънце превръщаше седналите на масата фигури първо в червеникави сенки, а после в тъмни, зловещи профили. Обикновено се отбиваше в манастира „Санта Мария“ само за да погледа любимата си творба и да се поразсее от другите си задължения през деня. Херцогът го притискаше да довърши колосалната статуя на кон в чест на Франческо Сфорца, един величествен кон, на който посвещаваше времето си денем; и все пак дори Мавъра си даваше сметка, че истинската страст на Леонардо бе в столовата на манастира. Онази живописна картина с маслени бои, близо пет на девет метра, беше най-голямата творба, която някога бе подхващал. Един Господ знаеше кога ще я довърши, но тази подробност не занимаваше гения. И той стоеше така вглъбен пред вълшебната гледка, че Марко д’Оджоно, най-любознателният измежду учениците на тосканеца, трябваше да повтори въпроса си.

— Наистина ли не сте чували за него?

Маестрото, все още вглъбен, поклати глава. Марко го завари седнал на един дървен сандък насред столовата, с разпусната снежнобяла коса, както обикновено правеше, когато работният му ден свършеше.

— Не… — поколеба се той. — Интересен ли е, caro?

— Инквизитор е, маестро.

— Тогава има ужасен занаят.

— Въпросът, маестро, е, че и той, изглежда, се интересува много от вашите тайни.

Леонардо отклони поглед от Cenacolo[1] и се взря в сините очи на своя ученик. Лицето му беше помръкнало, сякаш близостта на един служител на Светата инквизиция бе събудила някакъв таен страх в душата му.

— Моите тайни ли? Пак ли за тях питаш, Марко? Всички са тук. Вече ти казах вчера. На показ. От години съм разбрал, че ако искаш да скриеш нещо от глупостта човешка, най-добре е да го сложиш на такова място, че всички да могат да го видят. Разбираш, нали?

Марко кимна не много уверено. Доброто настроение на маестрото от предния ден съвсем се бе изпарило.

— Мислих много над онова, което ми казахте, маестро. И ми се струва, че разбрах още нещо по въпроса.

— Наистина ли?

— Въпреки че работите на свято място и под надзора на Божиите хора, във вашата Вечеря не сте искали да нарисувате първата литургия на Исус, така ли е?

Русите вежди на маестрото се повдигнаха от учудване. Марко д'Оджоно продължи:

— Не се преструвайте на изненадан. Исус не държи нафората, не въвежда причастието, а учениците му нито ядат, нито пият. Дори не получават благословията му.

— Виж ти — възкликна Леонардо. — Продължавай. Посоката ти е вярна.

— Но това, което не разбирам, маестро, е защо сте нарисували онзи висящ възел в края на масата. В Светото писание има вино и хляб; рибата, макар и никой от евангелистите да не я споменава, мога да приема като символ на Христос. Но нима някой е споменавал за възел на покривката на пасхалната вечеря?

Леонардо протегна ръка към Д'Оджоно и го повика при себе си.

— Виждам, че си се мъчил да проникнеш в смисъла на стенописа. Това е добре.

— И все пак още съм далече от вашата тайна, нали?

— Не би трябвало да се притесняваш за постигането на целта, Марко. Погрижи се само да извървиш пътя до нея.

Марко облещи очи, поразен.

— Не ме ли чухте, маестро? Не се ли тревожите, че един инквизитор е пристигнал в този манастир и току разпитва за вашата *Тайна вечеря*.

— Не.

— Не? Това ли е всичко?

— А какво искаш да ти кажа? Има по-важни неща, за които да се тревожа. Като да довърша най-сетне тази Вечеря и… нейната тайна. — Леонардо подръпна някак весело брадата си, преди да продължи: — Знаеш ли, Марко… Когато най-сетне откриеш тайната, която рисувам, и успееш да я разчетеш, никога няма да престанеш да я виждаш. И ще

се питаш как може да си бил толкова сляп. Такива са най-добре пазените тайни. Те са под носа ни, а ние не можем да ги съзрем.

— И как ще се науча да тълкувам творбата ви, маестро?

— Като следваш примера на великите хора на това време. Като Тосканели, географа, който проектира вече своята тайна пред очите на цяла Флоренция.

Ученикът никога не бе чувал за този стар познайник на Леонардо. Във Флоренция го наричаха Физика и макар дълги години да си беше печелил хляба с рисуването на карти, преди това бил лекар и страстен читател на ръкописите на Марко Поло.

— Но сигурно не знаеш нищо за него. — Леонардо тръсна глава. — И за да не ме виниш повече, че не те уча да разчиташ тайни, сега ще ти разкажа за онази, която Тосканели скри в катедралата във Флоренция.

— Наистина ли? — Марко наостри уши.

— Когато отидеш в този град, не забравяй да погледнеш огромния купол, който Филипо Брунелески построи за Duomo[2]. Разходи се спокойно под него и се вгледай в малката дупка, направена от едната му страна. В дните на Йоан Кръстител и на свети Йоан Богослов, през юни и през декември, слънчевите лъчи по пладне проникват в този отвор, висок повече от осемдесет метра, и осветяват мраморната линия, която моят приятел Тосканели е прокарал внимателно на пода.

— Но защо, маестро?

— Не разбираш ли? Това е календар. Слънцестоенето, отбелязано там, показва началото на зимата и на лятото. Пръв Юлий Цезар го открива и пръв определя продължителността на годината на триста шейсет и пет дни и четвърт. Той въвежда и високосната година[3]. И всичко това се потвърждава чрез проследяването на движението на слънцето по тази линия. Затова Тосканели решава да му посвети това изобретение. И знаеш ли как?

Марко сви рамене.

— Като поставя в началото на своя мраморен меридиан знаците на Козирога, Скорпиона и Овена в доста нетипичен ред.

— И какво общо имат знаците от зодиака с посвещението на Цезар, маестро?

Леонардо се усмихна.

— Точно там е тайната. Ако вземеш първите две букви от името на всеки от тези знаци и ги подредиш в същия ред: ca-es-ar, ще получиш името, което търсим.

— Ca-es-ar… Ясно като бял ден! Съвършено!

— Така е.

— И нещо подобно е скрито и в Тайната вечеря, така ли, маестро?

— Нещо подобно. Но се съмнявам, че инквизиторът, от когото толкова те е страх, ще може някога да го открие.

— Но…

— А всъщност — прекъсна го той, — възелът е един от многото символи, свързани с Мария Магдалина. Тия дни ще ти обясня.

---

[1] Под това разговорно название е позната в Милано Тайната вечеря. — Б.а. ↑

[2] Под това име е известна катедралата във Флоренция. — Б.пр. ↑

[3] През 1582 година, по времето на папа Григорий XIII, юлианският календар претърпява сериозна промяна, сложила началото на днешния григориански календар. — Б.а. ↑

10.

Сигурно съм заспал на пюпитъра.

Когато брат Алесандро ме разтърси към три часа призори, точно след утренята, цялото ми тяло се бе схванало и ме болеше.

— Отче, отче! — пъхтеше той. — Добре ли сте?

Сигурно съм му отвърнал нещо, защото докато ме разтърсваше, библиотекарят каза нещо, което тутакси ме пробуди:

— Говорехте насън! — засмя се, сякаш още ми се подиграваше, че не мога да разгадавам гатанки. — Брат Матео, племенникът на абата, ви е чул да мърморите някакви странни фрази на латински и дойде да ми каже в църквата. Помислил, че сте обладан!

Алесандро ме гледаше и развеселен, и загрижен, мръщейки кривия си нос, с който сякаш ме заплашваше.

— Нищо ми няма — извиних се аз с прозявка.

— Отче, работите от доста време. Не сте хапнали почти нищо след пристигането си и не обръщате внимание на загрижеността ми. Сигурен ли сте, че не мога да ви помогна в работата?

— Да. Няма нужда, повярвайте — неспособността на библиотекаря да разчете йероглифа с въдичката не предвещаваше голяма полза от него.

— И какво, по дяволите, беше това Oculos ejus dinumera! Повтаряхте го непрекъснато.

— Това ли бълнувах? — Пребледнях.

— Да. И не знам още какво за някакво място на име Витания. Сънувате ли понякога пасажи от Библията, възкръсналия Лазар и тем подобни? Защото Лазар е бил от Витания, нали?

Усмихнах се. Простодушието на брат Алесандро като че нямаше граници.

— Съмнявам се, че ще разберете, братко.

— Опитайте — отвърна той, поклащайки се кръшно в такт с думите си. Монахът стоеше на педя от мен, наблюдаваше ме с нарастващ интерес и огромната му адамова ябълка се издигаше и спускаше по шията му. — В края на краищата аз съм най-знаещият в този манастир…

Обещах да задоволя любопитството му, ако ми даде нещо за хапване. Чак сега осъзнавах, че дори не бях отишъл да вечерям през първата си нощ, прекарана в „Санта Мария“. Стомахът ми къркореше под одеждите. Все така загрижен, библиотекарят ме заведе до кухните и успя да намери някакви останки от снощната вечеря.

— Това е панцанела, отче — обясни той, подавайки ми една все още топла паница, която посгря ледените ми длани.

— Панцанела ли?

— Яжте. Супа от краставици, домати, лук и хляб. Добре ще ви дойде…

Гъстата ароматна супа се плъзна като масло в стомаха ми. Навън беше още тъмно и под мъждивата светлина на една свещ излапах и парче великолепен сух сладкиш от маслено тесто, наречен торони, както и две-три сухи смокини. След това, заситен, започнах да възвръщам силите си.

— Вие няма ли да ядете, брат Алесандро?

— О, не — усмихна се дългучът. — Постя и не мога. Така съм отпреди да дойдете в този дом.

— Разбирам.

Всъщност престанах да му обръщам внимание.

„Значи съм заспал, запомняйки първия стих от загадката на Прокобника?“, упрекнах се аз. Нищо чудно. Докато благодарях на брат Алесандро за грижите и се уверявах в заслужената слава на манастирската кухня, се сетих, че във Витания вече бяха установили, че тези стихове не са евангелски цитат. Всъщност те нямаха нищо общо и с текстовете на Платон или на друг известен класик, а още по-малко можеха да са част от посланията на Отците на църквата или от законите на каноническото право. В тези седем реда бяха пренебрегнати най-елементарните кодове за шифроване, ползвани от кардинали, епископи и абати, които вече зашифроваха почти цялата си кореспонденция с Папската държава от страх да не ги шпионират. Изреченията бяха почти винаги неразбираеми: благодарение на специално разработени шаблони за подмяна, изсечени от бронз от прекрасния Леон Батиста Алберти, официалният латински се превръщаше в нещо като жаргон от съгласни и цифри. Тези шаблони обикновено бяха свързани със серия колелца, в чийто край бяха поставени буквите от азбуката. С кратки инструкции и малко сръчност

буквите от външното колелце се заменяха с тези от вътрешното и така всяко послание се зашифроваше.

Тази крайна предпазливост имаше своето обяснение: кошмарът на курията, че може да бъде разкрита от благородниците, които мразеше, или от придворните, срещу които плетеше интриги, бе увеличил бързо и стократно работата на Витания и ни бе превърнал в най-силното оръжие на църковната администрация. Но как можех да обясня на добрия брат Алесандро всичко това? Как да споделя, че ключът към загадката, за която се терзаех, нямаше нищо общо с познатите ми методи за шифроване и че затова бях така обсебен от нея?

Не. Oculos ejus dinumera не беше от посланията, които можех да обясня просто така на човек, незапознат с тайните кодове.

— Мога ли да знам за какво мислите, отче Леире? Струва ми се, че изобщо не ме забелязвате.

Брат Алесандро ме дръпна за сутаната и ме поведе по тъмните коридори на манастира към спалните.

— След като хапнахте — рече ми с бащински тон и с онази насмешлива гримаса, с която ме обгрижваше, откакто се срещнахме, — най-добре да си починете до втората утринна служба. Преди да съмне, ще ви събудя и тогава ще ми обясните какво сте намислили. Съгласен ли сте?

Приех неохотно.

В този час килията беше леденостудена и дори самата мисъл да си сваля одеждите и да легна на твърдия влажен нар ме ужаси повече от безсънието. Помолих библиотекаря да запали свещта, оставена на масичката, и се разбрахме да се видим призори и да се разходим във вътрешния двор на болницата, за да си изясним някои неща. Не бях въодушевен от идеята да споделям с когото и да било подробности за работата си. Всъщност дори не бях се представил и на абата на „Санта Мария“, но нещо ми подсказваше, че въпреки проявената неопитност в тълкуването на загадки брат Алесандро щеше да ми бъде полезен в това трудно положение.

Отпуснах се на леглото облечен и се покрих с единствената оставена завивка. Взирайки се в дъсчения варосан таван, се замислих отново за проблема с шифрованите стихове. Имах чувството, че съм пропуснал някаква подробност. Някое абсурдно, но решаващо „za“. И с

широко разтворени очи прехвърлих наум всичко, което знаех за тези фрази. Ако не грешах в преценката си и ако ранният час не замъгляваше разсъдъка ми, беше почти ясно, че името на анонимния ни информатор — или поне неговото число — се криеше в първите два стиха.

Беше интересна игра. Както при еврейските думи, някои, от които освен основно значение имат и второ, което допълва смисъла. Двата доминикански девиза показваха, че търсеният от нас човек е проповедник. Бях почти сигурен в това. Но предходните фрази?

Преброй очите,
без да гледаш лицето.
Числото на моето име
ще откриеш от едната страна.

Очи, лице, име, страна…

В полумрака, изнемощял от мислене, проумях нещо. Това можеше да е поредният лабиринт без изход, но изведнъж числото на името не ми се стори така абсурдно. Сетих се, че евреите наричат гематрия науката, според която всяка буква от азбуката им има числена стойност. Йоан я използва много умело в Апокалипсиса, когато пише „който е разумен, нека сметне числото на Звяра. Защото е число на човек; а числото му е 666“. А числото 666 съответстваше всъщност на името на най-жестокия мъж по онова време — Нерон Цезар, сумата от чиито букви бе това ужасно трицифрено число. Ами ако Прокобника беше юдеин? И ако, страхувайки се от преследване, бе скрил самоличността си точно поради тази причина? Колко монаси от „Санта Мария“ можеха да знаят, че свети Йоан е бил посветен в науката гематрия и в своята книга е посочил Нерон, без да рискува живота си?

Дали и Прокобника не беше направил същото?

Преди да заспя, обзет от треска, приложих хипотезата си към латинската азбука. Като знаех, че A (еврейската алеф) отговаря на 1, B (бет) на 2 и така нататък, всяка дума можеше лесно да се превърне в число. Оставаше само числата да се сумират и полученият резултат щеше да покаже крайната числена стойност на думата. Числото. Евреите изчислили например, че сумата от цялото тайно име на Йехова

е 72, а кабалистите, тези магьосници, боравещи с еврейските числа, усложнили още повече нещата, търсейки 72-те имена на Бога. Във Витания се шегувахме често с това.

За нещастие в случая въпросът беше още по-неясен, защото не знаехме дори числената стойност на името на автора…, ако изобщо я имаше. Освен, ако, следвайки буквално указанията, дадени в стиховете, не го откриехме от едната страна на човек с очи, чието лице не трябваше да гледаме.

И с тази загадка, достойна за сфинкс, се унесох в сън.

11.

Малко преди втората утринна служба брат Алесандро, много точен, дойде в килията ми, усмихнат и щастлив като току-що ръкоположен послушник. Сигурно си мислеше, че не му се случва всеки ден някой учен мъж, дошъл от Рим, да споделя с него важни тайни, и бе решил да се наслади на този славен ден. И все пак ми се стори, че иска това да стане постепенно, сякаш се страхуваше да не се разочарова от бързото „разкритие“. Затова, дали от учтивост или за да се наслади по-дълго на удоволствието, че съм в ръцете му, монахът сметна, че ранната утрин е подходящо време за изповед; но разбира се, след като ме представи на останалата част от общността.

Часовникът на купола, строен от Браманте, отброи пет часа в мига, когато библиотекарят ме водеше към църквата, дърпайки ме в тъмното. Храмът, изграден в противоположния край на сградата с килиите, съвсем близо до библиотеката и до столовата, имаше правоъгълен кораб с не много големи размери, подобен на дуло свод, поддържан от гранитни колони, сякаш взети от римски мавзолей, и беше покрит от земята до тавана с фрески с геометрични мотиви, лъчисти кръгове и слънца. Всичко това бе доста претруфено за моя вкус.

Бяхме закъснели. Струпани пред централния олтар, братята от „Санта Мария“ вече отправяха благодарствена молитва към Бога под мъждивата светлина на два огромни свещника. Беше студено и парата, излизаща от устата на монасите, затулваше лицата им като гъста тайнствена мъгла. Двамата с Алесандро се приближихме до една от пиластрите на храма, откъдето можехме удобно да ги наблюдаваме.

— Онзи в ъгъла — прошепна библиотекарят, сочейки един слабоват монах с очи като бадеми и къдрава бяла коса — е абат Виченцо Банделло. Както го гледате, е много учен човек. От години се бори с францисканците и с тяхната идея за непорочното зачатие на Девата… Макар всъщност мнозина да смятат, че ще изгуби спора.

— Учил е теология?

— Разбира се — отвърна твърдо придружителят ми. — Мургавият момък вдясно от него, с дългия врат, е племенникът му Матео.

— Да, видях го.

— Всички смятат, че един ден ще се прослави като писател. А малко по-нататък, до вратата на сакристията, са братята Андреа, Джузепе, Лука и Якопо. Не са братя само в метафоричния смисъл, а са и деца от една майка.

Погледнах тези лица едно след друго и се помъчих да запомня имената им.

— Казахте, че малцина четат и пишат с лекота, нали? — подпитах аз.

Брат Алесандро не схвана целта на въпроса ми. Ако можеше да ми отговори точно, с един замах щях да отхвърля доста от заподозрените. По всичко личеше, че Прокобника е образован човек, обучен в много дисциплини, и чест посетител в двора на херцога. При сегашното положение смятах, че е много вероятно усилията ми за разкриването на ключа да се провалят — още ме болеше, че подходих така неумело към музикалната гатанка на Леонардо — и ако всичко свършеше зле, нямах друг изход, освен да открия автора с помощта на дедукцията. Или на късмета.

Библиотекарят огледа събралите се монаси, мъчейки се да си спомни какви са възможностите им да боравят с азбуката:

— Да видим… — замисли се той: — брат Джулелмо, готвачът, чете и рецитира поезия. Едноокият Бенедето дълги години е бил писар. Горкият монах изгубил окото си в предишния си манастир, в Кастелнуово, докато се опитвал да се спаси при нападение и да опази преписа на един молитвеник. Оттогава все му е криво. Роптае за всичко и каквото и да правим за него, все е недоволен.

— А детето?

— Вече ви казах, че Матео пише като ангел. Само на дванайсет години е, но е много будно и усърдно момче… Почакайте малко — библиотекарят се поколеба отново: — аз научих Адриано, Стефано, Никола и Джорджо да четат. Андреа и Джузепе също.

За секунди списъкът на заподозрените бе станал твърде голям. Трябваше да приложа друга стратегия.

— А кажете кой е онзи красив, висок и силен монах вляво? — попитах с любопитство.

— А! Това е Мауро Сфорца, гробарят. Винаги се крие зад някого от братята, като че ли се страхува да не го познаят.

— Сфорца ли?

— Да… Далечен братовчед на Мавъра. Преди време херцогът ни помоли да го приемем в манастира и да се държим с него, както с всеки друг. Изобщо не продумва. Винаги е такъв стреснат, какъвто го виждате, а злите езици говорят, че е заради онова, което стана с вуйчо му, Джан Галеацо.

— Джан Галеацо ли? — усетих аз да ме побиват тръпки. Искате да кажете Джан Галеацо Сфорца?

— Да, да. Законният херцог на Милано, покойник от три години. Същият, когото Мавъра отрови, за да остане на трона. Преди да го пратят тук, бедният брат Мауро се грижеше за Джан Галеацо и сигурно той му е дал питието от топло мляко, вино, бира и арсеник, което изгори вътрешностите му и го уби след три дни агония.

— Той ли го е убил?

— Да кажем, че са го използвали, за да извърши престъплението. Но това е — прошепна монахът през зъби, доволен, че може да ме изненада — тайна на изповедта, нали разбирате.

Погледнах скришом Мауро Сфорца, трогнат от тъжната му съдба. Принудата да се откаже от дворцовия живот и да го замени със сутана от груба вълна, кат бельо за смяна и два чифта сандали сигурно е била горчив залък за момчето.

— А може ли да пише?

Алесандро не отговори. Побутна ме към групата монаси не само за да се присъединим към молитвите, но и за да се постоплим сред другите. Абатът кимна за поздрав още щом ме видя и отново се вглъби в молитвата. Това продължи, докато първите слънчеви лъчи не проникнаха през розетката от тухли и стъкло над главната порта. Не мога да твърдя, че моето появяване направи някакво впечатление на общността, защото едва ли друг монах освен бдителния абат с орлов профил ме беше забелязал. Но видях как отец Банделo прониза с поглед любезния ми предводител, който смутено тръгна в друга посока.

А когато абатът благослови от олтара всички присъстващи, брат Алесандро ме накара да се отделя от групата и да го последвам към двора на болницата.

По това време малцината болни, които нощуваха там, още спяха и дворът, застлан с червени тухли, беше мрачен.

— Вчера казахте, че познавате добре маестро Леонардо… — подхвърлих аз. Бях сигурен, че отсрочката, която ми бе дал, преди да започне да ме затрупва с въпроси, вече бе изтекла.

— Че кой тук не го познава! Този човек е истинско чудо. Странно чудо, уникално Божие създание.

— Странно ли?

— Е, да кажем, че е съвсем непредсказуем. Никога не знаеш дали идва, или си отива, дали има намерение да рисува в столовата, или иска само да поразсъждава над картината си и да открие още дефекти по мазилката и грешки в чертите на персонажите. По цял ден разнася своите taccuini и записва всичко.

— Педантичен…

— Не, не. Разпилян е и непредсказуем, но притежава ненаситно любопитство. Докато работи в столовата, измисля какви ли не щуротии, за да подобри живота в манастира: странни лопати за разораване на градината, отводи за топла вода до килиите, гълъбарници, които се чистят сами…

— Това, което рисува, е май Тайната вечеря, нали? — прекъснах го аз.

Библиотекарят се приближи до прекрасния гранитен стубел в средата на двора на болницата и ме погледна така, сякаш бях някакво странно животно:

— Още не сте я видели, нали? — усмихна се той като че знаеше вече отговора. И сякаш ме съжаляваше. — Картината, която маестро Леонардо довършва в столовата, не е „май Тайната вечеря“, отец Агустин; тя е Тайната вечеря. Ще разберете това, когато я видите с очите си.

— Значи е странен, но гениален.

— Ще се уверите — продължи той. — Когато маестро Леонардо дойде в този дом преди три години и започна подготовката за рисунката, абатът му нямаше доверие. Затова ми възложи, като пазител на архивите на „Санта Мария“ и отговарящ за бъдещия ни scriptorium, да пиша до Флоренция и да проверя дали тосканецът е артист, на когото може да се вярва, дали е перфекционалист в работата си и дали спазва сроковете, или е някой от ония печалбари, дето зарязват всичко наполовина и за да ги накараш да си свършат работата, трябва да ги съдиш.

— Но ако не греша, той е бил препоръчан лично от херцога.

— Вярно е. Макар за нашия абат това да не е достатъчна гаранция.

— Добре, продължете. Какво открихте? Прецизен ли беше или караше през куп за грош?

— И двете!

Погледнах го в недоумение.

— И двете ли?

— Нали ви казах, че е странен. Като художник несъмнено е най-необикновеният, когото съм виждал някога, но същевременно е и най-непокорният. Страшно му е трудно да довърши една творба навреме; всъщност никога не го е правил. И което е по-лошо, не го е грижа за желанията на меценатите му. Винаги рисува каквото си иска.

— Не може да бъде.

— Може, отче. Преди петнайсет години монасите от манастира „Сан Донато“ в Скопето, съвсем близо до Флоренция, му възложили да направи картина за Рождеството на нашия Господ…, която още не е довършена! И знаете ли кое е най-лошото? Че Леонардо променил тази сцена до границата на допустимото. Вместо да нарисува поклонението на овчарите пред детето Исус, маестрото започнал една картина, която нарекъл Поклонение на влъхвите, и я изпълнил с разкривени фигури, с коне и с мъже, отправящи странни жестове към небето, неописани в евангелията.

Изтръпнах.

— Сигурен ли сте?

— Никога не лъжа — сепна се той. — Но трябва да знаете, че това е нищо.

Нищо ли? Ако онова, за което брат Алесандро намекваше, беше вярно, то Прокобника бе изразил доста пестеливо страховете си: този дявол Да Винчи бе дошъл в Милано, оставяйки зад себе си тежки последици от изопаченията в творбите си. Някои от кратките фрази, които бях чел в анонимните писма, започнаха да кънтят в ума ми като гръмотевици, предвещаващи буря. Оставих го да продължи:

— Това не било никакво поклонение. Нямало я дори звездата на Рождеството! Не е ли странно?

— А на вас как ви се струва?

— На мен ли? — мраморните бузи на брат Алесандро придобиха лек прасковен цвят. Изчервяваше се, защото един образован мъж, дошъл от Рим, го питаше със съвсем неприкрит интерес за откровеното му мнение. — Истината е, че не знам какво да мисля. Както вече ви казах, Леонардо е необикновен човек. Не се учудвам, че е привлякъл вниманието на Инквизицията…

— На Инквизицията ли?

Стомахът ми се сви отново. За краткото време на познанството ни брат Алесандро бе усъвършенствал способността си да ме стряска. Или може би бях станал по-уязвим? Споменаването на Светата инквизиция ме накара да изпитам вина. Как не се сетих по-рано? Как не ми мина през ум да прегледам главните архиви на Светата конгрегация, преди да тръгна за Милано?

— Чакайте да ви кажа — продължи той въодушевен и сякаш очарован, че трябва да изрови от паметта си подобни неща. — След като оставил недовършена картината си Поклонение на влъхвите, Леонардо се преместил в Милано и бил нает от братството на Непорочното зачатие, нали знаете, на францисканците, които държат „Сан Франческо ил Гранде“ и с които нашият абат е в непрекъснати спорове. И там тосканецът имал пак същите проблеми като във Флоренция.

— Пак ли?

— Разбира се. Маестро Леонардо трябвало да направи един триптих за параклис на францисканците с братята Амброджо и Еванджелиста де Предис. Тримата взели сто дуката предплата за работата и всеки започнал да прави по една част от олтара. Тосканецът се заел с централната част. Той трябвало да нарисува Мадоната, заобиколена от пророци, а встрани да има хор от ангели музиканти.

— Не продължавайте: изобщо не е довършил работата си…

— О, не. Този път маестро Леонардо довършил своята част, но не направил, каквото искали от него. На картината, изографисана върху дърво, нямало никакви пророци. Затова пък нарисувал Богородица в една пещера заедно с детето Исус и със свети Йоан. Този безсрамник убедил братята, че неговата живопис върху дърво представя срещата между двете деца по време на бягството на Исус и семейството към Египет. Но и това го няма в никое от евангелията!

— И разбира се, са се обърнали към Светата инквизиция.

— Да. Но не за това, за което си мислите. Мавъра се намесил за прекратяване на процеса и го спасил от сигурна присъда.

Поколебах се дали да продължа да задавам въпроси. Всъщност именно той беше изрекъл желание аз да го запозная с проблемите си. Но не можех да отрека, че бях заинтригуван от обясненията му:

— Какъв донос са подали тогава до Инквизицията?

— Че за да нарисува творбата си, Леонардо се е вдъхновил от Apocalipsis Nova.

— Никога не съм чувал за подобна книга.

— Това е еретичен текст, написан от стар негов приятел, един францисканец минорит на име Жуау Мендеш да Силва, известен и като Амадеу Португалски, умрял в Милано в годината, в която Леонардо завършва творбата си. Та този Амадеу публикувал един пасквил, в който намеквал, че Мадоната и свети Йоан, а не Христос, са истинските персонажи на Новия завет.

Apocalipsis Nova. Запомних чутото, за да ми послужи при едно предварително следствие срещу Леонардо за ерес.

— А как са разбрали братята за връзката между Apocalipsis Nova и картината на Леонардо?

Библиотекарят се усмихна:

— Било е очевидно. На нея са изобразени Мадоната до детето Исус и ангелът Уриел до Йоан Кръстител. Обичайно би било Исус да дава благословията си на своя братовчед Йоан, но в картината на Леонардо е тъкмо обратното! Освен това, вместо да държи първородния си син, Мадоната е протегнала покровителствено ръце над Кръстителя. Разбирате ли вече? Леонардо е нарисувал свети Йоан не само като посочен от Мадоната, но той дава и благословия на самия Христос, показвайки превъзходството си над Месията.

Похвалих въодушевено брат Алесандро.

— Много проницателен наблюдател сте — рекох му. — Просветлихте ума на един раб Божи. Задължен съм ви, братко.

— Щом ме питате, ще ви отговарям. Това е обет, който изпълнявам винаги.

— Както са постите ли?

— Да. Както са постите.

— Възхищавам ви се, братко. Наистина.

Библиотекарят се наду като паун и докато виделината разсейваше сенките във вътрешния двор и скритите в тях орнаменти и барелефи изплуваха, най-сетне се осмели да наруши напрегнатото — предполагам — очакване на сгоден момент, което си бе наложил:

— Тогава ще ми позволите ли да ви помагам в разрешаването на вашите загадки?

12.

В онзи момент не знаех какво да му отговоря.

Освен брат Алесандро имаше и друг монах, с когото разговарях често — това бе племенникът на абата, Матео. Беше още дете, но по-будно и любопитно от връстниците си. Може би, затова малкият Матео не устоя на изкушението и дойде при мен да ме пита как живея в Рим. В големия Рим.

Не знам каква представа е имал за папските дворци и за безкрайните булеварди с църкви и манастири, но след като му ги описах подробно, той сподели с мен някои неща, които ме накараха да се усъмня в добрите намерения на библиотекаря.

Спомена ми през смях за единственото, което можело да извади от кожата чичо му, абата.

— И кое е то? — попитах заинтригуван.

— Да завари брат Алесандро и Леонардо със запретнати ръкави да режат марули в кухнята на брат Джулелмо.

— Нима Леонардо слиза в кухните? — слисах се аз.

— Ама как? Че той друго не прави! Когато чичо го търси, вече знае любимото му скривалище. Понякога не пипва четката с дни, но дойде ли, не може да не се завърти няколко часа край печките. Не знаете ли, че Леонардо е имал кръчма във Флоренция и е бил готвач?

— Не.

— Сам ми го каза. Името й било „Знакът на трите жаби на Сандро и Леонардо“.

— Наистина ли?

— Разбира се! Обясни ми, че я отворили с един приятел, който също бил художник, Сандро Ботичели.

— И какво станало?

— Нищо! На клиентите не им харесали зеленчуковите му яхнии, аншоата, завита в зелеви листа, или онова, което правели с корнишони и листа от маруля, изрязани във формата на жаба.

— И тук ли прави същото?

— Ами — усмихна се Матео, — чичо не му дава. Откак дойде в манастира, най обича да прави експерименти с нашите провизии. Казва, че търсел менюто за Тайната вечеря. Че храната, която трябвало

да сложи на тази трапеза, била толкова важна, колкото и образите на апостолите… Голям хитрец е, със седмици води учениците и приятелите си да ядат на една голяма маса, която е подредил в столовата, и така опразва избите на манастира[1].

— И брат Алесандро му помага?

— Брат Алесандро ли? — повтори момчето. — И той е от ония, дето сядат на масата да ядат! Леонардо казва, че използвал случая да наблюдава силуетите им, за да може да нарисува как и с какво се хранят, но не сме го виждали да прави друго, освен да се тъпче с нашите запаси!

Матео се засмя, развеселен.

— Истината е — продължи той, — че чичо писа няколко пъти на херцога, за да протестира срещу тези набези на тосканеца, но херцогът изобщо не му обърна внимание. Ако продължава така, Леонардо ще ни остави без запаси.

---

[1] Има историческо свидетелство за този навик на Леонардо. В едно писмо на брат Виченцо Бандело до Лудовико Мавъра, написано през Страстната седмица на 1496 година, се казва: „Господарю, минаха повече от дванайсет месеца, откак ми пратихте маестро Леонардо, за да изпълни тази поръчка, и през всичкото това време не е направил нито един щрих по стената. А през това време, господарю, от избите на манастира се черпеше много и сега те са почти празни, защото маестро Леонардо държи да бъдат опитани всички вина, за да избере най-подходящото за своя шедьовър; и няма да приеме никое друго. А през това време моите братя гладуват, защото маестро Леонардо прави каквото си иска в нашата кухня и денем, и нощем, и забърква разни гозби, като твърди, че са му нужни за неговата трапеза; но все не е доволен; а после кара учениците и помощниците си да ядат по два пъти на ден от тях. Господарю, умолявам ви да накарате маестро Леонардо да довърши по-бързо творбата си, защото присъствието му и това на бандата му може да ни опропасти“. — Б.а. ↑

13.

Миланчани никак не обичаха петъците, 13-о число. Бяха силно пристрастени към френските суеверия и петият ден от седмицата, свързван със злокобното място на Юда на трапезата на Тайната вечеря, им напомняше за някои болезнени събития. Първото, за което се сещам, е онзи петък на 13 октомври 1307 година, когато тамплиерите били задържани по заповед на Филип IV Хубави във Франция. Обвинили ги, че отричат Христос, че плюят на кръста му, че се целуват най-безсрамно на култови места и се прекланят пред някакъв странен идол, когото наричат Бафомет. Орденът на рицарите с бели пелерини изпаднал в такава немилост, че от този ден всички петъци на 13-и се смятаха за дни на лош късмет.

Тринайсетият ден от януари 1497 година не правеше изключение.

По обед пред вратите на манастира „Санта Марта“ се събра малка тълпа. Повечето от хората бяха затворили по-рано дюкяните си за коприна, парфюми и вълна на площад „Верцаро“, зад катедралата, за да не изпуснат събитието. Бяха неспокойни. Новината, довела ги тук, беше някак странно точна и ясна: преди залез слънце рабинята Божия Вероника да Бинаско щеше да предаде Богу дух. Самата тя го бе предрекла с онази увереност, с която предсказваше толкова други нещастия. Приемана от херцози и папи, смятана от мнозина за светица приживе, само преди два месеца тя си бе заслужила изгонването от двореца на Мавъра и това беше последният й подвиг. Злите езици говореха, че помолила да бъде приета от дона Беатриче д’Есте с намерението да я уведоми за трагичната й участ, но тя, разярена, заповядала да я затворят в манастира, за да не се мярка повече пред очите й.

Марко д’Оджоно, любимият ученик на маестро Леонардо, я познаваше добре. Често бе виждал тосканеца да беседва с нея. Леонардо обичаше да разговаря с монахинята за странните й видения с Дева Мария. И не само записваше чутото от нея, но Марко често го бе сварвал и да нахвърля щрихите на ангелското й лице, на благите й жестове и на страдалческата й осанка, които после се опитваше да нарисува в картините си. За нещастие, ако сестра Вероника не

грешеше, на тези задушевни срещи щеше да се сложи край този петък. Без да закуси, Марко поведе тосканеца към смъртното ложе на монахинята, съзнавайки, че не им остава много време.

— Благодаря ви, че склонихте да дойдете. Сестра Вероника ще е благодарна да ви види за последен път — прошепна ученикът на маестрото.

Замаян от миризмата на тамян и масла в малката килия, Леонардо се взря с удивление в мраморното лице на монахинята. Бедната жена едва държеше очите си отворени.

— Не мисля, че мога да направя нещо за нея — каза той.

— Знам, маестро. Но тя настоя да ви види.

— Тя ли?

Леонардо наведе глава до устните на умиращата. От известно време те потрепваха и сякаш шепнеха едва чуто някаква литания. Енорийският свещеник на „Санта Марта“, който вече бе миросал сестра Вероника и мълвеше заупокойната молитва край нея, направи място на посетителя да се приближи още повече.

— Още ли рисувате близнаци в творбите си?

Маестрото се стъписа. Монахинята го бе познала, без дори да отваря очи.

— Рисувам, каквото мога, сестро.

— Ах, Леонардо! — промълви тя. — Не мислете, че не съм разбрала кой сте. Знам много добре. Въпреки че в този момент от живота си вече няма смисъл да споря с вас.

Сестра Вероника говореше много бавно, почти недоловимо, и тосканецът едва я разбираше.

— Видях картината ви на олтара в църквата „Сан Франческо“, вашата мадона.

— И хареса ли ви?

— Дева Мария, да. Много даровит художник сте. Но близнаците, не… Кажете, поправихте ли ги?

— Поправих ги, сестро. Както ме помолиха братята францисканци.

— Носи ви се славата на вироглав човек, Леонардо. Днес ми казаха, че пак сте рисували близнаци в столовата на доминиканците. Вярно ли е?

Леонардо се изправи смаян.

— Виждали сте Тайната вечеря, сестро?

— Не. Но за работата ви се говори много. Сигурно го знаете.

— Вече ви казах, сестро Вероника: рисувам само онова, в което съм сигурен.

— Тогава защо упорствате и рисувате близнаци в творбите си за Църквата?

— Защото ги е имало. Андрей и Симон са били братя. Казват го и свети Августин, и други велики теолози. Често са бъркали апостол Яков с Исус заради голямата им прилика. И не съм го измислил аз. Писано е.

Монахинята вече не шепнеше.

— Ах, Леонардо! — викна тя. — Не допускайте същата грешка, каквато направихте в „Сан Франческо“! Мисията на един художник не е да обърква вярващия, а да му покаже ясно героите, които са му заръчали да нарисува.

— Грешка ли? — без да иска, и Леонардо повиши глас. Марко, енорийският свещеник и двете сестри, които се грижеха за умиращата, се извърнаха към него. — Каква грешка?

— Хайде, маестро! — възрази умиращата. — Нали ви обвиниха, че в картината няма разлика между свети Йоан и Христос? Да не би случайно да сте ги нарисували като две капки вода? Не са ли с едни и същи къдрави коси, с едни и същи лица и в почти еднаква поза? Нима творбата ви не внушава една порочна прилика между Йоан и Христос?

— Този път няма да е така, сестро. Не и в Тайната вечеря.

— Но казват, че вече сте нарисували Яков със същото лице като Христос!

Всички чуха възраженията на сестра Вероника. Марко, който още копнееше да докаже на маестрото, че е способен да разкрие тайните в картината му, наостри уши.

— Няма никаква грешка — отвърна Леонардо. — Христос е главна фигура в новата ми творба. Той е едно огромно „А“ в центъра на стенописа. Една огромна алфа. Фундаментът на цялата ми композиция.

Д’Оджоно потърка замислен брадичката си. Как не бе забелязал досега? Връщайки се мислено към Тайната вечеря, виждаше, че Христос наистина прилича на огромно „А“.

— Буква „А“? — сестра Вероника снижи глас. Това я учуди. И мога ли да знам какво сте написали този път в творбата си, Леонардо?

— Нищо, което истинските вярващи да не могат да прочетат.

— Мнозинството добри християни не знаят да четат, маестро.

— Затова рисувам за тях.

— И това ви дава правото да се смятате за един от Дванайсетимата?

— Въплъщавам най-скромния от учениците, сестро. Представям образа на Юда Тадей, който е почти в края на масата, като омегата в края на редицата след алфата.

— Омегата ли? Вие?… Внимавайте, маестро. Много сте нескромен и гордостта може да погуби душата ви.

— Това прокоба ли е? — попита той иронично.

— Не се надсмивайте над мен, старицата, а чуйте предсказанието, което трябва да ви съобщя. Господ ми прати ясно видение какво има да стане. Знайте, Леонардо, че не само аз ще предам Богу дух днес — каза тя. — Някои от онези, които наричате истински християни, ще се явят заедно с мен пред Страшния съд. И много се страхувам, че няма да получат прошка от Всевишния.

Смаян, Марко д’Оджоно видя как сестра Вероника се задъхва от усилието.

— Но пред вас има още живот, за да се разкаете и да спасите душата си.

14.

Никога няма да мога да се отплатя на брат Алесандро за голямата помощ, която ми оказа в дните след онази разходка. Освен с него и с младия Матео, който понякога идваше в библиотеката да надникне какво работи мрачният монах, дошъл от папския град, не разменях дума почти с никого. С останалите монаси се виждах само в часовете за хранене в импровизираната столова, подредена до така наречения Голям вътрешен двор, и понякога в църквата на молитва. Но и на едното, и на другото място се спазваше правилото за мълчание и ми беше трудно да се сближа с когото и да било.

Ала в библиотеката всичко бе различно. Брат Алесандро забравяше неизменната си строгост и развързваше езика си, така сдържан в други моменти от манастирския живот. Библиотекарят беше от Ричо край езерото Тразимено, по-близо до Рим, отколкото до Милано, което оправдаваше донякъде отчуждението му от другите братя и го караше да гледа на мен като на земляк в нужда, когото трябва да закриля. И въпреки че никога не го видях да хапне нещо, всеки ден ми носеше вода, пшеничени питки, обли и гладки като речни камъни (специалитет на брат Джулелмо, които вземаше скришом за мен), и дори ме снабдяваше с чисто масло за лампата, когато започнеше да гасне. И всичко това — както разбрах по-късно, — за да бъде винаги край мен, в очакване неканеният му гост да изпита нужда да се разтовари пред някого от голямото напрежение и да му разкрие още подробности за своята „тайна“. Мисля, че с всеки изминал час тя му се струваше все по-голяма. Корях Алесандро и му казвах, че въображението не е добър съветник за човек, който има намерението да тълкува тайни, но той само се усмихваше, уверен, че един ден тези способности ще му бъдат полезни.

Единственото, от което изобщо не можех да се оплача, бе необикновената му човещина. Скоро брат Алесандро стана мой добър приятел. Беше наблизо винаги когато имах нужда. Успокояваше ме, когато захвърлях перото на земята, отчаян, че не постигам никакви резултати, и ме насърчаваше да продължа да работя над дяволската загадка. Но въпреки всичко стихът Oculos ejus dinumera си оставаше неразгадан. Дори когато замених буквите с числените им стойности,

резултатът беше объркващ. След три дни безсъние и разочарования бях показал вече стиховете на брат Алесандро и той ги знаеше наизуст, играеше си трескаво с тях и търсеше, мръщейки се, начин да налучка кода. Всеки път, когато стигнеше до нещо по-смислено в тая галиматия, лицето му светваше от задоволство. И сякаш изострените му черти изведнъж се смекчаваха и придаваха на суровото му лице изражението на въодушевено дете. В един от тези мигове на ликуване разбрах например, че загадките с цифри и букви са му любимите. Откакто бе прочел Раймонд Лулий[1], създателя на Ars Magna[2] на секретните кодове, живееше само за тях. Този бухал[3] беше неизчерпаем източник на изненади. Сякаш знаеше всичко. Всяка значителна творба за изкуството на криптографията, всеки трактат за кабалата, всеки библейски текст. При все това цялата тази теоретическа подготовка май не ни помагаше много…

— Ами тогава — промълви Алесандро един следобед, когато цялата общност кипеше в трескава подготовка за погребението на дона Беатриче — наистина ли смятате, че трябва да преброим очите на някое изображение в манастира, за да разрешим проблема?…

Потупах го ласкаво по ръцете и свих рамене. Какво можех да му отговоря? Че това е последното, което ни остава да опитаме? Библиотекарят ме гледаше с тия очи на бухал и потриваше острата си брадичка. Но и той като мен не вярваше в това. И си имахме причини. Ако числото на името трябваше да се търси в броя на очите на някой образ — без значение дали на Мадоната, свети Доминик или света Ана, — то резултатът щеше да ни отведе до задънена улица. В крайна сметка нямаше как да открием собствено име само с една или с две букви, защото явно това щеше да е резултатът, който бихме получили от броя на очите на която и да е статуя на Дева Мария. Освен това никой от братята в манастира не носеше такова кратко име или прякор. Никакви Ио, Ео, Ау или тем подобни не живееха тук. Дори име като Йов, само с три букви, нямаше да ни свърши работа. В „Санта Мария“ нямаше такъв, нито пък имаше Ной или Лот, но дори и да имаше, върху чие лице можехме да открием три очи, за да му припишем авторството на писмата?

Внезапно проумях нещо. Ами ако в гатанката не се говореше за очите на човешко същество? Ако ставаше въпрос за дракон или може

би хидра със седем глави и четиринайсет очи, или за някакво друго чудовище, нарисувано „от едната страна“ в някоя зала?

— Но такова чудовище няма никъде в „Санта Мария“ — възрази брат Алесандро.

— В такъв случай сигурно бъркаме. Може би лицето, чиито очи трябва да броим, не се намира в този манастир, а в друга сграда. В някоя кула, в дворец, в друга църква наблизо…

— Това е, отче Агустин! Вече е ясно! — Очите на библиотекаря светеха от вълнение. — Не разбирате ли? В текста не се говори за човек или за животно, а за сграда!

— За сграда ли?

— Разбира се! Боже мой, колко просто! Ами че то е ясно като бял ден! Тези oculos освен очи са и прозорци. Кръгли прозорци. А църквата „Санта Мария“ е пълна с тях!

Библиотекарят надраска нещо на късче хартия. Беше още един бърз превод, който ми подаде трескаво с надеждата да го одобря. Ако беше прав, решението е било под носа ни през цялото време. Според бухала „преброй очите, без да гледаш лицето“ можеше да се разбира като „преброй прозорците, без да гледаш фасадата“.

Трябваше да призная, че макар и изопачен, текстът имаше съкрушителен смисъл.

Отвън църквата „Санта Мария“ наистина беше цялата с oculos, с кръгли прозорци по проекта на някой си Гуиниформе Солари, в съответствие с истинския ломбардски вкус, насърчаван от Мавъра. Имаше ги навсякъде, дори по съвсем новия купол на Браманте, под който се бях молил цяла седмица.

Можеше ли да бъде толкова просто? Брат Алесандро изобщо не се съмняваше:

— Разбирате ли? Страничната фасада е, отче Агустин! — настоя пак. — Втората фраза го потвърждава: In latere nominis met notam rinvenies. Трябва да търсим числото на името му отстрани! Да преброим прозорците по единствената страна, по която ги има, без да смятаме онези по фасадата! Там е и неговото число!

Това бе най-хубавият момент от престоя ми в Милано.

---

[1] Или Рамон Лул, каталунски теолог и философ (1235–1315 г.). — Б.пр. ↑

[2] Велико изкуство (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Така наричали монасите, които будували нощем или не смятали за нужно да стават за утренята. — Б.а. ↑

15.

Никой не го забеляза.

Никой от търговците, лихварите и монасите, които сновяха онзи ден по залез слънце край „Сан Франческо ил Гранде“, не обърна внимание на невзрачния и неугледен мъж, който влезе забързан в църквата на францисканците. Беше в навечерието на траурната церемония, пазарен ден, и миланчани бяха записани с пазаруването на меса и други провизии за двата дни официален траур, които идваха. Освен това новината за смъртта на сестра Вероника да Бинаско се бе разпространила светкавично из града, на нея бяха посветени повечето разговори, разрази се и разгорещен спор за истинските способности на гадателката.

В цялата тази залисия беше нормално някакъв скитник да мине почти незабелязан.

Но както винаги тези глупци грешаха. Просякът, влязъл в „Сан Франческо“, не беше кой да е. Колената му бяха посинели от дългите часове на покаяние, темето му бе обръснато като на духовно лице. Всъщност това беше един богобоязлив мъж, човек с чисто сърце, който прекрачи прага на голямата порта на францисканската църква разтреперан и сигурен, че някой от тия суеверни хора наоколо, може би впечатлен от предсказанията на сестра Вероника, рано или късно ще го разкрие.

Не бе трудно да си представи онова, което скоро щеше да стане: без да се мае много, някой щеше да изтича да каже на клисаря, че още един просяк е влязъл в храма. Онзи ще докладва новината на дякона, който пък ще предупреди тутакси палача. От седмици беше така и сякаш никой не го забелязваше. Мнимите просяци, стигнали до храма преди него, бяха изчезнали безследно. Затуй беше сигурен, че няма да излезе жив оттам. И все пак с готовност би заплатил тази цена…

Без да си поеме дъх, мъжът с прокъсаните дрехи отмина двойната редица пейки от двете стани на централния кораб и забърза към големия олтар. В църквата не се виждаше жива душа. И по-добре. Така почти усещаше вече Божието присъствие. Никога не се бе чувствал така близо до Господ. Той беше тук. Как иначе да обясни това, че в този час светлината, процеждаща се през витражите, беше

най-подходяща, за да оцени всички детайли на „чудото“? Поклонникът бе чакал толкова дълго, за да стигне до този олтар и да се преклони пред opus magnum[1], че от вълнение по страните му потекоха сълзи. И не напразно. Най-сетне можеше да види една картина, чието истинско име малцина в Милано знаеха: Maesta[2].

Това ли беше краят на пътя?

Мнимият скитник го предчувстваше.

Приближи се плахо. Толкова пъти бе чувал описанието на Творбата, че гласовете на онези, които му бяха обяснявали скритите детайли и истинския ключ към разчитането й, изникваха сега в съзнанието му и замъгляваха разсъдъка му. Картината върху дърво, 189 на 120 сантиметра, паснала съвсем точно в отвора на олтара, предвиден за нея, беше недвусмислена: две невръстни деца се гледаха и не откъсваха очи едно от друго. Една жена с ведро лице закриляше и двете, протегнала ръце, а величествен ангел — Уриел, сочеше категорично и назидателно избраника на Отеца. „Като се вгледаш в жеста му, ще разбереш истината, която ти се разкрива — сякаш чуваше още. — Погледът на ангела ще ти каже всичко.“

Сърцето му се разтуптя. Там, в съвсем пустия храм, поклонникът протегна някак плахо ръка, сякаш искаше да се слее завинаги с тази божествена сцена. Истина беше. Истина като благодатта на вярата му. Онези, които бяха дошли тайно да се поклонят на това място преди него, не лъжеха. Никой от тях. Творбата на маестро Леонардо съдържаше ключовете, с които хилядолетното търсене на истинската вяра щеше да се увенчае с успех.

Поклонникът впери отново взор в прочутата картина с маслени бои и изведнъж нещо привлече вниманието му. Колко странно. Кой бе нарисувал ореол над главите на трите библейски персонажи? Та нали неговите братя му бяха казали, че тази ненужна декорация, плод на назадничави и жадни за чудеса умове, е била съзнателно отхвърлена от маестрото? Защо я имаше тогава? Мнимият просяк се изплаши. Ореолите не бяха единствената промяна в opus magnum. Къде беше пръстът на Уриел, сочещ истинския Месия? Защо ръката му бе отпусната в скута, вместо да сочи истинския Син божи? И поради каква причина ангелът не гледаше вече зрителя?

Главозамайващото чувство за ужас нарастваше, завладявайки изцяло поклонника. Някой беше злоупотребил с Мадона в пещерата.

— Колебаете се, нали?

Скитникът дори не потрепна. Чувайки този глух и сух глас зад себе си, той замръзна на място. Не беше чул пантите на църковната врата да изскърцват, значи натрапникът сигурно го наблюдаваше от доста време.

— Вече знам, че сте като другите. По някаква неведома причина вие, еретиците, идвате на орляци в Божия дом. Привлича ви светлината му, но сте неспособни да я разпознаете.

— Еретици ли? — прошепна той вцепенен.

— Я стига! Нима мислехте, че няма да разберем?

Поклонникът не успя да изрече нито дума повече.

— Този път няма да намерите утеха в молитвата пред вашата жалка картина.

Пулсът му биеше лудо. Бе дошъл и неговият час. Беше зашеметен, обезумял. Чувстваше се изигран, че е рискувал живота си, за да се преклони пред нещо измамно. Картината пред очите му не беше opus magnum. Не и онази Мадона, която се надяваше да види.

— Не може да бъде… — промълви той.

Непознатият се засмя.

— Лесно е за разбиране. Ще проявя милост и ще ви кажа истината, преди да ви пратя в ада. Леонардо нарисува вашата Maesta през 1483 година, преди четиринайсет години. Както предполагате, францисканците не останаха във възторг от нея. Те очакваха картина, която да укрепи вярата им в Непорочното зачатие и да освети този олтар. А в замяна получиха сцена, която не присъства в никое от евангелията — срещата между Йоан и Христос по време на бягството му в Египет.

— Божията майка, Йоан, Христос и архангел Уриел. Онзи, дето предупреди Ной за Потопа. Какво лошо виждате в това?

— Всички сте еднакви — отвърна гласът с горчивина. — Леонардо прие да промени картината и ни даде тази, по-различна от първата. Като заличи скверните подробности.

— Скверни ли?

— А как иначе ще наречете картина, в която няма никаква разлика между свети Йоан и Исус и в която нито Мадоната, нито синът й носят ореола на светостта, полагащ им се по право? Как да

разбираме това, че двете свети деца си приличат толкова? Какво е това богохулство, целящо да обърка вярващите?

Изпита чувство на облекчение и за първи път си пое дълбоко дъх. Палачът — защото беше сигурен, че зад него стои именно той — не бе разбрал нищо. Братята, които бяха дошли преди него и никога не се върнаха, сигурно са умрели от ръката му, без да разкрият причината за това тайнствено преклонение, и той също беше готов да изпълни обета си за мълчание дори с цената на собствената си кръв.

— Няма да съм аз този, който ще разсее съмненията ви — изрече спокойно, без да се осмели да извърне лице по посока на гласа.

— Жалко. Наистина е жалко. Не разбирате ли, че Леонардо ви предаде, като нарисува тази нова Мадона в пещерата! Ако се вгледате хубаво в картината, ще видите, че двете момченца са вече съвсем различни. Детето до Дева Мария е свети Йоан. Държи своя кръст с дълъг край и се моли, получавайки благословията на другото дете — Исус. Уриел вече никого не сочи с пръст и в крайна сметка става съвсем ясно кой е чаканият Месия.

Предал ни е?

Възможно ли бе маестро Леонардо да е обърнал гръб на своите братя?

Поклонникът отново протегна ръка към картината. Беше дошъл тук, скрит сред тълпата, която се стичаше в Милано за погребението на дона Беатриче д’Есте, неговата покровителка. И тя ли ги бе предала? Нима бе възможно всичко онова, за което толкова се бяха борили, да рухне?

— Всъщност няма нужда да ми обяснявате нищо — продължи гласът предизвикателно. — Вече знаем кой е вдъхновил Леонардо за това злодеяние и благодарение на Всевишния този нещастник гние в земята от доста време. Бъдете сигурен: Господ ще накаже заслужено брат Амадеу Португалски заради неговия Apocalipsis Nova. Както и за преклонението му пред Дева Мария не като майка на Христос, а като символ на мъдростта.

— И все пак е красив символ — възрази той. — Преклонение, споделяно от мнозина. Или смятате да осъдите всички, които рисуват Мадоната с детето Исус и детето Йоан?

— Ако внасят смут в душите на вярващите, да.

— И нима мислите, че ще ви позволят дори да се приближите до маестро Леонардо, до учениците му или до художника Де Луино?

— До Бернардино де Лупино ли? Онзи, когото наричат също Ловинус или Луини?

— Познавате ли го?

— Познавам творбите му. Той е млад подражател на Леонардо, който, разбира се, допуска същите грешки. Бъдете сигурен: и той ще падне.

— Какво смятате да правите? Да го убиете?

Поклонникът усети, че нещо не е наред. Зад гърба му изсвистя метал, сякаш някой бе извадил шпага от ножницата си. Обетът, който беше дал, не му позволяваше да носи оръжие, затова отправи молитва към фалшивата Maesta да успокои душата му.

— И мен ли ще убиете?

— Прокобника унищожава безумците.

— Прокобника…?

Не успя да довърши въпроса си, защото странен спазъм разтърси вътрешностите му. Острието на дълга стоманена шпага го прониза в гърба. От гърдите му се изтръгна ужасен предсмъртен хрип. Цяла педя стомана разсече на две сърцето му. Беше пронизващо, мигновено усещане, от което разтвори очи ужасен. Мнимият скитник не усети болка, само студ. Една ледена прегръдка, която го накара да залитне към олтара и да падне на посинелите си колене.

Така зърна само веднъж своя нападател.

Прокобника беше огромна, черна като въглен сянка, с безизразно лице. В църквата започна да притъмнява. И времето се проточи някак странно. Щом поклонникът докосна настилката на олтара, вързопчето, което носеше на рамо, се развърза и от него изпаднаха едно-две парчета хляб и тесте карти с щамповани странни изображения. На първата имаше жена с францискански одежди, с тривърха корона на главата, с кръст като този на Йоан в дясната ръка и затворена книга в лявата.

— Проклет еретик! — изсъска Прокобника, като видя това. Поклонникът му отвърна с дръзка усмивка, докато гледаше как Прокобника взима тази карта и топи едно перо в кръвта му, за да напише нещо на обратната й страна.

— Никога… няма да отворите… книгата на папесата. — Както беше превит на колене и от раната му бликаше кръв по плочките на пода, той успя да зърне нещо, което бе пропуснал до този момент: въпреки че Уриел не сочеше вече Йоан Кръстител, както в истинската opus magnum, премреженият му поглед казваше всичко. Извърнал очи, „пламъкът Господен“ все така гледаше мъдреца от река Йордан като единствен спасител на света.

Леонардо — утеши се той, преди да потъне във вечен мрак все пак не ги беше предал. Прокобника лъжеше.

---

[1] Велико дело (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Това е оригиналното име, което получава произведението на Леонардо Мадона в пещерата. — Б.а. ↑

16.

Изчакахме първия светлик в събота, 14 януари, и излязохме от манастира, за да обиколим спокойно тухлената фасада на „Санта Мария деле Грацие“. Брат Алесандро, който бе проявил някаква вродена способност за разгадаване на гатанки, отново бе на седмото небе. И сякаш не усещаше мразовития студ, сковал преди часове тази част на града. В шест и половина, веднага след службата, двамата с библиотекаря бяхме готови да излезем на улицата. Предстоеше ни да направим нещо съвсем лесно, за което ни трябваха две-три минути, но все пак бях дълбоко притеснен.

Брат Алесандро забеляза това, но реши да си замълчи.

Ясно ми беше, че каквото и да е „числото на името“, което щяхме да получим, като преброим прозорците на фасадата, още нямаше да сме решили проблема. Щяхме да получим едно число; може би на сбора от буквите в името на нашия анонимен информатор, макар че не можехме да бъдем сигурни. Ами ако това беше сборът от буквите на фамилното му име? Или номерът на килията му? Или…?

— Забравих да ви кажа нещо — не издържа накрая той.

— Какво има, братко?

— Нещо, което може би ще ви поуспокои: като получим това щастливо число, ще трябва да свършим още много работа, ако искаме да стигнем до същността на загадката.

— Така е.

— Ами тогава трябва да знаете, че манастирът е приютил под покрива си братство от монаси, които са най-вещите в решаването на гатанки в цяла Италия.

Усмихнах се. Библиотекарят, както и толкова други Божи служители, никога не бе чувал за Витания. И по-добре. Но брат Алесандро настоя да ми обясни причините за изказаното с гордост твърдение: увери ме, че любимото занимание на трийсетината отбрани доминиканци било именно да разчитат загадки. Сред тях имало доста майстори в това изкуство, а мнозина дори се забавлявали, като ги измисляли за другите.

— Горите раждат синове, които после ги унищожават. Що е то? — изрече напевно, виждайки нежеланието ми да включваме и тези

игри в мисията си. — Дръжките на брадвите.

Брат Алесандро бе изчерпателен в подробностите. От всичко, което ми каза, най-силно впечатление ми направи това, че в „Санта Мария“ използваха загадките не само за развлечение. Монасите ги прилагали често и в проповедите, като ги превръщали в средство за нравоучение. Ако това, което Алесандро казваше, не бе преувеличено, зад стените на манастира се намираше най-големият център за обучение на съчинители на загадки в християнския свят след Витания. И затова, ако Прокобника бе тръгнал отнякъде, това беше идеалното място.

— Чуйте ме, отче Леире — бързаше да ми помогне в догадките библиотекарят, — когато получите числото и се зачудите какво да правите с него, попитайте когото и да е от братята ни. Дори онзи, от когото най-малко очаквате, ще ви даде някакво решение.

— Когото и да е ли казвате?

Библиотекарят се намръщи.

— Ами да! Когото и да е! Дори онзи, дето чисти конюшните, сигурно разбира повече от гатанки от един жител на Рим като вас. Не се бойте и питайте абата, отчето готвач, отговорниците по провизиите, писарите, всички! Но за едно внимавайте, да не се разчуе много и да ви смъмрят за нарушаване на обета за мълчание, който всеки монах трябва да спазва.

И като каза това, измъкна гредата, която залостваше манастирската порта.

Снежна пряспа падна от покрива и се разби с глух тътен в нозете ни. Ако трябва да съм откровен, не очаквах, че нещо толкова просто като обиколката на една църква призори ще се окаже деликатна работа. Силният студ в ранното утро бе превърнал снега в опасна ледена пързалка. Всичко беше бяло, пусто и потънало в тишина, която всяваше страх. Самата мисъл, че трябва да стигнем до тухлената стена на маестро Солари и да минем покрай оградата на третия вътрешен двор, би уплашила и най-големия смелчага: ако внезапно се подхлъзнехме, можехме да си счупим вратовете или да останем куци до края на дните си. Да не говорим колко трудно бихме обяснили на монасите защо в този час не присъстваме на службата, а рискуваме живота си извън манастирските стени.

Не се замислихме много. Внимателно, като се мъчехме да не мокрим много сандалите си, тръгнахме бавно по леда покрай сградата, успоредно на улицата. После я пресякохме почти на четири крака и когато най-сетне се озовахме на необходимото разстояние, вперихме поглед в прозорците. От слабото сияние, идващо отвътре, те проблясваха като очи на дракон. Наистина имаше ред кръгли прозорци, oculos, за украса на църквата по цялата й дължина. Фасадата й се намираше при завоя на ъгъла, няколко крачки по нататък, и „гледаше“ в другата посока.

— Но без да гледаш лицето… — изрекох, тракайки със зъби.

Вкочанен от студ, пъхнал ръце в ръкавите на вълнената си дреха, преброих: едно, две, три… седем.

И това седем ме смути. Седем стиха, седем прозореца… Числото на името на анонимния информатор беше, без съмнение, това проклето, повтарящо се седем.

— Но седем какво? — запита библиотекарят.

Свих рамене.

17.

Онова, което ми се случи по-късно, освети пътя ми.

— Значи вие сте отецът от Рим, който е отседнал наскоро в нашия дом?

Абатът на „Санта Мария деле Грацие“, Виченцо Бандело, се взря в мен със строго изражение, преди да ме покани в сакристията. Най-сетне се запознавах с човека, който бе написал доклада за смъртта на Беатриче д’Есте за Витания.

— Брат Алесандро ми е говорил много за вас — продължи той. — Както изглежда, сте начетен. Сериозен, образован мъж, със силна воля, човек, с когото нашата общност може да се обогати по време на престоя ви сред нас. Как, рекохте, ви е името?

— Агустин Леире, отче.

Бандело току-що бе приключил с литургията за третия час под хилавото слънце, надвиснало над Паданската долина. Канеше се да се оттегли, за да подготви проповедта си за погребението на дона Беатриче, когато отидох при него. Не го направих съвсем несъзнателно. Нали брат Алесандро бе настоял да питам когото и да е от братята в общността за моята загадка? Нали точно той ме увери, че мога да получа добър отговор от монаха, от когото най-малко очаквам? А от кого го очаквах най-малко, ако не от абата?

Реших го малко след като се прибрах вкочанен в манастира и потърсих вътре топлинка. Съдбата реши да надникна в сакристията и отец Бандело да е там. Библиотекарят ме беше оставил сам. Току-що бе изчезнал под претекст, че слиза в кухнята да потърси някои неща за следващото ни обсъждане, и тогава разбрах, че моментът е подходящ.

Брат Виченцо Бандело беше сигурно на малко повече от шейсет години, със сбръчкано лице, нагънато като платно, свалено от мачтата, с мъжествена брадичка и с изключителната способност да издава с жестовете си всяко свое чувство. Беше още по-дребен, отколкото ми се стори в нощта, когато го видях в църквата. Сновеше трескаво от единия към другия шкаф с боядисани врати в сакристията, чудейки се кой от тях да затвори понапред…

— Кажете ми, отец Агустин — подхвърли той, докато прибираше потира и дискоса от последната литургия, — интересно ми

е: каква ви е работата в Рим?

— На служба съм в Светата инквизиция.

— Да, да… И доколкото разбрах, в свободното от служебни задължения време обичате да разгадавате гатанки. Това е добре — усмихна се той, — значи ще се разберем.

— Точно за това бих искал да поговорим.

— Така ли?

Кимнах. Ако абатът беше такъв, какъвто ми го описа библиотекарят, може би присъствието на Прокобника в Милано не му бе убягнало. И все пак трябваше да бъда внимателен. Възможно беше и самият той да е писал анонимните писма, но да се бои да се разкрие, докато не се увери в истинските ми намерения. А можеше да стане и по-лошо: ако не знаеше за съществуването му и аз го осведомях, какво би му попречило да предупреди Мавъра?

— Кажете ми още нещо, отец Леире. Като любител на тайните сигурно не сте чували за изкуството за трениране на паметта, нали?

Бандело ми зададе този въпрос сякаш между другото, докато напразно се мъчех да разбера доколко е замесен в проблема с писмата. Сигурно бях твърде подозрителен. Всъщност за себе си включвах в списъка на заподозрените всеки монах, с когото се запознавах в „Санта Мария“. И брат Виченцо не правеше изключение. В интерес на истината, ако трябваше да избирам сред почти трийсетимата монаси, живеещи зад тези стени, то абатът бе човекът, който прилягаше най-много на профила на Прокобника. Не знам как не си дадохме сметка по-рано във Витания. Дори името му, Виченцо, беше със седем букви. Точно седем. Като седемте дяволски стиха Oculos ejus dinumera или седемте прозореца по южната фасада на църквата. Осъзнах тази подробност, докато наблюдавах колко ловко отваряше и затваряше вратички и шкафове за реликви в това помещение и как скри голяма връзка ключове в одеждите си. Абатът беше от малцината, които имаха достъп до плановете и проектите на херцога за „Санта Мария“, и може би единственият, който би използвал сигурната официална поща, за да праща писмата си в Рим.

— Е, какво? — настоя той още по-закачливо, както се бях замислил. — Чували ли сте за това изкуство или не сте?

Поклатих глава, мъчейки се да открия у него нещо, което да потвърди заключението ми.

— Е, жалко тогава! — продължи той. — Малцина знаят, че нашият орден е дал големи умове в тази достойна дисциплина.

— Никога не съм чувал за нея.

— И разбира се, не можете да знаете, че самият Цицерон споменава това изкуство в De Oratore и че в един още по-древен трактат, Ad Herennium, го разглежда подробно и ни предлага точната формула, по която човек може да си спомни след време всичко, което пожелае…

— Предлага ни? На доминиканците ли?

— Разбира се! От трийсет-четирийсет години много братя като мен са се посветили да го изучават, отец Леире. Нима самият вие, който работите ежедневно с важни книжа и документи, не сте мечтали да съхраните в паметта си някой текст, образ или име, спокоен, че никога повече няма да го търсите, защото вече знаете, че сте го запомнили завинаги?

— Разбира се. Но само най-привилегированите могат…

— И след като имате нужда от това в службата си — прекъсна ме той, — не сте ли се мъчили да проверите коя е най-добрата формула, за да постигнете подобно чудо? Древните, които не са имали възможност да правят копия на книги като нас, са измислили прекрасен начин: представяли са си „дворци на паметта“, в които трупат знанията си. И за това не сте чували, нали?

Поклатих глава, онемял от изумление.

— Гърците например си представяли голяма сграда, пълна с великолепни стаи и галерии, и обозначавали всеки прозорец, аркада, колонада, стълбище и зала по различен начин. В преддверието „пазели“ знанията си по граматика, в салона — по реторика, в кухнята — красноречието… И за да си спомнят нещо, съхранено там предварително, трябвало само да си представят, че отиват в този кът от сградата и го изваждат в ред, обратен на онзи, в който е съхранено. Хитро, нали?

Погледнах абата и не знаех какво да кажа. Не знаех дали ме подканваше да го питам за писмата, които бяхме получили в Рим, или не. Трябваше ли да последвам съвета на брат Алесандро и да говоря откровено с него за моята загадка? От страх да не изгубя доверието, проявено вече към мен, му заговорих с намеци:

— Кажете ми, отец Виченцо: а ако вместо „дворец на паметта“ използваме „църква на паметта“? Ще можем ли примерно да разшифроваме името на някой човек в една църква от камък и тухла?

— Виждам, че сте проницателен, братко Агустин — намигна ми той някак лукаво. — И практичен. Онуй, което гърците проектират и прилагат към въображаеми дворци, римляните и дори египтяните се опитват да направят с истински сгради. Ако онези, които влизали в тях, знаели точния „код на паметта“, можели да се движат из залите им и същевременно да получават ценна информация.

— А в една църква? — настоях аз.

— Да, и в църква може да се направи — съгласи се той. — Но чакайте да ви покажа нещо, преди да ви обясня как функционира един такъв механизъм. Както вече споменах, през последните години някои братя доминиканци като мен от Равена, Флоренция, Базел, Милано и Фрайбург започнаха да работят върху система за запаметяване, създадена на основата на образи или архитектурни конструкции, приготвени специално за тази цел.

— Приготвени?

— Да. Приспособени, обработени и украсени с декоративни елементи, които изглеждат излишни за несведущите, но са фундаментални за онези, които знаят тайната азбука, скрита в тях. Ще разберете, като ви дам пример, отец Агустин.

Абатът извади свитък хартия изпод сутаната си и го разстла на масата за дарения. Беше бял лист, не по-голям от дланта на ръката му, с петна от червен восък в единия ъгъл. Върху него бе отпечатана щампа с фигурата на жена, стъпила с левия крак на стълба. Около нея имаше птици и на гърдите ѝ висяха странни неща, а под краката ѝ имаше надпис с латински букви, показващ ясно коя е. „Госпожа Граматика“ — защото това беше тя — гледаше незнайно накъде с отнесен поглед.

— Тези дни успяхме да довършим една от картините, които занапред ще служат да си припомняме различните части на граматиката. Това е тя — рече той, сочейки чудноватата скица. Искате ли да видите как става?

Кимнах.

— Вгледайте се добре — подкани ме абатът. — Ако в този момент някой ни попита за основните термини в граматиката и имаме

пред очите си тази графика, ще знаем без колебание какво да отговорим.

— Наистина ли?

Бандело оцени недоумението ми.

— Отговорът ни ще е точен: praedicatio, applicatio и continentia. И знаете ли защо? Много просто: защото го „прочетох“ в тази картина.

Абатът се наведе над листа и започна да чертае въображаеми кръгове, сочейки различни части от скицата:

— Гледайте хубаво: praedicatio е показано от птицата в дясната й ръка, която започва с латинско „P“, и от клюна й с формата на тази буква. Това е най-важният елемент от фигурата и затова е посочен с два символа, освен че е и отличителен знак на нашия орден. В крайна сметка ние сме проповедници, нали?

Погледнах изящното флагче, което „госпожа Граматика“ държеше, прегънато във формата на латинско „P“.

— Следващият елемент — продължи той, — applicatio, е означен с Aquila, орела, кацнал на ръката на Граматиката. Aquila и applicatio започват с буквата „A“, тъй че посветеният в изкуството на паметта ум ще направи веднага връзката. А колкото до Continentia, ще я видите почти изписана върху гърдите на жената. Ако можете да различите тези предмети — дъга, колело, рало и чук — като букви, ще прочетете веднага c-o-n-t… Continentia!

Беше изумително. В една наглед съвсем безобидна картина някой бе успял да закодира цяла теория за граматиката. Внезапно ми мина през ум, че в книгите, които се печатаха вече със стотици в ателиетата във Венеция, Рим и Торино, имаше графики по заглавните страници, в които може би са вписани тайни послания, които ние, несведущите, не бихме забелязали. В Канцеларията по тайните шифри никога не ни бяха учили на подобно нещо.

— А предметите, които държат птиците или които висят? И в тях ли има някакъв смисъл? — запитах, все още смаян от неочакваното разкритие.

— Скъпи ми братко, всичко, абсолютно всичко има смисъл. В тия времена всеки господар, всеки херцог или кардинал трябва да се пази толкова, че действията му, творбите на изкуството, за които плаща, или писанията, които пази, крият много неща за него.

Абатът завърши фразата с тайнствена усмивка.

Сега беше мой ред:

— А вие? — рекох през зъби. — И вие ли криете нещо?

Бандело ме погледна с все същото иронично изражение. Погали идеалното обръсната си тонзура и разсеяно оправи косите си.

— Един абат също има своите тайни наистина.

— И би ги скрил в една вече построена църква? — продължих да упорствам.

— О! — възкликна той. — Това би било твърде лесно. Първо бих преброил всичко: стени, прозорци, кули, камбани… Числото е най-важното нещо! След това, когато църквата е сведена до числа, ще потърся кои от тях могат да се съчетаят с букви или с подходящите думи. И ще ги сравня както по броя на буквите, образуващи думата, така и по стойността на тази дума, когато се редуцира отново до числа.

— Това е гематрия, отче! Тайната наука на евреите!

— Наистина е гематрия. Но не бива да презираме това знание, както искате да внушите вие с възмущението си. Исус е евреин и на времето е учил гематрия. Как иначе щяхме да знаем, че Авраам и Милосърдие са думи с еднаква числена стойност? Или че сборът от буквите, на еврейски, от стълбата на Яков и Синайската планина е сто и трийсет, което ни показва, че това са места за възкачване на небето, посочени от Бог?

— Значи — прекъснах го аз, — ако трябва да скриете името си, Виченцо, в църквата „Санта Мария“, ще изберете някоя особеност на храма, сборът, от чиито букви е седем, като седемте букви на името ви.

— Точно така.

— Като например… седем прозореца? Седем oculosl.

— Това е добро решение. Въпреки че аз бих избрал някоя от фреските в църквата. При тях можеш да използваш повече нюанси, отколкото при обикновеното изброяване на прозорци. Колкото повече елементи събереш в едно пространство, толкова по-голяма гъвкавост предаваш на изкуството на паметта. А в интерес на истината фасадата на „Санта Мария“ е доста семпла за това.

— Наистина ли смятате така?

— Разбира се. Освен това седем е число, което дава повод за много интерпретации. В Библията прибягват непрекъснато до него. Не би ми хрумнало да избера едно толкова многозначно число, за да замаскирам името си.

Бандело изглеждаше искрен.

— Нека се договорим — добави изненадващо той, — аз ще ви поверя загадката, над която работи сега нашата общност, а вие ще ми поверите вашата. Сигурен съм, че можем взаимно да си помогнем.

И естествено, аз се съгласих.

18.

Доволен, абатът ме помоли да го последвам до другия край на манастира. Искал да ми покаже нещо.

Прекосихме с бързи крачки централния олтар, подминахме мястото на църковния хор и вътрешната галерия, където довършваха украсата за траурната церемония на дона Беатриче, и поехме по дългия коридор, който водеше към Двора на мъртвите. Манастирът беше мрачно място; с изтъркани тухлени стени и гранитни колони, подредени в съвършена хармония по дължината на коридорите с облицован под. На път към тайнственото място брат Виченцо направи знак на отец Бенедето, едноокия писар, който се суетеше под аркадите, както винаги без посока, вперил невиждащ поглед в някакъв непознат за мен молитвеник.

— Тъй значи? — изръмжа той като видя, че абатът го вика. Пак ли отивате при opus diaboli[1]! По-добре да я бяхте погребали под дебел слой вар!

— Моля ви, братко! Трябва да дойдете с нас — нареди му абатът. — Нашият гост би искал да му разкажем някои истории за това място, а няма по-подходящ от вас да го стори. Най-дълго сте живели в тази общност. Преди още да вдигнат стените на този дом.

— Истории, а?

Щом старецът забеляза интереса ми, единственото му око проблесна от вълнение. Бях омагьосан от този човек, който сякаш изпитваше наслада, показвайки на света обезобразеното си лице, горд с раната, останала му от липсващото око.

— Вярно е, в този дом се разправят много истории. Значи не знаете защо наричаме това място Двор на мъртвите? — запита ме той, присъединявайки се към нас. — Много просто: защото тук погребваме нашите монаси, за да ги върнем в пръстта, от която са дошли на тоя свят. И нали знаете — без почести и възпоминателни плочи. Без суета. Само с одеждите на ордена ни. Ще дойде ден, когато целият двор ще бъде осеян с кости.

— Това е вашето гробище?

— Много повече от гробище. Това е преддверието ни към небето.

Бандело вече се бе спрял пред една огромна двукрила дървена порта. Изглеждаше много здрава и имаше желязна ключалка, в която абатът пъхна веднага един от ключовете, които носеше у себе си. Двамата с Бенедето се спогледахме. Пулсът ми се ускори: разбрах интуитивно, че тук е онова, което абатът искаше да ми покаже. Брат Алесандро ми бе посочил вече следата и аз, естествено, се подготвих за големия момент. Там вътре, в голямата зала точно под библиотеката, трябваше да се намира прочутата столова на „Санта Мария деле Грацие“, в която Леонардо бе забранил на монасите да влизат. Ако не се лъжех, това беше и причината за идването ми в Милано, и поводът, който бе подтикнал Прокобника да напише заплашителните си писма до Дома на истината.

Обзе ме и друго съмнение: нима двамата с Бандело, без да подозираме, знаехме една и съща тайна?

— Ако това място беше осветено — лицето на абата просветна, докато побутваше портата, — първо щяхме да си измием ръцете, а вие щяхте да чакате тук, отвън, да ви дам благословията си да влезете…

— Но то не е! — писна едноокият монах.

— Да. Все още не е. Макар че това не пречи светостта му да стигне до душите ни.

— Светостта ли, глупости!

И щом каза това, тримата влязохме.

Както предполагах, току-що бях пристъпил в бъдещата столова на манастира. Беше тъмно и студено място, пълно с големи картони, опрени по стените, в което цареше хаос. Въжета и тухли, паравани, кофи и — интересно — една маса, готова за хранене, сервирана и покрита с голямо бяло платно, изпълваха помещението, което сякаш отдавна тънеше в забрава. Вниманието ми бе привлечено най-вече от масата, защото тя определено беше единственият белег за някакъв ред сред този безпорядък. Нищо не показваше, че е била използвана. Чиниите бяха чисти, а цялата посуда бе покрита с тънък слой прах, което показваше, че е занемарена от седмици.

— Моля, не се плашете от жалкия вид на столовата ни, братко Агустин — каза Бандело, докато повдигаше полите на сутаната си и прескачаше някоя от многото дървени плоскости. — Това ще бъде нашата трапезария. Почти три години сме така, представяте ли си? Монасите не могат и да припарят в помещението по изричното

запрещение на маестро Леонардо, който го държи под ключ, докато не довърши работата си. А през това време нашите вещи гният в онзи ъгъл там, сред мръсотията и сред тази ужасна миризма на бои.

— Истински ад, нали ви казах? Ад с дявол и с всичко…

— Бенедето, за Бога! — смъмри го абатът.

— Не се притеснявайте — намесих се аз. — В Рим сме непрекъснато в ремонт; тази атмосфера ми е много позната.

Отделен с дървени паравани, в единия край на огромния салон смътно се различаваше подиум във формата на „U“, върху който бяха сложени големи пейки, лакирани в черно. Останките от прекрасен дървен балдахин също лежаха в онзи тъмен ъгъл и гниеха, нападнати от мухъл. Докато прескачахме разни вехтории, Бандело говореше:

— Всичко, което се прави по декорацията на този манастир, става със закъснение. Но най-зле е в тази зала. Сякаш няма край.

— Леонардо е виновен — изръмжа отново Бенедето. — От месеци си играе с нас. Да се отървем от него!

— Замълчете, моля ви. Нека обясня на брат Агустин какъв е проблемът.

Бандело се огледа наляво и надясно, сякаш да се увери, че никой друг не го чува. Тази предпазливост беше абсурдна: откак напуснахме църквата, не бяхме срещали никого от братята, освен еднокия, и беше почти невъзможно някой от тях да се е скрил тук, когато трябваше да се подготвят за погребението или да изпълняват всекидневните си задължения. Все пак абатът изглеждаше неуверен и наплашен. И може би затова сниши глас, когато се наведе до ухото ми:

— Веднага ще разберете защо съм толкова предпазлив.

— Наистина ли?

Брат Виченцо кимна нервно.

— Синьор Леонардо, художникът, се слави като много влиятелен човек и може да ме прокуди оттук, ако разбере, че съм позволил да влезете без разрешение…

— За маестро Леонардо да Винчи ли говорите?

— Не произнасяйте така високо името му! — изсъска той. Толкова ли ви е чудно? Лично херцогът го извика преди четири години да помогне за украсата на този манастир. Мавъра държи фамилният пантеон на Сфорца да е под абсидата на църквата и затова всичко наоколо трябва да е великолепно и неповторимо, с което иска да

оправдае решението си пред семейството. Затуй го нае. И повярвайте, откак херцогът се зае с този проект, не е имало нито ден спокойствие в дома ни.

— Нито ден — повтори Бенедето. — И знаете ли защо? Защото тоя маестро, дето се облича все в бяло, и няма да го видите да вкуси месо или да принесе в жертва животно, всъщност е покварена душа. Вписал е нещо зловещо, еретично в работите, които прави за тази общност, и ни предизвиква да го открием, преди да ги е довършил. И Мавъра го подкрепя!

— Но Леонардо не е ли…

— Еретик ли? — прекъсна ме той. — Не, разбира се. На пръв поглед не изглежда такъв. Не може и муха да убие, по цял ден ходи замислен или записва нещо в бележниците си и създава впечатлението, че е мъдър мъж. Но съм сигурен, че маестрото не е добър християнин.

— Може ли да ви попитам нещо?

Абатът кимна.

— Вярно ли е, че сте наредили да бъде събрана колкото може повече информация за миналото на Леонардо? Защо никога не сте му вярвали? Братът библиотекар ме осведоми.

— Ще ви кажа, това стана точно след като ни предизвика. Нали разбирате, бяхме принудени да разучим миналото му, за да знаем с какъв човек си имаме работа. И вие бихте направили същото, ако бе предизвикал Светата инквизиция.

— Предполагам.

— Истината е, че възложих на брат Алесандро да се запознае с творчеството му, за да можем, ако се наложи, да го изпреварим. И така узнахме, че францисканците в Милано вече са имали сериозни проблеми с маестро Леонардо. Изглежда, че за да събере материал за картините си, той е използвал езически източници, въвеждайки добрите християни в тежка заблуда.

— Брат Алесандро ми спомена за това, както и за една еретична книга на някой си брат Амадеу.

— Apocalipsis Nova.

— Точно така.

— Но тази книга е само едно от многото неща, които е открил. Нищо ли не ви каза за чудатостите на Леонардо по отношение на някои библейски сцени?

— Чудатости ли?

— Много е показателно. До ден днешен не сме открили нито една творба на Леонардо, в която да има разпятие. Нито една. Както и нито една, в която да е нарисувана сцена от Страстите Христови.

— Може би никога не са му поръчвали такова нещо.

— Не, отче Леире. По някаква тайнствена причина тосканецът избягва да рисува подобни библейски сцени. В началото мислехме, че може да е евреин, но по-късно разбрахме, че не е. Не спазваше нито нормите на шабата, нито другите еврейски обичаи.

— Тогава какво?

— Ами… мисля, че тези чудатости трябва да са свързани с проблема, който ни занимава.

— Кажете ми нещо повече за него. Брат Алесандро никога не е споменавал, че Леонардо ви е предизвикал.

— Библиотекаря го нямаше, когато това стана. А онези от общността, които знаем фактите, сме едва половин дузина братя.

— Слушам ви.

— Това стана преди близо две години, по време на една от визитите на добра воля, които дона Беатриче правеше на Леонардо. Маестрото беше вече нарисувал свети Тома от Тайната вечеря. Беше го представил като брадат мъж, вдигнал показалец към небето, близо до Исус.

— Предполагам, че това е пръстът, който той ще сложи после в раната на вече възкръсналия Христос, нали?

— Така реших и аз и така го представих на нейно величество, херцогиня д’Есте. Но Леонардо се изсмя на това тълкуване. Каза, че ние, монасите, нямаме никаква представа за символите и че ако искал, можел да нарисува тук и сцена със самия Мохамед, без никой от нас да разбере.

— Така ли каза?

— Дона Беатриче и маестрото се разсмяха, а на нас ни се стори обидно. Но какво можехме да направим? Да се караме със съпругата на Мавъра и с любимия му художник ли? Ако го бяхме сторили, Леонардо непременно щеше да ни обвини за забавянето на работата му по Тайната вечеря.

Абатът продължи:

— Всъщност аз го предизвиках. Исках да му покажа, че не съм такъв невежа в тълкуването на символи, както твърдеше, но нагазих в област, в която изобщо не трябваше да навлизам.

— Какво имате предвид, отче?

— По онова време посещавах често двореца Рокета. Трябваше да докладвам на херцога как върви ремонтът в „Санта Мария“. И доста често заварвах дона Беатриче да играе някаква игра на карти в тронната зала. Щампите върху тях бяха странни, крещящи, в ярки цветове. Имаше рисунки на обесени хора, на жени със звезда в ръката, на фавни, папи, ангели с превързани очи, дяволи… Скоро разбрах, че тези карти били старо наследство на фамилията. Били рисувани от някогашния херцог на Милано, Филип Мария Висконти, с помощта на кондотиера[2] Франческо Сфорца към 1441 година. А по-късно, когато той взел властта в херцогството, подарил това тесте на синовете си и едно копие попаднало в ръцете на Лудовико Мавъра.

— И какво стана?

— Ще видите. На една от тези карти имаше жена, облечена като францисканка, която държеше в ръка затворена книга. Направи ми силно впечатление, защото сутаната, която носеше, беше мъжка. А освен това изглеждаше бременна. Представяте ли си? Бременна жена с дреха на францисканец? Приличаше на подигравка. И така, не знам защо си спомних за тази карта по време на препирнята с Леонардо и рекох гордо: „Знам какво означава картата с францисканката“. Спомням си, че дона Беатриче стана много сериозна. „Какво можете да знаете вие?“, запита ядно тя. „Това е символ, предназначен за вас, херцогиньо“, отвърнах. Отговорът ми я заинтригува. „Францисканката е коронована жена, което значи, че има вашия висок сан. И е бременна. Което е знак, че и вие ще бъдете в това деликатно положение. Тази карта вещае какво ви отрежда съдбата.“

— А книгата? — запитах аз.

— Това го подразни най-много. Казах му, че францисканката е затворила книгата, за да скрие, че е забранена творба. „И коя според вас е тази творба?“, запита ме маестро Леонардо. „Може би Apocalipsis Nova, която вие познавате много добре“, отвърнах доста злъчно. Леонардо се настърви и тогава ни отправи предизвикателството. „Нямате никаква представа — каза той. Разбира се, че тази книга е важна. Колкото Библията и дори повече, но заради гордостта ви като

теолог няма да я видите никога. — И добави: — Когато бъдещият син на херцогинята се роди, вече ще съм вписал тайните, взети от нея, в Тайната вечеря. И ви уверявам, че дори да са под носа ви, никога няма да ги разчетете. Това ще е величието на моята загадка. И доказателство за глупостта ви“.

---

[1] Дяволско творение (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Предводител на наемна войска в Италия през XIV-XV век. — Б.пр. ↑

19.

— Кога ще мога да видя Тайната вечеря! — попитах абата.

Бенедето се усмихна.

— Още сега, ако искате — рече той. — Тя е пред вас. Стига само да отворите очи.

В началото не знаех накъде да гледам. Единствената картина, която можеше да се види в миришещата на влага и прах столова, беше на Мария Магдалина, прегърнала основата на Христовия кръст. Тя се открояваше върху южната стена на залата и плачеше горчиво пред възторжения поглед на свети Доминик. Тази Магдалина бе опряла колене о триъгълен камък, върху който се четеше име, което никога не бях чувал: *„Jo Donatvs Montorfanv P.“*.

— Това е творба на маестро Монторфано — помогна ми в колебанието Бандело. — Творба богоугодна и хвалебствена, завършена преди почти две години. Но не е онази, която искате да видите.

Тогава абатът посочи противоположната стена. Историята с картата и с тайната книга ме беше впечатлила толкова, че почти не различавах онова, което виждаха очите ми. Цял куп дървени плоскости запушваше голяма част от северния ъгъл на столовата. И все пак оскъдната светлина, падаща в онзи ъгъл, ми позволи да различа нещо, от което се вцепених. Всъщност отвъд отрупаните сандъци и картони, между пролуките на голямото дървено скеле, опасващо стената от край до край, се очертаваше… друга стая! Трябваше ми известно време, за да осъзная, че това е илюзия. Но каква илюзия! Насядали по дължината на правоъгълна маса, подобна на банкетната трапеза, която привлече вниманието ми на влизане, тринайсет човешки фигури с живи и одухотворени лица и жестове сякаш играеха някаква театрална пиеса само за нас. Не бяха комедианти, да ме прости Господ; но бяха най-реалните и вълнуващи портрети на нашия Исус Христос и неговите ученици, които някога бях виждал. Наистина, някои от лицата не бяха довършени, сред тях и ликът на самия Назарянин, но целостта на картината почти беше постигната и… дишаше.

— Какво? Виждате ли я вече? Забелязахте ли какво има отзад?

Преглътнах, преди да кимна.

Отец Бенедето ме потупа леко по гърба, подканяйки ме с някакво загадъчно задоволство да застана по-близо до вълшебната стена.

— Приближете се, няма да ви ухапе. Това е дяволското творение, за което исках да ви предупредя. Изкусително като змията в Рая и също толкова отровно…

Не бих могъл да опиша с думи онова, което изпитах в онзи момент. Имах чувството, че съзерцавам някаква тайна сцена, застиналата картина на нещо, станало преди петнайсет века, което Леонардо бе успял да увековечи с невиждан реализъм. Тогава не знаех защо едноокият я нарича „дяволско творение“, след като тя приличаше на завет от самите ангели. Като пиян тръгнах изумен към нея, без да виждам къде стъпвам. С приближаването ми стената оживяваше все повече и повече. Исусе Христе! Изведнъж разбрах защо онази маса стоеше под скелетата: покривката, приборите за хранене, пръстените кани, големите кристални чаши и дори порцелановите блюда бяха подредени по същия начин два метра по-високо, на стената, и то не по-лошо от истинските. А учениците? Чии лица бе гледал за техните черти? Къде бе видял дрехите им?

— Ако искате, можем да се качим на скелето, братко Агустин, за да видите творбата по-отблизо. Не мисля, че маестро Леонардо ще дойде днес да нагледа работата си…

„Разбира се, че искам“, помислих си.

— Веднага ще откриете, че колкото и да се приближите, няма да видите нищо повече. — Абатът се усмихна злорадо. — Тук не е като с другите картини, а точно обратното: ако човек се приближи твърде много до творбата му, губи усещането за цялост, получава световъртеж и не може да открие нито една мазка, от която да тръгне в тълкуването на картината.

— Още едно доказателство за ереста му! — изръмжа едноокият. — Тоя човек е магьосник.

Не знаех какво да кажа. Известно време — сигурно няколко минути, нямам представа — не можех да откъсна поглед от най-прекрасните образи, които бях виждал в живота си. Там наистина нямаше никакви белези, следи и драскотини от шпатула или щрихи от скиците с въглен. И какво от това? Макар и недовършена — двама от апостолите бяха само скицирани върху стената, лицето на Исус беше все още без израз, а контурите на други три фигури не бяха оцветени

по края, — човек вече можеше да зарее поглед в картината на това свято пиршество. Като усети, че времето минава, Бандело се опита да ме върне към действителността:

— Кажете ми, отец Агустин: със своята проницателност, с която сте впечатлили толкова брат Алесандро, още ли не сте забелязали нещо странно в тази творба?

— Не… Не знам какво имате предвид, отче.

— Хайде, братко. Не ни разочаровайте. Нали склонихте да ни помогнете в нашата загадка. Ако успеем да открием връзка между нередностите в тази творба и някоя забранена книга, ще можем да задържим Леонардо и да го обвиним, че пак е търсил вдъхновение от апокрифни източници. Това ще е краят му.

Абатът изчака малко, преди да продължи:

— Ще ви дам една следа. Още ли не сте забелязали, че никой от апостолите, дори самият Исус, няма ореол на светец? Не казвайте, че това е нормално в религиозното изкуство!

Мили Боже! Виченцо Бандело беше прав. Глупостта ми нямаше граници. Бях така изумен от невероятния реализъм на персонажите, че не забелязах този съществен пропуск.

— А какво ще кажете за причастието? — намеси се дръзко едноокият. — Ако това наистина е Тайната вечеря, защо пред Христос няма хляб и вино, за да ги освети? Къде е Светият граал с безценната кръв на изкуплението? И защо паничката му е празна? Еретик! Това е еретик!

— Какво искате да кажете, братко? Че рисувайки тази сцена, маестрото не е спазил библейския текст ли?

Сякаш още чувах обясненията на брат Алесандро за портрета на Девата, нарисуван от Леонардо за монасите в „Сан Франческо ил Гранде“. И тогава тосканецът не се беше съобразил както с писаното в Библията, така и с изискванията на домакините си. Затова следващият ми въпрос сигурно им се е сторил детински:

— Запитахте ли го защо прави така?

— Разбира се! — отвърна абатът. — А той продължава да ни се присмива в лицето и да ни нарича наивници. Казва, че не било негова работа да ни помага да тълкуваме Вечерята. Можете ли да си представите? Тоя хитрец се отбива от време на време тук, мазва тук-там с четката по някой от апостолите, седи и гледа с часове онова,

което е направил, и почти не благоволява да говори с общността, за да обясни странните неща в творбата си…

— Можеше да се оправдае поне с някой пасаж от евангелията, нали? — рекох, знаейки предварително какъв ще е отговорът.

— Евангелията ли? — въпросът на едноокия прозвуча злорадо. — Вие ги познавате така добре, както и аз, тъй че кажете ми в кое от тях се казва, че Петър държи кама на масата или че Юда и Христос посягат към една и съща чиния… Няма да откриете дори намек за такова нещо. Не, братко.

— Ами накарайте го да ви обясни!

— Измъква се. Казва, че дължи обяснения само на херцога, който му плаща надницата.

— Искате да кажете, че влиза и излиза от този дом, когато си иска?

— И води когото си иска. Понякога дори жени от двореца, които иска да впечатли.

— Извинете за дързостта ми, братко Бенедето, но колкото и смущаващо да е подобно поведение за един ревностен християнин като вас, това не са аргументи, с които някой може да бъде обвинен в ерес.

— Как да не са? Нима не ви е достатъчно? Не ви ли стига един Христос без ореола за святост, една Тайна вечеря без причастието и един свети Петър, скрил кама, за да нападне Бог знае кого?

Бенедето смръщи нос, почервенял от яд, възмутен от това, което току-що бях казал. Абатът се опита да поправи нещата.

— Не разбирате, нали?

— Не… — отвърнах аз.

— Това, което брат Бенедето се мъчи да ви обясни, е, че макар на вас тази сцена да ви се струва само едно прекрасно изображение на пасхалната вечеря, възможно е тя изобщо да не е това. Виждал съм много художници да работят подобни поръчки, не толкова амбициозни, разбира се, но нямам представа какви поразии е намислил да прави Леонардо в моя дом — абатът натърти на притежателното местоимение, за да покаже колко засегнат е в случая. След туй се вкопчи в ръкавите на сутаната ми и продължи мрачно. — Много се страхуваме, братко, че художникът на Мавъра иска да се погаври с вярата и с църквата ни, и ако не открием ключа към тълкуването на

творбата му, тя ще остане тук като подигравка с глупостта ни за вечни времена. Затуй имаме нужда от помощта ви, отец Леире.

Последната фраза на отец Бандело отекна в огромната столова. А едноокият ме задърпа към друго място под скелето, за да ми покаже някои от сътрапезниците на Вечерята.

— Искате ли други доказателства? Ще ви дам още едно, та да изгорите тоя мошеник!

Последвах го.

— Виждате ли го? — викна той. — Вгледайте се хубаво.

— Какво трябва да видя, отец Бенедето?

— Леонардо! Какво друго? Не го ли познахте? Този негодник се е нарисувал сред апостолите. Той е вторият вляво. Няма съмнение: същия поглед, същите големи и яки ръце и дори бялата му грива. Казва, че бил Юда Тадей, но това са неговите черти!

— Истината е, отче, че и тук не виждам нищо лошо — отвърнах аз. — Гиберти също се нарисува върху бронзовата врата на флорентинския баптистерий, и какво от това? Този обичай е тоскански.

— Значи така? А защо Леонардо е единственият персонаж, заедно с апостол Матей, който като че е обърнал гръб на нашия Господ? Наистина ли смятате, че това не значи нищо? Дори самият Юда Искариотски не се държи така нагло. Едно запомнете — добави заплашително той: — всичко, което прави този дявол Да Винчи, е подчинено на таен план, на някакъв замисъл.

— Но щом Леонардо е въплъщение на Юда Тадей, кой тогава е истинският Матей, който също е обърнал гръб на нашия Господ?

— Точно това се надаваме да разберем от вас! Да припознаете учениците и да ни кажете какво всъщност означава тази проклета Вечеря!

Опитах се да успокоя енергичния и темпераментен старец.

— Но, братя — рекох, обръщайки се към абата и към чудатия му изповедник, — за да се заема с разрешаването на тази загадка, трябва да ми обясните на какво почива обвинението ви срещу маестро Леонардо. Ако искате процес, ако търсите солиден аргумент, за да прекратите работата му, трябва да разполагаме с неоспорими доказателства, а не само с подозрения. Да не ви напомням, че Леонардо е под закрилата на владетеля на Милано.

— Ще ви обясним, не се притеснявайте. Но преди това ни кажете още нещо…

Бях благодарен, че чувам отново спокойния глас на абата, който отстъпи няколко крачки, за да огледа цялата картина.

— Знаете ли какво точно представлява тази сцена ей такава, каквато я гледате?

Настървението му ме накара да бъда внимателен.

— Кажете ми вие, отче.

— Е, добре. Както изглежда, става въпрос за онзи момент, описан в Евангелието на Йоан, когато Исус съобщава на учениците си, че един от тях ще го предаде. Мавъра и Леонардо са избрали пасажа много внимателно.

— „Amen dico vobis quia unus vestrum me traditus est“ — изрекох наизуст.

— „Един от вас ще ме предаде.“ Точно така.

— И какво странно виждате в това?

— Две неща — поясни той: — първо, че за разлика от класическата Тайна вечеря за този стенопис не е избран моментът на узаконяването на причастието, и второ… — поколеба се, — тук предателят сякаш не е Юда…

— Така ли?

— Но погледнете стенописа, пресвети небеса — подкани ме Бенедето. — Само едно око имам, но виждам ясно, че онзи, който иска да предаде Христос и дори да го убие, е свети Петър.

— Петър ли? Свети Петър ли казвате?

— Да, Симон Петър. Онзи там — настоя еднookият, сочейки го сред дузината лица. — Не виждате ли, че крие кама зад гърба си и се готви да нападне Христос? Не виждате ли как заплашва Йоан, сложил ръка на шията му?

Старецът шепнеше трескаво обвиненията си, сякаш доста време бе разглеждал тайно всяка от тези фигури и бе стигнал до заключения, убягнали на останалите смъртни. До него абатът кимаше някак боязливо.

— А какво пък ще кажете за този апостол Йоан? — Настървението му ме държеше нащрек. — Видяхте ли как го е нарисувал? Голобрад, с нежни, галени ръце и с лице на Мадона. Ами че той прилича на жена!

Тръснах глава в недоумение. Лицето на Йоан не беше довършено. Долавяха се само щрихите на нежни, закръглени, почти юношески черти.

— Жена ли? Сигурен ли сте? В сцената с евангелистите на масата не е имало никаква жена…

— Виждам, че започвате да разбирате — отвърна Бандело по-спокойно. — Затуй трябва да разрешим час по-скоро тази загадка. Творбата на Леонардо крие твърде много неясноти. Твърде много завоалирани внушения. Господ ми е свидетел колко обичам тайните и изкуството да се крие информация и в рисунки, и на други места, но тази загадка ми убягва.

Забелязах как абатът едва се сдържа.

— Разбира се — продължи той, без да чака отговор, — още е рано да прецените всички нюанси на проблема. Идвайте тук, когато пожелаете. Използвайте отсъствието на художника. Сядайте, съзерцавайте стенописа и се опитайте да го разтълкувате на части, както правим ние. След няколко дни ще ви споходи същото безпокойство, обзело и нас. Този стенопис ще ви обсеби.

И като изрече това, абатът извади връзката с ключове и затърси един. Беше голям и тежък, железен, с три зъба във формата на латински кръст.

— Вземете го. Има само три резервни. Единият е у Леонардо и той често го дава на чираците си. Другия пазя аз, а сега третият е във вашите ръце. Двамата с Бенедето сме на ваше разположение, ако имате нужда да питате нещо.

— Без съмнение — намеси се еднookият, — ще ви бъдем по-полезни от библиотекаря.

— Мога ли да ви попитам какво очаквате от мен, инквизитора, след като сега съм на вашите услуги?

— Да разберете докрай каква е интерпретацията на Вечерята. Да откриете коя е книгата, ако има такава, послужила на Леонардо за отправна точка. Да решите дали това е еретически текст, подобен на Apocalipsis Nova, или не е, и ако е такъв, да задържите художника.

— В замяна на това — усмихна се абатът — ще ви помогнем в разрешаването на вашата загадка. Която обаче още не сте ни разкрили.

— Търся човека, написал тези стихове.

След тези думи им подадох копие от „Oculos ejus dinumera“.

20.

Бернардино едва дръзваше да погледне над статива. Въпреки че не беше вече юноша и далеч бе надхвърлил прага на трийсетте, тази работа го изнервяше. Не бе познал жена и сигурно беше единственият от гилдията, но се закле пред Бога да не го прави никога. Беше го обещал и на баща си още щом навърши четиринайсет години, а преди това дори на своя маестро, когато стана чирак в най-престижната bottega[1] в Милано. И все пак сега се разкайваше. И то защото дъщерята на семейство Кривели подлагаше от две седмици на изпитание слабата му природа. Гола, със златисти къдрици, падащи от двете й страни, застанала в края на канапето, с тези сини очи, вперени в тавана, тази малка графиня на шестнайсет години бе въплъщение на страстта. Всеки път, когато забравяше за ангелската си гримаса и впиваше поглед в него, Бернардино едва не умираше.

— Маестро Луини — гласът на дона Лукреция прозвуча приглушено, сякаш и тя го изкушаваше, — кога смятате да довършите портрета на госпожицата?

— Скоро, синьора графиньо. Много скоро.

— Не забравяйте, че срокът на договора ни изтича следващата седмица — настоя тя.

— Знам много добре, синьора. В момента за мен няма по-важна дата от тази.

Майката на малката Афродита присъстваше често на тези сеанси. Не че нямаше доверие на Бернардино, човек с безупречна репутация, който почти не работеше извън манастира, но толкова бе чувала за ненаситността на духовниците и дори на самия папа, че не смяташе за излишно да присъства на сеансите. Освен това Бернардино беше твърде привлекателен мъж, може би малко женствен, но единственият благородник, на когото съпругът й позволяваше да ги посещава, без да се бои за честта на дома им. Графът имаше достатъчно причини да е предпазлив: слуховете за сантиментална връзка между прекрасната му съпруга и херцога отдавна не излизаха от хорските уста. Лукреция беше желана жена. Разкрепостена и увлечена по всичко ново. А дъщеря й, Елена, се оформяше като достойна наследница.

— Нали е красива? — отбеляза гордо графинята. — Какви гърди има само, като ябълки, толкова твърди и стегнати… Не можете да си представите, маестро, колко мъже полудяват по тях.

„Полудяват?“. Художникът едва овладя треперещата четка. Беше нарисувал вече върху платното тялото на Елена с почти всички подробности: макар да си я представяше с по-тъмни и дълги коси, цял водопад се спускаше до корема ѝ и закриваше онова прекрасно ъгълче на удоволствията, от които артистът се бе отказал.

— Не разбирам само, маестро, защо за портрета на дъщеря ми сте избрали темата за Магдалина, и то точно сега. Сякаш искате да привлечете вниманието на Светата инквизиция. Освен това всички Магдалини са тъжни и печални жени. Не знам и какво да мисля за този ужасен череп в ръцете ѝ…

Бернардино остави четката върху палитрата и се обърна към дона Лукреция. Следобедната светлина падаше върху нея и подчертаваше някои форми, които му се струваха доста познати: русите къдрави кичури бяха също като тези на Елена; изпъкналите скули — точно като нейните, влажните месести устни също. Същите пълни гърди туптяха под силно пристегнатия корсет от холандско платно. Виждайки я така изтегната, той разбираше ненаситния глад на Мавъра за подобна красота. Дори беше нормално да не обърне внимание на бърборенето ѝ за инквизицията.

— Графиньо — рече той, — напомням ви, че сама дадохте правото на синьор Леонардо да предложи темата и да ви прати ученик по негов избор.

— Да. Колко жалко, че маестрото е така зает с онази проклета картина.

— Какво да ви кажа? Маестрото ме помоли да ви нарисувам една Магдалина и аз го правя. Освен това, щом темата е избрана от него, вашето семейство би трябвало да я приеме с гордост.

— Да я приеме с гордост ли? Но нали Мария Магдалина е блудница? — възкликна тя. — Защо вашият маестро не ви възложи портрет в натура, като онзи, който направи на мен? Защо иска да опозори семейството ми с тази сянка, която ни преследва от векове?

Бернардино Луини не каза нищо. Семейство Кривели беше западащ род с венецианско потекло, и сега, разчитайки на възможностите на ателието на Леонардо, смятаха, че с един портрет,

възхваляващ добродетелите на дъщеря им, ще могат да намерят добра партия за нея. И нямаше да е никак трудно с такава Магдалина. Всъщност в избора на тема за платното маестрото не се беше ръководил от други критерии, освен чисто икономически. И се възползва от сгодния случай. Като си спомни за лукавството на тосканеца, Бернардино спотаи иронията си. Дона Лукреция позираше от години в неговата bottega на улица „Маджента“, давайки живот на някои от най-забележителните му творби. И щом сега се бе съгласил да нарисуват дъщеря й като любимата спътница на Исус, сигурно скоро смяташе да я посвети в тайните си.

Нали Лукреция беше последната представителка на голям род от жени, които се смятаха за потомки на истинската Мария от Магдала. Една сага за жени със светли и нежни лица, които не винаги са съзнавали от какво потекло са, но поколения наред са вдъхновявали поети и художници.

Луини нанесе още две-три мазки с четката, мъчейки се да избягва заразителната усмивка на Елена. След туй, вглъбен, подхвана отново разговора:

— Струва ми се, че избързвате с присъдата си, синьора. Мария Магдалина… Света Мария Магдалина — поправи се мимоходом — е била една от малкото смели жени. Наричали са я casta meretrix и за разлика от останалите ученици, освен Йоан, които бягат от Йерусалим, когато разпват нашия Господ, тя го следва до подножието на Голгота. Ето, синьора, и обяснението за черепа, който държи дъщеря ви. Но освен това Магдалина е първата, на която Христос се явява, след като възкръсва, в знак на дълбоката нежност, която храни към нея.

— И защо, мислите, е направил това?

Луини се усмихна със задоволство:

— За да я възнагради за храбростта й, естествено. Мнозина сме тези, които смятаме, че като възкръсва, Исус поверява на Магдалина голяма тайна. Мария му доказва, че заслужава оказаната и почит, и винаги, когато я рисуваме, ние се опитваме да сме по-близо до тази истина.

— Като споменахте сега, се сетих, че и аз съм чувала синьор Леонардо да говори за тази тайна, макар да избягва да дава много обяснения. Без съмнение вашият маестро е човек, пълен със загадки.

— Синьора, мнозина смятат интелигентността за тайна. Може би някой ден ще я сподели с вас. Или пък ще избере дъщеря ви, за да направи това…

— От този човек може да се очаква всичко. Познавам го, откакто дойде в Милано през 1482 година, и интригите около него не престават да ме изненадват. Толкова е непредсказуем…

Лукреция замълча за миг, сякаш прехвърляше наум стари спомени. После попита с жив интерес:

— А вие не знаете ли случайно тайната на Магдалина?

Луини извърна поглед към платното.

— Помислете, синьора: истинското учение на Христос стигна до хората едва след като Господ извървя пътя до Голгота и възкръсна с помощта на Отеца. Едва тогава се увери напълно в съществуването на Царството небесно. И като се върна от мъртвите, кого срещна първо? Мария Магдалина, единствената, която има смелостта да го чака, въпреки заповедите на синедриона и на римляните.

— Ние, жените, винаги сме били по-смели от мъжете, маестро Луини.

— Или по-безразсъдни…

Елена продължаваше да мълчи и да следи с интерес разговора. Ако не беше добре разпалената камина точно зад гърба ѝ, отдавна щеше да се е простудила.

— Възхищавам се като вас на упорството на жените, графиньо — рече Бернардино, взимайки отново четката. — Затуй трябва да знаете, че след това разкритие Мария Магдалина придобива още по-забележителни дарби.

— Така ли?

— Ако някой ден ви бъдат разкрити, ще видите колко вярно са отразени те в портрета на вашата Елена. И тогава ще бъдете повече от доволна от това платно.

— Синьор Леонардо не ми е говорил никога за подобни дарби.

— Синьор Леонардо е твърде предпазлив, синьора. Добродетелите на Магдалина са деликатен въпрос. Те са плашели дори учениците по времето на Христос. И евангелистите не са искали да ни разказват много за тях!

Погледът на графинята проблесна злостно:

— Естествено! Защото е била блудница!

— Мария не е написала нито ред. Никоя жена по онова време не го е правила — продължи маестро Луини, без да обръща внимание на провокацията. — И затова, който иска да разбере нещо за нея, трябва да тръгне по стъпките на Йоан. Както ви споменах, единствен любимият ученик е бил на висотата на обстоятелствата, когато са разпнали Христос. Онзи, който се прекланя пред Магдалина, се прекланя и пред Йоан и приема неговото евангелие за най-хубаво от четирите.

— Прощавайте, че настоявам, но до каква степен Магдалина е била така скъпа на Христос, маестро Луини?

— Дотолкова, че да я целува по устата пред останалите ученици.

Дона Лукреция се стресна. Гърдите ѝ се свиха, а корсажът ѝ проскърца.

— Какво говорите?

— Попитайте Леонардо. Той знае в кои книги се говори за тези тайни. Само той знае какво е истинското лице на Йоан, на Петър или на Матей… и дори на Магдалина. Не сте ли виждали още прекрасната му работа в манастира „Санта Мария“?

— Да, разбира се, че я видях — отвърна тя неохотно, сещайки се отново, че точно заради Тайната вечеря сега не Леонардо, а друг беше в дома ѝ. — Бях там преди няколко месеца. Херцогът искаше да ми покаже докъде е стигнал любимият му художник и аз бях заслепена от прекрасния рисунък на този стенопис. Спомням си, че лицата на някои апостоли не бяха довършени, и в манастира никой не можеше да ни каже кога ще бъдат готови.

— Никой не знае, вярно е — съгласи се Луини. — Синьор Леонардо не може да намери модели за някои от апостолите. Щом при такова изобилие от зловещи лица в херцогския двор е трудно да се нарисува уродливото лице на един Юда, представете си колко е сложно да се открие едно чисто и харизматично лице като това на Йоан. Нямате и представа колко лица трябваше да огледа маестрото, за да открие подходящото за любимия ученик! Леонардо страда много, когато среща такива трудности, и закъснява ужасно.

— Тогава му покажете дъщеря ми! — засмя се тя. — И нека сложи на масата една Магдалина вместо Йоан!

Развеселена, графиня Кривели стана от дивана и вълната от парфюм, в която плуваше, го облъхна. С цялото си великолепие тя се

приближи до художника откъм гърба и отпусна нежната си ръка на рамото му.

— За днес стига толкова приказки, маестро. Довършете колкото може по-бързо портрета и ще получите остатъка от сумата. Ще имате светлина поне още два часа, преди слънцето да залезе. Използвайте я.

— Да, синьора.

Обувките на дона Лукреция потрепваха по пода, застлан с плочки, и заглъхваха. Елена дори не премигваше. Стоеше там, пред него, прекрасна с розовата си чиста кожа и с уханно тяло, за което предварително се бяха погрижили прислужниците в двореца. Когато се увери, че майка й е изчезнала в своите покои, тя скочи на дивана.

— Да, да, маестро! — запляска с ръце, пускайки черепа, който се изтърколи досами огъня. — Точно така! Представете ме на Леонардо! Представете ми го!

Луини я гледаше, скрит зад платното си.

— Наистина ли искате да се запознаете с него? — прошепна той, след като нанесе една-две мазки с четката и вече не можеше да се преструва на безразличен.

— Разбира се, че искам! Сам казахте преди малко, че може да разкрие тайната си на мен…

— Но ви предупреждавам: онова, което ще видите, може никак да не ви хареса, Елена. Той е мъж със силен характер. Изглежда разсеян, но всъщност е способен да наблюдава всичко с прецизността на бижутер. Познава колко листенца има едно цвете, като му хвърли само кос поглед, и държи да знае най-малките подробности за всяко нещо, довеждайки хората край себе си до отчаяние.

Малката графиня не се обезкуражи:

— Това ми харесва, маестро. Най-сетне един мъж, който държи на детайлите!

— Да, да, Елена. Но на него жените не му се нравят много, истина ви казвам…

— О! — в гласчето й се долови нотка на разочарование. — Това, изглежда, е правило сред художниците, нали, маестро?

Когато момичето се изправи, разкривайки красотата си, художникът се сниши още повече зад картината. Внезапна топлина нахлу в главата му, обагри лицето му и гърлото му пресъхна.

— За… защо говорите така, Елена?

Елена се надигна, за да погледне над статива. Тялото ѝ потръпна от задоволство:

— Защото почти десет дни ме рисувате гола и двамата сме затворени в тази стая, а не сте направили никакъв опит да се приближите до мен. Моите придворни дами казват, че това не е нормално, и дори се питат, хитрушите, дали не сте castratus.

Луини не знаеше какво да отговори. Вдигна очи, за да срещне погледа на своята събеседница, и я видя на две педи от себе си, ухаеща на нард, с тръпнеща кожа. Изобщо не можа да разбере какво стана след това: стаята се завъртя около него и една могъща, странна сила, идваща от вътрешностите му, го завладя изцяло. Захвърли четката и палитрата на една страна и притегли младата графиня към себе си. Допирът с това младо тяло подклаждаше слабините му.

— Девица… ли сте? — заекна.

Тя се засмя.

— Не. Вече не.

И като се наведе, го целуна с непозната за него страст.

---

[1] Ателие (ит.). — Б.пр. ↑

21.

Както бе предрекъл отец Бандело, Тайната вечеря скоро се превърна в натрапчива мисъл за мен. Сам в онзи съботен следобед, с ключа в ръка, отидох да я видя четири пъти преди залез слънце. Направих го, след като се уверих, че няма никого. Всъщност мисля, че точно този следобед в общността започнаха да ме наричат Отец Тротола, което значи пумпал. И с право. Всеки монах, който ме срещнеше, виждаше как бродя като отнесен край столовата с все същия настойчив въпрос на уста: „Виждал ли е някой маестро Леонардо?“

Предполагам, че сигурно бях пристигнал в манастира в най-неподходящия момент за среща с него. Приготовленията по погребението бяха променили живота в града, но най-вече в „Санта Мария деле Грацие“. Докато двамата с брат Алесандро си блъскахме главите над загадката на Прокобника, другите братя мислеха само ден за ден. Бяха минали вече тринайсет дни, откак херцогинята бе починала и тялото ѝ лежеше балсамирано в ковчег от акация в семейния параклис на замъка. Пратениците на кралствата, поканени за погребението, бродеха трескаво из крепостта на Мавъра и из манастира на лов за новини по церемонията.

Всъщност аз не обръщах внимание на тази безкрайна суетня до сутринта в неделя, 15 януари, празник на свети Мауро. Благодарих на небето, че камбаните ме събудиха рано. Бях спал лошо, много неспокойно; бях сънувал дванайсетимата мъже от Вечерята, които се движеха и говореха край Месията. И почти долавях тъмните кроежи на всеки от тях, но смътно усещах, че времето, необходимо ми да разбера тайните им, не беше на моя страна. Тази неделя дона Беатриче щеше да бъде погребана в съвсем новия пантеон на фамилията Сфорца, под главния олтар на „Санта Мария“, и беше много възможно тайнственият Прокобник, който толкова пъти ни бе предупреждавал за нея, да се появи в манастира.

След молитвите призори се отправих към столовата. Бях сигурен, че това ще е единственият момент, в който можех да остана там в приятно усамотение. Щях да зарея отново поглед в живите цветове, нанесени от маестро Леонардо, и да си мисля, че тайнствената

мисия на тосканеца не е да нарисува тази стена, а да разкрие върху нея постепенно, с прецизността на хирург, някаква вълшебна сцена, изографисана под мазилката от самите ангели.

Бях потънал в тези мисли, когато завих на запад от Двора на мъртвите и като се отправих към портата, водеща към столовата, я видях широко отворена. Двама мъже, които никога не бях виждал, разговаряха оживено на прага й:

— Разбрахте ли вече за библиотекаря? — дочух да казва онзи, който беше по-близо до мен. Носеше червени тесни панталони, дреха до кръста на жълти и бели райета и имаше лице на херувим със златисти къдрици. Като чух да говорят за брат Алесандро, нахлупих качулката си и уж разсеяно се приближих леко, за да ги подслушам.

— Маестрото ми спомена нещо — отвърна другият, добре сложен мургав младеж с привлекателен вид. — Казват, че бил много нервен и всички се страхуват да не направи някоя глупост.

— Логично е. Твърде дълго спазва проклетия пост… Мисля, че си губи разсъдъка.

— Разсъдъка ли?

— От липсата на храна сигурно халюцинира. Обсебен е от мисълта, че ще го открият и ще го изгонят от библиотеката. Да бяхте го видели как трепереше от страх снощи. Приличаше на тръстика, люшкана от вятъра.

Атлетът внезапно погледна към мястото, където се бях спрял, и това ме принуди да ускоря крачка, ако не исках да бъда разкрит. Но все пак успях да чуя още нещо:

— Да го изгонят от библиотеката ли, казвате? Това е невъзможно — заключи той. — Не вярвам, че ще посмеят да му причинят подобно нещо. Върши си твърде добре работата, за да заслужи подобно наказание…

— Тогава сте съгласен с мен?

— Разбира се. Тези пости ще го довършат.

Това породи подозрение у мен. Не беше нормално нещо толкова лично, свързано с живота в манастирската общност, като постите на отец Алесандро, да влезе в устата на някакви миряни. По-късно разбрах, че мъжът с червените панталони е Салаино, любим ученик и протеже на Леонардо и че мургавият младеж е благородник, чирак художник на име Марко д’Оджоно.

Те, както ме бе предупредил вече Бандело, използваха често ключа от столовата. Отваряха я преди всичко, за да размесват боите на маестрото и да поддържат в добро състояние инструментите му. Добре тогава: какво правеха в неделя тук, където предстоеше погребението на дона Беатриче, и то облечени официално? Как можеха да говорят така непринудено за брат Алесандро, и най-вече — да са така добре запознати с навиците му? И с какво право твърдяха, че бил изнервен? Заинтригуван, минах покрай тях по посока на стълбите към библиотеката, опитвайки се да не привличам много вниманието им.

Умът ми не преставаше да работи трескаво и да изстрелва въпроси: къде, за Бога, е бил библиотекарят снощи? Вярно ли е, че се е срещал с маестро Леонардо? И защо? Нали в разговорите ни бе критикувал открито маестрото? Нима сега е станал негов приятел?

Тръпки полазиха по гърба ми. За последен път бях говорил с брат Алесандро предния ден, надвечер. Беше положил всички усилия да ми покаже ръкописите, които Леонардо бе преглеждал в манастирската библиотека, а аз се мъчех да открия в тях затворената книга, която абатът беше видял върху картите на дона Беатриче. В интерес на истината дори за миг не бях доловил някаква промяна в настроението му. Донякъде ми бе дожаляло за него. Монахът, който ме беше посрещнал най-добре и който се грижеше за мен от първия миг на престоя ми в „Санта Мария“, да е от малцината, които не знаят какво се готви тук. Онзи следобед изпитах угризения и накрая му признах какво знам за Леонардо и за предизвикателството, скрито в Тайната вечеря. Дължах му го.

— Не трябва да говорите никога — предупредих го аз, — за това, което ще ви кажа…

Библиотекарят ме погледна учуден.

— Заклевате ли се?

— В Христос.

Кимнах доволен.

— Добре. Абатът смята, че синьор Леонардо е скрил тайно послание в стенописа в столовата.

— Тайно послание ли? В Тайната вечеря!

— Абатът подозира, че е нещо, което накърнява доктрината на Светата църква. Някакво верую, което синьор Леонардо спокойно може да е взел от книгите, които вие сте му дали.

— Коя? — разтревожи се той.

— Помислих, че може би вие знаете.

— Аз ли? Маестрото поръча много заглавия от библиотеката ни.

— Кои?

— Бяха толкова… — поколеба се той. — Не знам. Може да се е интересувал от De secretis artis et naturae operibus[1].

— De secretis artis?

— Това е рядък францискански ръкопис. Ако не греша, сигурно е чул за него от брат Амадеу Португалски. Спомняте ли си го?

— Авторът на Apocalipsis Nova?

— Същият. В тази книга един английски монах на име Роджър Бейкън, прочут изобретател и писател, обвинен в ерес и затворен от Светата инквизиция, казва, че има дванайсет различни начина за укриване на послание в една творба на изкуството.

— Религиозен текст ли е?

— Не. По-скоро технически.

— И от коя друга книга може да се е вдъхновил? — настоях аз.

Брат Алесандро приглади брадичката си замислен. Не ми се стори изнервен, нито обезпокоен от въпросите ми. Беше както винаги услужлив, сякаш разкритията ми за Леонардо не го засягаха ни най-малко.

— Чакайте да помисля — промърмори той. — Може да е използвал житията на светците от брат Якопо да Вараце… Да. Там може да е намерил онуй, което търсите.

— В творбите на прочутия епископ на Генуа? — запитах изумен.

— Бил е такъв, наистина, преди повече от триста години.

— И какво общо има Да Вараце със скритото в Тайната вечеря послание?

— Ако подобно послание съществува, тези книги биха могли да съдържат ключа за тълкуването му — изпосталелият брат Алесандро притвори очи, сякаш се опитваше да се съсредоточи. Брат Якопо да Вараце, доминиканец като нас, е събрал от Изтока, доколкото е могъл, всякаква информация за житията на първите светци, както и за учениците на нашия Господ. Неговите разкрития въодушевиха маестро Леонардо. Вдигнах вежди в недоумение.

— От Изтока ли?

— Не се учудвайте, отец Леире — продължи той. — Подробностите в тази книга не са точно канонически.

— Така ли?

— Да. Църквата никога не би приела идеята за родството, каквото брат Якопо твърди, че има между Дванайсетимата апостоли. Знаете ли например, че Симон и Андрей са братя? Може би това обяснява факта, че Леонардо ги е нарисувал като близнаци в столовата.

— Наистина ли?

— А знаете ли, че Да Вараце твърди също, че мнозина са бъркали приживе Яков със самия Христос? И не сте ли видели колко много прилича той на Исус в Тайната вечеря!

— Тогава — поколебах се аз, — Леонардо е чел тази книга.

— И може би нещо повече. Изучил я е много внимателно. А колкото до това, за което намеквате, направил го е много по-задълбочено от Роджър Бейкън в неговия ръкопис. Можете да ми вярвате.

Тук брат Алесандро бе сложил край на разговора ни. Затова изтръпнах, като чух учениците на тосканеца да казват, че библиотекарят се е срещал с Леонардо същата вечер. Тази липса на дискретност не само потвърждаваше, че библиотекарят е скрил от мен нещо толкова важно като приятелството си с Леонардо, но и че онзи, когото смятах за единствен приятел в „Санта Мария“, ме е издал.

Но защо?

---

[1] Всъщност тази творба не е била отпечатана до 1542 година, когато парижанинът Клод Селестен решил да я набере с печатни букви. Преди това се е разпространявала в много тесни кръгове, винаги в ръкопис. Едно копие е съхранено в библиотеката на „Санта Мария деле Грацие“. — Б.а. ↑

22.

Потърсих библиотекаря навсякъде. Върху пюпитъра му лежаха още двата тома на епископ Да Вараце, които ми бе показал предния следобед. Върху обкова изпъкваха с големи букви името на автора и италианското заглавие: Legendi di Sancti Vulgari Storiado. От другата книга обаче, онази за тайните изкуства от отец Бейкън, нямаше и следа. Ако брат Алесандро я пазеше в своята сбирка, вероятно я държеше на сигурно място.

Дали си въобразявах, или библиотекарят наистина се бе постарал да отклони вниманието ми от този трактат? И защо?

Въпросите се трупаха. Имах нужда брат Алесандро да ми обясни някои неща. Но колкото и да го търсех в църквата, в кухнята или в сградата с килиите, никой не можа да ми каже къде е. Не трябваше и да настоявам много. С нарастващия наплив от хора, които се стичаха към „Санта Мария“, за да видят отблизо погребалния кортеж, човек лесно можеше да изгуби от поглед библиотекаря. Знаех, че рано или късно ще го видя и тогава щеше ми обясни какво, за Бога, ставаше тук.

Към десет сутринта площадът пред църквата и целият път, който свързваше „Санта Мария“ с двореца, бяха изпълнени от смълчаната тълпа. Всички бяха облечени празнично и носеха свещи и сухи палмови листа, които щяха да развеят при преминаването на траурния кортеж. По този маршрут не можеше и игла да падне. Затова пък до църквата, по изричното желание на херцога, имаха достъп само поканените и посланиците. Под галерията бяха вдигнали подиум, покрит с кадифе и опасан със златни кордони, завършващи с пискюли, от който Мавъра и най-верните му хора щяха да отправят молитвите си. Цялото пространство бе охранявано от личната гвардия на херцога и само монасите от „Санта Мария“ имаха известна свобода да влизат и излизат оттам.

Отправих се натам, воден не толкова от надеждата да срещна брат Алесандро, колкото от желанието да видя за пръв път маестро Леонардо. Щом помощниците му бяха отворили столовата тази сутрин, може би техният наставник беше някъде наблизо.

Инстинктът не ми изневери.

Щом камбаните отброиха единайсет удара, внезапен грохот наруши спокойствието на храма „Санта Мария“. Главната порта, намираща се под най-големия кръгъл прозорец, се разтвори с трясък. Отвън затръбиха тромпети, възвестяващи пристигането на Мавъра и неговия кортеж. Сигналът предизвика ням възторг сред удостоените с честта да бъдат в църквата. В този момент дузина мъже със сурови лица и празни погледи, загърнати в дълги мантии, обкичени с черна кожа, влязоха тържествено и се насочиха към подиума. И там го видях. Въпреки че беше в края на групата, маестро Леонардо се открояваше като Голиат сред филистимците. Но не само ръстът му привлече вниманието ми. За разлика от брокатите със скъпоценни камъни и копринените мантии, които носеха останалите благородници, тосканецът беше от главата до петите в бяло, а брадата му, дълга, русолява и добре подрязана, падаше приглаДена на гърдите му; и както крачеше, той се оглеждаше ту на едната, ту на другата страна, сякаш търсеше познати лица сред присъстващите. Откроявайки се, фигурата му приличаше на призрак от друга епоха. В сравнение с Мавъра, който вървеше три крачки по-напред — мургав и с черна като смола коса, подстригана във формата на купа, — слънчевият профил на гиганта беше пълна противоположност на херцога. Всички гледаха него. Онези, които носеха хоругвите и знамената на различните кралски дворове, почели с присъствието си погребението, забелязваха първо него, а после самия Лудовико. И все пак тосканецът сякаш бе чужд на всичко това.

— Добре дошли в Божия дом — посрещна ги от олтара абат Бандело, заобиколен от монаси, пременени за случая. До него бяха архиепископът на Милано, главата на францисканците и дузина духовници от двореца.

Мавъра и неговият кортеж се прекръстиха, заеха местата си на предназначения за тях подиум и почти в същото време група музиканти с герба на фамилия Сфорца влезе в храма, възвестявайки пристигането на ковчега.

Маестро Леонардо, изправен на третия ред на подиума, гледаше жадно на всички страни и отбелязваше трескаво Господ знае какво в един от онези taccuini, които носеше винаги в себе си. Стори ми се, че както наблюдаваше лицата в множеството, така следеше и акордите на органа в „Санта Мария“, и разветите сред свитите хоругви. Някой ми

бе споменал, че предния ден следобед изпаднал във възторг, съзерцавайки полета на четиристотин гълъба, пуснати на площада пред църквата, и дори ме увериха, че отбелязал със задоволство оръдейните залпове, които нунцият на Негово светейшество наредил да изстрелят под градските стени в памет на покойницата. Според него всичко трябвало да се отбелязва. Всичко носело следите на тайната наука за живота.

Разбира се, не бях единственият, който следеше какво прави той по време на церемонията. Хората около мен си шушукаха за тосканеца. Колкото повече ме привличаше синият му поглед и внушителният му вид, толкова по-голямо желание изпитвах да се запозная с него. Първо Прокобника, а след туй и отец Бандело подкладоха тази жажда, която сега ме изгаряше отвътре.

Присъстващите тук не ми помогнаха много да утоля жаждата си. Бърбореха като папагали за последната страст на тосканеца: да довърши трактата си за живописта, в който щял да порицае поети и скулптори и да възвеличае превъзходството на своите картини. Използвал времето си както да утешава Мавъра в скръбта му, така и да скицира невероятни подвижни мостове, бойни машини, които се движат без коне, и кранове за разтоварване на вълна от корабите по navigli[1].

Да Винчи, вглъбен в себе си, не подозираше какви страсти разпалва. В момента май нахвърляше в бележника си скица на странния костюм, който херцогът носеше за случая: мантия от прекрасна черна коприна, раздрана на много места, сякаш да покаже, че я е разкъсал със собствените си ръце.

Тогава изобщо не можех да си представя колко скоро щях да разговарям с маестрото.

Брат Джиберто, клисарят на „Санта Мария“, бе човекът, който ми помогна за първата среща с художника при последвалите драматични и неочаквани събития.

Това стана, докато отец Бандело произнасяше благословията си. Брат Джиберто, момък, дошъл от Севера, с розови бузи и кожа с цвета на тиква, се приближи иззад гърба ми и задърпа яростно сутаната ми.

— Отче Агустин! Чуйте! — молеше ме отчаян. Облещените му очи сякаш щяха да изскочат. Целите бяха кръвясали. — В града се случи нещо ужасно. Трябва да го узнаете веднага!

— Нещо ужасно ли?

Ръцете на германеца трепереха.

— Това е Божие наказание — изсъска. — Наказание за онези, дето гневят Всевишния!…

Клисарят не можа да довърши. Бенедето, едноокият мърморко и изповедник на абата, и брат Андреа де Инверуно се приближиха към нас със съкрушено изражение.

— Трябва да вървим веднага. И по-бързо!

— Идвате ли с нас, отец Агустин? — рече клисарят, останал почти без дъх. — Струва ми се, ще имаме нужда от подкрепа.

Тази припряност ме обърка. Не знаех нито къде трябва да отида с тях, нито защо, но щом видях, че един паж на херцога се приближи до Леонардо и му прошепна нещо в ухото, дърпайки го уплашено, приех. Тук ставаше нещо странно. Сериозно. И аз исках да знам какво.

---

[1] Изкуствени канали в Милано, които по времето на Мавъра служели за транспортиране на стоки. — Б.р. ↑

23.

Двамата пристави на херцога не можеха да повярват на очите си. Пред тях бе безжизненото тяло на един монах. Въже, дебело колкото китка и стегнато здраво около врата му, го придържаше към една от подпорните колони на пазарния площад.

Андреа Ро, шеф на стражата, още не беше закусил. Всъщност едва бе закопчал униформата си, когато тази новина наруши спокойствието му в скучната неделна утрин. С рошава сива коса, празен стомах и миришещ на току-що събудена мечка, Ро се приближи неохотно да види какво става. Не можеше да направи кой знае какво. Кожата на нещастника бе посиняла и студена; вените по лицето му бяха изпъкнали, а очите му — отворени и сухи. Ужасът, изписан в тези зеници, говореше за жестока смърт. Мъртвецът бе агонизирал дълго, преди да се задуши. Ръцете му, сега отпуснати, падаха по дължината на бялата му доминиканска сутана, а под висящите ръкави се подаваха едва-едва нежните му, слаби и вдървени китки. Лек мирис на мъртвец стигна до носа на капитана.

— Е, какво? — Андреа обходи с поглед тълпата зяпачи, зажаднели за зрелища. Мнозина от тях се прибираха у дома разочаровани, че не са успели да зърнат пищната погребална колесница на херцогинята, и сега се надяваха да бъдат възнаградени. Ро подозираше всекиго. Търсеше нечие виновно лице, някой, който да гледа гордо тази сцена. — Какво имаме тук?

— Духовник е, синьор. Монах — отвърна войнствено другарят му, като се мъчеше да държи настрана тълпата, разперил ръце и забил пика в земята.

— Това го видях вече, Адриано. С тази новина ме събудиха.

— Вижте, синьор — запъна се войникът. — Този човек е обесен сутринта. Нито една работилница и дюкян в района не са отворени днес, тъй че никой не е видял нищо…

— Претърси ли го?

— Още не.

— Така ли? И още не знаеш дали са го обрали, преди да го обесят?

Въпросният Адриано поклати глава някак плахо. Сигурно никога не бе докосвал труп. Ро го удостои с презрителна гримаса, преди да се обърне към тълпата.

— Никой нищо не знае! А? — скастри ги, крещейки. — Стадо страхливци. Плъхове!

Никой не трепна. Гледаха в захлас леко полюшващия се като махало монах и се чудеха тихомълком какво е станало. Господ знае, че духовниците обикновено не носят пълни торби и че разбойниците нямат почти никога полза да ги нападат. Но щом не ставаше дума за крадци, кой беше убил този монах? И защо беше обесен и оставен насред улицата?

Андреа Ро обиколи още няколко пъти трупа, преди да зададе следващия злорад въпрос на другаря си.

— Добре, Адриано. Да помислим. Какво смяташ, че е станало тук? Убили ли са го или самичък се е обесил?

Прегърбен, момъкът запримига и се замисли за миг над въпроса, сякаш от това зависеше повишението му. Предъвка внимателно отговора и точно когато щеше да отвори уста и да каже нещо… не успя. Страшен глас се извиси над тълпата.

— Самоубил се е! — викна някой изотзад. — Сам го е направил! Няма съмнение, капитане!

Беше мъжествен, отривист глас, който разтресе колонадата на пазара и прикова вниманието на тълпата.

— И освен това — продължи той — знам името му: брат Алесандро Тривулцио, библиотекар на манастира „Санта Мария деле Грацие“! Господ да прибере тази душа в лоното си!

И непознатият тръгна напред, проправяйки си път сред любопитната тълпа. Адриано, все така с отворена уста, се загледа в него. Това беше необикновен човек: висок и як, с памучна риза, стигаща до нозете му, и с дълга коса, прибрана под вълнена шапка. С него вървеше едно подплашено момченце, което нямаше повече от дванайсет-тринайсет години и изглеждаше много впечатлено от близостта на мъртвеца.

— Виж ти! Най-сетне един смелчага! И кой сте вие, ако мога да знам? — запита Ро. — Как може да сте толкова сигурен в това, което казвате?

Гигантът погледна Андреа Ро в очите, преди да отговори.

— Много просто, капитане. Ако се вгледате в това тяло, ще видите, че няма други следи от насилие, освен раната по врата. Ако е оказал съпротива или е бил нападнат, дрехите му щяха да са изцапани, може би скъсани или окървавени. А не е така. Този монах е приел смъртта драговолно. И ако се вгледате още по-внимателно, под него ще видите и буренцето, послужило му за опора, за да стигне до подпорната колона и да нахлузи въжето на врата си.

— Доста разбирате от мъртъвци, синьор — рече злорадо капитанът.

— Виждал съм повече, отколкото можете да си представите, и то отблизо! Едно от любимите ми занимания е да ги изследвам. Дори съм ги разрязвал, за да използвам вътрешностите им за науката. — Гигантът наблегна на последната фраза, знаейки, че ще предизвика сподавен ужас из целия площад. — Ако бяхте имали възможността да наблюдавате толкова обесени, колкото аз, щяхте да си дадете сметка и за нещо друго.

— Нещо друго ли?

— Че това тяло виси тук от доста часове.

— Така ли?

— Без съмнение — потвърди той. — Достатъчно е да видите рояците мухи, които кръжат около него. Мухите от този вид, малки и трескави, изчакват два-три часа, преди да налетят на мъртвеца. И погледнете как кръжат, търсейки храна!… Не е ли невероятно?

— Още не сте казал кой сте!

— Казвам се Леонардо, капитане. И служа на херцога като вас.

— Никога досега не съм ви виждал.

— Владенията на Мавъра са обширни — рече мъжът и едва не избухна в неуместен за случая смях. — Художник съм и работя по различни негови проекти, един от тях е в манастира „Санта Мария деле Грацие“, затова познавах добре този нещастник. И знаете ли какво? Беше ми добър приятел.

Понечвайки да се прекръсти, приставът се вгледа отново в непознатия. Накрая реши, че пред него сигурно стои някой виден гражданин. Както всички в Милано и той беше чувал за някакъв учен на име Леонардо и за невероятните му способности. Мъчеше се да се сети какво се говореше за него: че можел не само да улови човешката душа в едно платно или да излее най-голямата статуя на кон през

вековете в чест на покойния Франческо Сфорца, но имал познания и по медицина, с които правел едва ли не чудеса. Тоя мъж отговаряше доста добре на представата, създадена за него.

— Кажете ми тогава, маестро Леонардо, защо според вас един монах от манастира „Санта Мария деле Грацие“ ще пожелае да се обеси тук?

— Това не знам, капитане — отвърна по-любезно гигантът. Въпреки че тълкувам с лекота външните белези, волята на човека е нещо, което често ми убягва. И все пак може би отговорът е много прост. Също както аз идвам често тук да купувам платна и бои, той може да се е отбил да потърси друга стока. А после някаква зловеща мисъл е минала през ума му и е решил, че е дошло време да умре… Не мислите ли?

— В неделя? — усъмни се капитан Ро. — Точно по време на тържественото погребение на херцогиня Беатриче в собствения му манастир? Не. Не мисля.

Гигантът сви рамене.

— Един Господ знае какво може да мине през ума на някой от неговите раби…

— Да.

— Може би, ако откачите трупа и го претърсите внимателно, ще намерите някаква следа, показваща какво е правил на пазарния площад. И ако сметнете, че е уместно, предоставям на вашите услуги знанията си по медицина и пълното си съдействие за установяването на причината и момента на смъртта. Достатъчно е само да пратите тялото му в ателието ми на…

Маестрото не довърши изречението си. Точно в този момент Джиберто, Андреа, Бенедето и аз стигнахме до групата зяпачи. Едноокият монах вървеше най-отпред, безмълвен, с онзи поглед на животно, готвещо се да нападне. Щом зърна с единственото си око бялата риза на Леонардо до тялото на брат Алесандро, той пребледня.

— И през ум да не ви минава да скверните тялото на един раб на свети Доминик, синьор Леонардо! — викна още преди да стигне до него.

Тосканецът извърна глава към мястото, където се намирахме. И след секунда вече ни поздравяваше с поклон, отправяйки ни извиненията си.

— Съжалявам, отец Бенедето. Скърбя заради тази смърт толкова, колкото и вие.

Едноокият хвърли поглед към безжизненото лице на брат Алесандро и веднага го позна. Изглеждаше потресен. Макар и може би не толкова, колкото аз. Докоснах ужасен ледените му вдървени ръце и не можех да повярвам, че е мъртъв. А какво да мисля за Леонардо? Какво правеше тук маестрото художник, демонстрирайки такава загриженост за библиотекаря? Нима това не беше последното потвърждение, че той и брат Алесандро са били много близки? Прекръстих се и се заклех да изясня този въпрос, докато тосканецът мълвеше съболезнованията си:

— Господ да го дари със своята благодат — рече той.

— А вас какво ви засяга? — скастри ядно гиганта отец Бенедето, очевидно разярен. — В крайна сметка за вас той беше само един глупак, когото използвахте, маестро! Признайте го поне сега!

— Винаги сте го подценявали, отче.

— Не и колкото вас.

Последва заплашителен жест към маестрото.

— Освен това — продължи Бенедето — съм изненадан, че изказвате така прибързано мнението си за смъртта му. Не ви приляга на славата, която имате. Нашият библиотекар обичаше живота, защо ще се самоубива?

Чаках отговора на тосканеца, но той не продума. Сигурно схвана играта на едноокия. Монасите от „Санта Мария“ щяха да се опитат да убедят полицията, че нашият брат е бил нападнат. Ако приемеха предположението за самоубийство, щяха да го опозорят, а освен това нямаше да могат да го погребат в осветена земя.

Свалихме внимателно трупа от импровизираното бесило. Върху лицето на библиотекаря се бе запазила странна гримаса; беше подигравателна, почти весела, в контраст с облещения му, пълен с ужас поглед. Със смиреност, каквато никой не очакваше, тосканецът се приближи до него, затвори клепачите му и му прошепна нещо на ухото.

— И на мъртвите ли говорите, синьор Леонардо?

Андреа Ро, чиято глава беше на педя от тази на художника, се ухили на този жест.

— Да, капитане. Вече ви казах, че бяхме добри приятели.

И като изрече това, хвана ръката на малчугана с руси къдрици и ясен поглед, с когото бе дошъл, и се отправи към улица „Ножарска“.

24.

Още не мога да разбера защо постъпих така.

Щом видях маестро Леонардо да се отдалечава сред тълпата, си спомних съвета на брат Алесандро: „Онзи, от когото очаквате най-малко, ще разреши загадката ви“. Ами ако най-големият враг на Прокобника знае отговора за самоличността му, помислих си? Какво щях да изгубя, ако го попитам? Нима разследването ми щеше да пострада, ако разменя няколко думи с този синеок гигант с бяла риза?

И тогава реших да опитам.

Оставих отец Бенедето, брат Джиберто и Андреа, които запретваха ръкави и прибираха тялото на брат Алесандро. Извиних се криво-ляво и с бързи крачки се отправих към улицата, по която току-що бе тръгнал маестрото. Като завих на ъгъла и не го видях, реших да се затичам нагоре.

— Създавате си твърде много грижи, за да задържите един клет артист. — Силният глас на маестрото екна внезапно зад гърба ми. Беше се спрял да разгледа една сергия със зеленчуци и аз го бях подминал, без да го забележа.

Леонардо и неговият млад придружител се усмихнаха едновременно, с устни, които имаха подобна форма, и заедно с това около еднаквите им светли очи се появиха бръчици.

— Да видим дали ще позная — продължи гигантът, докато избираше глави чесън: — праща ви лакеят на абата, едноокият монах Бенедето, да ме питате дали не знам нещо повече за смъртта на вашия брат. Греша ли?

— Грешите, маестро — отвърнах, приближавайки се към него. — Не идвам заради отец Бенедето, а заради собственото си любопитство.

— Вашето любопитство?

Усетих странен гъдел в стомаха. Отблизо Леонардо беше много по-привлекателен, отколкото ми се бе сторил на подиума сред официалните лица. Правилните му черти говореха, че е човек с принципи. Ръцете му бяха големи и силни, способни да изтръгнат кътник с корена, ако се наложи… или да дадат живот на някоя стена с вълшебните си щрихи. Когато ме прониза с поглед, изпитах странното чувство, че не бих могъл да го излъжа.

— Позволете да се представя — рекох задъхано. — Всъщност не съм от манастирската общност. Гост съм. Казвам се Агустин Леире. Отец Леире.

— И какво?

— Само минавам през Милано. Но не мога да пропусна случая и да не ви кажа колко се възхищавам от работата ви в столовата. Бих искал да ви срещна при по-подходящи обстоятелства, но Господ така е отредил.

— Столовата, да — гигантът сведе поглед към земята. — Жалко, че не всички монаси от „Санта Мария“ мислят като вас.

— Брат Алесандро също ви се възхищаваше.

— Знам, братко. Знам. Братът библиотекар ми се притече на помощ в трудни моменти от работата ми.

— Това ли имаше предвид отец Бенедето, като каза, че за вас той бил глупак, когото сте използвали?

Леонардо ме изгледа внимателно, сякаш търсеше думите, които трябва да каже на човека, стоящ пред него. Може би не ме припозна като инквизитора, за когото неговите ученици без съмнение му бяха говорили вече. Или ако го бе направил, се беше постарал да не разбера.

— Може би не знаете още, отче, но брат Алесандро ми беше много полезен за завършването на един от най-важните персонажи в Тайната вечеря. И бе така щедър, така безкористен, че ми позира, без да иска нищо в замяна, въпреки неприятностите, които щеше да има заради този си жест.

— Неприятности ли? — съжалих, че не съм разбрал. — Какви неприятности?

Леонардо вдигна вежди, като видя изумлението ми. Предполагам, не разбираше как съм могъл да пропусна такава подробност. И със спокойния си и приятен глас благоволи да ми обясни:

— Работата на художника е по-тежка, отколкото смятат хората — рече много сериозно. — Месеци наред се лутаме насам-натам, търсейки някаква прилика, един профил, едно лице, което да пасне на идеята, която сме си създали, и да ни послужи за модел. Аз търсех един Юда. Човек с лице, върху което е изписано злото; но не какво да е зло: имах нужда от интелигентна и будна грозота, която да отразява вътрешната борба на Юда при изпълнението на мисията, която сам

Господ му възлага. Ще се съгласите с мен, че без предателството на Юда Христос никога не би имал такава участ.

— И открихте ли го?

— Как? — сепна се гигантът. — Още ли не сте разбрал? Брат Алесандро беше моят модел за Юда! Лицето му бе точно такова, каквото търсех. Беше интелигентен, но и изтерзан човек, със сурови и остри черти, който сякаш те оскърбява с погледа си.

— И той склони да го рисувате като Юда? — запитах изумен.

— На драго сърце, отче. И не беше единственият. И други отци от общността са позирали за тази творба. Избрах само онези с най-чисти черти.

— Но Юда… — възразих аз.

— Разбирам изумлението ви, отче. И все пак трябва да знаете, че брат Алесандро през цялото време беше наясно на какво се подлага. Съзнаваше, че след като се е съгласил на подобно нещо, никой от общността няма да гледа на него както преди.

— Логично е, не ви ли се струва?

Леонардо се замисли за миг дали да продължи разговора и докато хващаше отново ръката на детето, добави нещо, което дойде сякаш от дълбините на ума му:

— Онуй, което не можех да предвидя, а още по-малко да пожелая — прошепна той, — е, че брат Алесандро ще свърши дните си като самия Искариот: на бесилото, самотен, далеч от приятелите си и отхвърлен почти от всички. Нима и това странно съвпадение не сте забелязали, отче?

— Наистина не бях обърнал внимание досега.

— И скоро ще разберете, отче Леире, че в този град нищо не е случайно. Че очевидното е измамно. А истината е там, където човек най-малко очаква.

И като каза това, маестрото пое нагоре по пътя и аз не посмях да го питам какво са говорили с брат Алесандро в навечерието на смъртта му, нито да разбера дали е чувал някога за своя най-върл враг, когото ние познавахме като Прокобника.

25.

Луини искаше да побегне с всички сили, но слабата воля и този път му изневери. Макар съвестта му да крещеше да се отърве от тази млада жена, тялото му се отдаваше вече на насладата в ритъма на поривистите движения на дона Елена. „И какво общо има тук съвестта?“, помисли си той и само след миг се разкая.

Художникът не беше изпитвал подобно нещо. Една от най-желаните жени в херцогството го водеше по пътеките на страстта, без дори да си е отворил устата. Дъщерята на семейство Кривели беше красива; без съмнение това бе Магдалина с най-ангелското лице, което някога бе виждал. И все пак Луини не можеше да не се чувства като Адам, тласкан към порока от похотливата Ева. Усещаше дори как отхапва отровната ѝ ябълка и соковете ѝ отнемат невинността му, пазена така ревностно дотогава. Колкото и странно да бе, маестро Бернардино беше сред малцината, които още вярваха, че Господ е скрил истинското дърво на познанието за доброто и злото между краката на жената и че ако отхапеш от плода му, макар и само веднъж, се обричаш на вечна гибел.

— Милостиви Боже… — отчая се той.

Ако в този момент дона Елена му бе дала секунда отдих, художникът щеше да избухне в плач. Но не биде: червен като кардиналска шапка, той изпълни покорно всяко от желанията на младата графиня, ужасен, че докато лудееше с него, тя го питаше отново и отново за добродетелите на Мария Магдалина.

— Разкажете, разкажете ми всичко? — смееше се тя, задъхана, с жаден поглед. — Обяснете ми защо се интересувате толкова от Магдалина! Подскажете ми тайната на Леонардо!

Останал без дъх, с панталони, свлечени под колените, Луини седеше на същия диван, на който преди малко бе седяла дона Лукреция Кривели, и полагаше невероятни усилия да не заеква.

— Но, Елена — отвърна той отчаян, — не мога така.

— Обещайте, че ще ми разкажете!

Луини не отговори.

— Обещайте ми!

И омаломощен, съгрешилият маестро най-сетне й обеща, и то два пъти в името на Христа. Един Господ знае защо.

Когато всичко свърши, художникът си пое дъх, надигна се бавно и се облече. Беше объркан. Беше слисан. Титанът Леонардо го бе предупредил вече колко опасни са дъщерите на змията и че ако им се отдадеш, значи изневеряваш на върховния дълг на художника и нарушаваш свещеното правило да твориш в уединение. „Само ако стоиш далеч от съпруга или любовница, можеш да се посветиш телом и духом на най-висшето изкуство да твориш — пишеше той. — Ако обаче имаш жена, ще делиш дарбите си на две. Ще ги делиш на три, ако имаш дете, и ще ги изгубиш, ако дадеш на света две или повече деца.“ Тези упреци започнаха да изплуват в ума му и го караха да се чувства слаб и недостоен. Беше съгрешил. Само за няколко минути репутацията му на съвършен мъж бе рухнала, отстъпвайки място на едно жалко подобие на самия него. Злото бе непоправимо.

Дона Елена, все още гола на дивана, гледаше своя художник и не проумяваше защо изведнъж се бе вцепенил.

— Добре ли сте? — попита го нежно.

Маестрото мълчеше.

— Да не би да не ви хареса?

С насълзени очи и напрегнато изражение Луини се опита да заглуши угризенията, които го терзаеха. Какво можеше да каже на това създание? Нима тя щеше да разбере усещането му за провал и за слабост пред изкушението? И още по-лошо: нима току-що не й бе обещал в името на Христа да й разкрие тайната, която толкова искаше да узнае? И как щеше да го направи? Нали и той като Елена гореше от желание да я научи? Обръщайки гръб на любовницата си, се прокле за своята слабост. Какво щеше да направи? Да съгреши два пъти за един следобед, като първо изгуби целомъдрието си, а после наруши дадената дума?

— Тъжен сте, любими — прошепна тя, галейки раменете му.

Художникът затвори очи, все още неспособен да промълви и дума.

— Затова пък вие ме изпълнихте с щастие. Нима се чувствате виновен, че ми дадохте нещо, за което така копнеех? Нима ви тежи, че доставихте удоволствие на една дама?

Долавяйки печалните мисли на безмълвния съкрушен мъж, младата графиня се опита да му помогне да се помири със съвестта си:

— Не трябва да се вините, маестро Луини. Други мъже, като брат Филипо Липи, са се възползвали от работата си в манастирите, за да прелъстяват младите послушници. А той е бил духовник!

— Какво говорите?

— О! — засмя се тя, виждайки как любовникът й се стряска. Би трябвало да знаете тази история, маестро. Отец Липи е умрял преди около трийсет години; вашият Леонардо сигурно се е срещал с него във Флоренция. Бил е много известен.

— И казвате, че брат Филипо…?

— Разбира се — подскочи тя до него. — В манастира „Санта Маргарита“, докато довършвал картините си върху дърво, прелъстил някоя си Лукреция Бути и дори имал дете от нея. Не знаехте ли? Е, хайде! Мнозина смятат, че точно опозореното семейство Бути го е пратило на оня свят с голяма доза арсеник. Виждате ли? Не сте виновен за нищо! Не сте нарушили никакъв свещен обет! Само дарихте с любов тази, която ви помоли за това!

Маестрото се поколеба. Макар и омаломощен, той съзнаваше, че красивата Елена се мъчи да му помогне. Беше трогнат и най-сетне успя да изрече една смислена фраза:

— Елена… Ако все още желаете, ако още държите да научите тайната, която така ви заинтригува и вдъхнови портрета, който рисувам за вас, ще ви кажа какво знам за тайната на Мария Магдалина.

Младата графиня го погледна с любопитство. Луини сякаш произнасяше с болка всяка дума.

— Вие сте мъж на честта. Ще изпълните обещанието си. Знам това.

— Да. Но сега вие ми обещайте, че никога повече няма да ме докоснете. И няма да говорите с никого за това, което ще ви кажа.

— А тази тайна ще ми помогне ли, маестро, да разбера причината за тъгата ви?

Художникът потърси ясния поглед на младата графиня, макар че едва я погледна. Настойчивата загриженост на Елена Кривели го обезоръжи. И тогава си спомни какво беше чул за потомството на Магдалините: че погледът им можел да умилостиви сърцето на всеки мъж със силната магия на любовта. Трубадурите казваха истината.

Нима това създание не заслужаваше да узнае истината за потеклото си? Толкова ли бездушен беше той, че да не й посочи пътя, който трябва да измине?

И така, мъчейки се да е колкото може по-усмихнат, Бернардино Луини най-сетне отстъпи пред желанието й.

26.
ТАЙНАТА НА МАРИЯ МАГДАЛИНА СПОРЕД МАЕСТРО ЛУИНИ

— Слушайте тогава — рече той.

„Когато маестро Леонардо ме прие в своята bottega във Флоренция, тъкмо бях навършил тринайсет години. Баща ми, наемен войник, бе спестил малко пари благодарение на Висконти в Милано и реши, че преди да се посветя на монашеския живот, или поне на мирския, подчинен на Божиите закони, трябва да се обуча в изкуството на живописта. Тогава той виждаше нещата по-ясно от мен: искаше да ме отдалечи от грохота на войната и да ме прибере под дебелата мантия на църквата. И понеже в Милано нямаше добро ателие по изящни изкуства, ми отпусна годишна рента и ме прати във великолепната Флоренция още по времето на Лоренцо Хубави.

Там започна всичко.

Синьор Леонардо ме прие в една огромна запусната къща. Отвън беше мрачна. Плашеше. Ала отвътре бе светла и почти нямаше стени. Стаите бяха разрушени, за да се отворят едно след друго големи пространства, затрупани с най-странните вещи, които човек може да си представи. На долния етаж, до пруста, бяха събрани цели сбирки с разсади, саксии и клетки с чучулиги, фазани и дори с ловни соколи. До тях бяха струпани калъпи за изливане на бронзови глави, крайници на коне и тела на тритони. Навсякъде имаше огледала. Както и свещи. За да стигнеш до кухнята, трябваше да минеш по коридор, варден от дървени скелети и перки, които можеха да уплашат всекиго; и само като си помислех какво ли крие маестрото на тавана, ме обземаше ужас.

В тази къща живееха и други ученици на маестрото. Всички бяха по-големи от мен, тъй че след шегите, които понесох през първите дни, си извоювах едно горе-долу нормално положение и можех да започна да привиквам с новия си живот. Мисля, че Леонардо се престара с мен. Научи ме да чета и пиша на класически латински и гръцки и ми обясни, че без тази подготовка било излишно да ми показва някакво друго писмо, което наричаше «наука за образите».

Представяте ли си, Елена? Изучавах три пъти повече дисциплини и сред тях имаше доста странни, като ботаниката или астрологията. В онези години девизът на маестрото беше lege, lege, relege, ora, labora et invenies[1], а любимите му четива (и, разбира се, и нашите) бяха житията на светците от Якопо да Вараце.

Томазо, Андреа и другите чираци мразеха тези писания, но за мен те бяха цяло откритие. От тях научих невероятни неща. В тези страници откривах с наслада десетки интересни сведения, чудеса и приключения на светци, ученици и апостоли, за които не бях и предполагал, че съществуват. Там например прочетох, че на Малкия Яков му казвали «братът на Учителя», защото двамата си приличали като две капки вода. Когато Юда се споразумял със синедриона да даде знак, като целуне Христос на хълма с Маслиновата горичка, се страхувал да не би стражите да объркат истинския Исус с неговия близнак Яков.

Естествено, за това не е казано и дума в евангелията.

С удоволствие прочетох и за приключенията на апостол Вартоломей. Ученикът, приличащ на гладиатор, който ужасявал Дванайсетимата с невероятната си способност да предрича бъдещето. И все пак тази способност не му помогнала много: не успял да предвиди, че ще го одерат жив в Индия.

Тези разкрития постепенно улягаха в мен и ме даряваха със способността да си представям лицата и характерите на хора, толкова важни за нашата вяра. Точно това искаше и Леонардо: да обогати представата ни за библейските истории и да развие у нас истинска дарба да ги пренасяме върху платната. После ми даде списък с добродетелите на апостолите, взет от Якопо да Вараце, който още пазя. Вижте: той нарича Вартоломей Mirabilis, чудодеен, заради способността му да вижда в бъдещето. Брата близнак на Исус нарича Venustus, изпълнен с Милост…“.

Заинтригувана от благоговението, с което Луини разгръщаше парчето хартия, което пазеше в един джоб, зашит на ризата му, Елена го грабна от ръцете му и го зачете, без много-много да разбира:

Свети Вартоломей	Mirabilis	Чудодейният
Малкият Яков	Venustus	Изпълненият с милост
Андрей	Temperator	Който предупреждава

Юда Искариот	Nefandus	Нечестивият
Петър	Exosus	Който мрази
Йоан	Mysticus	Който знае тайната
Тома	Litator	Който успокоява боговете
Големият Яков	Oboediens	Покорният
Филип	Sapiens	Който обича възвишеното
Матей	Navus	Усърдният
Юда Тадей	Occultator	Който крие
Симон	Confector	Който довежда докрай

— И сте пазили това толкова години? — попита тя, размахвайки зацапаното парче хартия.

— Да. Пазя го като един от най-важните уроци на маестро Леонардо.

— Ами тогава няма да го видите повече — засмя се тя.

Луини не й обърна внимание. Елена развя предизвикателно списъка над главата си, надявайки се художникът да се нахвърли върху нея. Но той не се подлъга. Бе гледал толкова пъти този списък, беше го изучавал с такова благоговение, мъчейки се да изведе от тези качества образите на Дванайсетте, че вече нямаше нужда от него. Знаеше го наизуст.

— А Магдалина? — запита най-сетне Елена, леко разочарована. — Тя не е сред тези имена. Кога ще ми говорите за нея?

Луини, зареял поглед в пращящия огън в камината, продължи разказа си:

— Както ви казах, изучаването на творбата на брат Якопо да Вараце ме беляза завинаги. Сега, с времето, признавам, че от всички негови разкази най-силно впечатление ми направи този за Мария Магдалина. Не знам защо, но синьор Леонардо държеше да го изуча много внимателно. Така и направих.

„По онова време разкритията, с които маестрото допълни проповедта на епископа на Генуа, изобщо не ме ужасиха. На тринайсет години още не знаех разликата между права вяра и ерес, между приетото от църквата и неприемливото. Може би, затова първото, което се запечата в съзнанието ми, бе значението на името й: Мария

Магдалина значи «горчиво море», «просветителка», но и «посветена». За първото значение епископът пише, че сигурно е свързано с пороя от сълзи, които тази жена е изплакала в живота си. Тя обичала Божия син с цялото си сърце, но понеже той дошъл на този свят с по-важна мисия от тази да създава семейство с нея, Магдалина трябвало да се научи да го обича по друг начин. Леонардо ми каза, че символът, който изразява най-добре добродетелите на тази жена, е възелът. Още по времето на египтяните възелът означавал магията на богинята Изида. Според техните митове, обясни ми той, Изида помогнала на Озирис да възкръсне и за да постигне целта си, използвала умението си да развързва възли. Магдалина първа посреща Исус, когато той възкръсва от мъртвите, и с право можем да кажем, че тя също е владеела умението да развързва възли. Умение, каза маестрото, нелишено от горчивина, защото има ли човек, който, натъкнал се на здрав възел, да не се натъжи в мига, когато го развързва?

«Като видиш възел, нарисуван на видно място в някое платно, помни, че тази творба е посветена на Магдалина», учеше ме той.

А другите две значения на името й, по-дълбоки и тайнствени, бяха свързани с понятие, твърде скъпо за маестро Леонардо, за което ни говореше непрекъснато: светлината. Според него светлината е единственото място, където можем да открием Бог. Отецът е светлина. Небето е светлина. Всъщност всичко е светлина. Затова повтаряше непрекъснато, че ако ние, хората, я овладеем, ще можем да призоваваме Бог и да говорим с него всеки път, когато имаме нужда.

Това, което не знаех тогава, е, че идеята за светлината като носител на нашите разговори с Господ е стигнала до Европа тъкмо благодарение на Магдалина.“

— И това ще ви разкажа:

„След смъртта на Исус на Голгота Мария Магдалина, Йосиф Ариматейски, Йоан — любимият ученик, и малцина верни последователи на Месията бягат в Александрия, за да се спасят от жестокото преследване. Някои от тях остават в Египет и създават първите и най-мъдри християнски общности, за които сме чували, но Магдалина, пазителката на големите тайни на своя любим, не се чувствала в безопасност в земя, намираща се толкова близо до Йерусалим. Затова се укрила във Франция, до чиито брегове стигнала, търсейки по-сигурно убежище.“

— И какви са тези тайни?

Въпросът на младата графиня извади Луини от вглъбението му.

— Големи тайни, Елена. Толкова големи, че оттогава само малцина избрани смъртни имат достъп до тях.

Момичето отвори широко очи.

— Да не са тайните, които Исус й разкрива, когато възкръсва от мъртвите?

Луини кимна.

— Да. Но на мен все още не са ми разкрити. След това маестрото подхвана отново разказа си.

„Мария Магдалина, наричана още Мария от Витания, слиза на брега в малко селце в Южна Франция, което оттогава ще носи името Сент Мари дьо ла Мер[2], защото с нея пристигат и други Марии. Там тя разнася благата вест за Исус и посвещава своите сподвижници в «тайната на светлината», която бива възприета от еретици като катарите и албигойците и която ще се превърне в покровителка на Франция — Мадоната на Светлината.

Но времето на мирните разкрития скоро свършва. Църквата разбира, че тези идеи са заплаха за хегемонията на Рим, и решава да сложи край на разпространяването им. Това е разбираемо: кой папа ще допусне съществуването на християнски общности, които нямат нужда от законна курия, за да общуват с Бога? Нима Божият представител на земята може да стои по-ниско или дори наравно с Магдалина? А последователите й? Не е ли идолопоклонство да се боготвори нещо като светлината? И тогава църквата анатемосва, обругава и покрива с позор тази жена, която е обичала Исус и е познавала като никой смъртен човешката му природа."

— Нека ви обясня и още нещо, скъпа Елена:

„Един ден в началото на 1479 година, когато Флоренция още се съвземаше от ужасното посегателство върху живота на достопочтения Лоренцо де Медичи[3], маестро Леонардо прие в своята bottega странен гост. В ателието ни дойде мъж около петдесетте, облян от светлината на високото утринно слънце. Имаше къдрава руса коса и беше горд с приликата си с херувимите, които тогава още неумело скицирахме в платната си. Този непознат мъж се държеше любезно и беше облечен в черно. Дойде без предупреждение и се заразхожда из владенията на маестрото, сякаш беше у дома си. Позволи си дори да прегледа една

след друга картините, върху които работехме. Моята, съвсем случайно, беше портрет на Магдалина с алабастров съд в ръцете, което, изглежда, се понрави на госта:

— Виждам, че синьор Леонардо ви учи добре — похвали ме той. — Вашата скица е многообещаваща… Продължавайте така.

Почувствах се поласкан.

— Разбира се — рече след това, — сигурно знаете значението на съда, който държи вашата Магдалина?

Поклатих отрицателно глава.

— Казано е в глава четиринайсета от Евангелието на свети Марка, малкия. Тази жена помазва Исус, като счупва съдчето с благовонно миро над главата му, както една жрица би сторила с истински цар… Един смъртен цар, от плът и кръв.

В този момент дойде маестрото. За всеобща изненада той не само не се ядоса, виждайки натрапника в своята bottega, но дори лицето му светна. Двамата се сляха в прегръдка, целунаха се по страните и започнаха да говорят още там за божественото и човешкото. И тогава чух за пръв път нещо, което никога не бях предполагал за истинската Мария Магдалина:

— Работите вървят добре, скъпи Леонардо — рече доволно херувимът. — Макар след смъртта на Козимо Старши да имам чувството, че усилията ни могат всеки момент да идат на вятъра. Република Флоренция, сигурен съм в това, много скоро ще се изправи пред ужасни изпитания.

Маестрото хвана нежните ръце на госта и ги стисна в своите, големи като на ковач.

— Да идат на вятъра ли казваш? — от силния му глас всичко се разтресе. — Но твоята Академия е храм на знанието, солиден като самите египетски пирамиди! Или не е вярно, че за няколко години се превърна в любимо място за младежите, които искат да знаят повече за великите ни предци? Ти преведе успешно творби на Плотин, Дионисий, Прокъл и дори на Триславния Хермес и разтълкува на латински тайните на древните фараони. Нима всички тези познания могат да отидат на вятъра? Ти си най-забележителният мислител на Флоренция, стари приятелю!

Мъжът, облечен в черен шаяк, се изчерви.

— Това, което казваш, е много мило, приятелю Леонардо. И все пак преживяваме най-лошия момент в борбата да си върнем мъдростта, която човечеството е изгубило през митичните времена на Златния век. Затуй дойдох при теб.

— За провал ли говориш? Ти?

— Вече знаеш на какво съм се посветил, откак преведох за стария Козимо творбите на Платон, нали?

— Разбира се. На старата ти идея за безсмъртието на душата! Всички ще славят името ти заради това откритие! Вече го виждам изписано със златни букви върху големи триумфални арки: «Марсилио Фичино, героят, върнал ни достойнството». Дори папата ще те обсипе с благословии!

Херувимът се засмя:

— Както винаги преувеличаваш, Леонардо.

— Така ли мислиш?

— Всъщност заслугата е на Питагор, на Сократ, на Платон и дори на Аристотел. Не моя. Аз само ги преведох на латински, за да могат всички да имат достъп до тази мъдрост.

— Но какво тогава те притеснява, Марсилио?

— Притеснява ме папата, маестро. Имам много причини да смятам, че той е наредил да убият Лоренцо де Медичи в катедралата. И съм сигурен, че подбудите му за това дръзко начинание не са само политически, но и религиозни.

Леонардо повдигна дебелите си вежди и не посмя да го прекъсне.

— От месеци живеем с това проклето interdictio[4] в града. След покушението върху Медичите положението стана непоносимо. На църквите е забранено да отслужват тайнства и тържествени литургии, а най-лошото е, че този натиск ще продължи, докато не се предам…

— Ти? — подскочи гигантът. — Но какво общо имаш с това ти?

— Папата иска Академията да се откаже от притежанието на редица древни текстове и документи, в които се твърдят неща, противоречащи на доктрината на Рим. Със заговора срещу Лоренцо се целеше, освен всичко друго, те да бъдат иззети насила. В Рим са особено заинтересовани да ни отнемат апокрифните ръкописи на апостол Йоан, с които, както знаеш, разполагаме от известно време.

— Разбирам.

Моят маестро поглади брада, както винаги, когато се замислеше за нещо.

— И каква точно информация се страхуваш, че ще изгубиш, Марсилио? — запита той.

— В тези ръкописи, преписи на преписите на невидели бял свят редове от любимия апостол, се говори какво е станало с Дванайсетте след смъртта на Исус. Според тях управлението на първата, истинската Църква, никога не е било в ръцете на Петър, а на Яков. Представяш ли си? Легитимността на папската власт ще хвръкне във въздуха!

— И смяташ, че в Рим знаят за съществуването на тези документи и искат да ги притежават на всяка цена…

Херувимът кимна и добави още нещо:

— Текстовете на Йоан не са само това.

— Така ли?

— Там се казва, че освен Църквата на Яков сред учениците се заражда и друга секта, оглавена от Мария Магдалина и подкрепяна от самия Йоан.

Маестрото се намръщи, а мъжът в черен шаяк продължи:

— Според Йоан Магдалина винаги е била много близо до Исус. Дотолкова, че мнозина смятали, че точно тя трябва да продължи да проповядва учението му, а не шепата страхливи ученици, които се отрекли от Него в най-трудния момент…

— И защо ми казваш всичко това сега?

— Защото ти, Леонардо, си избран за пазител на това знание.

Благородният херувим си пое дъх, преди да продължи:

— Знам колко опасно е да пазиш тези текстове. Те могат да пратят всекиго на кладата. И все пак, преди да ги унищожиш, те моля да ги изучиш, да запомниш, каквото можеш за Църквата на Магдалина и Йоан, за която ти говоря, и при всеки удобен случай да отразяваш същината на тези нови евангелия в творбите си. Така ще се изпълни старата библейска повеля: който има, очи да гледа…

— …нека види.

Леонардо се усмихна. Не се замисли много-много. Още същия следобед обеща на херувима да се заеме с това наследство. Дори знам, че са се срещали отново и че мъжът в черен шаяк е предал на маестрото книги и ръкописи, които той после изучи много внимателно. По-късно, при така стеклите се събития — възкачването на отец

Савонарола и падането на Медичите, — се преместихме в Милано на служба при херцога и започнахме да изпълняваме най-различни поръчки. Вече не се занимавахме с живопис, а с чертежи и с конструирането на бойни машини и приспособления за летене. Но тази тайна, това странно разкритие, на което присъствах в ателието на Леонардо, не ми излизаше от ума.“

— Искате ли да ви изненадам и с още нещо, Елена? „Въпреки че маестрото не заговори никога повече за това с никого от чираците си, мисля, че точно сега синьор Леонардо изпълнява обещанието, което даде на Марсилио Фичино във Флоренция. Казвам ви го съвсем чистосърдечно: като ходя при картината му в столовата на доминиканците, не минава и ден, без да си спомня последните думи, които маестрото каза на херувима в онзи далечен зимен следобед…

— Когато в една картина видиш лицето на Йоан и твоето собствено, приятелю Марсилио, ще знаеш, че точно в нея, а не другаде съм решил да скрия тайната, която ми повери.“

— И знаете ли? Вече открих лицето на херувима в Тайната вечеря.

---

[1] «Чети, чети, препрочитай, моли се, работи и ще откриеш.» — Б.а. ↑

[2] Светите Марии от морето. — Б.пр. ↑

[3] Луини има предвид известния «заговор на фамилия Паци» за убийството на Лоренцо Великолепни в катедралата на Флоренция. Лоренцо успява да се спаси, но не и брат му Джулиано, на когото са нанесени двайсет и седем удара с кама. Последвалите репресии са едни от най-страшните през XV век. — Б.р. ↑

[4] Забрана (лат.). — Б.пр. ↑

27.

Погребаха брата библиотекар в Двора на мъртвите малко след вечернята във вторник, 17 януари. Не искаха тялото му да започне да се разлага в параклиса, където беше бдението, затова решиха да побързат с погребението. Двама послушници го завиха в бяло платно, което затегнаха с ремъци, и го спуснаха в гроба, който скоро бе затрупан с пръст и сняг. Погребението се извърши набързо, без церемония, едно сбогуване надве-натри, което трудно можеше да се обясни със задължението ни да вечеряме, преди да се смрачи. И докато монасите шепнеха над ориза със зеленчуци, който ги чакаше, и меденките, останали от Коледа, ме обзе странно вътрешно безпокойство. Как така абатът и неговата свита — ковчежник, готвач, Бенедето едноокият и уредникът на скрипториума — бяха извършили това второ за по-малко от седмица погребение в „Санта Мария“, сякаш не значеше нищо за тях? Защо брат Алесандро като че почти не ги интересуваше? Нима никой нямаше да пророни и една сълза за него?

В крайна сметка само отец Бандело прояви човещина към клетника, който лежеше в нозете ни. В кратката си проповед той спомена, че имало факти, доказващи, че библиотекарят е станал жертва на комплота на някакъв умопомрачен, дошъл тези дни в Милано. „Затова той заслужава, повече от всеки друг, християнски гроб точно тук.“ И все пак Бандело ни посъветва сериозно: „Не вярвайте на лъжите, плъзнали вече из града рече, без да вдига очи от покрова на смъртника, докато го спускаха бавно в земята. — Брат Тривулцио, комуто Бог е отдал вече своята благодат, умря като мъченик от ръката на ужасен престъпник, който рано или късно ще си получи заслуженото. Лично ще се заема това да стане“.

Убийство или самоубийство, колкото и да се мъчех да заглуша подозренията си, никак не ми беше лесно да приема, че две погребения за толкова кратко време са нещо нормално за „Санта Мария“. Последните думи, които маестро Леонардо отправи към мен, преди да тръгне към ателието си, отекнаха в съзнанието ми като гръм, предвещаващ буря: „В този град — каза ми, преди да се разделим на улица «Ножарска» — нищо не е случайно. Не го забравяйте“.

Този ден не вечерях.

Не можех.

Другите монаси, които не споделяха моите терзания на беден раб Божи, побързаха да напълнят стомасите си в близката зала, приспособена за тази цел, и да отдадат дължимото на остатъците от обилното угощение, отпуснато от херцога в деня на погребението на съпругата му. С неизползваемата заради скелетата и лаковете столова навиците на братята от години бяха нарушени и за тях беше вече почти нормално да се хранят на първия етаж.

Скоро разбрах, че в този безпорядък има и нещо добро: бях сигурен, че докато трае ремонтът, помещението с Тайната вечеря ще е чудесно убежище, където да се оттеглям за размисъл по време на хранене. Там никой брат не би смутил вглъбението ми; и никой външен за манастира човек не би надничал в това студено и прашно място в ремонт.

И аз се отправих натам да се помоля за душата на брат Алесандро, мислейки за дните, прекарани с него, и за прекъснатата работа по тайната, която споделяхме.

Залата бе пуста. Последният следобеден светлик едва-едва осветяваше долната част на творбата на тосканеца, където изпъкваха нозете на нашия Господ, положени сякаш един връз друг. Дали то беше знак за онова, което Христос щеше да преживее скоро на Голгота? Или маестрото ги бе нарисувал така по някаква неведома причина? Прекръстих се. Леката светлина, процеждаща се през колонадата в съседния двор, придаваше на сцената някаква призрачност.

Едва тогава, като погледнах сътрапезниците на Святата вечеря, го видях съвсем ясно.

Вярно беше. Юда имаше лицето на брат Алесандро.

Как не го бях забелязал преди?

Греховният апостол седеше там, вдясно от Галилееца, и съзерцаваше безмълвно умиротворената му красота. Всъщност освен учудената гримаса на Големия Яков и оживения разговор, който, изглежда, водеха в другия край на масата Матей, Юда Тадей и Симон, устните на останалите апостоли носеха отпечатъка на мълчанието. Осъзнах иронията, като си помислих, че точно в този момент душата на брат Алесандро може би наистина съзерцава лицето на Всевишния.

Но ако библиотекарят бе решил да се прости с живота като Юда и Бандело се лъжеше, смятайки, че е невинен, то участта му в този час

нямаше да е Божията благодат, а вечните мъки на Ада.

Както оглеждах стенописа, вниманието ми бе привлечено от друга подробност. Юда и Исус сякаш посягаха към едно парче хляб или към някакъв плод, но никой от двамата не го достигаше. Предателят, който държеше в десница торбата с позорните сребърници, бе протегнал лявата си ръка някъде извън масата, мъчейки се да вземе нещо. Господ, който не забелязваше това, протягаше десница в същата посока. Какво можеше да има там, интересно както за Единия, така и за другия? Какво крадеше Юда от Назарянина в мига, в който Божият син вече знаеше, че е предаден и че съдбата му е решена?

Над това се бях замислил, когато неочакван посетител прекъсна размишленията ми:

— Обзалагам се десет към едно, че нищо не разбирате, нали?

Стреснах се. Един загърнат в мантия с гранатов цвят силует, който не можех да разпозная, прекоси полумрака и спря на няколко крачки от мен:

— Да не би случайно вие да сте отец Леире? — прозвуча глас. Зениците ми се разшириха, когато под виолетовата барета с пера различих лицето на жена, миловидно и окръглено. Тази девойка беше преоблечена като мъж, което бе не само незаконно, но и опасно, и ме гледаше с неприкрит интерес. Беше висока почти колкото мен и криеше женските си форми под широките дрехи. Докато чакаше да й отговоря, галеше с едната си ръка в кожена ръкавица блестящата дръжка на дълга шпага. Мисля, че й отговорих, заеквайки.

— Не бойте се, отче — усмихна се тя. — Шпагата е за вашата безопасност. Няма да ви причиня нищо лошо. Идвам при вас, защото всички ваши съмнения заслужават отговор. И за да го получите, моят господар смята, че трябва да останете жив.

Занемях.

— Трябва да ме придружите до едно тайно място — добави тя. — Спешен въпрос изисква присъствието ви в друга част на града.

Поканата й не прозвуча като заплаха, а като учтива молба. Тази жена с изискани маниери сияеше под мантията си, излъчвайки някаква необикновена сила. Имаше жив, котешки поглед и сериозното изражение на човек, който не приема „не“ за отговор. И въпреки че наоколо падаше вече мрак, натрапницата извървя обратния път, по

който бе дошла, като ме дърпаше по коридора, свързващ столовата с църквата, откъдето обикновено минаваха само монасите. Как можеше да познава така добре тези места? Когато излязохме на улицата, без да сме видели дори сянката на някой доминиканец, преоблечената жена ме подкани строго да вървя по-бързо.

За десет минути стигнахме до църквата „Санто Стефано“, която бе на четири-пет преки по-надолу; вече беше почти нощ. Заобиколихме храма отдясно и поехме по една уличка, която човек трудно можеше да забележи без добър водач. Тухлената фасада на внушителен двуетажен дворец, от двете страни на която горяха току-що запалени факли, просветваше в дъното на тесен проход. Спътницата ми, която не бе казала нито дума, откак излязохме от „Санта Мария“, ми посочи пътя.

— Пристигнахме ли вече? — попитах аз.

Един иконом, стегнат в къса вълнена дреха с качулка на главата, ни посрещна.

— Ако ваше преподобие желае — рече церемониално той, — ще ви отведа при моя господар. Той няма търпение да ви приеме.

— Вашият господар ли?

— Точно така — и той се наведе в пресилено дълбок реверанс. Жената с шпагата се усмихна.

Разкошният дом бе украсен с изключително ценни предмети. Стари римски мраморни колони, статуи, изровени неотдавна от земята, платна и килими отрупваха площадки и стени в цялата къща. Този величествен дом бе разположен около широк вътрешен двор с лабиринт от жив плет, към който се отправихме. Тишината тук ме изненада. Тя ми се стори още по-странна, когато излязохме под открито небе, защото видях, че алеите на лабиринта са изпълнени с хора с мрачни лица, които сякаш очакваха някакво фатално събитие.

Всъщност, пресичайки двора, различих групичка прислужници, вперили поглед в двама души, които се гледаха свирепо. Бяха по риза, стискаха своите оръжия с тънки остриета, извадени от ножницата, и въпреки студа бяха плувнали в пот. Моята водачка свали баретата си и се загледа захласната в сцената.

— Вече е започнал — рече разочарована. — Господарят ми искаше да видите това.

— Това ли? — отвърнах тревожно. — Някакъв дуел?

Преди да успее да ми отговори, по-възрастният от двамата, висок и снажен мъж с малко коса и широки плещи, се нахвърли върху по-младия, размахвайки с все сила оръжието си срещу него.

— Domine Jesus Christel — викна нападнатият и спря устрема му, вдигайки шпага пред гърдите си, облещил очи от ужас.

— Rex Gloriael — отвърна нападателят му.

Това не беше тренировка. Яростта на плешивия растеше с всяка минута, докато кръстосваха здраво шпаги. Ударите им бяха бързи и силни. Чат, чат, чат. Всеки сблъсък звънтеше като фрагмент от гневна, смъртоносна музика.

— Марио Форцета — прошепна ми отново жената с шпагата, сочейки младежа, който сега отстъпваше, за да си поеме дъх е чирак на един художник от Ферара. Искаше да измами господаря ми в една сделка. Дуелът е до първа капка кръв, като в Испания.

— Като в Испания ли?

— Който рани пръв противника си, печели.

Борбата се ожесточи. Един, два, три, четири нови удара отекнаха в двора като оръдейни изстрели. Искрите, прехвърчащи от сблъсъка, стигаха до галериите.

— Не младостта ще ви спаси живота — извика плешивият, — а моето благоволение!

— Вървете по дяволите, Хакаранда!

Гордостта на този Форцета не трая дълго. Три силни удара сразиха бързо съпротивата му, принуждавайки го да падне на колене и да опре ръце о земята. Съперникът му се усмихна победоносно, а в двора екнаха овации. Противникът на господаря на този дом бе изгубил дуела. Оставаше само да изпълнят ритуала: и така, с точността на хирург, победителят раздра въздуха с шпага и докосна с върха й бузата на младежа, от която мигом потече струя яркочервена кръв.

Първа капка кръв.

— Виждате ли? — изръмжа той доволен. — Господ ви наказа за измамите. Никога повече не дръзвайте да ме подмамвате с фалшиви старинни предмети. Никога.

И тогава, насочвайки се към мястото, където стоях, доволен, че вижда бялата сутана и черната ми качулка сред своите хора, се поклони и каза още нещо, за да го чуят всички:

— Този мошеник си получи заслуженото… — отсъди. — Но смятам, че такъв забележителен мъж като вас още не го е получил, нали, отец Леире?

Стоях занемял. Дяволитият блясък в очите му ме изплаши. Какъв беше този човек, който знаеше името ми? И за каква заслуга говореше?

— Проповедниците са винаги добре дошли в този дом — каза той. — Но наредих да доведат вас, защото искам да изчистим заедно името на един общ приятел.

— Нима имаме такъв? — промълвих.

— Имахме — уточни той. — Или може би не сте един от онези, които смятат, че в смъртта на нашия брат Алесандро Тривулцио има нещо странно?

Победителят, за когото скоро разбрах, че се казва Оливерио Хакаранда, напусна сцената на дуела, приближи се до мен и ме потупа леко по рамото в знак на приятелство. После изчезна във вътрешността на палата. Придружителката ми ме помоли да го изчакаме. И тогава станах свидетел как малката армия слуги на Хакаранда влиза в действие: за по-малко от десет минути тя разглоби подиума, върху който се бе разиграл дуелът, и отведе ранения Форцета със завързани ръце някъде в дълбините на палата. Когато той мина покрай мен, успях да видя, че нещастникът е почти дете. Момък с кръгло лице и изумрудени очи, които за миг се впиха в моите, молейки за помощ.

— Испанците са хора на честта — заговори ми любезно жената, която бе разпуснала русата си коса и бе свалила колана с шпагата. — Оливерио е от Валенсия, като папата. И освен това е любимият му снабдител.

— Снабдител ли?

— Той е антиквар, отче. Едно ново, много доходно занятие, което спасява съкровищата на нашите предци, погребани под земята. Не можете да си представите какво открива човек в Рим само като копне земята на седемте хълма!

— А вие, девойко, коя сте?

— Дъщеря му. Мария Хакаранда, на вашите услуги.

— А защо баща ви искаше да видя как се дуелира с този Форцета? Какво общо има това с паметта на отец Тривулцио?

— Скоро ще ви обясни — отвърна тя. — Бедата е в търговията с древни книги. Не знам дали ви е известно, че по тези места се

разпространяват екземпляри, по-ценни от златото, и не липсват дребни мошеници като Форцета, които търгуват с тях, или още по-лошо, мъчат се да представят нови книги за древни и искат за тях невероятни суми.

— И наистина ли смятате, че тази тема е от моята компетенция?

— Ще стане — обеща тя тайнствено.

28.

Господарят наистина се върна скоро на двора. Слугите му вече бяха успели да заличат почти всички следи от дуела и домът постепенно възвърна небрежно уютния си вид.

Бащата на Мария не можеше да скрие задоволството си. Беше се измил и парфюмирал и се върна, загърнат в нова вълнена тога, стигаща до земята. Поздрави любезно дъщеря си и тутакси ме покани в своето ателие. Искаше да говори с мен насаме.

— Знам, че моята работа не се нрави на духовници като вас, отец Леире.

Първата му фраза ме смути. Този мъж говореше някаква смесица от испански език и милански диалект, която му придаваше доста странен ореол. Всъщност той беше толкова странен, колкото и ателието му; необикновено място, отрупано с музикални инструменти, платна и останки от древни капители.

— Удивлява ли ви това, което виждате? — въпросът прекъсна моя оглед. — Нека ви обясня, отче: работата ми е да вадя от забвението неща, останали от предците ни под земята. Понякога това са монети, друг път просто кости, а често и изображения на езически богове, които според хора като вас не би трябвало изобщо да се появяват отново на бял свят. Обожавам скулптурите на имперския Рим. Красиви са, хармонични… съвършени. И скъпи. Много скъпи. Търговията ми, не отричам, върви по-добре от всякога.

Хакаранда наля вино в сребърни чаши и ми поднесе едната, преди да продължи да се хвали:

— Струва ми се, Мария ви е казала, че имам благословията на Светия отец за дейността си. Всъщност той от години си е запазил правото да вижда пръв трофеите ми. Избира си от тях, откакто беше кардинал, и плаща щедро.

— Каза ми, така е. Макар да се съмнявам — направих гримаса, — че сте поръчали да ме повикат, за да ме запознаете с проблемите си. Или греша?

Господарят на дома се изсмя цинично.

— Знам много добре кой сте, отец Леире. Преди няколко дни сте се представили официално пред служителите на херцога като

инквизитор и сте пожелали да му изкажете почитанията си преди погребението на дона Беатриче. Идвате от Рим. Отседнали сте в манастира „Санта Мария“ и прекарвате голяма част от времето си в тълкуване на латински загадки. Както виждате, почти нямате тайни от мен, отче.

Антикварят отпи от гъстата червена течност, преди да продължи:

— Почти…

— Не ви разбирам.

— Позволете да говоря по същество. Изглеждате интелигентен човек и сигурно можете да ми помогнете в решаването на един проблем, който е и ваш. Става въпрос за брат Алесандро Тривулцио, отче.

Най-сетне спомена починалия библиотекар.

— Много преди да дойдете в Милано, ние с него бяхме добри приятели. Дори може да се каже, че бяхме съдружници. Тривулцио действаше като посредник между мен като търговец и някои видни милански фамилии. Чрез него офертите ми на антиквар стигаха до тях, без да будят подозрение в курията, и брат Алесандро получаваше известни компенсации за това.

Отстъпих крачка назад.

— Изненадан ли сте, отец Леире? И други братя от Болоня, Ферара или Сиена ми помагат в тази работа. Никого не сме убили, само избягваме абсурдните забрани и скрупули, за които един ден, сигурен съм, ще си спомняме като за нелепица, присъща за назадничавите умове. Какво лошо има в това, да събираш парченца от миналото и да ги предаваш на богатите, за да им се наслаждават? Нима на площад „Свети Петър“ в Рим не се издига един египетски обелиск?

— Пъхате се в устата на вълка, синьор — възразих много сериозно. — Напомням ви, че принадлежа към курията, която се опитвате да заобиколите.

— Да, да, но нека продължа. За нещастие не само вашата строга курия спъва работата ни. Както сигурно се досещате, продавам произведения на изкуството и древни предмети на богати дами от двореца, дори зад гърба на съпрузите им, които също не одобряват този вид търговия. Брат Алесандро имаше решаваща роля в някои от най-важните ми сделки. Притежаваше великолепната дарба да получава покани от всеки знатен дом в Милано под претекст за някоя

изповед, а след това беше способен да върти търговия под носа на ломбардските благородници.

— И какво получаваше в замяна? Пари ли?… Позволете да се съмнявам.

— Книги, отче Леире. Получаваше книги, писани на ръка, или печатани, според цената на продажбата. Произведения, преписани изящно или набрани на модерни машини във Франция или Германия. Получаваше в натура, ако така предпочитате да го наречем. Беше обсебен от мисълта да събира книги, все книги за библиотеката в „Санта Мария“. Макар да подозирам, че това вече го знаете.

— Единственото, което не мога да разбера, е защо ми разказвате всичко това. Ако брат Алесандро ви е бил приятел, защо опетнявате паметта му с вашите признания?

— Изобщо нямам такова намерение — засмя се той нервно. Позволете да ви обясня още нещо, отче: малко преди да умре, вашият библиотекар се зае с много специална поръчка. Ставаше въпрос за една от най-добрите ми клиентки, затова, без изобщо да се колебая, оставих въпроса в неговите ръце. Истината е, че за пръв път човек от знатен род не искаше от мен статуетка на фавн за украса на вилата си. Поръчката, колкото и да е странно, въодушеви и двама ни.

Погледнах заинтригуван Хакаранда.

— Моята клиентка искаше само да й изясня една малка тайна, почти семейна. Мислеше, че като познавач на антики мога да разпозная определен предмет, за който имаше доста точно описание.

— Някой накит, може би?

— Не. Нищо подобно. Беше книга.

— Книга ли? Като онези, с които плащахте на…?

— Тази не е отпечатвана никога — прекъсна ме той. — Както изглежда, ставаше въпрос за рядък древен ръкопис с изключителна стойност. Единствен екземпляр, за чието съществуване моята клиентка бе дочула от разни източници, и искаше да го притежава повече от всяко друго съкровище на света.

— И коя беше тази книга?

— Изобщо не разбрах! Тя ми каза само някои подробности за вида й: книга със синя подвързия, с малко страници, с корица с четири златни гвоздея и листове със светъл контур от същия ценен метал.

Малко бижу, приличащо на молитвеник, внесено без съмнение от Изтока.

— И вие започнахте да я търсите с помощта на брат Алесандро — вметнах.

— Имахме две чудесни следи, по които да тръгнем. Първата беше човекът, от когото клиентката ми бе чула за пръв път за тази книга: маестро Леонардо да Винчи. За щастие вашият библиотекар го познаваше добре и нямаше да е трудно да разбере дали художникът я притежава или не.

— А втората?

— Дамата ми даде точна рисунка на книгата, която трябваше да открия.

— Вашата клиентка е имала рисунка на книгата?

— Така е. Беше от игра на карти, която тя много обичаше. Върху една от картите с портрета на достолепна жена бе нарисувана и тази книга. Не знаех много наистина, но толкова пъти бях предприемал сделки, разполагайки с доста по-оскъдни сведения. На картата се виждаше монахиня, която държи в ръце томче със синя подвързия. Затворена книга, без заглавие на корицата, без никакъв друг обозначителен знак.

„Книга в някаква игра на карти ли?“, разтревожих се аз. „Нали брат Бандело ми говори вече за нещо подобно?“

— Мога ли да знам коя беше вашата клиентка? — запитах аз.

— Разбира се. Точно затова ви поканих на този разговор: херцогиня Беатриче д’Есте.

Отворих широко очи.

— Беатриче д’Есте? Съпругата на Мавъра? Искате да кажете, че брат Алесандро и дона Беатриче са се познавали?

— И то много добре. А сега виждате, че и двамата са мъртви.

— Какво намеквате?

Хакаранда седна зад писалището си, доволен, че е привлякъл цялото ми внимание:

— Виждам, че започвате да разбирате притеснението ми, отче Леире. Кажете ми, доколко познавате синьор Леонардо?

— Говорил съм с него само веднъж. Тази сутрин.

— Трябва да знаете, че е доста странен човек, най-големият и най-тайнственият чудак, който се е появявал някога по тия места.

Прекарва всяка минута от деня в работа, четене, рисуване и размисли над най-абсурдните проблеми, които човек може да си представи. Не само измисля разни готварски рецепти за забавление на херцога, но и моделира странни бойни машини от марципан за банкетите му. И е недоверчив. Пази ревниво нещата си, собствеността си. Не позволява на никого да надничa в бележките му и още по-малко да надзърта в библиотеката му голяма и богата, както лесно можем да предположим. Дори пише отляво надясно като евреите!

— Наистина ли?

— Не бих ви лъгал за подобно нещо. Ако искате да прочетете някой от бележниците му, трябва да вземете огледало. Само ако погледнете страниците така отразени в него, ще успеете да разберете какво е написано на тях. Не е ли това дяволска хитрост? Познавате ли някой друг, способен да пише в обратен ред с такава лекота? Повярвайте, този човек крие ужасни тайни.

— Все още не разбирам защо ми казвате това — настоях аз.

— Защото… — направи той театрална пауза — съм сигурен, че са убили нашия общ приятел, отец Алесандро, по заповед на Леонардо да Винчи. И смятам, че за всичко е виновна тази проклета книга, която херцогинята настояваше толкова да притежава и която в крайна сметка й костваше живота.

Сигурно съм пребледнял.

— Това е много тежко обвинение!

— Докажете го — настоя той. — Вие сте единственият, който може да го направи. Живеете в „Санта Мария деле Грацие“, но не сте подкупен като другите от херцога. Абатът иска да довърши ремонта на манастира с парите на Мавъра и се съмнявам, че ще дръзне да обвини любимия му художник и ще рискува да изгуби паричните помощи. Приканвам ви да разрешите тази загадка заедно с мен: открийте книгата и не само ще хвърлите светлина върху смъртта на херцогинята и на брат Алесандро, но ще имате и доказателства, за да обвините Леонардо в убийство.

— Вашите методи не ми харесват, синьор Хакаранда.

— Моите методи ли? — засмя се той. — Видяхте ли човека, когото победих в дуела?

— Форцета ли?

— Същия. Ще ви кажа още нещо за моите методи: той работеше за мен. Наредих му да открадне „синята книга“ от ателието на Леонардо. Форцета е бивш ученик на тосканеца и познава добре местата, където може да е скрита.

— Наредили сте му да извърши кражба от Леонардо да Винчи?

— Исках да разреша този проблем, отче. Но признавам, че се провалих. Този некадърник взе от ателието му друга книга: Divini Platonis Opera Omnia. Отпечатана преди години във Венеция, без почти никаква стойност. И искаше да ме измами, като ми я продаде вместо онази древна книга, която търсех.

— Divini Platonis… — прошепнах аз. — Познавам тази творба.

— Наистина ли?

— Това е прочутият превод на цялото творчество на Платон, направен от Марсилио Фичино за Козимо Старши във Флоренция.

— И онзи мошеник твърди, че Леонардо я ценял много. Че я изучавал по цели дни, за да нарисува един от апостолите в Тайната вечеря. А мен какво, по дяволите, ме интересува! Заради него изгубих един приятел и искам да знам защо. Ще ми помогнете ли?

29.

Порта Романа беше изисканият квартал на града. Кръстосван денем и нощем от най-великолепните каляски в Ломбардия, той беше смятан за лицето на Милано. Портиците му бяха винаги пълни с елегантни люде, а дамите обичаха да минават оттам, за да усетят пулса на деня в града. Папски нунции, чуждестранни папски легати или благородници, всички се стремяха да се появят там и да предизвикат всеобщо възхищение. Разположението му покрай главния градски канал превръщаше този квартал в галерия на суетата, нямаща равна на себе си.

Точно по средата на улицата се издигаше Палацо Векио. Това беше обществена сграда, която миланчани обичаха, средище на братствата, на гилдиите и дори на съдиите. Беше на три етажа, с шест просторни салона и лабиринт от кантори, които често сменяха собствениците си.

И тъй, в нощта, която прекарах в дома на Оливерио Хакаранда, в целия Палацо Векио кипеше трескаво очакване. Повече от триста души стояха на опашка на улицата, за да видят последната творба на маестро Леонардо; по този толкова сгоден повод много от видните хора на града си бяха определили там среща, за да обсъдят последните събития в двореца.

Тосканецът организира проявата съвсем набързо, може би по настояване на самия херцог, който само четирийсет и осем часа след погребението на съпругата си вече мислеше да съживи отново обществения живот в Милано.

Маестро Луини се появи, придружен от сияещата Елена Кривели. Беше настоявала толкова, че младият маестро склони да я вземе със себе си. Още се изчервяваше, като се сетеше какво се бе случило между тях само преди ден-два, и душата му все така се вълнуваше като бушуващо море. А за да му бъде още по-трудно, дъщерята на дона Лукреция бе избрала за случая впечатляващ тоалет: синя рокля, гарнирана с кожи, и корсаж с квадратно деколте, извезан със златна нишка. С косата си, прибрана в мрежа със скъпоценни камъни, и с карминените си устни Елена приличаше на богиня. Луини се мъчеше да поддържа дистанция и дори да не я докосва.

— Маестро Бернардино! — гръмкият глас на Леонардо ги спря малко преди да се качат на втория етаж. — Колко се радвам да ви видя. И в каква прелестна компания! Кажете, кого водите със себе си?

Луини склони церемониално глава, изненадан от безочливото любопитство на маестрото:

— Това е Елена Кривели, синьор — отвърна тутакси. — Една млада жена, която ви се възхищава и която настоя да ме придружи на вашето представяне.

— Кривели? Каква изненада! Да не сте случайно роднина на художника Карло Кривели?

— Негова племенница съм, синьор.

Светлите очи на Елена пробудиха някакви спомени у тосканеца. Леонардо изглеждаше очарован.

— Значи сте дъщеря на…

— На Лукреция Кривели, която познавате много добре.

— Дона Лукреция! Разбира се! — каза той, поглеждайки отново Луини. — И идвате с маестро Бернардино, с когото без съмнение сте се запознали на сеансите. Вие сте неговата нова Магдалина!

— Така е.

— Прекрасно! Дошли сте в много подходящ момент. Леонардо погледна отново момичето, търсейки онези черти, които толкова го бяха впечатлили у майка ѝ. Един бърз поглед му бе достатъчен да познае същата форма на челото, същия нос, дори същите скули и брадичка. Геометричното чудо, каквото бе лицето на дона Лукреция, беше намерило достойно продължение у нейната дъщеря.

— Ако разполагате с време, бих искал да ме придружите до помещението, което съм подготвил за представянето на картината си. Скоро ще се напълни с хора и вече няма да имаме възможност да я съзерцаваме на спокойствие.

Маестрото им показа малка стая в съседство с огромната зала до стълбището. Помещението беше подготвено внимателно. Всяка от стените бе покрита с огромни черни платна, сред които се открояваше само едно малко табло от орехово дърво, с размери 63 на 45 сантиметра, в светла гладка рамка от бор.

— Знаете ли… — продължи Леонардо. — Реших, че това е най-подходящият момент да я покажа. Смъртта на дона Беатриче така ни опечали, че имаме нужда от всичката възможна красота, за да се

съвземем. Маестро Луини сигурно вече ви е казал: нуждая се от радост край себе си. От живот. И понеже винаги когато показвам някое табло от ателието си, се приема така добре…

— Смятали сте, че като изложите някоя своя нова творба, ще накарате хората да излязат отново на улицата — възхити се Бернардино.

— Точно така. И дори в този студ, изглежда, ще го постигна. И така? — тосканецът се извърна и им посочи своята творба. Какво ще кажете?

Тримата погледнаха към стената. Картината с маслени бои беше възхитителна. Млада жена, по чиято червена рокля Леонардо бе успял да отрази не само нюансите на кадифето, но дори и бодовете по броката на яката, ги гледаше спокойно отсреща. Косата й беше прибрана в дълга опашка, а фина диадема пристягаше нежно слепоочията й. Портретът беше невероятен. Още един шедьовър на маестрото. Ако вместо рамка имаше прозорец, всеки би казал, че тази дама наистина стои там и ги гледа[1].

Елена и Бернардино се спогледаха смаяни и не знаеха какво да кажат.

— Мислехме… — заекна Луини. — Мислехме, че ще покажете портрет на дона Беатриче, маестро.

— И как да го направя? — усмихна се той. — Херцогиня д’Есте никога не намери време да позира за мен.

Очите на Елена се насълзиха от вълнение.

— Но това е… това е…

— Това е майка ви, дона Лукреция. Да — рече тосканецът, бърчейки огромния си нос. — Без съмнение една от най-красивите жени, които съм познавал. И точно от красота и хармония имаме нужда в тези моменти на печал, не мислите ли?

Младата Елена не можеше да откъсне поглед от портрета.

— Никога не бих показал тази творба пред публика, ако не беше необходимо. Вярвайте ми.

— Дали е…? — тя се поколеба. — Дали е заради теорията ви за светлината? Бернардино ми обясни колко важна е тя за вас.

— Наистина ли?

Злорадо огънче припламна в очите на тосканеца.

— За вас светлината е същността на божественото. Присъствието или отсъствието ѝ в една картина казват всичко за замисъла на артиста. Не е ли така?

— Я виж… Изненадвате ме, Елена. Кажете ми какъв точно скрит замисъл виждате в този портрет?

Младата графиня погледна творбата още веднъж. Красивото лице на майка ѝ сякаш щеше да проговори.

— То е като сигнал, маестро.

— Сигнал ли?

— О, да. Вие изпращате сигнали сред тъмата. Както фар в нощта. Изпращате сигнали на вярващите. На онези, които предпочитат светлината пред сенките.

Маестрото се смути.

Изненадата му внезапно се превърна в загриженост. И Елена го забеляза. Младата графиня видя как маестрото се оглежда, да не би някой да слуша разговора им, а после я помоли да му позволи да поговори за минута насаме с Бернардино. Дамата любезно се отдалечи към един от прозорците с изглед към Порта Романа.

— Мога ли да знам какво сте направили, маестро Луини? Шепотът на Леонардо прониза като кинжал слуха на ученика му.

— Маестро, аз…

— Говорили сте ѝ за светлината! На едно момиченце!

— Но…

— Никакво, но. Знае ли, че светлината е и един от символите на семейството ѝ? Какво още сте ѝ разкрили, безумецо?

Луини се вцепени от ужас. Изведнъж проумя каква ужасна грешка бе направил, като бе довел Елена на това представяне. Задъхан, той сведе глава, не знаейки какво да каже.

— Сега виждам — продължи Леонардо. — Вече разбирам всичко.

— Какво разбирате, маестро?

Буца заседна в гърлото му и сякаш щеше да го задуши.

— Били сте с нея. Така ли е?

— Да съм бил?

— Отговорете ми!

— Аз… Съжалявам, маестро.

— Съжалявате ли? Не разбирате ли какво сте направили? Леонардо се помъчи да приглуши думите си, за да не привлече вниманието на младата графиня.

— Легнали сте с една Магдалина! Вие! Посветеният в делото на Йоан!

Маестрото преглътна. Трябваше му време, за да помисли. Умът му се мъчеше да се нагоди към ситуацията по същия начин, по който напасваше частите на машините една с друга. Какво още можеше да направи? Накрая гигантът я възприе като знак на провидението. Като още едно доказателство, че времената се меняха много бързо и че твърде скоро тайната ще се изплъзне от ръцете му.

Как можеше да е толкова наивен? Как не бе предвидил вероятността, че младият му ученик, натоварен да следи отблизо дъщерята на дона Лукреция, може да падне в обятията й? Леонардо, който отхвърляше плътската любов, трябваше да побърза. И струва ми се, точно този ден маестрото реши, че е по-разумно да посвети Елена в тайните на апостолската си мисия, преди други любовници да я отклонят от пътя й.

Да. Точно тогава той повика младата графиня и направи нещо, което никой досега не го бе виждал да прави: заговори й за тревогите си.

— Простете, че трябваше да почакате — извини се той. — Искам да ви кажа, че идвате точно навреме. Имах нужда да говоря с доверен човек. Мисля, че ме следят. Че дебнат какво правим аз и моите помощници.

— Вас, маестро? — стресна се Луини.

— Ще видите — продължи той. — От години го подозирам. Вие, Бернардино, знаете, че винаги съм се съмнявал в хората. Години наред шифровам кореспонденцията си, записвам идеите си така, че малцина могат да ги прочетат, и не вярвам на онези, които идват само за да душат около мен. Но в неделя, деня, в който погребахме херцогинята, тези стари страхове се потвърдиха по драматичен начин. В този ден тук, наблизо, при много странни обстоятелства умряха двама Божи раби.

Бернардино и Елена поклатиха глава в недоумение. Не бяха чували за това.

— Единия открихме обесен на пазарния площад. У него имаше карта, която вие, маестро Луини, познавате така добре, както и аз. Тя е от едно тесте, рисувано за фамилията Висконти в средата на столетието, и на нея е изобразена сестра францисканка с кръста на Кръстителя в едната ръка и Книгата на Йоан в другата.

— Магдалина!…

— Това наистина е едно от многобройните ѝ изображения продължи той. — Възлите на препаската, пристегнала издутия ѝ корем, го доказват. Но малцина, много малко са онези, които знаят тайния знак.

— Продължавайте, моля — настоя Бернардино.

— Както можете да се досетите, синьор Луини, разчетох откриването на тази карта като знак. Като предупреждение, че някой се опитва да ме притисне. Помъчих се да убедя войниците на херцога, че монахът се е самоубил. Исках да спечеля време, за да направя свое разследване, но втората смърт потвърди страховете ми.

— Какви страхове? — Елена дори не мигваше.

— Ще разберете, Елена, и другият беше стар мой приятел.

Младата графиня подскочи.

— Вие… сте ги познавали?

— Така е. И двамата. Кръвта на Джулио, втората жертва, изтече пред Мадона в пещерата. Някой е пронизал сърцето му с шпага. Не е откраднал пари от него, нито нещо друго, освен…

— Освен?

— … освен картата с францисканката, която после беше открита у монаха. Имам неприятното усещане, че убиецът е искал да разбера за престъпленията му. Всъщност Мадона в пещерата е моя творба, а обесеният монах беше от манастира „Санта Мария“.

Въпреки че се боеше да не досажда, Елена се обади отново.

— Маестро, а това свързано ли е с желанието ви да покажете точно сега портрета на майка ми? Той има ли нещо общо с тези ужасни събития?

— Веднага ще разберете, Елена — отвърна маестрото. — Майка ви ми позира не само за този портрет. Когато беше млада, беше модел за Богородица от Мадона в пещерата. Потърсих я отново, когато прерисувах картината само преди няколко месеца. И когато предадох поръчката преди десет дни, монасите смениха старата картина с нея.

Всичко стана толкова бързо, че нямах време да предупредя Братята за тази смяна.

„Братята ли?“ Този път Елена не го прекъсна.

— Виждам, че маестро Луини не ви е разказал още всичко — промълви Леонардо. — Тази картина е като евангелие за тях. Беше им духовна утеха особено след като Инквизицията им отне светите книги. Ходеха да ѝ се кланят по десетина. Но щом францисканците разбраха и започнаха да ме обвиняват, бях принуден да им дам нова картина, без символите, които я правеха толкова специална. Забавих се десет години с изпълнението на тази поръчка, но не можех да отлагам повече. За нещастие не предупредих Братята да не ходят вече в „Сан Франческо“ да търсят просветление и последният от тях, скъпият ми Джулио, заплати с живота си за този пропуск. Някой го е чакал.

— Имате ли представа кой би могъл да е?

— Не, Бернардино. Но мотивът винаги е бил един; същият, който накара свети Доминик да създаде Инквизицията: да бъдат унищожени последните чисти християни. Искат да затрият със сила онова, което не успяха да затрият в Монсегюр, смазвайки катарите.

— Тогава, синьор, къде ще търсят сега Братята утеха във вярата?

— В Тайната вечеря, разбира се. Но това ще стане, когато я завърша. Защо мислите, я рисувам върху стена, а не върху дърво? Нима смятате, че е заради размерите? Нищо подобно — той вдигна показалец в знак на отрицание. — То е, за да не може никой да я махне, нито да ме принуди да я рисувам отново. Само така Братята ще имат поне едно място за сетна утеха. На никого няма да му хрумне да го търси под носа на самите инквизитори.

— Умно, маестро…, но и много рисковано.

Леонардо се усмихна отново:

— Между нас и християните в Рим има голяма разлика, Бернардино. Те имат нужда от тайнства, които могат да пипнат, за да се почувстват благословени от Бога. Поемат нафората, мажат се с масла или се потапят в светена вода. Докато нашите тайнства са невидими. Силата им е абстрактна. Който може да ги преживее, усеща трепет в гърдите и се изпълва с радост. Когато усети тази сила, човек знае, че е спасен. Моята Тайна вечеря ще им даде тази възможност. Защо според вас Христос не държи нафората на римляните? Защото неговото тайнство е друго…

— Маестро — прекъсна го Луини. — Говорите пред Елена така, сякаш тя познава вече вашата вяра. А истината е, че още не знае значението на онуй, което казвате.

— И какво от това?

— Надявам се да се смилите над мен: позволете ми да я заведа да види Тайната вечеря и там да я посветя в тайните на вашия език. На символите ви. Може би така… — Бернардино се поколеба, сякаш претегляше думите си, — може би двамата ще успеем да се пречистим и да заслужим отново мястото си до вас. И тя го желае.

Тосканецът не изглеждаше много изненадан.

— Вярно ли е, Елена?

Момичето кимна.

— Тогава трябва да разберете, че единственият начин да опознаете творчеството ми е да участвате в него. А вие, Бернардино, знаете това по-добре от всеки друг — промърмори той. — Аз съм единствената Омега, към която трябва да се стремите занапред.

— Щом имате намерението да я напътствате, маестро, тогава защо не я вземете за модел? Нейната майка ви е позирала за вашето евангелие Мадона в пещерата. Защо дъщеря й да не ви позира за стенописа, който довършвате?

Леонардо се поколеба.

— За Тайната вечеря ли?

— А защо не? — отвърна Луини. — Нали търсите модел за любимия апостол? Нима смятате, че ще намерите по-ангелско лице от това, за да довършите Йоан?

Елена сведе поглед, поласкана. Отшелникът в бели дрехи погали замислено буйната си брада, взирайки се отново в младата Кривели. После се разсмя така, че смехът му отекна в цялото помещение.

— Да — гръмна гласът му. — И защо не? В крайна сметка не виждам по-добър от нея за тази цел.

---

[1] Става въпрос за таблото, познато на критиците като Красивата диадема, в момента в Лувъра. — Б.а. ↑

30.

— Оливерио Хакаранда?

Щом произнесе това име, абатът се намръщи презрително. Брат Виченцо бе заръчал да ме повикат още щом разбра, че съм се върнал в манастира. Монасите, изглежда, се тревожеха от часове заради внезапното ми изчезване. Някои отци, въоръжени с прътове и факли, излезли да ме търсят малко след падането на нощта. Затова, когато Мария Хакаранда ме върна до манастирските врати невредим, макар и малко зашеметен, абатът побърза да ме повика при себе си.

— И казвате, братко Леире, че по време на вечернята сте били с Оливерио Хакаранда в дома му?

Тонът му беше нескрито тревожен.

— Виждам, че го познавате, братко абат.

— Разбира се, че го познавам — отвърна той. — Цял Милано познава това влечуго. Търгува с църковни предмети, купува и продава както портрети на светци, така и на голи Венери, и разполага с повече пари и средства от много благородници в херцогския двор. Но онуй, което не разбирам — добави, присвивайки хитро очи, — е какво може да иска от вас.

— Искаше да говорим за брат Алесандро.

— За отец Тривулцио ли?

Кимнах. Бандело изглеждаше объркан.

— Както изглежда, двамата са поддържали един вид търговски връзки. Били са, така да се каже, съдружници.

— Това е глупост! Защо отец Тривулцио, мир на праха му, ще се интересува от един безнравствен и развратен човек като този?

— Ако онова, което синьор Хакаранда ми каза, е вярно, брат Алесандро е водил двойствен живот. Пред вас е бил богобоязлив човек, обичащ да чете и да се учи; но далеч от покровителския ви поглед се е превръщал в търговец на антики.

Мозъкът на Бандело вреше като тенджера със супа.

— Трудно ми е да повярвам — изфъфли той. — Макар че, като се замисля, може би това обяснява някои неща…

— Някои неща ли? Какво имате предвид, братко абат?

— Говорих с полицията на Мавъра за обстоятелствата около смъртта на брат Алесандро. В нея има нещо неясно, което никой от нас не можа да обясни. Някакво пълно несъответствие, което ни обърква.

— Обяснете го, моля ви.

— Вижте, полицията не откри следи от насилие или от съпротива по тялото на отец Тривулцио. И все пак, изглежда, не се е обесил сам. Някой е бил там точно в онзи момент. Някой, който е оставил странна визитна картичка върху едно от босите ходила на библиотекаря.

Абатът порови из джобовете си и ми подаде парче пергамент с драсканици и изписани редове, от които нищо не се разбираше. Бяха надраскани върху нещо като продълговат картон с фини краища, много изтъркани от употреба.

— Погледнете — рече той, подавайки ми го.

Сигурно съм имал учудено изражение, защото абатът ме изгледа доволен, че е привлякъл цялото ми внимание. И как да не го привлече? Част от тези редове приличаха на загадката, която ме беше довела тук. Наистина: Oculos ejus dinumera, странният подпис на Прокобника, стоеше в средата на картичката. Седемте стиха бяха написани с трепереща ръка и създаваха впечатлението, че са били проучвани упорито, сякаш отметките около тях бяха част от усилията на някой ерудит да открие смисъла им.

— Това е моята загадка! — признах аз.

— „Преброй очите, / без да гледаш лицето. / Цифрата на моето име / ще откриеш от едната страна…“ Да. Знам. Споделихте го с мен преди смъртта на брат Алесандро. Нали помните? Но тези отметки — каза той, описвайки с пръст окръжност около написаното — не са мои, отец Леире.

Злорадство проблесна в очите му.

— И това не е всичко. Вижте.

Отец Бандело обърна картичката. При вида на прословутата щампа с францисканката, държаща в дясната си ръка кръст, а в лявата книга, се вцепених.

— Исусе Христе! — възкликнах. — Картата… Вашата карта!

— Не. Картата на Леонардо — поправи ме той. — Никой не знае кой е оставил тази карта върху тялото на брат Алесандро, но е ясно, че тя значи нещо. Напомням ви, че тосканецът ни предизвика със същата

тази рисунка. А сега тя се появява заедно с вашата загадка в нозете на библиотекаря. Какво мислите за това?

Поех си дълбоко дъх.

— Има нещо, което още не съм ви казал, братко абат.

Бандело смръщи чело.

— Не знам как да го обясня в светлината на вашите разкрития, но аз и синьор Хакаранда говорехме точно за тази карта. Или за да бъда по-точен, за книгата, която държи тази жена.

— За книгата ли?

— Не е каква да е книга, отче. Хакаранда искал да се снабди с нея, за да изпълни една важна поръчка, и поверил тази работа на брат Алесандро. Както изглежда, човекът, който притежава тази толкова важна книга, е маестро Леонардо и испанецът си помислил, че за нашия библиотекар ще е по-лесно отколкото за всеки друг да говори с него и да му направи предложение. Просто една търговска сделка, която е коствала вече живота на двама души.

— На двама ли казвате?

— Още не съм ви споменал, братко, но клиентката, която пожелала да притежава тази книга, била Беатриче д'Есте, мир на праха й.

— Боже Господи!

Абатът ме подкани да продължа.

— Хакаранда не знае поради каква причина херцогинята е наела него, а не е поискала книгата направо от маестро Леонардо. Но е убеден, че така или иначе Леонардо има пръст в смъртта на тези двама души.

— А вие какво мислите, отец Леире?

— Не мога да повярвам. Леонардо е артист, а не войник. Отец Виченцо сведе поглед загрижен.

— И аз съм на същото мнение, но както виждам, смъртта се навърта някак странно около маестрото.

— Какво искате да кажете?

— Вчера се случи нещо ужасно не много далеч оттук. Църквата „Сан Франческо“ бе осквернена с убийството на един поклонник.

— Убийство? — тази новина ме смая. — На свято място?

— Така е. Нещастникът е бил прободен в сърцето точно пред главния олтар, под новата картина на Леонардо. Сигурно е станало

часове преди смъртта на брат Алесандро. И да ви кажа ли още нещо?

Абатът си пое дъх и да продължи:

— Полицията е открила сред вещите му тестето, от което е взета тази карта. Онзи, който е убил мъжа, е откраднал картата, надраскан е вашата загадка на гърба й и после я е оставил до тялото на библиотекаря. Трябва да ми помогнете да го открия. Ако не се лъжа, незнайният убиец, който и да е той, също търси проклетата книга на Леонардо.

31.

— Трябва да ми предадете вашия затворник.

Мария Хакаранда ме погледна смаяна. Вече не беше облечена в мъжки дрехи, както предната вечер, а в не много вталена рокля със синьо-бели ръкави и корсаж на райета. Русата й коса бе прибрана в красива мрежичка и тя цялата сияеше.

Очевидно младата Хакаранда не бе очаквала да ме види отново толкова скоро, и още по-малко да се върна в дома й по един толкова… странен повод. Това, което не знаеше всъщност, бе, че аз, инквизиторът, нямах друг изход. Марио Форцета, фехтовачът, когото баща й бе победил в дуела, беше, доколкото знаех, последният човек, опитал се да се сдобие със „синята книга“ от картата на Леонардо. И единственият все още жив. Как да не искам да говоря с него?

— Всъщност не мисля, че тази идея ще се понрави много на баща ми — отвърна тя още щом чу колебливите ми обяснения.

— Тук грешите, Мария. Вие присъствахте, когато дон Оливерио ме помоли да му помогна да намери книгата на Леонардо. И точно затова съм дошъл.

— И какво смятате да правите с Марио?

— Първо, ще го взема под свое и на Светата инквизиция покровителство. А после ще го отведа, за да го разпитам.

Щом споменах Светата инквизиция, задръжките на момичето изчезнаха. Красивата Мария, впечатлена от сериозния ми вид, забрави подозренията си и любезно се съгласи да ме придружи до подземията на палата, за да избегне всякакъв конфликт с доминиканците в отсъствието на баща й. Обясни ми, че той заминал веднага след нашата среща и сигурно щял да се върне в Милано чак след седмица. Докато го нямало, тя отговаряла за реда в къщата и за опазването на цялата му собственост; в която, естествено, влизал и младият Форцета.

— Буен ли е? — попитах аз.

— О, не. Нищо подобно. Мисля, че не може и муха да убие. Но е хитър. Внимавайте с него.

— Хитър ли?

— Качество, което е усвоил от Леонардо — добави Мария. Всички негови ученици са такива.

Момчето беше затворено в онази част от палата, която преди била затвор. Дебели стени и стръмни стълби водеха към един странен подземен свят, който човек не би могъл да си представи, ако имаше достъп само до градините горе. Хакаранда беше благоволил да хвърли своя дързък слуга в murus strictus, тоест в килия с такива размери, колкото да може да легне, да стои прав и да направи няколко крачки от едната до другата стена. Без прозорци или друг изглед, освен непрогледния мрак, Марио Форцета можеше да се смята за късметлия. На няколко метра оттам Мария ми показа килиите murus strictissimus, където затворникът не би могъл нито да се изправи, нито да се изтегне по дължина и откъдето всички излизат полудели или мъртви.

Когато ме остави пред вратата на килията, ме обзе чувството, че се задушавам. Не исках дъщерята на Хакаранда да види, че се колебая. Мразех такива места; побелявах се в затворено пространство. Всъщност единствената работа като инквизитор, която никога не отказвах, беше административната. Пред миризмата на влага и звука от капките, падащи върху камъка, предпочитах досадната тежест на купищата книжа. Дъхът ми секна. Когато останах сам, със светилник и връзка тежки железни ключове в ръка, известно време не можах да кажа и дума.

— Марио Форцета?

Никой не отговори. От другата страна на вратата с мандало, проядено от ръждата, сякаш дебнеше само смъртта. Пъхнах един от ключовете в ключалката и отворих килията. Форцета наистина беше там вътре, прав, опрян на една от стените, с блуждаещ поглед. Всъщност щом забеляза светилника, клетникът си закри очите. Още носеше онази риза, цялата в петна от кръв. Раната на бузата му бе придобила обезпокоителен синкав цвят. Косата му беше цялата в прах, а видът му, въпреки краткото време, прекарано в килията, беше окаян.

— Значи си от Ферара, като дона Беатриче… — казах, докато сядах на нара, давайки му време да свикне със светлината. Той кимна смутено. Никога не бе чувал гласа ми и не знаеше точно кой съм.

— На колко години си, синко?

— На осемнайсет.

„Осемнайсет години! — помислих си. — Той дори не е мъж." Марио не преставаше да гледа черно-белите ми дрехи и да се чуди на странното ми посещение. Ако трябва да бъда откровен, между двама

ни веднага се породи някаква симпатия. Реших да се възползвам от това:

— Добре, Марио Форцета. Ще ти кажа защо съм дошъл. Имам разрешение да те извадя оттук и да те пусна на свобода, но ако се споразумеем за нещо — излъгах. — Трябва само да ми отговориш на някой и друг въпрос. Ако ми кажеш истината, ще те пусна да си вървиш.

— Винаги казвам истината, отче.

Младежът отлепи гръб от стената, на която се беше облегнал, и седна до мен. Като го видях отблизо, наистина не ми се стори опасно момче. Малко болнав и прегърбен, той явно не беше годен за физическа работа. Не бях изненадан, че Хакаранда го победи толкова лесно.

— Разбрах, че си бил ученик на маестро Леонардо, така ли е? — попитах го аз.

— Да. Така е.

— И какво стана? Защо напусна ателието му?

— Не бях достоен за него. Маестрото е много взискателен към учениците си.

— Какво искаш да кажеш?

— Че не се справих с изпитанията, на които ме подложи. Само това.

— Изпитания ли? Какви изпитания?

Марио си пое дълбоко дъх, загледан в ръцете си, хванати в окови. Под отблясъка на светилника видя, че китките му са посинели.

— Проверка на интелигентността. За маестрото не е достатъчно учениците му да могат за забъркват боите и да нахвърлят щрихите на някой профил върху картона. Той иска будни умове…

— А изпитанията? — настоях аз.

— Един ден ме заведе да видя някои от творбите му и ме помоли да ги тълкувам. Видяхме Тайната вечеря, когато още едва бе почнал да я рисува, ходихме и в двореца на херцога да разгледаме някои от прекрасните му портрети. Предполагам, че не съм се справил добре, защото скоро ми каза да напусна ателието му.

— Разбирам. И затова реши да му отмъстиш и да го открадеш, нали?

— Не! Нищо подобно — развълнува се той. — Никога не бих откраднал от маестрото. Той ми беше като баща. Водеше ни навсякъде, за да ни учи как да работим, и дори ни хранеше. Помня, че когато парите не му стигаха, ни събираше във вашата столова, на доминиканците от „Санта Мария“; караше ни да сядаме като апостолите около една голяма маса и докато ядяхме, ни наблюдаваше от известно разстояние…

— Значи си бил свидетел на работата по Вечерята.

— Разбира се. Великата творба на маестрото. От години правеше проучвания, за да я довърши.

— Изучавайки книги като онази, която открадна от него, нали?

Марио отново възрази:

— Нищо не съм му откраднал, отче! Дон Оливерио ми каза да отида в неговата bottega и да взема от библиотеката му една древна книга със сини корици.

— Това е кражба.

— Не, не е. Последния път, когато бях в ателието, помолих маестрото да ми я даде. Обясних му защо я искам, като казах, че е за да угодя на новия си господар, и той ми даде книгата, а после аз я предадох на дон Оливерио. Беше като подарък. Нещо за спомен от старите времена. Каза ми, че вече не му трябвала.

— И ти реши да я продадеш на синьор Хакаранда.

— Синьор Леонардо сам ми каза, че господарят ми е от ония, които живеят от злато, и поради това трябва да му искам злато. Затуй й сложих цена. Това е. Но дон Оливерио не чу молбите ми. Вбеси се, връчи ми една шпага и ме принуди да защитавам честта си на дуел. А после ме затвори тук.

Това момче ми се стори искрено. Много по-искрено от Хакаранда, жалък човек, способен да търгува с монаси и с младежи, само и само да се сдобие с някоя антика и да получи пълна шепа дукати за нея. А дали да не взема Марио да ми помага? Дали да не се възползвам от знанията на този бивш ученик на Леонардо, майстор в загадките, и да го посветя в проблемите си?

Реших да опитам.

— Какво знаеш за една игра на карти, в която се появява жена, облечена като францисканка, с книга в скута?

Марио ме погледна учуден.

— Разбираш ли за какво ти говоря? — настоях аз.

— Дон Оливерио ми показа тази карта, преди да ме прати за книгата на маестрото.

— Продължавай.

— Като отидох да поискам книгата от синьор Леонардо, му показах картата и той се засмя. Заяви ми, че в нея е скрита голяма тайна и че ако не успея да я разкрия сам, няма да ми каже нищо за нея. Все така прави. Никога не ти разкрива тайните си, освен, ако не си подготвен предварително.

— А каза ли ти как да го направиш?

— Маестрото учи всички свои ученици да търсят тайното значение на нещата. Той ни посвети в изкуството на паметта на гърците, в цифровите кодове на евреите, в буквите на арабите, изписани като фигури, и в тайната математика на Питагор… Макар че, както ви казах, бях глупав ученик и не се проявих много.

— Би ли работил за мен върху една загадка, ако те помоля?

Марио се поколеба за миг, преди да кимне.

— Това е гатанка, достойна за бившия ти маестро — обясних му, докато търсех парчето хартия, за да му стане по-ясно. — В нея е скрито името на човек, когото търся. Погледни внимателно текста, проучи го — рекох и му го подадох. — Направи го заради мен. От благодарност за подаръка, който ще ти направя днес.

Момчето се приближи до светилника, за да види по-добре.

— „Oculos ejus dinumera“… На латински е.

— Така е.

— И ще ме освободите?

— След като те питам само още едно нещо, Марио. Казал си на дон Оливерио, че Леонардо е използвал книгата, която ти е дал, за да нарисува един от учениците в Тайната вечеря.

— Вярно е.

— Кой беше този ученик, Марио?

— Апостол Матей.

— И знаеш ли защо е използвал тази книга, за да го нарисува?

— Мисля, че да… Матей е автор на най-известното евангелие от Новия завет и маестрото искаше човекът, чието лице ще използва за модел, да притежава поне същото достойнство.

— И кой е този човек? Платон ли?

— Не. Не е Платон — усмихна се той. — Жив човек е. Може и да сте чували за него: преведе Divini Platonis Opera Omnia и се казва Марсилио Фичино. Веднъж чух маестрото да казва, че когато го нарисува в някоя от творбите си, това ще е знак.

— Знак ли? Какъв знак?

Форцета се поколеба за миг, преди да отговори.

— Отдавна не съм говорил с маестрото, отче. Но ако изпълните обещанието си и ме освободите, ще проуча това за вас. Давам ви дума. Както и загадката, която ми поверихте. Няма да ви подведа.

— Трябва да знаеш, че даваш дума на един инквизитор.

— И я потвърждавам. Освободете ме и ще удържа думата си.

Какво можех да изгубя? Още същия следобед, преди службата за деветия час, с Марио напуснахме палата на семейство Хакаранда под подозрителния поглед на Мария. Навън, на улицата, момчето с черни коси и белег на бузата целуна ръката ми, разтри китките си без окови и хукна към центъра на града. Интересно, изобщо не се запитах дали ще го видя отново. Всъщност не ме интересуваше. Вече знаех за Тайната вечеря повече от мнозина монаси, които живееха под същия манастирски покрив.

32.

Рано сутринта в четвъртък, 19 януари, Матео Бандело, младият племенник на абата, влетя в столовата на „Санта Мария деле Грацие“. Очите му бяха облещени и влажни. Дойде задъхан, сякаш душата му щеше да изскочи, а по лицето му бе изписан страх. Искаше да говори с чичо си. И щом го откри там, пред тайнствения стенопис на Леонардо, се съвзе и същевременно се стресна. Ако онова, което бе чул на пазарния площад, беше вярно, в случай че стояха по-дълго тук, за да наблюдават как напредва работата по тази дяволска творба, всички можеха да отидат в гроба.

Матео се приближи внимателно, стараейки се да не прекъсва разговора, който абатът водеше с неразделния си секретар, отец Бенедето.

— Кажете ми, отче абат — дочу той, — когато синьор Леонардо рисуваше портретите на свети Симон и на свети Юда Тадей в столовата, забелязахте ли нещо странно в поведението му?

— Странно ли? Какво разбирате под странно, отче?

— Е, братко абат! Много добре знаете какво искам да кажа! Виждали ли сте го да поглежда в някакви бележки или скици, за да придаде на тези ученици характерните им черти? Или може би си спомняте да го е посещавал някой, от когото би могъл да получи наставления, за да довърши тези портрети?

— Странен въпрос, отец Бенедето. Не разбирам накъде биете?

— Добре… — прокашля се едноокият. — Помолихте ме да узная каквото мога за загадката, с която се занимаваха брат Алесандро и отец Леире. И тъй като нямаше нищо ново, започнах да проверявам какво са правили двамата в дните преди смъртта на библиотекаря.

Матео изтръпна от ужас. Абатът и неговият секретар говореха за същото, което го бе довело тук.

— И какво? — настоя чичо му, без да подозира за неговите страхове.

— Отец Леире прекарвал свободното си време тук, благодарение на ключа, който му дадохте. Което е нормално.

— А брат Алесандро?

— Това е странното, отец Бандело. Клисарят го заварил да говори на няколко пъти с Марко д'Оджоно и Андреа Салаино, любимите ученици на Леонардо. Срещали се в Двора на мъртвите и разговаряли там дълго. Онези, които минавали край тях, са единодушни, че ги чували да говорят за голямото притеснение на тосканеца за портрета на свети Симон.

— И това ви прави впечатление? — Матео видя, че чичо му мърмори недоволно, мръщейки нос и чело, както често правеше. — Маестрото е болен на тема детайли, сведения, дреболии… Би трябвало да го знаете. Не познавам друг художник, който да проверява толкова пъти това, което прави.

— Така е, както казвате, братко абат. И все пак през онези дни отец Алесандро задоволяваше повече от всякога капризите на Леонардо. Търсеше му книги и графики. Работеше извънредно много в библиотеката. Дори посети крепостта на херцога, за да осигури превоз за нещо много тежко, което и досега не мога да разбера какво е.

Абатът сви рамене.

— Може да не е толкова странно, колкото изглежда, отче. Нали брат Алесандро му позираше? Нали маестрото го избра сред много други, за да нарисува лицето на Юда? Ясно е, че сигурно са се сприятелили и може да го е помолил да му помага.

— Смятате, че това е случайно? Мисля, че отец Леире ви каза вече за подозренията си, нали?

— Отец Леире, отец Леире — измърмори той. — Този човек крие нещо от нас. Виждам го изписано на лицето му всеки път, когато разговаряме…

Матео се колебаеше дали да прекъсне разговора или не. Колкото повече ги слушаше да умуват за Вечерята и за тайните, скрити там, толкова по-неспокоен ставаше. А знаеше нещо важно за стенописа!

— Но той смята, че Леонардо може да е участвал в убийството на брат Алесандро, нали?

— Грешите. Така му е казал Оливерио Хакаранда, стар противник на маестрото. Това, че Леонардо е чудак и има странни вкусове, че не го виждаме често в църквата и че се хвали, че е скрил някаква тайна в този стенопис, не го прави убиец.

— Хъ-ъм… — едноокият се колебаеше. — Вярно е. Прави го еретик. Защото на кого другиго, освен на човек, суетен като него, ще

му хрумне да се нарисува в Тайната вечеря! И то като Юда Тадей!

— Това е интересно. Да нарисува себе си като „добрия“ Юда и да вземе брат Алесандро за „лошия“ Юда.

— Моите уважения, братко абат, но забелязали ли сте как се е нарисувал Леонардо в Тайната вечеря!

— Разбира се — отвърна той, поглеждайки го на стената. — С гръб към Исус Христос.

— Точно така! Леонардо или Юда Тадей — както искате говори със свети Симон, вместо да обърне внимание на новината за предателството, която Исус току-що им е съобщил. Защо свети Симон е по-важен за маестрото от нашия Господ? И отивайки още по-далеч: като знаем, че всеки ученик представлява някой важен за маестрото човек, то кой точно е този апостол?

— Не разбирам какво искате да кажете.

— Много е просто — отвърна Бенедето. — Ако персонажите в Тайната вечеря не са тези, които изглеждат, и самият синьор Леонардо обръща повече внимание на свети Симон, отколкото на Месията, то следователно този свети Симон е някой много важен за него човек. И брат Алесандро е знаел това.

— Свети Симон… свети Симон Кананит…

Абатът потърка слепоочията си, сякаш се мъчеше да намери в стенописа мястото на онова парченце от мозайката, което брат Бенедето току-що му бе подал. Матео мълчеше, изгубил търпение. А неговата вест беше много важна!

— След като настоявате, братко, сега се сещам, че докато Леонардо довършваше тази част от Вечерята, се случи нещо странно — рече най-сетне чичо му, който все още не забелязваше присъствието му в столовата.

— Наистина ли?

Единственото око на Бенедето проблесна.

— Беше доста странно. От три години Леонардо се срещаше с кандидати, които искаха да се въплътят в апостолите. Накара всички ни да позираме, помните ли? После извика гвардията на херцога, градинарите, златарите, пажовете му… Вземаше по нещо от всекиго: някой жест, профил, контур на китка, на нечия ръка. Но когато дойде време да рисува десния ъгъл, Леонардо прекрати тези срещи и престана да се води по модели на хора…

Едноокият сви рамене.

— Искам да ви обясня, отче Бенедето, че при рисуването на свети Симон синьор Леонардо не използва никого от тези хора.

— Тогава го е измислил?

— Не. Използва един бюст. Една скулптура, която заръча да донесат от замъка на Мавъра.

— Ето това е! Сандъкът на брат Алесандро!

— Помня добре деня, в който донесоха тази мраморна статуя в манастира — продължи той, без да трепне. — Беше страшен пек и впрягът с двата коня изкачи с огромни усилия сандъка със скулптурата дотук. Истината е, че не знам защо държеше толкова на нея, но когато вече я сваляха, дойде дона Беатриче.

— Дона Беатриче ли?

— О, да! Тя сияеше в един от онези костюми, украсени с мрежички, които обичаше толкова, а страните ѝ бяха порозовели от жегата. Дойде както винаги със свитата си, но наруши протокола и се приближи до носачите, които сваляха бюста. И знаете ли какво? Тя им викна.

— Викна ли им? Херцогинята да даде заповед направо на някакви носачи?

— И не само това, братко. Тя наруши височайшата си сдържаност. Нахока ги. Нападна ги с неприлични думи и ги заплаши, че ще ги обеси, ако нейният философ пострада.

— Нейният… философ ли? Но това не беше ли бюстът на свети Симон?

— Питахте ме дали не си спомням нещо странно, нали? Е, това е най-странното, което помня.

— Прощавайте, отче. Продължете, моля.

— Леонардо постави този бюст до входа на столовата върху куп чували с пръст. Беше стар бюст, древен. Местеше го от време на време, за да разбере как далечната дневна светлина се отразява върху него, и когато запомни всичко наизуст, побърза да нанесе чертите му на стената. Техниката му бе превъзходна.

— И откъде е намерил този бюст?

— Това е най-странното: както разбрах по-късно, дона Беатриче наредила да го донесат от Флоренция само за да угоди на маестрото.

Матео не можеше да мълчи повече. Налагаше се да ги прекъсне, но така и не се осмели.

— Дона Беатриче винаги ли е била така любезна с маестрото? — запита едноокият.

— Разбира се. Леонардо беше любимият й художник.

— А можете ли да ми обясните какъв е тоя интерес на Леонардо към някакъв свети Симон от Флоренция?

— И аз съм учуден. Да отидат до Флоренция, за да донесат бюст на Кръстителя, който все пак е покровител на града, би имало някакъв смисъл. Но за Симон…

— Това не е Симон, чичо! Не е той!

Пламнал от отчаяние, Матео изненада монасите. Знаеше, че не бива да прекъсва по-възрастните, когато разговарят, но повече не можеше да си държи езика зад зъбите.

— Матео! — абатът се втрещи. Неговият дванайсетгодишен племенник стоеше там, поклащайки се насам-натам, с лице, плувнало в сълзи, и облещен поглед. — Какво ти се е случило?

— Аз знам кой е този апостол, чичо — прошепна, мъчейки се да потисне треперенето си. И после припадна.

33.

Брат Бенедето и абат Бандело свестяваха доста дълго Матео. Той дойде в съзнание, но остана трескав. Трудно му беше да говори, а когато успееше, тялото му трепереше от студ и страх. Беше обзет от мисълта, че трябва да излязат от столовата колкото може по-бързо. „Това е дело на Сатаната“, мълвеше, хлипайки, за ужас на едноокия и на чичо си. И понеже не можаха да го успокоят, отстъпиха пред молбите му и потърсиха убежище в библиотеката. Там беше топло и момчето постепенно се съвзе.

В началото не искаше да говори. Вкопчваше се в ръката на абата с все сила и клатеше глава всеки път, когато му кажеха нещо. По детето не се виждаха рани или отоци; макар да беше мръсно и сутаната му да бе изцапана с кал, нямаше признаци да е било нападнато. Тогава? Бенедето слезе до кухнята за малко топло мляко и сиенски марципан, който пазеха за специални случаи. Като сложи нещо в стомаха си и се постопли, Матео постепенно си развърза езика.

Онова, което им разказа, ги накара да занемеят изумени.

Както обикновено, този ден послушникът бе отишъл на пазарния площад да купи някои хранителни продукти за манастира. Четвъртък беше най-добрият ден за снабдяване със зърнени храни и зеленчуци, тъй че той взел малко монети от торбата на брат Джулелмо и тръгнал да си свърши работата колкото може по-бързо. Като минавал пред Палацо дела Раджоне, величествената сграда от камък и тухли на три етажа преди пазара, се натъкнал на голяма група хора. Изглеждали като захласнати. Слушали, без да мигнат, речта на някакъв оратор от импровизирана сцена точно под колоните на двореца. В началото не обърнал много внимание. И все пак точно когато подминавал тълпата, нещо го спряло. Матео познавал проповедника.

— Точно тук, под тези колони, предаде Богу дух един истински християнин! — чул го да крещи. — Един добър човек, който се жертва за вярата си и за вас! Като Христос! И за какво? За нищо! Дори не трепвате, когато го споменавам! Не виждате ли, че заприличваме все повече на животните? Не виждате ли, че с малодушното си поведение обръщате гръб на Господа?

Абатът и едноокият прикриха изумлението си. Под колоните, за които говореше Матео, беше открит обесен брат Алесандро. Като сръбна от млякото, послушникът продължи разказа си. А когато им разкри кой е ораторът, те се смаяха още повече. Матео се поколеба. Мъжът, който обвинявал минувачите, че са погубили душата си, защото не разпознават пратениците на Всевишния, бил брат Джиберто. Клисарят германец, онзи, с коса с цвета на тиква, човекът, който пазеше вратите на „Санта Мария“, бе зарязал същата тази сутрин задълженията си, за да отиде да проповядва точно там, където бе издъхнал библиотекарят. Защо?

Но най-странното в разказа му все още предстоеше.

— Всички ще идете в ада, ако не се отречете от Църквата на Сатаната и не се върнете към истинската вяра! — викал клисарят гневно. — Не яжте нищо, заченато в съвкупление! Забравете животинското месо! Отхвърлете яйцата и млякото! Пазете се от лъжовните тайнства! Не се причестявайте и кръщавайте! Не се подчинявайте на Рим и сменете вярата си, ако все още искате да се спасите!

Едноокият тръсна глава. „Брат Джиберто ли каза това?“. Абатът подкани Матео да продължи. Вече по-спокоен, той им разказа, че щом клисарят го видял сред тълпата, скочил като стрела от импровизирания си олтар, сграбчил го за врата и го показал на всички.

— Виждате ли го хубаво? — рекъл и го разтърсил като торба. — Това е племенникът на абата на „Санта Мария деле Грацие“. Ако сега, докато е дете, никой не го научи на правата вяра, какво ще стане с него? Ще ви кажа! — изсумтял. — Ще се превърне в слуга на Сатаната като чичо си! В проклет вероотстъпник! И ще повлече стотици глупаци като вас към вечното проклятие!

Абатът смръщи сурово лице.

— Така ли каза? Сигурен ли си, синко? Послушникът кимна.

— После ме съблече.

— Съблече те?

— И ме вдигна във въздуха, та всички да ме видят.

— Но защо, Матео? Защо?

При спомена за това очите на момчето се навлажниха.

— Не знам, чичо. Аз… чух го само да крещи на тълпата да не си мисли, че едно дете е чисто само защото не е изгубило невинността си.

Че всички идваме на този свят да се пречистим от греховете си и че ако не го направим в този живот, ще се върнем отново в долината на сълзите, към жалката материя на едно още по-лошо съществуване.

— Прераждането не е християнска доктрина! — възмути се едноокият.

— Но е катарска — сряза го абатът. — Оставете го да говори, братко.

Матео си избърса очите и продължи:

— После… после каза, че макар монасите от този манастир да са верни на Църквата на Сатаната и да са последователи на един папа, който се кланя на древни богове, обещавал, че скоро този дом щял да се превърне в маяк, който ще покаже на света пътя към спасението.

— Така ли каза? — едноокият се намръщи. — И обясни ли защо?

— Не го притискайте, братко.

Послушникът се вкопчи отново в чичо си.

— Не е вярно, нали? — приплака той. — Не е вярно, че сме Църква на Сатаната.

— Разбира се, Матео. — Бандело го погали по главата. — Защо говориш така?

— Защото…, защото брат Джиберто се разгневи много като казах, че това не е вярно. Удари ми плесница и викна, че само когато ви изхвърлят от Вечерята и тя се отвори, за да могат всички да я съзерцават, истинската Църква ще блесне отново.

Все по-силен гняв обземаше абата.

— Ударил те е! — рече възмутен.

Матео не обърна внимание.

— Брат Джиберто каза, че колкото повече гледаме Тайната вечеря, толкова повече ще се приближаваме до неговата Църква. Че в стенописа на маестро Леонардо била скрита тайната на вечното спасение. Че затова и той, и брат Алесандро се съгласили да бъдат нарисувани заедно с Христос.

— Така ли каза?

— Да… — момчето сподави хлипа си. — Щом били нарисувани там, вече са получили Божията благодат.

Матео се взря в сериозните лица на двамата отци. Тогава едноокият му обясни: не само библиотекарят бил позирал за Юда. И други монаси, като Джиберто, се бяха съгласили да бъдат нарисувани

като апостоли. Германецът бил въплъщение на Филип, да, но и Вартоломей, двамата Яковци и Андрей били с лицата на някои от монасите. Дори самият Бенедето склонил да бъде нарисуван като Тома. „В профил съм, за да не се вижда избоденото ми око“, обясни той.

Едноокият погали развълнувания Матео.

— Ти си смело момче — рече му. — Добре направи, като поиска да се махнем от онази зала. Злото може да ни докара дотам, че да си изгубим ума, както змията направи с Ева.

И сигурно се сети нещо за истинската самоличност на апостолите, защото почти, без да се усети зададе на Матео въпрос, който учуди дори самия абат:

— Преди малко каза, че знаеш кой всъщност е апостол Симон. От клисаря ли го чу?

Послушникът извърна поглед към празните пюпитри в скрипториума и кимна.

— Докато ме държеше гол там, високо, та всички да ме гледат, той разказа историята на един човек, живял преди Христа, който проповядвал безсмъртието на душата.

— Наистина ли?

— Каза, че този човек се учел от най-древните мъдреци на света. Той проповядвал и други неща, за постите, за молитвата и за студа.

— И какво точно каза? — настоя Бенедето.

— Че тези три неща ни помагат да напуснем тялото си, защото в него живеят всички грехове и гадости, и да се припознаем само в душата си… И каза още, че този мъж продължава все така да ни учи от Тайната вечеря, облечен в снежнобяло.

— Само един от тринайсетте е облечен така в стенописа заяви Бандело. — Това е Симон.

— И спомена ли името на този велик мъдрец? — настоя едноокият.

— Да. Нарече го Платон.

— Платон! — Бенедето подскочи. — Разбира се! Философът на дона Беатриче! Бюстът, който заповяда да й докарат от Флоренция, беше негов!…[1]

Абатът се почеса по слепоочията смаян:

— И защо Леонардо ще иска да се нарисува как слуша внимателно Платон, а не Христос?

— Но как? Още ли не сте разбрали, отче? Че то е повече от ясно! Леонардо ни показва в стенописа откъде черпи знанията си. Той, братко, е катар, също като брат Джиберто и брат Алесандро. Сам го казахте преди време. И имате право. Платон твърди, както и катарите по-късно, че истинското човешко познание се черпи направо от духовния свят, без посредници; без църкви и литургии. Това той нарича gnosis, отче, най-лошата от всички ереси.

— Как може да сте толкова сигурен? Само това доказателство не е достатъчно да го обвините в ерес.

— Така ли? А не виждате ли, че Леонардо се облича все в бяло, като Симон в Тайната вечеря! Не знаете ли, че не яде месо и изповядва безбрачието? Или сте чували за някоя жена край него?

— И ние се обличаме в бяло и постим, отче Бенедето. А освен това за Леонардо се говори, че харесвал мъжете и не бил чак такъв въздържател, какъвто твърдите — заяви брат Виченцо пред смаяния поглед на малкия Матео.

— Говори се! И кой говори, братко абат? Това са само приказки. Леонардо е самотник. Пази се като от чума от възможността да се свърже с някого. Обзалагам се, че е ерген като ония съвършени в катарската вяра… Всичко съвпада!

Абатът не скри разочарованието си.

— Да предположим, че сте прав. В такъв случай какво трябва да направим?

— Първо — продължи Бенедето, — да убедим отец Леире, че той е еретик. Нали е инквизитор, тук е едва ли не по Божията воля и сигурно знае за катарите повече от нас.

— А после?

— Да задържим брат Джиберто и да го разпитаме, разбира се — отвърна той.

— Това не може да стане…

Матео изрече шепнешком думите от страх да не им попречи. Въпреки че вече се чувстваше по-добре, все още не бе довършил разказа си за онова, което беше видял на пазара.

— Какво казваш?

— Че вече не можете да го задържите.

— И защо, Матео?

— Защото… — поколеба се той, — като свърши проповедта си, брат Джиберто запали сутаната си и изгоря пред очите на всички.

— Боже милостиви! — едноокият сложи ръка на устата си, ужасен. — Виждате ли, братко абат? Вече няма съмнение. За да не го съдим ние, клисарят е предпочел да се подложи на endura…

— На endura ли?

Въпросът на малкия Матео остана без отговор и увисна в разредения въздух на библиотеката. Бенедето поиска разрешение да се оттегли, за да размисли, и хукна с все сили. Онази сутрин, впечатлен от разкритията на Матео, той побърза да дойде при мен, за да ми каже, че в „Санта Мария деле Грацие“ са живели поне двама добри хора, както древните катари сами се наричали. Един инквизитор трябвало да знае това. Но едноокият наблегна на второто си откритие, което смяташе за по-близко до моите компетенции: най-сетне бе успял да познае събеседника на маестро Леонардо на пасхалната вечеря. Вече знаеше кой всъщност е мъжът с белите дрехи, протегнал напред ръце, който бе привлякъл вниманието на поне двама от Христовите ученици: Платон. Признанието му дойде точно навреме и запълни една празнота, която не можех да разгадая, откакто се срещнах с Оливерио Хакаранда. Присъствието на философа в столовата обясняваше защо маестро Да Винчи пазеше в библиотеката си всички творби на атинянина. Книги, които сега, разбира се, сигурно бяха в някой ъгъл на палата на Хакаранда и никой не им обръщаше онова внимание, което заслужаваха.

Значи кръгът постепенно се затваряше.

---

[1] В Уфици във Флоренция има бюст на Платон, за който се смята, че е изработен от гръцкия скулптор Силанион, който, доколкото знаем, бил единственият творец, пресъздал приживе философа по заповед на цар Митридат през 325 година пр.Хр. Възможно е флорентинският бюст, за който се споменава тук, да е същият или негово копие, защото съществува невероятна прилика с апостол Симон от Тайната вечеря. — Б.а. ↑

34.
РИМ, ТРИ ДНИ NO-КЪСНО

Папският гвардеец, изпънат като арбалет, посочи напред, показвайки на главата на доминиканците накъде да върви. Мерките за сигурност се сториха прекалени дори на отец Ториани, когото хората на Светия отец познаваха твърде добре. Но папските заповеди бяха строги: току-що от лошо храносмилане беше умрял трети кардинал само за шест месеца и папата, когото мнозина обвиняваха за тези внезапни кончини, бе наредил да се проведе разследване, което включваше и строг контрол на достъпа до папския дворец.

Обстановката беше нажежена. Цял Рим настръхваше, и то с основание, когато Александър VI издигаше за кардинал някой виден човек от своята общност. Всички знаеха, че ако Светият отец се домогва до нечии владения, първо трябва само да го направи кардинал и после да го убие тайно. Законите бяха на негова страна: папата беше единственият законен наследник на имуществото на курията. И законът биде приложен отново с цялата му строгост към Негово преосвещенство кардинал Микели, много богат патриарх на Венеция, чието тяло вече изстиваше в папското хранилище.

Ториани се подчини на новите правила за достъп до чертозите на Борджия, без да възразява. След няколко минути точно когато подмина златната врата на параклиса „Санто Сакраменто“, ги видя съвсем ясно: бяха в третата зала, вперили поглед в тавана, със странно триумфално изражение, изписано по лицата им. Там, до прозорците на източното крило, далеч от суровата римска зима, отец Анио де Витербо и Негово светейшество разговаряха оживено под някакви фрески, които сякаш бяха съвсем пресни. Всъщност миришеха още на лак и на смола.

Папата, избръснат, с кестенява прошарена коса, криеше корема си под сутаната с винен цвят, в която тънеше от главата до петите. А Анио приличаше на невестулка, с остър нос, от който висеше гъсталак от черни щръкнали косъмчета, и с дълги кокалести ръце, почти като на плашило, които размахваше превзето по посока на фреските.

Разпалената реч на Нани, както всички наричаха този мъдрец, ехтеше като гръмотевиците на лятна буря:

— Изкуството е най-важното ви оръжие, Свети отче! Ако го използвате, винаги ще владеете християнския свят! Ако го изгубите, ще се провалите в пасторската си мисия!

Ториани видя, че Александър VI кима, без да продума, и същевременно усети как в гърдите му се надига гняв. Беше чувал неведнъж тази реч. Странна идея бе завладяла Рим, а с него и цвета на флорентинските изкуства. Папата бе привикал лично цяла армия от артисти на Лоренцо де Медичи Великолепни, само и само да задоволи тайните амбиции на Анио. Да не говорим за страданията на Ториани заради невижданите привилегии, давани на художници и скулптори все в ущърб на монасите и кардиналите. Раздразнен и изпълнен с ревност заради влиянието, което зловредният монах от Витербо упражняваше върху Светия отец, главата на доминиканците се престори на разсеян и се обърна към началника на гвардията, за да съобщи за пристигането му. Върховният глава на ордена „Свети Доминик“ се беше явил по изричната молба на Александър VI.

Папата се усмихна:

— Радвам се най-сетне да ви видя, скъпи Джоакино! — възкликна той и подаде пръстена си на госта, който го целуна почтително. — Пристигате в много подходящ момент. Точно преди малко ние с Нани говорехме по въпроса, който толкова ви вълнува…

Доминиканецът вдигна поглед от папския пръстен.

— Но какво… какво знаете за това?

— О, хайде, отче Ториани! Не е нужно да сте толкова дискретен пред мен. Всъщност знам всичко: дори това, че сте пратили шпионин в Милано от мое име, за да провери слуховете за някаква ерес, която намира почва в двора на Мавъра.

— Аз… — старият проповедник се поколеба. — Идвах точно да ви осведомя какво е открил нашият служител.

— Радвам се — засмя се той. — Целият съм слух.

Анио де Витербо и Светият отец престанаха да разглеждат фреските и се настаниха в големите столове от кожени ремъци, които двама камериери им предложиха веднага. Неспокоен, Ториани предпочете да остане прав. Носеше папка, в която държеше дълго писмо, изпратено му лично от мен, след като бях открил катарска жилка в сърцето на Милано.

— От месеци — започна да обяснява Ториани, все още впечатлен от моите проучвания — получаваме сведения, в които се намеква, че херцогът на Милано използва Леонардо да Винчи, известен флорентински художник, за да разпространява еретически идеи, вписани в една величествена творба, посветена на Последната вечеря на Исус.

— Леонардо ли казвате?

Папата погледна Нани в очакване на някоя от мъдрите му забележки.

— Леонардо, Ваше светейшество — повтори той. — Не го ли помните?

— Бегло.

— Разбира се — извини го невестулката. — Името му не фигурираше в списъка от артисти, препоръчани ви от двора на Медичите за разкрасяването на Рим, когато бяхте още кардинал. Доколкото знаем, става въпрос за горделив и раздразнителен човек, който определено не е голям приятел на нашата Света майка, Църквата. Медичите знаеха това и съвсем основателно не ви го препоръчаха.

Папата въздъхна:

— Още един човек, който създава проблеми, така ли?

— Без съмнение, Ваше светейшество. Леонардо се почувства пренебрегнат, че не е препоръчан да работи в Рим, и през 1482 година напусна Флоренция, обърна гръб на Медичите и се установи в Милано, за да работи като изобретател и готвач, но не и като художник.

— В Милано ли? А как са приели там такъв човек? — Изражението на папата стана насмешливо и той продължи: — Аха. Сега разбирам… Затова казвате, че херцогът не ми е верен, нали, Нани?

— Питайте брата доминиканец, Ваше светейшество — отвърна сухо невестулката. — Както изглежда, той ви носи доказателства, които ще го потвърдят.

Ториани, все така прав, възрази:

— Все още не са доказателства; само признаци, Ваше светейшество. Леонардо, съветван и закрилян от Мавъра, се е захванал да рисува една творба на християнска тема с колосални размери, но тя

е изпълнена с несъответствия, които тревожат абата на нашия манастир „Санта Мария деле Грацие“.

— Несъответствия ли?

— Да, Ваше светейшество. Става въпрос за Тайната вечеря.

— И какво странно може да има в такава творба?

— Вижте, Ваше светейшество: знаем, че дванайсетте апостоли не са самите те, а портрети на езичници и на хора със съмнителна вяра, чиято тайна цел, изглежда, е да предадат някакво послание, което не е християнско.

Папата и Нани се спогледаха. Когато мъдрецът от Витербо поиска повече подробности, доминиканецът извади своята папка:

— Току-що получихме първия доклад на нашия пратеник в града — рече той, показвайки писмото ми. — Той е специалист от Витания, експерт по шифрованото писмо и тайните кодове, и в този момент проучва както творбата, така и синьор Леонардо. Разгледал е всички образи от тази Тайна вечеря и е потърсил връзката между тях. Нашият служител е опитал почти всичко: от сравняването на апостолите със зодиакалните знаци до търсенето на връзка между разположението на ръцете им и музикалните ноти. Заключенията му няма да закъснеят и онова, което сега е признак, може би утре ще бъде доказателство.

Нани се подразни.

— Но открил ли е нещо конкретно?

— Разбира се, отче Анио. Разкрита е истинската самоличност на трима от апостолите. Знаем, че лицето на Юда Искариот например прилича на това на някой си брат Алесандро Тривулцио, доминиканец, умрял малко след празника за поклонението на Влъхвите, обесен в центъра на Милано…

— Виж ти! Като истинския Юда — промълви папата.

— Така е, Ваше светейшество. Още не сме разбрали дали се е самоубил, или е бил убит, но нашият човек смята, че е бил член на катарска общност, проникнала в манастира.

— Катари ли?

Зениците на Светия отец се разшириха от изумление.

— Катари, Ваше светейшество. Които се смятат за истинската Божия църква. Признават само молитвата „Отче наш“ и отхвърлят свещеническия сан и ролята на папата като единствен представител на Бога на земята…

— Познавам катарите, отче Ториани! — каза папата ядно. — Но смятахме, че всички са изгорени в Каркасон и Тулуза през 1325 година. Епископът на Памиер не ги ли унищожи?

Ториани знаеше тази история. Но не всички бяха измрели. След победата на кръстоносния поход срещу катарите в Южна Франция и падането на Монсегюр през 1244 година цели фамилии еретици бягат към Арагон, Ломбардия и Германия. Онези, които прекосяват Алпите, се установяват край Милано, където някои по-умерени политически сили, като тези на рода Висконти, ги оставят на спокойствие. Но въпреки всичко техните екстремистки идеи постепенно се забравят и накрая много от тях изчезват, без да опазят инаковерските си ритуали и идеи.

— Положението може да стане сложно, Ваше светейшество продължи Ториани много сериозно. — Брат Алесандро Тривулцио не е единственият заподозрян в проповядването на катарската вяра в нашия милански манастир. Преди три дни и друг монах е оповестил еретическата си вяра и е сложил край на живота си.

— Endura? — очите на невестулката проблеснаха.

— Да.

— Господи и вси светии! — изръмжа той. — Тази endura е едно от най-крайните неща, които катарите са вършели. От двеста години вече никой не го прави.

Папският помощник погледна главата на църквата, който, изглежда, не беше разбрал много добре какво е това endura. Анио тутакси му обясни:

— В пасивния вариант — каза той — означава да се даде тържествен обет, че няма да се приема нито храна, нито каквото и да е друго, което може да омърси тялото на катара, стремящ се към съвършенство. Тези нещастници вярвали, че ако умрат чисти, спасяват душите си и ги отдават на Бога. Но съществувал и активен вариант, на самоубийство с огън, който бил осъществен само при обсадата на Монсегюр. Жителите на този последен войнствен катарски бастион предпочели да се хвърлят в една голяма клада, вместо да се предадат на папските войски.

— Монахът, за когото ви споменах, се е запалил, отче.

Нани не можеше да се съвземе от изумлението.

— Трудно ми е да повярвам, че някой е възродил тази стара традиция, отче Ториани. Предполагам, че имате и други факти, за да обосновете тревогата си.

— За съжаление е така. Всъщност имаме причини да смятаме, че доказателствата за съществуването на действаща катарска общност в Милано се крият в стенописа Тайната вечеря, който Леонардо да Винчи довършва в момента. Сам се е нарисувал как разговаря с един от апостолите, зад когото всъщност се крие Платон. А знаете кой е древният вдъхновител на тези проклети еретици?

Невестулката подскочи в стола си.

— Платон? Сигурен ли сте в това, което казвате?

— Напълно. А най-лошото, отче Анио, е, че тази порочна връзка има своето обяснение. Както знаете, Леонардо е учил във Флоренция под надзора на Андреа де Верокио, влиятелен артист, добре приет от Медичите, и в много близки отношения с Академията, на която Козимо Старши поставя за ръководител някой си Марсилио Фичино. И както също знаете, тази Академия се създаде по подобие на атинската академия на Платон.

— И какво? — помощникът на Александър VI се намръщи, настръхнал от толкова информация.

— Заключението ни е съвсем ясно, отче: щом катарите споделят много от най-съмнителните идеи на Платон, и катарските обичаи — като да не се яде месо — още се тачат в Академията на Фичино, нищо не ни пречи да смятаме, че Леонардо използва творбата си, за да разпространява враждебни на Рим доктрини.

— И какво искате от нас? Да го отлъчим ли?

— Още не. Трябва да докажем недвусмислено, че Леонардо е вписал своите идеи в този стенопис. Нашият пратеник в Милано работи за събирането на тези доказателства. После ще действаме.

— Но, отче Ториани — прекъсна го Анио де Витербо, преди да се разпали още повече, — много артисти, като Ботичели и Пинтурикио, са учили в Академията и все пак са добри християни.

— Само така изглеждат, маестро Анио. Не трябва да им се доверявате.

— Вие, доминиканците, сте все така подозрителни! Погледнете наоколо. Пинтурикио нарисува тези прекрасни фрески за Негово

светейшество — отвърна той, сочейки тавана. — Нима виждате някаква следа от ерес в тях? Хайде! Виждате ли я?

Доминиканецът познаваше много добре тази декорация. Витания отвори за нея секретно досие, с което така и нищо не стана.

— Не бива да се въодушевявате, маестро Анио. Най-вече защото така доказвате, без да искате, че съм прав. Погледнете хубаво творбата на този Пинтурикио: езически богове, нимфи, екзотични животни и сцени, които изобщо няма да срещнете в Библията. Само на един последовател на Платон, надъхан със стари езически идеи, може да му дойде на ум да нарисува подобно нещо.

— Това е историята на Изида и Озирис! — възрази невестулката, едва сдържайки гнева си. — И ако случайно не знаете, Озирис възкръсва от мъртвите като нашия Господ. А споменът за него, макар и в езическа форма, ни връща надеждата за спасението на плътта. Озирис се явява тук, силен като бик, какъвто е и нашият Свети отец. Или никога не сте виждал герба на Борджиите? Нима не е ясна връзката между тази митологична фигура, символ на силата и храбростта, и рогатото животно върху техния герб? Символите не са ерес, отче!

Преди брат Джоакино Ториани да отговори, мекият и отпаднал глас на папата прекъсна спора:

— Онуй, което не разбирам добре — рече той провлечено, сякаш този спор го отегчаваше, — е къде виждате греха на Мавъра във всичко това…

— Питате, защото не сте видели творбата на Леонардо, Ваше светейшество! — подскочи Ториани. — Херцогът на Милано плаща всички разноски по нея и когато нашите монаси се намесват, защитава артиста. Абатът на „Санта Мария“ се опитва от месеци да насочи ескиза на стенописа към една по-богоугодна естетика, но това е невъзможно. Самият Мавър е позволил на Леонардо да се нарисува с гръб към Христос, разговаряйки съсредоточено с Платон.

— Да, да… — прозя се папата. — Споменахте също и Фичино, нали?

Ториани кимна с глава.

— Това не е ли човекът, за когото сте ми говорили толкова пъти, скъпи Нани?

— Така е, Ваше светейшество — потвърди Де Витербо с изкуствена усмивка. — Той е необикновена личност. Уникална. Не вярвам да е такъв еретик, какъвто иска да го представи отец Ториани. Каноник е в катедралата на Флоренция и сигурно вече е към шейсет и четири, шейсет и пет години. Бихте се удивили на светлия му дух.

— Светъл дух ли? — папата се прокашля. — Да не е някой като онзи Савонарола? Нали и двамата са каноници в една и съща катедрала?

Папата намигна на Ториани, а той изтръпна, чувайки името на екзалтирания доминиканец, който проповядваше, че идва краят на „богатата Църква“.

— Вярно е, че са в един и същи храм, Ваше светейшество смутен, сякаш се извиняваше невестулката — но са съвсем различни. Фичино е начетен човек и заслужава цялото ни уважение. Мъдър човек, който преведе на латински безброй древни текстове като египетските трактати, послужили на Пинтурикио да изрисува тези тавани.

— Така ли?

— Преди да започне работата по вашите фрески, Пинтурикио прочете книгите на Хермес, които Фичино току-що бе превел от гръцки. Тези прекрасни сцени на любовта между Изида и Озирис са описани в тях…

— А Леонардо? — изръмжа папата на Нани. — И той ли е чел Фичино?

— Поддържал е връзки с него, Ваше светейшество. Пинтурикио го знае. И двамата са били негови ученици в ателието на Верокио и са слушали обясненията му за Платон и за вярата му в безсмъртието на душата. Има ли нещо по-дълбоко християнско от тази идея?

Нани произнесе последната фраза въпреки критиките на отец Ториани. Той знаеше много добре, че повечето доминиканци са последователи на Тома Аквински, защитници на неговата теология, вдъхновена от Аристотел, и противници на всичко, свързано със спасяването на Платон от забвението. Главата на доминиканците разбра, че губи спора, затуй мигом сведе поглед и смирено заяви, че се сбогува:

— Ваше светейшество. Почитаеми Анио — кимна той учтиво. — Излишно е да обсъждаме повече източниците на вдъхновение за

Тайната вечеря в Милано, докато нашето разследване не приключи. Ако ни дадете благословията си, разследването ще продължи, както досега, и ще реши какъв е грехът на Леонардо към нашата доктрина.

— Ако има такъв — уточни Анио де Витербо.

Папата отвърна на поздрава на Ториани и като направи кръстния знак, добави:

— Преди да се оттеглите, ще ви дам един съвет, отче Ториани: занапред действайте много внимателно.

35.

Не бях виждал такива източени лица като тези на монасите от „Санта Мария“ в онази неделна утрин. Преди камбаните да бият за утреня, абатът лично бе обиколил манастира, килия по килия, за да събуди всички. С висок глас той ни заповяда да се оправим по-бързо и да се подготвим за извънреден за общността капитул.

Разбира се, никой не възрази. Нямаше монах, който да не знае, че рано или късно ще плати скъпо за смъртта на клисаря. Може би затова още на следващия ден всички бяха започнали да се дебнат. За външен човек като мен положението бе станало неудържимо. Монасите се събираха на малки групички от земляци. Онези, дошли в Милано от Юг, не говореха с дошлите от Север, които на свой ред избягваха онези от езерата, сякаш те имаха нещо общо с ужасния край на брат Джиберто. „Санта Мария“ беше разединена… и аз не знаех защо.

Тази сутрин, след като се измих и облякох в здрача, разбрах колко тревожно е положението. Макар че всъщност нямаше монах, който да не мърмори срещу друг монах, всички те сякаш бяха единодушни в едно: да ме държат възможно по-далеч от своите грижи. Защото ако имаше нещо, от което се страхуваха, то беше, че по силата на правомощията си като инквизитор можех да предизвикам процес срещу тяхната общност. Слухът, че брат Джиберто е умрял, проповядвайки като катар, ги ужасяваше. Но никой, разбира се, не дръзна да го покаже открито. Гледаха ме така, сякаш аз бях принудил брат Алесандро да се обеси и бях накарал клисаря да си изгуби ума. Точно такава сатанинска роля ми отреждаха.

Но вниманието ми бе привлечено най-вече от начина, по който Виченцо Бандело се възползва от този страх.

След като ни събуди, абатът ни поведе към залата до конюшните, където имаше голяма празна маса, приготвена от самия него. Помещението беше студено и по-мрачно дори от килиите ни. Но точно така, почти слепешком, Бандело ни запозна с наситената програма, която ни беше приготвил. От сутрешното богослужение до вечернята, каза той, трябвало да се отдадем на духовни занимания — преосмисляне на греховете, самобичуване и публична изповед. А в края на деня група монаси, посочени от самия него, щяла да отиде в

Двора на мъртвите и да изрови трупа на брат Алесандро Тривулцио. Клетите му мощи щели да бъдат не само изтръгнати от прегръдката на земята, но и отнесени извън градските стени, за да бъдат заклеймени, изгорени и разпръснати на вятъра. А заедно с тях и костите на брат Джиберто.

Бандело искаше манастирът му да се очисти от ереста, преди да мръкне. Той, който вярвал в невинността на брата библиотекар и дори твърдял, че има заговор срещу него, вече знаел, че приживе брат Алесандро е обърнал гръб на Христос, излагайки на сериозна опасност моралната цялост на приората му.

Видях как Мауро Сфорца, гробарят, се прекръсти нервно в края на масата.

Отец Виченцо ни се стори по-сериозен и несговорчив от всякога. Не беше спал добре. Торбичките под очите му висяха натежали на бузите и му предаваха печален вид. И донякъде вината за плачевното му състояние беше моя. Предния следобед, докато отец Ториани и папа Александър се срещаха в Рим зад гърба ми, Бандело и аз — скромният раб Божи, разговаряхме какво означава това, че двама катари са проникнали в общността ни. Милано — обясних му аз — е атакуван от силите на злото, както никога досега през последните сто години. Всичките ми източници го потвърждават. В началото абатът ме погледна с недоумение, сякаш се съмняваше, че човек, дошъл наскоро, би могъл да разбере проблемите на епархията му, но докато му излагах своите аргументи, той промени мнението си.

Обясних му защо смятам, че този низ от странни кончини, които са ни споходили, не е просто някаква случайност. Обясних му и по какъв начин бяха свързани със смъртта на поклонниците, убити в църквата „Сан Франческо“. Самата полиция на Мавъра беше на същото мнение. Нейните началници бяха стигнали до заключението, че и тези нещастници са умрели, без да окажат съпротива, като брат Алесандро. И още нещо: мястото на убийствата в „Сан Франческо“ беше главният олтар, точно под едно табло на маестро Леонардо, което наричаха Мадона в пещерата. Тази подробност, заедно с факта, че сред вещите им са били открити само къшей хляб и тесте картончета с илюстрации, ме накара да бъда особено предпазлив. Всички мъртъвци носеха едни и същи вещи. Сякаш това беше част от непонятен таен

ритуал. Може би — предположих — от някакъв непознат катарски обред.

Много странно. Както намекнах на абата, Леонардо беше някакъв особен източник на проблеми. Брат Алесандро умря, след като бе позирал за него като Юда Искариот, но знаех, че и клисарят е сред монасите, които проявяваха силна симпатия към тосканеца. Да не говорим за дона Беатриче: тя бе издъхнала, след като винаги го беше закриляла. Нима бе възможно човек да не види тънката нишка, свързваща тези събития? И не беше ли очевидно, че Леонардо да Винчи е заобиколен от силни врагове, които сигурно се бояха от ереста му като нас, но бяха способни да прибегнат и до оръжие, за да унищожат него и хората му?

Тези жертви и опасността, че може да има и още, ме накараха да говоря с Бандело за Прокобника. И мисля, че не сгреших.

В началото, след като му обясних, че в Рим вече знаят за множеството нещастни случаи, той ме погледна недоумяващо. Казах му, че от известно време най-високите папски инстанции получават съобщения от някакъв загадъчен информатор, който заплашва, че ако работата по Тайната вечеря не бъде спряна, ще се случи точно това. Този човек — обясних аз — е хитър и интелигентен мъж, вероятно с доминиканско възпитание, който крие самоличността си от страх да не бъде преследван от херцога. Човек, който явно действа с настървение срещу маестрото и, изглежда, е обзет от единствената мисъл да го провали и опозори. С една дума, мъж, когото трябва да открием незабавно, ако искаме да спрем този низ от смъртни случаи и да получим онези недвусмислени доказателства, уличаващи Леонардо, които той твърди, че притежава.

— Ако не се лъжа, отче, безразличието на Рим към заплахите му го е принудило да вземе правосъдието в свои ръце.

— Но защо, отче Леире? С какво пречи на този човек нашият художник? — запита абатът изумен.

— Мислил съм много по този въпрос и повярвайте, виждам само едно възможно обяснение. — Бандело ме погледна заинтригуван и ме подкани да продължа. — Моето предположение е, че в миналото Прокобника е бил съучастник на Леонардо да Винчи и дори е споделял дълбоко еретическите му убеждения. И може би по някаква тайнствена причина, която трябва да открием, се е почувствал измамен от

художника и е решил да го предаде. Първо изпраща настървени писма до Рим и ни осведомява за престъпленията на Леонардо срещу вярата и за злото, което се крие в Тайната вечеря, но след като се натъква на нашия скептицизъм, се отчайва и преминава към действие.

— Към действие ли? Не ви разбирам.

— Не мога да ви виня, братко абат. И аз не притежавам ключа към всички тайни. Но все пак моето предположение придобива смисъл, ако приемем, че Прокобника е бил също такъв катар, каквито са Алесандро и Джиберто. Известно време сигурно и той се е смятал за последовател на истинските Христови апостоли и като тях е очаквал идването на Второто пришествие на Месията. Това е мечтата на всеки „добър човек“. Те вярват, че в този ден цялото християнство ще приеме тяхната „истинска вяра“. — Възползвах се от вниманието на отец Виченцо, за да довърша мисълта си с тържествен тон. — Смятам, че след като всуе е чакал толкова дълго, Прокобника не издържа, отрича се от обета за ненасилие и търси възмездие с кръв за времето, което е изгубил с „чистите хора“.

— Това е ужасно обвинение, отче.

— Да проучим фактите, братко — приканих го аз. — Катарите познават много добре Новия завет, затова, когато Прокобника убива брат Алесандро, прави всичко възможно това да прилича на самоубийство. Но Леонардо го разбира веднага и въпреки че се опита да отвлече вниманието на полицията, онзи ден той, без да иска, ми подсказа много важна следа: Алесандро бе умрял по същия начин, както Юда Искариот, след като предава Христос.

— И какво значение има това?

— Голямо, отче. Светът на катарите съществува благодарение на силата на символите. Ако Прокобника успее да накара общността на съвършените да повярва, че събитията, предхождащи смъртта на Христос, се повтарят, може да ги убеди, че Второто пришествие наближава. Разбирате ли? „Самоубийството“ на библиотекаря за тях е знак, че пророчеството скоро ще се сбъдне: Христос ще слезе на земята и вярата му ще възтържествува над тъмата.

— Пришествието…

— Точно така. Затова Джиберто, впечатлен от това разкритие, забравя страховете си и излиза да проповядва като катар, жертвайки без страх живота си, убеден, че когато Господ се върне, той ще

възкръсне от мъртвите и ще се спаси. Прокобника е дяволски хитър в отмъщението си.

— Изглеждате много сигурен в хипотезата си.

— Да, сигурен съм — съгласих се аз. — Както вече ви казах, нашият информатор е сложна личност; умен е и не оставя нищо на случайността, дори и мястото, което е избрал, за да обеси Алесандро.

— Така ли?

— Помислих, че сте разбрали — усмихнах се иронично аз. Когато отидох до колонада на Палацо дела Раджоне и огледах подпората, на която висеше нашият библиотекар, видях странен барелеф. Правил го е някой си Орландо да Тресано, стар поборник срещу ересите, за когото в надписа се казва: „Spada e Tutore della fede per aver fatto bruciare come si doveva i Catari“[1]. Интересна шега, не мислите ли?

Виченцо Бандело беше изненадан. Заразата на ереста бе проникнала в манастира по-дълбоко, отколкото можеше да си представи.

— Кажете ми, отец Леире — запита той, стреснат, — до каква степен смятате, е заблудил своите хора Прокобника?

— Достатъчно, за да принуди поклонниците в „Сан Франческо“ да напуснат убежището си в планините и да потърсят спасение в града. Смирено са пожертвали живота си пред близкото Пришествие. Така Прокобника успява да накара катарите сами да се издадат. И повярвайте, че е въпрос само на време маестро Леонардо да направи погрешна стъпка.

— Значи… — поколеба се абатът — вие смятате, че Прокобника още живее сред нас.

— Убеден съм — усмихнах се аз. — И се крие, защото знае, че е късно да иска прошка от вас. Съгрешил е не само според църковната догма, но е нарушил и петата заповед: не убивай.

— Как ще го разпознаем?

— За щастие е допуснал малка грешка.

— Грешка ли?

— В първите си писма, когато все още е хранел надежда, че Рим ще се намеси, ни даде една следа, за да го открием.

Набръчканото чело на абата се изопна от изненада. В мозъка му, приучен да свързва всевъзможни сведения и да разрешава загадки,

светкавично изплува отговорът.

— Разбира се! — възкликна той и се хвана за главата. — Това е вашата гатанка! Подписът на Прокобника! Затова беше изписан върху картата, която открихме у библиотекаря!

— Брат Алесандро искаше сам да разгадае тайната. Проявих непредпазливост, като му дадох текста, и може би неговото любопитство е ускорило смъртта му.

— В такъв случай, отче Леире, всичко е наред. Трябва да разчетем йероглифа и ще го открием.

— Дано да е толкова лесно.

---

[1] „Шпага и закрилник на вярата, защото изгори катарите, както заслужаваха.“ — Б.а. ↑

36.

Горкият абат сигурно не бе мигнал цяла нощ. Още щом го видях, изправен пред монасите, със зачервени очи и сенки, се досетих, че е прекарал нощта в разчитане на проклетото Oculos ejus dinumera. И почти съжалих, че съм го натоварил с още една отговорност. Защото заедно със задължението да разкрие кои от неговите монаси изповядват еретическа вяра или да разбере точно какво предизвикателство се крие в стенописа в собствената му столова, сега трябваше да открие и монаха, който бе предизвикал смъртта вече на няколко души с убеждението, че действа в името на справедлива кауза.

Братята го гледаха смутено. Събранието трябваше да започне.

— Братя — поде тържествено абатът, изправен, с твърд глас, опрял юмруци на масата. — Вече почти трийсет години живеем между тези стени и никога досега не сме озовавали в подобно положение. Господ, нашият Бог, подложи на изпитание устоите ни, като ни направи свидетели на смъртта на двама от най-скъпите ни братя и ни разкри истината, че душите им са били очернени от покварата на ереста. Как мислите, се чувства нашият Отец, виждайки колко сме слаби? Как ще отправяме молитвите си към него, щом самите ние, с отношението си към тези братя, не успяхме да съзрем грешките им и позволихме да умрат в грях? Мъртъвците, които днес заклеймяваме, ядяха от нашия хляб и пиеха от нашето вино. Нима това не ни прави съучастници в техните грехове?

Бандело си пое дъх:

— Но Господ, скъпи братя, не ни изостави в това ужасно изпитание. В безкрайната си милост той пожела сред нас да е един от най-мъдрите му учени.

Сред присъстващите се разнесе шепот, когато абатът ме посочи с пръст.

— И затова той е тук — продължи. — Помолих нашия именит отец Агустин Леире от римската Света инквизиция да ни помогне да проумеем по какви лъкатушни пътеки сме тръгнали в тези скръбни дни.

Изправих се, за да ме видят всички и ги поздравих с лек поклон. Абатът продължи проповедта си с благ тон, правейки истински усилия

да не уплаши своите братя:

— Всички живяхте с брат Джиберто и брат Алесандро — рече той. — Познавахте ги добре. И въпреки това никой не видя нищо нередно в поведението им, не успя да съзре пагубното им отдаване на катарската ерес. Спяхме спокойно, смятайки, че тази вяра е изчезнала преди повече от петдесет години, и съгрешихме като мислехме, че никога повече няма да се сблъскаме с нея. А не беше така. Злото, скъпи братя, трудно се унищожава. То използва нашето невежество. Храни се от глупостта ни. Затова, за да се опазим от други удари, помолих брат Леире да ни осветли по въпроса за най-вероломното отклонение от християнството. В неговите думи може да познаете някои нрави и обичаи, които сигурно сте изпълнявали, без да знаете откъде идват. Не се бойте: много от вас произхождат от ломбардски семейства, чиито предци са имали връзка с еретиците. Твърдо съм убеден, че преди заник слънце и преди да излезете оттук трябва клетвено да се отречете от всичко това и да се помирите със Светата римска църква. Чуйте нашия брат, помислете над думите му, покайте се и помолете да бъдете изповядани. Искам да разбера дали нашите мъртъвци са единствените, заразени от катарската напаст, и да взема необходимите мерки.

Приорът ми даде думата, като ми направи знак да заема почетното място на масата. Никой не смееше да мигне. Най-старите монаси, Лука, Джорджо и Стефано, вече твърде възрастни, за да вършат каквато и да било работа в манастира, изпънаха врат да ме чуят. А останалите, знаех това, следяха всяка моя стъпка с истински ужас. Не можех да сторя нищо друго, освен да ги погледна право в очите.

— Почитаеми братя, laudetur Jesus Christus.

— Амин — отвърнаха всички в хор.

— Не знам, братя, доколко помните битието на свети Доминик де Гусман — сред събралите се разнесе шепот. — И няма значение. Днес е чудесен ден да съживим спомена за него и за неговото дело.

Въздишка на облекчение премина по цялата маса.

— Нека ви разкажа нещо. В началото на хиляда и двестотната година първите катари се пръснали из голяма част от Западното Средиземноморие. Проповядвали бедност, връщане към обичаите на първите християни и се застъпвали за една проста религия без църкви, без десятък и привилегии за Божиите пълномощници.

Последователите им отхвърляли култа към светците и към Дева Мария, сякаш били диваци или още по-лошо, мюсюлмани. Отричали кръщението. И тези твари не се колебаели да твърдят, че създателят на този свят е не Господ, а Сатаната. Какво извращение на догмата! Можете ли да си представите? Според тях Йехова, Богът Отец от Стария завет, бил всъщност дяволски дух, който не само прогонил Адам и Ева от рая, но и громял армии по пътя на Мойсей. В неговите ръце хората били само кукли на конци, неспособни да различат доброто от злото. Простият народ приел тези клевети с радост. В тях виждал една вяра, която опрощавала греховете и им помагала да разберат защо има толкова страдание в един свят, създаден от Лукавия. Какво богохулство! Те слагали Господ и Дявола, доброто и злото на равна нога, с еднакви права и власт!

„Църквата — продължих аз — искаше да вкара тези неверници в правия път от амвона, но нейният лек не подейства. Техните все по-многобройни привърженици си дадоха сметка колко неравна е тази борба и повечето от тях изпитваха състрадание към еретиците, смятани от мнозина за хора за пример. Твърдяха, че катарите проповядвали, давайки пример със скромността и бедността си, докато духовниците се обличали с фини епитрахили и сърма и ги съдели от олтари, отрупани със скъпа украса. Така, вместо да прогони ереста, Църквата спомогна тя да се разпространи като чума. Свети Доминик беше единственият, който разбра грешката и реши да слезе до нивото на «чистите», защото katharos на гръцки означава тъкмо това, и да им проповядва от позицията на онази апостолска бедност, от която толкова се възхищаваха. Светият дух му даде сили. Даде му смелост, за да проникне в бастионите на еретиците във Франция, където катарите бяха много, и там да спори с всекиго от тях. Доминик обори абсурдните им идеи и обяви Бог за единствен Господар на сътворението. Но дори неговите усилия бяха напразни. Злото бе приело невиждани размери“.

Бандело ме прекъсна: и той бил изучил тази история в годините на обучението си по теология и знаел, че вярата на катарите печелела привърженици не само сред селяни и занаятчии, но и сред крале и благородници, които виждали в нея идеална възможност да избегнат плащането на данъци и предоставянето на привилегии за духовенството.

— Това е вярно — съгласих се аз. — Да не се плащат десятъците, които Библията е отредила за свещениците, значи да не се зачитат Божиите закони. Рим не можеше да остане със скръстени ръце. Скъпият ни Доминик бе така разтревожен от този уклон, че реши да се залови за работа. Затова събра група духовници, с които да проповядва отново евангелието из огромни области като френския Лангедок. Днес ние сме наследници на този орден и на божествената му мисия. Но след неговата смърт, виждайки, че злото не може да бъде победено само с проповед, папата и короните, верни на Рим, решиха да използват военна сила, за да унищожат проклетниците. Кръв, смърт, цели градове, опустошени с огън и меч, гонения и болка разтърсваха с години и из основи Божия народ. Когато войските на папата влизаха в някой град, в който се е настанила ереста, избиваха всинца, без значение дали са катари или християни. Господ, казваха те, ще познае своите, когато отидат на небето.

Вдигнах поглед към братята на масата, преди да продължа. Сигурно се бяха стреснали от мълчанието ми.

— Братя — продължих аз, — това беше първият ни кръстоносен поход. Невероятно е, че се е случило преди по-малко от двеста години, и то съвсем наблизо. Тогава не се поколебахме да вдигнем меч срещу собствените си семейства. Войските наложиха правото на оръжието, разединиха „чистите“, унищожиха много от водачите им и принудиха стотици еретици да се изселят далеч от земите, които някога са владели.

— И така, бягайки от войските на Светия отец, последните катари идват в Ломбардия — добави Бандело.

— Те стигнали до тези земи съвсем омаломощени. И макар всичко да вървяло към провал, имали късмет: политическото положение било благоприятно за реорганизирането на еретиците. Ще ви напомня, че това била епохата на борби между гвелфи и гибелини. Първите твърдят, че папата е овластен от по-висша сила от тази на който и да е крал. За тях Светият отец бил представител на Бога тук, на земята, и затова имал право на собствена войска и на много материални блага. Докато гибелините, начело с капитан Матео Висконти, отхвърляли тази идея и искали разделянето на земната власт от божествената. Рим, казвали те, трябва да се грижи само за духа. Останалото било работа на кралете. Затова никой не се изненадал, че

гибелините приели последните катари в Ломбардия. Било още един начин да се изправят срещу папата. Висконтите ги подкрепяли тайно, а по-късно фамилията Сфорца продължила тази политика. Почти сигурно е, че Лудовико Мавъра още е неин поддръжник и затова домът, чийто покровител е днес, се е превърнал в убежище за тези проклетници. Никола ди Пиадена се изправи и поиска думата.

— Значи вие, отец Леире, обвинявате нашия херцог, че е гибелин?

— Не мога да го направя официално, братко — отвърнах, мъчейки се да отклоня злъчния въпрос. — Не и без доказателства. Въпреки че, ако се усъмня, че някой от вас ги крие, няма да се поколебая да прибягна до съд или до изтезания, ако се наложи, за да ги изтръгна. Решен съм да стигна докрай.

— И как смятате да докажете, че в тази общност има „чисти хора“? — скочи брат Джорджо, който отговаряше за разпределянето на подаянията, чувствайки се защитен от завидните си осемдесет години. — Сам ли смятате да изтезавате всички тези братя, отец Леире?

— Ще ви обясня как ще стане.

Направих знак на Матео, племенника на абата, да донесе на масата камъшената клетка, в която бе затворил едно пиле от птичия двор. Бях му поръчал това минути преди събранието да започне.

— Както знаете, катарите не ядат месо и не биха убили живо същество. Ако сте „чист“ и ви заповядам да заколите пред мен едно такова пиле, ще откажете да го направите.

Джорджо се изчерви, като видя, че взимам ножа и го вдигам над птицата.

— Ако някой от вас откаже да го убие, ще знае, че съм го разкрил. Катарите вярват, че у животните се вселяват душите на хора, умрели в грях, които по този начин се връщат към живота, за да се пречистят. Боят се, че като ги колят, отнемат живота на някого от своите.

Задържах с усилие пилето върху масата, изпънах врата му, за да го видят всички, и връчих ножа на Джузепе Болтрафио, монаха, който бе най-близко до мен. И щом му дадох знак, той отряза врата на птицата и опръска с кръв сутаните ни.

— Ето, виждате. Брат Джузепе — усмихнах се иронично — е извън подозрение.

— А не знаете ли по-лек начин да откриете някой катар, отче Леире? — протестира Джорджо, ужасен от гледката.

— Разбира се, братко. Има много начини да ги разпознаем, но никой от тях не е така убедителен. Например ако им покажеш кръст, няма да го целунат. Смятат, че само една сатанинска църква като нашата е способна да се прекланя пред инструмента за мъчение, на който е умрял нашият Господ. Няма да ги видите да се прекланят и пред реликви, нито да лъжат или да се страхуват от смъртта. Въпреки че, разбира се, това се отнася само за les parfaits.

— Les parfaits! — някои монаси повториха учудени френската дума.

— Това са съвършените — обясних аз, — които направляват духовния живот на катарите. Те смятат, че съблюдават начина на живот на апостолите, както никой от нас не би могъл; отричат всякаква форма на собственост, защото нито Христос, нито учениците му са имали такава. Имат задължението да посветят учениците в melioramentum, един вид преклонение, което трябва да засвидетелстват, когато срещнат някой съвършен. Само те извършват техните apparellamentum, общи изповеди, по време на които греховете на всеки еретик се оповестяват, обсъждат и опрощават пред всички. И освен това само те могат да извършват единственото тайнство, което катарите признават: consolamentum.

— Consolamentum? — повториха монасите.

— Нещо, което е едновременно и кръщение, и причестяване, и последно причастие — обясних аз. — Извършва се, като върху главата на новопокръстения се поставя свещена книга. Но тя никога не е Библията. Този акт се смята за „кръщение на духа“ и казват, че всеки, който е заслужил да го получи, се превръща в „истински“ християнин. В посветен.

— И какво ви кара да смятате, че клисарят и библиотекарят са посветени? — запита брат Стефано Петри, усмихнатият ковчежник на общността, винаги доволен, че направлява успешно материалните дела на „Санта Мария“. — Ако ми позволите да отбележа, никога не съм ги виждал да се отричат от кръста, нито смятам, че са кръстени с книга върху главата.

Неколцина монаси около него закимаха.

— Но затова пък, братко Стефано, сте ги виждали да спазват изтощителни пости, нали?

— Всички сме ги виждали. Постът повдига духа.

— Не и в този случай. За един катар строгите пости са път за постигане на consolamentum. А колкото до кръста, не трябва да се заблуждаваме. За катарите е достатъчно да изпилят краищата на което и да е латинско разпятие и да го носят спокойно на врата си. Сигурно сте ги чували, братко Петри, да изричат и Отче наш с вас. Добре, това е единствената молитва, която те признават.

— Давате ни само косвени доказателства, отец Леире — отвърна Стефано, преди да седне.

— Възможно е. Готов съм да допусна, че брат Алесандро и брат Джиберто са били само техни привърженици и са очаквали да бъдат покръстени. Но все пак това не ги освобождава от греха. Спомням си също така, че братът библиотекар предложи услугите си на маестро Леонардо за Тайната вечеря. Пожелал е да бъде нарисуван като Юда в центъра на една съмнителна творба и мисля, че знам защо.

— Кажете ни — промълвиха те.

— Защото за катарите Юда Искариот е само един изпълнител на Божия план. Те смятат, че е постъпил правилно. Предал е Исус, за да се сбъднат пророчествата и за да отдаде той живота си за нас.

— Тогава да не би да намеквате, че Леонардо също е еретик?

Въпросът на брат Никола де Пиадена накара отец Бенедето да се усмихне доволно и след малко той напусна масата, за да отиде да се облекчи на двора.

— Сам преценете, братко: Леонардо се облича в бяло, не яде месо, със сигурност никога не би убил животно, не се е чувало да има някаква плътска връзка и ако това не е достатъчно, в Тайната вечеря е пропуснал да нарисува хляба за причастието и е сложил кама, оръжие, в ръката на свети Петър, смятайки, че така показва коя е църквата на Сатаната. За един катар само някой раб на Лукавия би държал оръжие на пасхалната маса.

— И все пак маестро Да Винчи е уважил виното — отбеляза абатът.

— Защото катарите пият вино! Но забележете, отец Бандело: вместо пасхалното агне, което според евангелията е храната на тази вечеря, маестрото е нарисувал риба. И знаете ли защо?

Абатът поклати отрицателно глава. И аз му отговорих:

— Спомнете си онова, което племенникът ви е чул от устата на клисаря, преди да се запали: катарите не ядат никаква храна, произхождаща от съвкупление. Според тях рибите не се съвкупяват и затова могат да се ядат.

Шепот на възхищение се разнесе из залата. Монасите следяха със зяпнали уста обясненията ми, изумени, че не са разчели по-рано тези еретични знаци по стената на бъдещата им столова.

— А сега братя, трябва да отговорите един по един на въпроса ми — казах, сменяйки тона с по-строг. — Направете си равносметка и кажете пред общността: някой от вас следвал ли е, по своя или по чужда воля, някое от правилата на поведение, които ви описах?

Видях как монасите затаиха дъх.

— Светата майка, Църквата ще прояви милост към онзи, които се отрече от тях, преди да излезе от това събрание. Но после законът ще се стовари с цялата си тежест върху него.

37.

Прокобника действаше със смайваща точност.

Ако някой бе имал нещастието да го срещне, щеше да си помисли, че познава манастира до последното ъгълче. Загърнат в черен плащ, който го скриваше от главата до петите, той прекоси редовете от празни пейки в църквата, зави наляво към параклиса „Мадона деле Грацие“ и потъна в сакристията. Не срещна никого по пътя си. В този час монасите се бяха събрали на извънреден капитул и не подозираха за присъствието на натрапника.

Бързешком напусна параклиса и сянката му се плъзна към арката, която водеше към малкия двор на абата; заобиколи го с лека стъпка и щом стигна до Двора на мъртвите, подмина столовата и се заизкачва, вземайки по три стъпала наведнъж, по стълбата, водеща към библиотеката.

Прокобника — човек или призрак; ангел или дявол, без значение — се движеше уверено. И така, след като огледа с вещо око залата на манастирския скрипториум, се отправи към пюпитъра на брат Алесандро. Нямаше време за губене. Знаеше, че Марко д’Оджоно и един помощник на тосканеца, художник на име Бернардино Луини, току-що бяха излезли от дома на Леонардо, точно срещу манастира „Санта Мария деле Грацие“, и скоро щяха да дойдат в столовата. Нямаше представа какво ги води насам и още по-малко защо с тях, по изричното желание на тосканеца, идва и една млада жена.

Прокобника остави внимателно плаща си върху масата на библиотекаря и като се постара да не вдига шум, опипа плочките по пода. Бяха слепени една с друга и само две от тях се разклатиха, като ги чукна. Беше точно това, което търсеше. Призракът се наведе, огледа ги и видя, че не са залепени с хоросан, че краищата им са огладени, а отдолу чисти, което показваше, че са използвани често. Като ги повдигна, видя отвода за парното отопление. Огледа го доволен. Прокобника знаеше, че този тесен иззидан канал минава от единия до другия край на тавана в столовата и че по него човек с остър слух няма да пропусне нито една подробност от онова, което се говори долу.

Внимателно се излегна в цял ръст, долепи ухо до плочките и затвори очи, за да се съсредоточи.

След минута се чу силно скърцане. Беше мандалото на столовата. Гостите на Леонардо вече влизаха в залата с Тайната вечеря.

— Какво ли искаше да каже маестрото с това, че той е омегата?

Въпросът на красивата Елена се понесе съвсем ясен по канала към горния етаж. Прокобника се изненада, че чува женски глас.

— За пръв път го чух да говори за това пред сестра Вероника в деня, когато тя умря — отвърна Марко д'Оджоно, чийто глас той позна веднага.

— Били сте при сестра Вероника да Бинаско в деня, когато се сбъдна предсказанието й?

Елена не беше на себе си от възторг.

Бе прекарала последната нощ будна, омаяна от обясненията на Леонардо и от шегите на учениците му, подготвяйки се да му позира. Леонардо се бе съгласил да я рисува като апостол Йоан, ако преди това му докаже с помощта на двамата си придружители, че е способна да разбере значението на стенописа.

Маестрото, запленен от красотата на първородната дъщеря на семейство Кривели, не преставаше да мисли за нея, откакто се видяха в Палацо Векио. Тя беше един прекрасен „Йоан". Но той не искаше да избързва. Покани я един-два пъти, винаги заедно с маестро Луини, на прочутите си вечери на музиката, поезията и трубадурите, които подготвяше за гостите си. Искаше да следи отблизо развитието на тази неочаквана връзка. Девойката беше като опиянена. Да се озове в един кръг, за който бе чувала само от майка си, беше все едно да попадне в света на сънищата. И не искаше да се събуди. Откакто Лукреция Кривели бе озарила детските й нощи с приказки за принцове и трубадури, с рицарски церемонии и магьоснически сборища, Елена искаше да е там.

— Сестра Вероника ли? Охо! Тази монахиня се гневеше много лесно — спомни си Марко, мъчейки се да стопли ръце с дъха си. Столовата беше студена. Бе дошъл моментът да прояви интелигентността си.

— Наистина ли?

— О, да. Все кореше маестрото за странния му вкус и го критикуваше, че познавал по-добре творбите на гръцките философи, отколкото светите писания. Истината е, че обикновено не говореха за

изкуство, а още по-малко за картините на маестрото, но в деня на своята смърт сестра Вероника го попита за тази столова.

— Но какво общо има това с омегата? — възрази Елена.

— Нека ви обясня. Онзи ден Леонардо се засегна. Сестра Вероника го обвини, че е омаловажил значението на Исус в Тайната вечеря. И маестрото се ядоса. Отвърна й, че Исус е единствената алфа в тази творба.

— Така ли каза? Че Исус е алфата в стенописа?

— Исус, каза той, е началото. Центърът. Оста на тази картина.

— Всъщност — заяви Луини, мъчейки се да различи силуета на Спасителя в полумрака — вярно е, че Исус заема централно място. Освен това знаем, че убежната точка за перспективата на цялата композиция се намира точно над лявото му ухо, под косата. Там Леонардо заби своя пергел първия ден. Сам го видях. И от тази свята точка нарисува всичко останало.

Прокобника се изненада, че чува Луини да говори. За пръв път му се случваше. От темите в творбите му знаеше, че споделя еретическите идеи на Леонардо. И той рисуваше натрапчиво сцени от житието на Йоан. Теми като срещата на малкия Йоан с Исус по пътя към Египет, кръщението в река Йордан или главата му, поднесена върху сребърен поднос на Саломе, се повтаряха непрекъснато в платната и в картините му върху дърво. Всички поклонници, които боготворяха Мадона в пещерата на Леонардо, го познаваха добре. „Вълците — помисли си той, обезпокоен от присъствието му в светая светих на тосканеца — ходят все на глутници.“

— Правилно отбелязвате, синьор Бернардино — обади се Марко, без да откъсва поглед от красивата си спътница, която започваше вече да различава силуетите на апостолите сред светлика на ранното утро. — Ако се вгледате в тялото му, с протегнатите напред ръце, ще видите, че то е във формата на огромно „А“. Това е огромна алфа, изникнала точно в средата на Дванайсетимата. Виждате ли я?

— Разбира се, че я виждам, но къде е омегата? — настоя Елена.

— Добре. Мисля, че маестрото каза това, защото се смята за последния от учениците му.

— Кой? Леонардо ли?

— Да, Елена. Алфата и омегата, началото и краят. Има смисъл, нали?

Луини и младата графиня свиха рамене. Също като Марко и даровитият ученик на маестрото предполагаше, че в стенописа е скрито някакво сакрално послание с огромно значение. Очевидно беше, че щом маестрото ги бе оставил да стигнат дотук, без да им даде ключа за разшифроването му, то по някакъв начин ги подлагаше на изпитание. Значи се намираха пред най-големия йероглиф, рисуван някога от тосканеца, и от умението им да го разчетат зависеше дали ще получат достъп до по-големи тайни.

— Може би Марко е прав, че в Тайната вечеря е скрита някаква визуална азбука.

Това стресна Прокобника.

— Визуална азбука ли?

— Знам, че маестрото е учил „изкуството на паметта" при доминиканците във Флоренция. Неговият учител Верокио също го е прилагал и е обучил Леонардо, когато бил още дете.

— Никога не ни е говорил за това — рече Марко някак разочарован.

— Може би не го е смятал за важно в обучението ви. В крайна сметка става въпрос само за упражнения на ума за запаметяването на голямо количество информация или за закодирането ѝ в определени елементи от сгради или произведения на изкуството. Тази информация е пред очите на всички, но е невидима за погледа на онези, които не са посветени.

— И къде виждате тук тази азбука? — настоя заинтригуван Д'Оджоно.

— Нали казахте, че тялото на Исус има формата на „А" и че за Леонардо това е алфата в цялата композиция. А щом сам твърди, че е омегата, значи ще се съгласите, че има смисъл да потърсим в портрета на Юда Тадей нещо, което да напомня на „О".

Тримата се спогледаха съучастнически и без да разменят нито дума, се приближиха до подножието на пасхалната трапеза. Фигурата на Юда се открояваше ясно. Той гледаше в посока, обратна на мястото, където се развиваше действието. Бе наведен напред, с ръце пред гърдите и длани, обърнати към небето. Носеше червеникава туника без украшения и нищо във фигурата му не приличаше на буквата омега.

— Алфата и омегата могат да имат нещо общо и със свети Йоан и Магдалина — промълви Бернардино, скривайки разочарованието си.

— Какво искате да кажете?

— Много просто, Марко. И двамата знаем, че стенописът е посветен на Мария Магдалина.

— Възелът! — спомни си той. — Вярно! Възелът, висящ в края на покривката!

— Мисля, че Леонардо е искал да ни заблуди. От известно време маестрото разпространява слуха, че с възела слага собствения си подпис в творбата. На романски Винчи идва от латинската дума vinculum, тоест връв или шнур. Но все пак скритото му значение не може да е толкова просто. И сигурно е свързано с любимката на Исус.

Прокобника се размърда в неудобното си скривалище.

— Един момент! — възрази Елена. — И какво общо има това с алфата и омегата?

— Казано е в Светите писания. Ако прочетете евангелията, ще видите, че Йоан Кръстител играе важна роля в началото на мисията на Спасителя. Йоан кръщава Исус в река Йордан. И всъщност му служи за отправна точка, за алфата в земната му мисия. Затова пък Магдалина е важна в края на живота му. По свой начин тя също го кръщава, като го помазва с миро няколко дни преди Тайната вечеря в присъствието на учениците му. Нима не помните случая с Мария от Витания, която му мие краката[1]? В този момент тя постъпва като истинска омега.

— Магдалина, омега…

Това обяснение не беше много убедително за момичето. Всъщност между Йоан и Тадей нямаше друга връзка, освен тази, че и двамата не гледаха Христос. От известно време Елена се бе замислила за друго обяснение на странната омега. Гледаше гладката стена наляво и надясно, мъчейки се да открие смисъла на загадката. Скоро щеше да съмне и трябваше да побързат, ако искаха да приключат със задачата преди идването на монасите. Ако в Тайната вечеря имаше нещо, което да се „чете“, трябваше бързо да го открият.

— Мисля, че предлагате много сложни тълкувания — рече тя накрая. — А маестрото, колкото и малко да го познавам, е голям привърженик на простите неща.

Марко и Бернардино се обърнаха към младата графиня.

— Щом е завързал толкова явно единия край на покривката, а другият пада свободно, то сигурно иска да привлече вниманието на

зрителя към този край на масата. Там, където се е нарисувал, има нещо, което иска да видим.

Луини вдигна ръка към възела и го погали с крайчеца на пръстите си. Този възел бе нарисуван с голямо майсторство. Всяка гънка на плата беше удивително реална.

— Мисля, че Елена е права — съгласи се той.

— Права ли? В какво?

— Погледнете хубаво, Марко: мястото, където е възелът, е най-силно осветената част в композицията. Вижте сенките по лицата на апостолите тук. Виждате ли? По-контрастни са. По-наситени, отколкото на другите.

Д'Оджоно извърна гръцкия си профил и огледа по дължина стената, сравнявайки широкия спектър от светлосенки по дрехите и лицата на Дванайсетимата.

— Може би има смисъл — продължи Луини, сякаш размишляваше на глас. — Това място в картината е по-светло, защото за Леонардо знанието започва с Платон. Той е като слънце, което осветява разума. А най-блестящият от всички ученици е свети Симон, който има чертите на гърка и е с единствената бяла наметка в сцената…

Тази подробност върна Луини към един важен спомен:

— А Матей, ученикът, който стои до маестрото, е самият Марсилио Фичино… Разбира се! — възкликна изведнъж той. — Фичино повери на маестрото текстовете на Йоан, преди да напуснем Флоренция. Това е ключът!

Елена го погледна смаяна.

— Ключът ли? Какъв ключ?

— Сега разбирам. Древните посвещавали своите адепти, като слагали на главата им едно апокрифно евангелие на Йоан. Те смятали, че от този контакт духовната същност на творбата се предава на ума и сърцето на кандидата, който иска да стане истински християнин. Тази книга съдържала големи тайни за мисията на Христос на земята и сочела пътя, който трябва да следваме, за да заслужим мястото си на небето. Леонардо… — Луини си пое дъх. — … Леонардо е заменил евангелието с тази живописна творба, която съдържа най-важните му символи. Затова ни изпрати тук да те посветим, Елена! Защото смята, че творбата му ще те дари с мистичната тайна на Йоан!

— А можете ли да ме посветите, като не знаете какво точно е вложил маестрото в нея?

В гласа на момичето прозвуча недоумение.

— Като няма други знаци, да. В стари времена послушниците не са имали възможност дори да отворят изгубената книга на Йоан. Със сигурност мнозина от тях не са знаели да четат. Защо този стенопис да не послужи по същия начин и на нас! Освен това погледнете Христос. Той е на такава височина на стената, че да можете да застанете отдолу и да получите мистичното полагане на ръцете — с едната длан, протегната покровителствено над главата ви, а другата, обърната към небето.

Младата графиня погледна още веднъж алфата. Бернардино беше прав. Сцената на вечерята се намираше на такава височина, че човек да може да застане под покривката в цял ръст. Това беше хубаво място да се изправиш и да приемеш духа на творбата, но все пак прагматичният ум на Елена я караше да търси по-рационално решение. Леонардо беше практичен човек, не бе така отдаден на древната мистична премъдрост.

— Всъщност, струва ми се, че знам как да прочетем посланието на Вечерята…

Елена се поколеба. Малко след като застана под благодатната фигура на Алфата, получи внезапно просветление.

— Помните ли качествата, които маестрото ви накара да научите наизуст, за да ги знаете, когато дойде време да рисувате Дванайсетимата?

Бернардино кимна смаян. Спомените от деня, в който младата графиня грабна от ръцете му онзи лист, бяха още живи в паметта му. Той се изчерви.

— А можете ли да ми кажете какво качество приписва той на Юда Тадей? — настоя тя.

— На Тадей ли?

— Да. На Тадей — подкани го Елена, докато Луини се мъчеше да си спомни.

— Той е Occultator. Този, който крие.

— Точно така — усмихна се тя. — Едно „О“. Виждате ли? Тук имаме още една омега. И това не може да е случайно.

---

[1] Марко 14, 3–9. До XIX век църквата одобрява интерпретацията, при която Мария от Витания се отъждествява с Магдалина и затова я сродява с Марта и Лазар, когато той възкръсва, както разказва Йоан в евангелието си. — Б. а. ↑

38.

— По дяволите!

Радостният възглас на Бернардино Луини отекна сред четирите стени на столовата.

— Не може да е толкова просто!

Замислен над откритието на младата графиня, художникът започна да оглежда отново разположението на апостолите. Трябваше да отстъпи три крачки, за да обхване с поглед цялата картина. Само ако застанеше на няколко метра от северната стена, можеше да ги види всичките, от Вартоломей до Йоан и от Тома до Симон. Бяха групирани по трима, всички с лице към Христос, освен любимия ученик, Матей и Тадей, които бяха затворили очи или гледаха в друга посока.

Луини разкъса един от картоните, които Леонардо бе разхвърлил по земята, и на обратната му страна започна да рисува с въгленче контурите на сцената. Марко и Елена следяха движенията му с любопитство. А през това време Прокобника на горния етаж се безпокоеше, че не чува нито дума.

— Вече знам как да прочетем посланието на Тайната вечеря — рече най-сетне Луини. — През цялото време е било под носа ни, а не сме го видели.

После художникът седна в единия край на стенописа. Вартоломей, напомни им той под приведения и съсредоточен лик на апостола, беше Mirabilis, чудодейният. Леонардо го бе нарисувал с къдрава червеникава коса според онова, което бе писал за него Якопо да Вараце в Златната легенда: че бил сириец и с буен характер, както се предполагаше за червенокосите. И Луини отбеляза едно „М“ до образа му върху картона. После направи същото с Малкия Яков, изпълнения с милост, или Venustrus, когото често бъркаха със самия Исус и който с делата си бе заслужил това нарицателно. На картона се появи едно „V“. Андрей, Temperator, който предупреждава, нарисуван с вдигнати напред ръце, както подобава за такова качество, скоро бе отбелязан с „Т“.

— Виждате ли?

Марко, Елена и младият маестро се усмихнаха. Всичко започваше да придобива смисъл. „M-V-T“ приличаше на начало на

дума. Не можаха да сдържат възторга си, като видяха, че със следващата група апостоли се оформя нова сричка. Юда Искариот се превърна в „N“ от Nefandus, нечестивия предател на Христос. Но неговото място бе все пак някак неопределено: ако главата на Юда беше четвъртата отляво, то по-особеното място на свети Петър — с нож в ръка зад гърба на предателя — можеше да стане причина за грешка в броенето. Въпреки това Луини обясни, че буквата „N“ ще се зачете, защото Симон Петър е единственият от Дванайсетте, който се отрича три пъти от Христос. „N“, тоест Negatio.

Елена възрази. Най-логично беше да се водят по реда на главите на образите и по качествата, приписани им от Леонардо. Нищо повече.

Ако спазваха този ред, следващият беше Петър. Наклонен към центъра на сцената, той заслужаваше да бъде отбелязан с „Е“ както от Ecclesia, така и от Exosus, името, дадено му от тосканеца. Първото би задоволило Рим; второто, което значеше, „който мрази“, определяше характера на този мъж с побеляла коса и страшен поглед, готов за отмъщение и въоръжен с голям нож. А спящият Йоан, със склонена глава и сключени ръце като дамите от портретите на Леонардо, получи своето „М“ от Mysticus. Така че неясният резултат от това трио беше „N-E-M“.

— Исус е „А“ — напомни Елена, като стигнаха до средата на стенописа. — Да продължим.

Тома, вдигнал пръст, сякаш да посочи кой от присъстващите пръв е заслужил правото на вечен живот, бе отбелязан в скицата на Луини с „L“ от Litador, който успокоява боговете. Това му качество предизвика кратък спор. В Евангелието на Йоан точно Тома слагаше пръст в раната на Христос. Той бе и този, който бе паднал на колене, извиквайки „Господ мой и Бог мой“, да не би възкръсналият да се разгневи, че не е бил познат веднага.

— Без друго това е единственият портрет — настоя Бернардино, убеден в своята теория, — чиято буква се потвърждава и в профила на апостола.

— Забравяш алфата на Исус — уточни младата графиня.

— Само че в този случай буквата не е скрита в тялото на Тома, а в този пръст, вдигнат към небето. Виждате ли го? Изпънатият пръст образува с юмрука и с щръкналия му палец едно съвсем ясно главно „L“.

Другарите на Луини закимаха възхитени. После се взряха внимателно в Големия Яков, но не можаха да открият у него никаква следа от буквата „О“, която го характеризираше.

— И все пак — поде Бернардино, — който е изучавал житието на този апостол, ще разбере, че това „О“ от Oboediens — покорния, му приляга съвсем.

И наистина. Както пишеше Якопо да Вараце, Яков Зеведеев бил кръвен брат на Йоан и „двамата се стремяха да заемат най-близките до Господ места в небесното царство и единият да седне от дясната му страна, а другият от лявата“. Значи Леонардо бе нарисувал в Тайната вечеря една божествена трапеза, взета от онзи обитаван от чистите души съвършен свят. А Йоан и Яков заемаха на нея местата, които Христос им бе обещал. Така, заедно с Филип, Sapiens сред Дванайсетте, единственият, който сочеше себе си, показвайки ни къде трябва да търсим спасението си, Луини успя да свърже третата, също тъй неясна сричка: „L-O-S“.

Последната група апостоли бе разчетена със същата бързина. Матей, ученикът, чието име според епископ Да Вараце означаваше „дарба за бързина“, вече бе сложил началото на бързата развръзка. Луини се усмихна, като си спомни, че Леонардо го бе кръстил Navus, усърдния. Неговата тайна буква и омегата на Тадей вече образуваха четливата сричка „N-O“. Като добавиха и „C“ на Симон от Confector (който довежда докрай), получиха нещо, което им се стори сякаш познато: четирите групи от по три букви с гласна в средата и това огромно „А“ в центъра на сцената можеха да се прочетат като някакво странно и вече забравено магическо заклинание.

MUT NEM A LOS NOC

Свети Вартоломей	Mirabilis	Чудодейният
Малкият Яков	Venustus	Изпълнен с милост
Андрей	Temperator	Който предупреждава
Юда Искариот	Nefandus	Нечестивият
Петър	Exosus	Който мрази
Йоан	Mysticus	Който знае тайната
Тома	Litator	Който успокоява боговете

Големият Яков	Oboediens	Покорният
Филип	Sapiens	Който обича възвишените неща
Матей	Navus	Усърдният
Юда Тадей	Occultator	Който крие
Симон	Confector	Който довежда докрай

— И сега какво? — Елена сви рамене. — Какво значи това?

Двамата младежи прочетоха отново фразата, без да открият друго значение на този низ от срички, които звучаха като старо заклинание. Но и това не ги учуди. Маестрото имаше навика да ги препраща от една гатанка към друга, по-сложна. Леонардо се забавляваше, като измисляше такива ребуси.

— Mut, Nem, A, Los, Noc…

На няколко метра над главите им тези звуци отекнаха в гърлото на Прокобника. Той ги прошепна няколко пъти, преди да напусне, окрилен, тайното си убежище. „Каква хитра шегичка“, рече си.

И доволен, се замисли как да изпрати това откритие в Рим.

39.
РИМ, НЯКОЛКО ДНИ ПО-КЪСНО

— Трябва да побързаме. Скоро ще стане дванайсет часа.

Джовани Анио де Витербо никога не напускаше малкия си дворец на западния бряг на река Тибър без колата си, теглена от коне, и без верния си секретар Джулелмо Понте. Това бе още една от привилегиите, които невестулката си беше извоювал от Негово светейшество Александър VI. Но този разкош приспиваше бдителността му. Анио де Витербо не би могъл и да предположи, че освен културен и изискан млад човек Джулелмо е и племенник на отец Ториани. А още по-малко, че чрез него Витания ще бъде просветлена за дейността на една от най-съмнителните и непочтени личности през вековете.

— Дванайсет! — повтори той. — Чу ли ме? Дванайсет! — Няма защо да се тревожите — отвърна му Джулелмо учтиво. — Ще стигнем навреме. Кочияшът ви е много бърз.

Никога не бе виждал невестулката толкова изнервен. Припряността не беше нещо привично за човек като него. Откакто се настани в близост до покоите на Борджия по изричното желание на Негово светейшество, Анио се укрепи в Рим така, сякаш градът беше негов. Не дължеше обяснения на никого. Часовете, в които влизаше и излизаше, не фигурираха в никой протокол; всичко, което правеше, беше добро. Злите езици говореха, че спечелил привилегиите си благодарение на страстното желание на главата на църквата да прослави своя толкова древен, благороден и божествен род с истории, доказващи величието му. И в интерес на истината Анио успя да му ги осигури като никой друг. Започна да разпространява невероятни неща за папата от Валенсия. Измисли, че бил потомък на бог Озирис, който дошъл в Италия в древни времена да научи жителите ѝ да орат земите си, да произвеждат бира и дори да подкастрят дървета. И винаги подкрепяше тези лъжи с класически текстове, цитирайки често цели пасажи от Диодор от Сицилия, за да оправдае папската мания по митологията на фараоните.

Нито Витания, нито Светата инквизиция успяха да пресекат разпространението на подобни фантасмагории. Папата обожаваше този шарлатанин. Дори споделяше дълбоката му омраза към блясъка и културата на флорентинския и на миланския двор, в чиито библиотеки невестулката виждаше сериозна заплаха за налудничавите си идеи. Знаеше, че преводите на Марсилио Фичино на текстове, смятани за дело на великия египетски бог Трославния Хермес — познат и като Тот, бог на Мъдростта, — разбиват на пух и прах повечето му измислици. В тях не се споменаваше нито за идването на Озирис в Италия, нито че Апенините се свързват с Апис[1], или пък град Озирисилия — с някакво посещение на този бог в покрайнините на Тревизо.

До този ден Джулелмо си мислеше, че самото споменаване на Фичино може да накара отец Анио да излезе от кожата си. Но явно се лъжеше.

— Видя ли декорацията на папските апартаменти?

Джулелмо поклати глава. От известно време се беше заслушал в тропота на конските копита по паважа, мъчейки се да разбере накъде се е разбързал така невестулката.

— Ще ти я покажа — рече му той въодушевен. — Днес, Джулелмо, ще се запознаеш с големия художник, създал тези рисунки.

— Наистина ли?

— Лъгал ли съм те някога? Ако беше видял сцените, за които ти говоря, щеше да разбереш колко са ценни. Нарисуван е бог Апис, свещеният бик на египтяните, като пророчески знак за времето, в което живеем. Нима не си забелязал, че в герба на нашия папа също има бик?

— По-скоро… вол.

— И какво? Важен е символът, Джулелмо! До Апис е и богинята Изида. Величествена като католическата кралица на Испания, седнала в небесния си трон с отворена книга в скута, тя показва на Хермес и на Мойсей законите и науките. Представяш ли си?

Джулелмо затвори очи, сякаш разсъждаваше над думите на своя господар.

— Тези фрески говорят, драги, че Мойсей е получил всичките си знания от Египет и че ние, християните, сме ги наследили от него. Разбираш ли колко гениално е изкуството? Даваш ли си сметка колко възвишена е поуката от това, което ти казвам? Нашата вяра, драги

Гулиелмо, идва оттам, от древния Египет. Както и семейството на нашия папа. Дори авторите на евангелията казват, че Исус е избягал в тази страна, за да се спаси от Ирод. Не разбираш ли? Всичко тръгва от Нил.

— И човекът, с когото ще се срещнете ли, отче?

— Не. Той не. Но знае много за тия места. Каза ми много неща за този рай на мъдростта.

Анио замълча. Когато се говореше за египетските корени на християнството, той изпитваше противоречиви чувства. От една страна, беше доволен, че с всеки изминал ден все повече мъдри хора, като Леонардо в Милано, узнаваха тайната и я претворяваха в картини като Мадона в пещерата, представяща правдиво срещата между Йоан и Исус по време на бягството в страната на фараоните; от друга, неблагоразумието разпространяване на тези истини можеше да застраши моралните устои на Църквата и тя да изгуби някои от привилегиите си. Как щяха да реагират хората, като разберат, че Исус не е единственият богочовек, възкръснал от мъртвите? Нима нямаше да задават неудобни въпроси и като узнаят за големите съвпадения между неговия живот и този на Озирис? И нямаше ли да обезпокоят папата с обвиненията си и да нарекат Отците на църквата обикновени преписвачи на една свята история, която не им принадлежи? Нани се размърда на мястото си.

— Знаеш ли, Джулелмо… Всичката мъдрост, скрита в дворцовите фрески, е нищо в сравнение с онова, което очаквам да разбера днес.

Секретарят сведе поглед от страх да не би невестулката да види какъв интерес предизвикват у него думите му.

— Ако ми даде онова, което очаквам от него, ще имам ключа към всичко, за което ти говорих. Ще знам всичко…

Анио млъкна, щом забеляза, че колата забавя ход. Хвърли един поглед през завеските и видя, че са извън Рим, съвсем близо до целта.

— Мисля, че пристигаме, отец Анио — обади се секретарят.

— Чудесно. Виждаш ли дали някой ни чака?

Джулелмо подаде глава от прозореца и огледа огромната варосана фасада на „Зеления гигант“, странноприемница в покрайнините на града, известна като място за срещи както на поклонници, така и на преследвани от закона люде. И наистина от

вратата на страннопримемницата ги поздрави един самотен мъж, загърнат в кафяв плащ.

— Има някакъв човек, който изглежда, ви познава — отвърна той.

— Тогава сигурно е той. Оливерио Хакаранда. Доста време мина от последната ни среща.

— Хакаранда ли? — младият мъж се поколеба. — Познавате ли го, господарю?

— О, да. Стар приятел е. Няма защо да се тревожиш.

— С цялото ми уважение, господарю, но това не е много сигурно място за човек като вас. Ако ви познаят, можем да бъдем нападнати или дори отвлечени…

Анио се усмихна развеселен. Джулелмо не знаеше колко пъти бе сключвал сделки на същото това място. „Зеленият гигант“ беше един от любимите му „кабинети“ много преди да заеме протоколната си длъжност при Александър VI. Собствениците го познаваха добре и го уважаваха. Нямаше от какво да се бои. По масите тук бе разменял пълни торби със злато от папската съкровищница за статуи, картини, древни антики, ръкописи, дрехи, парфюми и дори погребални принадлежности. Хакаранда беше един от най-добрите му снабдители. Нещата, които бе купил от него, му бяха помогнали да се изкачи по не едно от стъпалата в своята кариера. Затова бе убеден, че щом испанецът се е върнал в Рим и е помолил спешно да го види, значи имаше нещо важно за него.

Щом стъпи на земята, Анио потръпна от вълнение: дали найсетне не е намерил старото съкровище? Дали не му носеше онова, което толкова желаеше?

Богатата фантазия на отеца се отприщи. Докато Джулелмо му отваряше вратата, за да слезе, невестулката си мислеше с наслада колко близко беше до най-големия си успех. Защо иначе верният му „доставчик“ ще го кара да идва тук?

Хакаранда се появяваше в много подходящ момент. Предния следобед Нани се беше видял отново с главата на доминиканците, мърморкото Джоакино Ториани, за да чуе лично от него последните новини по въпроса за Тайната вечеря. По време на поверителната си аудиенция при Негово светейшество Александър VI той призна, че е открил посланието, скрито в онзи впечатляващ стенопис. „Леонардо —

каза той — е скрил сред персонажите си една фраза, някакъв призив, написан на странен език, който възнамеряваме да дешифрираме.“

Ториани изрече тази сентенция пред папата и невестулката. Никой не разбра нито дума. Но все пак фразата, скрита в Тайната вечеря, прозвуча на Нани като египетска.

— Mut-nem-a-los-noc — промълви той.

Нима произходът ѝ не бе ясен? Нали в нея бе спомената богинята Мут, жена на Амон и царица на Тива? Не беше ли знаменателно това, че Оливерио Хакаранда, истински познавач на йероглифите, бе пристигнал почти едновременно с това послание? Нима сам Господ не го пращаше, за да му помогне да разреши тази загадка и да си спечели завинаги уважението на папата?

Да. Провидението, помисли си той, бе на негова страна.

Пред конюшните на „Зеления гигант“ Хакаранда целуна пръстена на Анио и го покани да влязат вътре. Щяха да говорят за старото съкровище и за йероглифа.

В страноприемницата невестулката се настани в едно от малките сепарета. Какво щастие беше за Витания, че Джулелмо щеше да чуе онова, което си казаха там.

— Скъпи ми Нани — рече испанецът, като се отпусна лениво и получи голям пръстен бокал с бира, — надявам се, не съм ви уплашил с внезапното си идване.

— Точно обратното. Знаете, че винаги ви очаквам с нетърпение. Жалко, че не посещавате по-често този двор, където толкова ви ценят.

— Така е по-добре.

— По-добре ли?

Оливерио реши да не увърта повече.

— Този път вестите, които ви нося, няма да ви доставят удоволствие — рече той.

— Самото ви появяване ми доставя удоволствие. Какво повече мога да искам.

— Старото съкровище, разбира се.

— И какво?

— Изплъзва се от ръцете ми.

Анио се намръщи. Знаеше, че няма да е лесно да получи скъпоценната вещ. В крайна сметка това съкровище бе дошло в Италия преди повече от сто години и твърде дълго бе преминавало от

едни ръце в други, изчезвайки най-неочаквано. Не беше нито бижу, нито свята реликва, нито нещо, което да задоволи драгоценния вкус на един крал. Това съкровище беше една книга. Древен източен трактат с корици от марокен, привързан с кожени ленти, в който се надяваше да открие истината за възкресението на Месията и за връзката му с древната и могъща египетска магия[2]. И доколкото и двамата знаеха, Леонардо беше последният му притежател. Всъщност най-доброто доказателство за това беше тайнствената фраза, която отец Ториани бе открил във Вечерята. Едно послание на египетски, чийто източник не можеше да е друг.

— Разочаровате ме, Оливерио — рече през зъби невестулката. — Щом не я носите, защо ме повикахте?

— Ще ви обясня: не сте единственият, който иска да притежава това съкровище, отче Анио. Дори херцогиня д'Есте го пожела, преди да умре.

— Това са стари неща! — възрази той. — Знам, че онази наивница се е обърнала към вас, но сега е мъртва. Какво ви пречи тогава?

— Има още някой, отче.

— Конкурент ли? — разгорещи се невестулката. Търговецът изглеждаше уплашен. — Какво точно искате, Хакаранда? Още пари ли? Това ли е? Предложил ви е повече пари и идвате да искате по-висок хонорар?

Испанецът тръсна глава. Кръглото лице и синкавите му очи придобиха непривична за него сериозност.

— Не. Не става въпрос за пари.

— За какво тогава?

— Искам да знам с кого си имам работа. Който търси вашето съкровище, е готов да убива, за да го притежава.

— Да убива ли, казваш?

— Преди десетина дни уби един от посредниците ми: библиотекаря на манастира „Санта Мария деле Грацие". И знаете ли какво? Този негодник продължава да ликвидира всички, които са проявили интерес към вашата книга. Затова дойдох при вас: да ми обясните с кого си имам работа.

— Някакъв убиец… — подскочи невестулката.

— Не е обикновен престъпник. Това е човек, който подписва престъпленията си; надсмива ни се. Уби неколцина поклонници в църквата „Сан Франческо“ и винаги оставя до труповете тесте карти таро Висконти-Сфорца, в което липсва само една карта.

— Една карта ли?

— Папесата. Сега разбирате ли?

Анио занемя.

— Така е, Нани. Същата карта, която и вие, и дона Беатриче ми дадохте, за да стигна до съкровището.

Оливерио отпи още веднъж от бирата, преглътна бързо и навлажни гърлото си. После продължи:

— Знаете ли какво мисля? Че убиецът знае за нашия интерес към книгата на папесата. Мисля, че изборът на тази карта не е случаен. Познава ни и ще ликвидира и нас, ако му се пречкаме.

— Добре, добре. — Невестулката сякаш се стъписа. — Кажете ми, Оливерио, и онези поклонници в „Сан Франческо“ ли търсеха моето съкровище?

— Разпитах малко в полицията на Мавъра и мога да ви уверя, че това не са обикновени поклонници.

— Така ли?

— Последният е бил разпознат като брат Джулио, стар катар от съвършените. Разбрах го малко преди да тръгна за тази среща. Миланската полиция е объркана. Изглежда, че преди няколко години този Джулио е бил оправдан от Светата инквизиция, а преди това е ръководил голяма общност от съвършени в Конкорецо.

— Конкорецо ли? Сигурен ли сте?

Хакаранда кимна.

Антикварят не забеляза, че тръпки побиха стария отец. Търговецът не знаеше, че това село, разположено в околностите на Милано, на североизток от столицата, бе едно от главните укрепления на катарите в Ломбардия и мястото, където според всички източници книгата, така жадувана от Анио, е била пазена повече от двеста години. Всичко съвпадаше: съмненията на Ториани за родството на Леонардо с катарите, убитите в Милано съвършени, египетската фраза в Тайната вечеря. Ако не се лъжеше, коренът на всичко трябваше да се търси в това съкровище: текст с огромно теологическо и магическо значение, пълен с тайни за познанията, които Исус е предал на

Магдалина след възкресението си. Документи — свидетелство за невероятните съвпадения между Христос и Озирис, възкръснал благодарение на магията на своята съпруга Изида, единствената, която е била до него в момента на завръщането му от мъртвите.

Светата инквизиция от десетилетия се мъчеше да сложи ръка на този трактат. Най-голямото им постижение бе, когато разбраха, че негово копие, може би единственото, е излязло от Конкорецо и е стигнало до Козимо Старши по време на Събора във Флоренция през 1439 година. И повече не се появило. Всъщност единствено благодарение на липсата на дискретност у Изабела д'Есте, сестрата на дона Беатриче, и то по време на пищната коронация на папа Александър през 1492 година, узнаха, че книгата се е появила във Флоренция у Марсилио Фичино, официален преводач на Медичите и че той я е подарил на Леонардо да Винчи малко преди заминаването му за Милано. Така че беше много възможно селяните от Конкорецо също да са узнали тази вест и да искат да си върнат книгата.

— Кажете ми тогава, отче Анио — запита Хакаранда, изтръгвайки го от размишленията, — защо не ми обясните какво толкова опасно има в тази книга?

Анио съзря отчаянието, изписано по сбръчканото яйце на стария си приятел, и разбра, че няма избор.

— Това е необикновена творба — рече най-сетне. — Съдържа диалога, който Йоан и Исус водят в небесата, за произхода на света, за падението на ангелите, за създаването на човека и пътя, който трябва да следваме ние, смъртните, за да спасим душата си. Написана е точно след последното видение, което любимият ученик получава, преди да умре. Казват, че е блестящ и силен разказ, в който има подробности за отвъдния живот и за реда на сътворението, до които никой друг смъртен не се е докосвал.

— И защо смятате, че подобна книга е предизвикала интерес у Леонардо? Този човек е скаран с теологията…

Невестулката вдигна показалец и накара Хакаранда да замълчи:

— Истинското заглавие на „синята книга“, драги Оливерио, ще отговори на всичките ви въпроси. Само слушайте. Преди двеста години Анселм Александрийски е разкрил всичко в ръкописите си: нарекъл я Interrogatio Johannis или Тайната вечеря. И според информацията, с която разполагам, Леонардо е използвал тайните,

изписани в първите й страници, за да нарисува стенописа в столовата на доминиканците. Това е.

— И същата книга е нарисувана на картата с папесата?

Нани кимна с глава.

— А тайната е сведена от Леонардо до една-единствена фраза, която искам да ми преведете.

— Фраза ли?

— На древноегипетски. Тя е: Mut-nem-a-los-noc. Знаете ли я?

Оливерио тръсна глава.

— Не. Но ще ви я преведа. Бъдете спокоен.

---

[1] Свещеният бик на египтяните. — Б.пр. ↑

[2] Хавиер Сиера проучва от години своеобразната връзка между възкръсването на Исус и на Озирис. Част от разкритията му са изложени в предишния му роман Египетската тайна на Наполеон. — Б.р. ↑

40.

От тъмно до тъмно.

Така протекоха разпитите на двайсет и втория ден от януари.

Спомням си, че абат Бандело, брат Бенедето и аз разпитвахме монасите от „Санта Мария деле Грацие“ един по един и се мъчехме да открием в думите им някакви следи, които биха ни помогнали всеки от нас да разреши своята загадка. Преживяхме необикновени мигове. Всички искаха да споделят по нещо. Разтреперани, те молеха за опрощаване на греховете си и се кълняха, че никога повече няма да се съмняват в божествената същност на Исус. Горките. Всичките им признания бяха плод на оскъдните им познания по теология; смятаха разни дребни простъпки за тежки грехове и обратно. И все пак по този начин, с много търпение, братята Алесандро и Джиберто постепенно се очертаха като острие на копието — нещо като своеобразен опит за контрол отвътре на мястото, където се намираше Тайната вечеря. Четиримата монаси, които се оказаха най-подведени, признаха поотделно основния мотив, който ги е водил: в тази огромна творба на тосканеца било скрито нещо, което нарекоха „образ талисман“. Ще рече изкусно геометрично очертание, нарисувано с цел да запленява непредубедените умове и да запечатва в паметта им информация, която за нещастие никой от разпитаните не можа да изрази с думи. „Това е третото Божие откровение“, осмели се да каже един от тях.

Това привлече вниманието ми.

Нашите четирима еретици произхождаха от малки селца на север от Милано, от областта на езерата и още по-нагоре, и бяха дошли при доминиканците малко след основаването на новия манастир. Направили го, като узнали за намеренията на Мавъра да го превърне в семейна гробница. И за разлика от останалите бяха образовани хора, почитатели на известната максима на свети Бернар: „Бог е дължина, ширина, височина и дълбочина“. Познаваха Питагор, бяха чели Платон и го уважаваха повече от Аристотел, вдъхновителя на нашата теологическа система. Скоро сред тях се открои брат Джулелмо Арно, готвачът. Той беше не само единственият, който отказа да изповядва греховете си пред нашия съд, но и се отнесе с пренебрежение към нас, защото сме се борили за „лъжовната Църква“.

Малкото, което знаех за него дотогава, беше, че е голям приятел на Леонардо. Брат Алесандро ми бе говорил пръв за това. Защото и двамата се изкушавали от едни и същи неща; присмивали се, хихикайки, на обилната храна на Мавъра, като вместо печено месо предлагали зеле, сливи, резенчета суров морков или сладки. Разбрах също, че двамата с Джулелмо изживели своя звезден миг на Коледа през 1495 година, когато измислили сладкиш с формата на купола на „Санта Мария“, построен от Браманте, и го представили на пиршеството у херцога на 25 декември[1]. Било такова събитие, че дори дона Беатриче ги помолила да й разкрият какво са сложили в тестото, за да бухне така. Брат Джулелмо не й обърнал внимание. Херцогинята настояла. И много хора още си спомняли дръзкото поведение на монаха, което му коствало пет седмици арест сред собствените му гозби и строго мъмрене от дома Сфорца.

Брат Джулелмо изобщо не се беше променил оттогава. Преструвките и омразата му към нас показваха, че предпочита по-скоро да умре, отколкото да се отрече от постъпките си. Бандело нареди да го затворят, мърморейки през зъби:

— Не може изобщо да се контролира — рече той. — Няма спасение. Когато позираше за Големия на Яков в Тайната вечеря, дори Леонардо не можеше да го обуздае.

Поклатих глава в недоумение.

— О! — възкликна той. — И това ли не знаете? Може би заради дългата коса на апостола сте се заблудили, отец Леире, но ако се вгледате хубаво в чертите на готвача, ще го познаете. Аз му разреших да позира. Леонардо ме помоли да му намеря мъж със силен характер и отривисти жестове като на Яков и аз се сетих за него.

— И защо маестрото е искал да има такъв човек сред Дванайсетимата?

— Зададох му същия въпрос и знаете ли какво ми отговори? „Геометрия! — рече. — Всичко е геометрия!“. Обясни ми, че красотата на едно голо тяло зависела от еднаквото разстояние, което трябва да има между пъпките на гърдите и от тях до пъпа, и още веднъж между пъпа и краката. А колкото до гнева ме увери, че можел да го изрази с един щрих в погледа. Когато застанете пак пред Вечерята, вижте изражението на Яков. Той избягва погледа на Исус, свеждайки с ужас очи към масата, сякаш е открил там нещо страшно.

— Че един от другарите му ще предаде Месията — рекох аз.

— Не! — едноокият наруши мълчанието си, сякаш бях изрекъл нещо не на място. — Точно това е искал да ни накара да смятаме. Нима братята не ви казаха, че си имаме работа с талисман? В него символите или тяхното отсъствие са от съществено значение за действието му. И в този случай това, което Яков гледа ужасен, са жестовете на Юда и Исус, протегнали ръка към едно и също парче хляб… Или може би липсата на Христовия потир. На граала.

Това наблюдение бе много проницателно.

— Помислете и за още нещо: Яков, гневливият, се намира в онази част на картината, където светлината е най-силна. Той е с праведните.

Брат Бенедето ни обясни, че имал възможност да присъства на някои уроци за разпределянето на пространството и светлината, които маестрото преподавал в двора на болницата. Разсъжденията му били едновременно странни и зашеметяващи. Той казал, че ако бъде разпределена хармонично, инертната материя може да придобие собствен живот. Често сравнявал това чудо с онова, което става с нотите в една партитура: върху хартията те са само низ от неподвижни петънца без друга стойност, освен идеографската. Но попаднали в съзнанието на един музикант и преминали през пръстите или дробовете му, те започват да вибрират, изпълват въздуха с нови усещания и дори могат да повлияят на духа ни. А има ли нещо по-живо от музиката? За Леонардо — не.

Този маестро гледал по подобен начин и на своите творби. На пръв поглед те били мъртва материя, едва ли не само шук или дървени плоскости, покрити с бои и лепило. И все пак, тълкувани от познавач, придобивали невероятна сила.

— И как според вас Леонардо може да даде живот на нещо, което е мъртво? — запитах аз.

— Чрез астрална магия. Мисля, вече знаете, че този еретик, Леонардо, е изучавал текстовете на Фичино, нали?

Въпросът на брат Бенедето прозвуча като уловка. Едноокият сигурно знаеше от отец Бандело за моите съмнения, затуй предпазливо кимнах утвърдително.

— Е, добре — продължи той, — Фичино преведе от старогръцки Asclepios, книга, приписвана на Триславния Хермес, в която се говори

как фараонските жреци вдъхвали живот на статуите в храмовете.

— Наистина ли?

— Те владеели spiritus, тайна наука за рисуването на космически знаци върху образите, които ги свързвали със звездите. Астрологически знаци, за да ви стане по-ясно. И маестрото е приложил тези техники в Тайната вечеря[2].

С абата се спогледахме смутени.

— Нима не виждате, братя? Дванайсет апостола, дванайсет зодиакални знака. Всеки апостол съответства на едно съзвездие, а Исус въплъщава идеята за слънцето в центъра. Тази творба е талисман.

— Успокойте се, отец Бенедето. Това са само предположения…

— Нищо подобно! Погледнете внимателно Вечерята, защото това, че стенописът е като жив, не е най-лошото. Според онова, което знаем за катарските идеи, тази творба е идеално отражение на най-дълбоката теза на еретиците. Тя е един вид „Черна Библия“. И то в нашата столова!

— Коя идея имате предвид, Бенедето? — запитах аз.

— Дуализмът, отче. Ако ви разбрах добре тази сутрин, цялата система от вярвания на тези чисти хора е основана на непрестанната борба между добрия и лошия Бог.

— Така е.

— Тогава, като отидете пак в столовата, се вгледайте хубаво дали борбата между доброто и злото не присъства в Тайната вечеря. Исус е в центъра, средоточие на пътя между духовния и плътския свят. Вдясно от него — което е наше ляво — е зоната на сенките, на злото. Идете и вижте стената вляво от вас: тя тъмнее, няма светлина. И не случайно от тази страна е Юда Искариот, но там е и Петър с камата. С оръжието, което според вас придава нещо сатанинско на образа му. Старият мърморко си пое дъх и продължи:

— И обратно — на противоположната страна са онези, които Леонардо смята за източници на светлина. Това е осветената част на масата и там той е нарисувал не само себе си, но и Платон, древния вдъхновител на много от еретичните катарски доктрини.

Внезапно ми хрумна нещо:

— Както и братята Джулелмо и Джиберто, приели вярата на катарите — добавих. — Нали вие ми казахте, че Джиберто е позирал за профила на апостол Филип?

Едноокият кимна.

— Разбира се — продължих аз, като си спомних геометричното разположение на апостолите, — и вие сте там. Въплъщавате свети Тома. Нали?

Бенедето смутено измърмори нещо, а после възрази бурно:

— Стига приказки! Хубаво е, че се мъчим да тълкуваме стенописа на Леонардо, но онова, което трябва да ни занимава най-вече, е да решим какво да правим с тази творба. Ще го кажа само веднъж, братя: или изкореняваме злото и замазване картината, или посланието на този стенопис ще се превърне в маяк за еретиците и ще ни донесе само беди.

---

[1] Днес panettone е известен в целия свят и някои хора смятат, че е измислен от Леонардо да Винчи на същата дата. — Б.р. ↑

[2] Най-новото задълбочено изследване за съответствията между зодиакалните знаци и фигурите на дванайсетте апостоли е дело на Никола Сементовски-Курило. Той твърди, че Христовите ученици са подредени в четири групи по трима, за да представят четирите елемента в Природата, и дава на всекиго от тях по един зодиакален знак. Така на Симон — който е в десния ъгъл на масата — отрежда първия знак от зодиака, Овен. На Тадей — Телец. На Матей — Близнаци. Знакът на Рака е за Филип. Лъв е Големият Яков. Дева е Тома. А Везните са за Йоан, което според Сементовски има важно символично значение, защото той смята младия Йоан за уравновесяващ елемент в бъдещата Църква. Останалите знаци са Скорпион за Юда, Стрелец за Петър, Козирог за Андрей, Водолей за Малкия Яков и Риби за Вартоломей. — Б.а. ↑

41.

— Не разбирам. Нима ще стоите тук и ще чакате да го осъдят?

Изумлението на Бернардино Луини не смути изобщо маестро Леонардо. От известно време той беше навън, в градината си, съсредоточен в изработването на следващата си машина, и почти не бе обърнал внимание на завърналите се ученици. И защо да го прави? Дълбоко в себе си не хранеше големи надежди, че Елена, Марко и Луини ще се приберат, просветлени от мъдростта, която така внимателно бе отразил в Тайната вечеря. Маестрото бе уморен да чака. Беше му омръзнало да гледа как следовниците му се маят непрекъснато, неспособни да проумеят особения начин, по който се изразяваше в изкуството.

Освен това, както обикновено, питомците му носеха само лоши вести от манастира. Казаха, че „Санта Мария“ бил вдигнат по тревога. Че отец Бандело решил да подложи на разпит монасите, търсейки еретици и че заповядал да затворят любимия му брат Джулелмо, готвача, обвинен в съзаклятие срещу Църквата. Маестрото изслуша тези обяснения с неохота, не знаейки какво да отговори.

— И аз не ви разбирам, маестро — намеси се д’Оджоно. Нима това, което става, ви харесва? Не се ли тревожите за съдбата на приятеля си? Толкова ли безчувствен сте станали, синьор?

Леонардо вдигна синия си поглед от сандъка с инструменти и се вторачи в своя любимец Марко:

— Брат Джулелмо ще издържи — рече той най-сетне. — Никой не може да направи пробив в кръга, който представлява.

— Стига алегории! Нима не виждате опасността? Не разбирате ли, че скоро ще стигнат и до вас?

— Единственото, което разбирам, Марко, е, че не ме чувате… — възрази сухо Леонардо. — Никой не ме чува.

— Един момент! — Младата Елена, която дотогава стоеше смълчана зад Луини и Д’Оджоно, прекрачи напред и застана между тримата мъже. — Вече знам на какво искате да ни научите, маестро! Сега го разбирам! Всичко е в Тайната вечеря.

Леонардо повдигна гъстите си вежди пред този неочакван изблик. Младата графиня продължи:

— Използвали сте брат Джулелмо, за да нарисувате Големия Яков. В това няма съмнение. И в Тайната вечеря той представлява буквата „О“. Омегата. Също като вас.

Луини сви рамене, поглеждайки маестрото засрамен. В края на краищата той бе казал това на младата Кривели.

— Това може да значи само едно — продължи тя, — че вие и брат Джулелмо сте единствените посветени в тайната, която искате да открием. А също и че сте толкова сигурен в мълчанието му, колкото и той във вашето. Значи сте част от един и същ план.

— Чудесно — поздрави я Леонардо. — Виждам, че сте проницателна като майка си. А знаете ли защо избрах буквата „О“?

— Мисля, че… да. — Елена се поколеба.

Тосканецът я погледна заинтригуван. Учениците му — още повече.

— Защото омегата е краят, противоположното на алфата, която е началото — каза тя. — По този начин се поставяте в края на един път, поет от Исус, който е единственото „А“ в стенописа.

— Чудесно — повтори маестрото. — Чудесно.

— Разбира се! Вие и брат Джулелмо ще ни отведете до Църквата на Йоан! — подскочи Луини. — Това е тайната!

Ученият се наведе отново над странното устройство, което конструираше за своето парче земя, и поклати глава в знак на отрицание.

— Не е само това, Бернардино. Не е само това. Леонардо стоеше пред някакво ужасно устройство. Беше се заел с него малко след като опитът му да автоматизира кухнята в крепостта на Сфорца се провали. Автоматичните шишове за печене, машината за кълцане на месо, онези огромни мехове, които подгряваха един циклопски казан, пълен с вряща вода, и машината за рязане на хляб, задвижвана с въздух, се бяха повредили и изобщо не можаха да задоволят варварския гастрономически вкус на Мавъра. Но с новото му изобретение беше различно. Ако всичко вървеше добре, херцогът нямаше да се подиграва пак на гигантското му устройство за събиране на ряпа и да го предлага за бъдеща бойна машина срещу французите. Вярно, при първото изпробване във фермите Порта Верчелина тя взе три жертви, но след някоя и друга поправка машината нямаше да бъде смъртоносна.

— Маестро… — възнегодува Луини пред безразличието на тосканеца. — Направихме огромна крачка в тълкуването на Тайната вечеря, а вас това сякаш изобщо не ви интересува. Не виждате ли, че вече е дошло време да ни посветите в тайната си? Инквизицията затваря кръга около вас. Утре може да ви задържат и да ви разпитват. Ако го направят, цялото ви начинание ще пропадне.

— Изслушах ви, Бернардино. И то внимателно — рече Леонардо, без да откъсва поглед от изобретението си. — И макар да оценявам това, че сте открили буквите, които скрих в Cenacolo, виждам, също и че не можете да ги разтълкувате. И щом вие, дето знаете как да търсите, приличате на неграмотни деца, то онези монаси, които казвате, че ме преследват, ще са още побезпомощни.

— Една книга. Ключът е там, нали, маестро? В една книга, от която сте научили всичко.

Думите на Луини прозвучаха като отправено предизвикателство.

— Какво искате да кажете?

— Хайде, синьор. Времето на гатанките мина. И вие го знаете. В Тайната вечеря видях лицето на стария ви приятел Фичино преводача. Нали точно на него обещахте, че този портрет ще е знак за идването на Църквата на Йоан? Нали той ви даде една книга, която ще стане новата Библия на тази Църква?

Леонардо захвърли инструментите си до машината за събира не на ряпа и в градината се вдигна голям прахоляк.

— Какво знаеш ти за това?

— Онова, на което ме научихте вие: че от Христово време две църкви водят борба за душите ни. Едната, църквата на Петър е замислена като временна църква. Тя е нужна, за да покаже н хората пътя за пробуждане на съзнанието им, но е само предвестник на другата, на онази славна институция, която ще облагороди духа ни, когато сме готови да я приемем. Църквата на Петър е на миналото, тя е проправила пътя, по който да дойде църквата на Йоан. Вашата.

Тосканецът искаше да каже нещо, но неговият стар ученик още не бе свършил:

— Човекът, когото нарисувахте като Матей в Тайната вечеря, се казва Фичино, той ви повери една книга с текстове на Йоан, за да я изучите. Помня го много добре. Видях, когато ви я даде. Тогава бях още дете. И щом сте си направили труда да го нарисувате, както и да

предадете на други като нас ключа към вашата творба, то е, защото смятате, че е дошло времето за промяна, нали? Това означава Тайната вечеря. Признайте го. Вестта за новата Църква.

Марко и Елена не смееха дори да мигнат. Леонардо накара Луини да замълчи с онзи жест, който правеше често: обичаше да сочи небето с вдигнат показалец, сякаш искаше Божията благословия, за да говори.

— Скъпи ми Бернардино — каза той, мъчейки се да потисне гнева, който напираше в душата му. — Вярно е, че Фичино ми даде да пазя едни много ценни текстове точно преди да се преместя в Милано. Вярна е също така и преценката ти за двете църкви. Не отричам това. От години рисувам Йоан Кръстител в творбите си и чакам да настъпи този момент. И мисля, че наистина е настъпил.

— Какво ви кара да смятате така, маестро?

— Какво ли? — отвърна той много по-спокойно на Елена. Нима не е ясно за всички? Папата доведе временната църква до покварa, която няма равна на себе си. Дори собствените му духовници, като Савонарола от Флоренция, се обърнаха срещу него. Дошъл е моментът, в който Църквата на духа, тази на Кръстителя, трябва да смени Църквата на Петър и да ни поведе към истинското спасение.

— Но, маестро, Кръстителя го няма в Тайната вечеря.

— Кръстителя го няма — усмихна се Марко д’Оджоно, специалист по детайлите. — Но Йоан е там.

— Не ви разбирам…

— Почти всичко е казано в Светите писания. Ако прочетете отново внимателно евангелията, ще видите, че Исус започва мисията си едва след като Кръстителят го потапя във водите на Йордан. За да придадат още по-голяма значимост на мисията на Исус, четиримата евангелисти се позовават на кръщаването като част от подготовката му за Месия. Затова рисувам Кръстителя винаги с вдигнат към небето пръст: по този начин искам да кажа, че той е първи.

— Тогава защо боготворим Исус, а не Йоан?

— Всичко е част от внимателно обмислен план. Йоан не е можел да предаде духовните си уроци на шепата груби и необразовани хора. Как да накара някакви рибари да проумеят, че Господ е вътре в нас, а не в храма? И Исус ще му помогне да просвети тези неуки люде. Двамата замислят една временна Църква, по подобие на еврейската, и друга, тайна и духовна, каквато никога не е имало на земята. И тези

знания са поверени на една умна жена, Мария Магдалина, и на един буден младеж, който също се казвал Йоан… И този Йоан, скъпи Марко, присъства в Тайната вечеря. — И Мария Магдалина също.

Тосканецът не можа да скрие възхищението си от тази пламенна млада жена. Изчервявайки се, Луини бе принуден да даде обяснение за реакцията й: самият той й бе казал, че там, където открие голям възел, нарисуван на видно място, трябва да знае, че има пред себе си творба, свързана с Мария Магдалина. А в Тайната вечеря има такъв възел.

— Нека ви обясня още нещо — продължи маестрото, вече някак уморен: — Йоан е много повече от едно име. Така са били известни по онова време както Кръстителя, така и Евангелиста. Ала Йоан е и титла. Става дума за nomen mysticum, каквото носят всички пазители на духовната Църква. Като папеса Йоана, жената от картите на Висконтите.

— Папеса Йоана ли? Но това не е ли мит? Измислица за лековерните?

— А има ли мит, в чиято основа да не са скрити истински събития, Бернардино?

— Тогава…

— Трябва да знаете, че човекът, нарисувал тези карти, е Бонифацио Бембо от Кремона. Един съвършен. Като видял, че нашите братя са в опасност, той решил да скрие в това тесте карти за Висконтите някои основни символи на вярата ни. Както истината, че сме мистично потомство на Исус Христос. А има ли по-хубав символ за това от нарисуваната от него бременна жена папеса, държаща в ръка кръста на Кръстителя, за да покаже на всеки, който може да чете, че от старата Църква скоро ще се роди новата? Тази карта — добави маестрото в заключение е истинското пророчество за онова, което има да стане…

42.

Не знам каква беше причината за странното решение на отец Бандело да ми възложи подобна мисия. Ако имаше дарбата на пророк и бе прозрял какво ще стане с мен, със сигурност щеше да ме задържи до себе си. Но съдбата е непредсказуема и през онзи януарски ден Господ, верен на неведомата си воля, хвърли заровете и предреши участта ми.

В началото, признавам, изпитах отвращение. Когато разбрах, че заедно с едноокия Бенедето, Мауро гробаря и брат Джорджо трябва да изровим трупа на отец Тривулцио, ми прималя. Вече повече от петдесет години Светата инквизиция не извършваше ексхумация на престъпници, за да ги гори и макар да помолих абата да остави мъртвите да почиват в мир, не можах да предотвратя изравянето на брат Алесандро. От трупа му, безжизнен и пихтиест, се разнасяше ужасна воня. Въпреки че с монасите се постарахме да го увием внимателно в още един покров и да го пристегнем като наденица, зловонието ни следваше по целия път. Добре, че не всичко беше толкова лошо. Направи ми впечатление, че ако от тялото на брат Алесандро се разнасяше смрад, то с останките на клисаря не беше така. Брат Джиберто изобщо не миришеше. На нищо. Гробарят обясни това с факта, че огънят, който го е обхванал на пазарния площад, е изгорил онези части, които загниват, и така се е стигнало до този странен феномен. Но едноокият защитаваше страстно друга теория. Според него клисарят не миришел благодарение на това, че трупът бе престоял на открито в двора на болницата при температури от няколко градуса под нулата. Изобщо не разбрах на кого от двамата да вярвам.

— Ако се замислите, и с животните е така — опита се да ме убеди едноокият. — Нима трупът на кон, изоставен по пътя в снега, мирише на нещо?

Все още спорейки, стигнахме до поляната Санто Стефано, а до вечернята оставаше само час и половина. Бяхме минали през военния пост на Порта дела Корте ал'Арчивесковадо и седалището на Капитано ди Джустициа, без да се налага да даваме много обяснения на стражата. Полицията знаеше за нашите неприятности и одобряваше решението ни да откараме еретиците извън града. Натоварената с

лопати и въжа каруца, която карахме, премина през всички проверки. И така стигнахме до Санто Стефано, равно място сред гората, самотно и тихо, с твърда камениста почва, върху която нямаше да е трудно да струпаме купчините дърва, които бяхме докарали, и да запалим нашите мъртъвци.

Джорджо организира старателно работата ни.

Посочваше ни, ръкомахайки, къде да струпаме дънерите, които щяха да превърнат останките на братята в пепел, и ни показа как да издигнем клада, която да се разгори хубаво. За човек като мен, присъствал на горенето на толкова еретици, без да сложи и едно дръвце, това беше ново преживяване. Джорджо ни показа как да ги подредим в обратен на големината им ред. Бях виждал това много пъти вече. Каза ни, че по-тънките дървета трябва да се сложат в основата, та като се разгорят, да подпалят хубаво по-дебелите. И щом свършихме тази работа, ни накара да опънем около кладата дълго въже, да го закрепим и да издигнем телата на нашите братя до върха й. Така щяхме да изпълним заповедта на абата и да се върнем, преди нощта да падне и войниците на Мавъра да залостят градските порти.

— Знаете ли кое е хубавото на тази работа? — попита задъхан Бенедето, след като най-сетне закрепи тялото на Джиберто на върха на кладата. Едноокият се бе покатерил горе до гробаря, за да могат да издърпат трупа на брат Алесандро и да го сложат на подходящото място.

— А има ли нещо хубаво?

— Хубавото, братко Мауро, е — чух да ръмжи Бенедето, — че ако имаме малко късмет, пепелта на тези нещастници ще се разпръсне над катарите, дето се крият в тези планини.

— Катари тук? — възрази той. — Навсякъде ви се привиждат, братко.

— И освен това ги надценявате — намесих се аз отдолу, докато увивах въжето около тялото на брат Алесандро. — Наистина ли смятате, че могат да различат тази пепел от пепелта на собствените се огньове? Позволете да се съмнявам в това.

Този път едноокият не отговори. Изчаках малко въжето да се изопне и тялото на библиотекаря да започне да се издига, но не забелязах нищо такова. Мауро Сфорца не използва момента да отвърне

на злъчните приказки на секретаря на абата и на поляната внезапно се възцари дълго и неловко мълчание.

Озадачен, отстъпих няколко крачки, за да видя какво става горе. Брат Бенедето, застинал като статуя от сол, бе извърнал лице назад, с поглед, зареян някъде в края на гората; беше пуснал въжето. Не можах да видя Мауро. Успях да забележа само, че прошарената брада на едноокия потрепваше леко. Бе затаил дъх като някой от ония мистици, втренчени неподвижно в небесните си видения. Не премигаше и сякаш изобщо не можеше да помръдне. Тутакси разбрах: едноокият се беше вцепенил, поразен от нещо, и изглежда, искаше да ми го посочи с брадичка, повдигайки я конвулсивно и неравномерно, сякаш удряше с нос по въздуха. Затова, когато заобиколих и погледнах натам, където сочеше, едва не паднах по гръб от изненада. Не преувеличавам.

Точно в началото на гората, на двайсетина метра от мястото, където се намирахме, група от петнайсетина души с качулки ни наблюдаваше безмълвно. Никой не ги бе забелязал дотогава. Бяха облечени в черно от главата до петите, с ръце, пъхнати в ръкавите си, и изглежда, стояха там от доста време и наблюдаваха поляната Санто Стефано. Не изглеждаха враждебно настроени — всъщност не носеха нито оръжие, нито тояги, нищо, с което да могат да ни нападнат, — но трябва да призная, че присъствието им никак не ни успокои: гледаха ни изпод качулките, без да продумат или да понечат да се приближат към нас. Откъде бяха изникнали? Доколкото знаехме, наоколо нямаше манастир или отшелнически килии, а не беше и религиозен празник, който да обясни появата на тези монаси насред полето.

Тогава? Какво искаха? Нима бяха дошли да присъстват на изгарянето на нашите еретици?

Мауро Сфорца слезе пръв от кладата и се отправи към качулатите мъже с разперени ръце, но жестът му бе посрещнат с пълно безразличие. Никой от тях не трепна.

— Боже Господи — успя да възкликне най-сетне едноокият. Че това са преоблечените!

— Преоблечените ли?

— Ами не виждате ли, отец Леире? — измърмори той изумен и ядосан. — Нали ви казах. Целите са в черни дрехи, без връв и украшения, също като катарите, които се стремят към съвършенство.

— Катари?

— Не са въоръжени — добави той. — Вярата им го забранява.

Мауро, който бе чул това, направи още една крачка към непознатите.

— Вървете, братко — насърчи го едноокият. — Нищо няма да ви стане, ако ги докоснете. Те и пиле не могат да заколят, камо ли да посмеят да ни сторят нещо.

— Laudetur Iesus Christus. Тук са заради мъртъвците си! — подскочи Джорджо, който се беше вкопчил в дрехите ми и се затресе от страх още щом разбра какво става. — Искат да им ги предадем!

— И това ви ужасява? Не чухте ли брат Бенедето? — прошепнах му аз, мъчейки се да го успокоя. — Тези хора не могат да използват сила срещу нас.

Така и не разбрах дали брат Джорджо отвърна нещо, защото точно когато трябваше да го направи, натрапниците запяха прочувствено Отче наш и цялата поляна се разтресе. Мъжките им гласове изпълниха въздуха и ние занемяхме. Значи Джорджо грешеше. „Чистите“ не бяха дошли за телата на своите братя. Никога не биха направили подобно нещо. Те ненавиждаха телата. Смятаха ги за затвор за душата, за дяволско препятствие, което ги отдалечава от чистия дух. Щом бяха дошли дотук, рискувайки да бъдат задържани и отведени в затвора, значи бяха решили да се помолят за душите на мъртвите.

— Проклети да сте всичките! — пустоса ги брат Бенедето, размахал ръце от върха на кладата. — Проклети во веки веков!

Реакцията на едноокия изненада всички ни. Брат Джорджо и брат Мауро гледаха слисани как той скача на земята и се втурва към качулатите, сякаш бе полудял. Беше пламнал от гняв, с напрегнато до пръсване лице и издути по врата вени. Бенедето налетя с все сила на първия качулат мъж, изпречил се на пътя му. Мъжът падна ничком на земята. И едноокият, побеснял, се свлече на колене върху него, стискайки някакъв нож, който бе извадил незнайно откъде.

— Трябваше да сте мъртви! Всичките! Нямате право да бъдете тук! — викна той.

Преди да успеем да го спрем, нашият брат вече бе забил ножа до дръжката в гърба на преоблечения. Болезнен вик разтърси поляната.

— Вървете в ада! — изрева той.

Онова, което стана после, все още не ми е много ясно.

Качулатите мъже се спогледаха и се нахвърлиха на Бенедето. Издърпаха го насила и го изправиха до един бор. Единственото око на секретаря, който продължаваше да сипе проклятия срещу нападателите си, беше кръвясало от бяс.

За другите си спомням още по-малко. Осемдесетгодишният Джорджо хукна към града. Изобщо не предполагах, че може да е толкова чевръст. Но когато един от нападателите нахлузи чувал на главата ми и го пристегна около врата ми с каиш, изгубих от поглед Мауро. Сигурно имаше нещо в този чувал, защото след малко усетих, че бавно губя съзнание. След миг престанах да чувам стоновете на ранения мъж и крайниците ми някак странно и неудържимо започнаха да олекват.

И все пак, преди да изгубя съзнание, успях да чуя един глас който ми прошепна нещо, което не разбрах:

— Сега, отче, ще мога най-сетне да отговоря на въпросите ви.

След туй, зашеметен и слисан, припаднах.

43.

Свестих се с желанието да повърна и със силна болка в главата, не знаех колко време съм бил в несвяст. Всичко край мен се въртеше и съзнанието ми бе по-размътено от всякога. Причина за това беше постоянната тежест в слепоочията. Една повтаряща се болка пронизваше от време на време черепа ми от ляво на дясно и смущаваше възприятията ми. Тя бе така силна, че известно време не се опитах дори да отворя очи. Помня също, че опипах главата си, търсейки някаква рана, но не можах да открия нищо. Болката беше вътрешна.

— Не се бойте, отче. Здрав сте. Почивайте си. Скоро ще се съвземете.

Един приятен глас, същият, който бях чул, преди да загубя съзнание, ме изненада още преди да съм се надигнал. И пак ми заговори със спокоен и непринуден тон, като на стар познат.

— Ефектът от нашето масло ще трае само още няколко часа. После отново ще се почувствате добре.

— Вашето… масло?

Объркан и слаб, с вдървени ръце и крака, излегнат върху нещо неравно, успях да събера сили и да проговоря. Разбрах, че са ме отнесли някъде на закрито, защото дрехите ми бяха сухи и студът не беше така силен, както на поляната Санто Стефано.

— Чувалът беше напоен с масло, което приспива, отче. Една стара рецепта. Тайна на магьосниците по тия места.

— Отрова… — промълвих аз.

— Не съвсем — отвърна той. — Това е балсам, получен от бурен, блян, бучиниш и мак. Няма грешка. Достатъчно е съвсем малко от него да проникне през кожата, за да ви приспи веднага. Но скоро ще ви мине. Успокойте се.

— Къде съм?

— На сигурно място.

— Дайте ми да пия, моля ви.

— Веднага, отче.

Пипнешком поех глинения съд, който непознатият ми подаде. Беше греяно вино. Някаква горчива течност, която помогна на изтерзаното ми тяло да се съвземе. Впих жадно устни в съда и събрах сили да отворя леко очи и да хвърля поглед наоколо. Не се лъжех. Вече не бях на поляната Санто Стефано. И които и да бяха моите нападатели, ме държаха отделно от Джорджо, Мауро и Бенедето, сам в някакво затворено помещение без прозорци, прилично на килия в самотна селска къща. Помислих си, че сигурно съм лежал цяла вечност там, на тази сламена рогозка. Брадата ми бе набола и някой се беше осмелил да свали монашеските ми дрехи; вместо тях бях облечен в груба дреха от вълнен шаяк. Но от колко време бях тук? Не можех да преценя. И къде бяха братята ми? Кой ме бе довел на това място? И защо? Усетих, че някаква тежест скована гърлото ми.

— Къде… съм? — повторих аз.

— На сигурно място. Нарича се Конкорецо, отец Леире. Радвам се, че се съвземате. Имаме да си говорим много, много с вас. Спомняте ли си за мен?

— Ка… как? — заекнах аз.

Исках да се обърна и да видя събеседника си, но една остра болка отново ме прикова.

— Хайде, отче! Нашето масло ви приспа, но не ви е отнело паметта. Аз съм човекът, който винаги говори истината, не ме ли помните? Онзи, дето се закле да разреши загадката, която ви измъчваше.

Сякаш камшик изсвистя в главата ми. Вярно беше. Боже Господи! Наистина бях чувал някъде този глас. Но къде? Трябваше да направя голямо усилие, за да се изправя и да погледна лицето на онзи, който ми говореше. И, Исусе Христе, най-сетне го видях. Беше точно зад гърба ми. Кръгло и зачервено, както винаги. С онези изумрудени очи, светли и живи. Марио Форцета.

— Сетихте ли се кой съм?

Кимнах.

— Съжалявам, че постъпихме по този начин, за да ви доведем тук, отче. Но, повярвайте, нямахме друг изход. С добро нямаше да ни последвате — усмихна се той.

Говореше в множествено число и това ме обърка.

— Нямали сте! Кои сте вие, Марио?

Като ме чу да изричам името му, лицето на Форцета грейна.

— Праведните хора от Конкорецо, отче. Нашата вяра не ни позволява да използваме насилие, но хитрост може.

— „Чист човек"… Ти?

— Сигурно сте ужасен, знам. Освободихте един еретик от затвора, който си бе заслужил. Но преди да ме съдите за това, ви моля да ме изслушате. Трябва да ви кажа много неща.

— А братята ми?

— Оставихме ги, заспали като вас, на поляната Санто Стефано. По това време, ако не са замръзнали, вече трябва да са се прибрали в Милано, и сигурно и тях ги боли глава.

Марио изглеждаше добре. Раната, която преди няколко дни разсичаше на две лицето му, още личеше, но той си бе пуснал брада и кожата му беше загоряла на слънцето. Изобщо не приличаше вече на онзи призрак, с когото разговарях в затвора в палата на Хакаранда. Беше напълнял и лицето му излъчваше щастие. Сигурността, че е далеч от дон Оливерио, му бе подействала добре. Но не можех да разбера защо бе решил да ме отвлече. И защо точно мен, нали аз му върнах свободата.

— С моите братя се колебахме доста, преди да предприемем това — обясни ми Марио, сядайки до мен на земята. — Знам, че вие, отче, сте инквизитор и че вашият орден преследва повече от двеста години семействата, които, като нас, общуват по друг начин с Бога.

— Но…

— Но като ви видях вчера на поляната Санто Стефано, разбрах, че сте знак, изпратен ми от Господ. Появихте се там точно когато вече знаех отговорите, които се бях заклел да ви дам. Помните ли? Нима това не е чудо? Убедих нашия съвършен да ви докараме тук, за да изплатя дълга си към вас.

— Нямаш такъв дълг.

— Имам, отче. Само Господ знае защо нашите пътища трябваше да се пресекат. Може и да не е, за да ви помогна да решите въпросите си, а за да се изправим заедно срещу общия враг.

Това твърдение ме обърка.

— Какво говориш?

— Спомняте ли си гатанката, която ми поверихте в деня, когато ме пуснахте на свобода?

Кимнах. Oculos ejus dinumera продължаваше да бъде изпитание за моята интелигентност. Вече почти бях забравил, че Форцета също го знаеше.

— След като се разделих с вас, се скрих в ателието на Леонардо. Знаех, че домът му е единственото място в Милано, където мога да се приютя, както и стана. И разбира се, говорих с маестрото. Споменах му за срещата си с вас, казах му колко сте великодушен и го помолих да ми помогне. Исках не само да ме защити от гнева на сеньор Хакаранда, но и да ви се отблагодаря, че направихте толкова много за мен, като ме освободихте от неговия затвор.

— Но вече не беше ученик на маестрото… нали?

— Да. Макар че всъщност си оставам завинаги такъв. Леонардо се отнася с учениците си като със свои деца и въпреки че някои от нас не са на необходимата висота, за да продължат да се занимават с живопис, той продължава все така да ни обича. В крайна сметка уроците му надхвърлят границите на художническия занаят.

— Разбирам. Значи си потърсил убежище под крилото на синьор Леонардо. И какво ти каза той?

— Дадох му вашата гатанка. Казах му, че в нея е скрито името на човек, когото търсите, и маестрото я реши за мен.

Каква ирония. Леонардо бе дешифрирал подписа на човека, който пращаше писма до Витания, за да го погуби? Обзет от любопитство, се помъчих да преодолея световъртежа си и взех ръцете на Марио в своите, за да придам повече тежест на въпроса си:

— И кажи, успя ли?

— Разбира се, отче. Дори мога да ви кажа кое е скритото име. И тогава Марио сложи картата с папесата на земята, точно между краката ни.

— Маестрото се изненада, когато го попитах за вашата тайна — продължи той. — Всъщност ми каза, че я знаел много добре. Един монах от „Санта Мария“ му я занесъл преди време и още тогава разрешил загадката, за да му помогне.

— Брат Алесандро!

Споменът за стиха Oculos ejus dinumera, написан на гърба на същата карта като онази, открита до трупа на библиотекаря, ме накара да се стресна. Изведнъж всичко ми стана ясно: разбирайки, че е разкрит, Прокобника убива брат Алесандро и после замисля плана за злепоставянето на Леонардо. Сигурно не му е било трудно да убие един скромен монах, но съвсем друго е да ликвидира любимия дворцов художник. И затова решава да го обвини в ерес.

Преди въображението ми да се развихри, Марио продължи.

— Да, отче. Брат Алесандро. Спомням си много добре думите на маестрото: че двете загадки, картата и стиховете, са тясно свързани. Вашите стихове бяха неразбираеми без картата с папесата, а без нея беше невъзможно да се намери ключът към името, което търсехте. Те са като двете страни на една и съща монета. Помолих Марио да ми обясни по-добре. Тогава младежът взе парчето хартия с латинската фраза, което му бях дал в Милано, и го сложи до картата таро от играта на Висконти-Сфорца. И онези проклети седем реда се появиха отново пред мен:

Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum ddspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata
aliis iradere.
Veritas

— Всъщност това е проста гатанка на три нива — рече той. — На първо ниво се търси картата, която ще ви помогне да решите загадката. „Преброй очите, без да гледаш лицето.“ Смисълът е много прост. Ако се вгледате добре, в тази карта има само едно око извън лицето на жената.

— Око ли? Къде?

Марио, изглежда, се забавляваше.

— На колана, отче. Не виждате ли? Това е дупката на възела, през която минава връвта, пристягаща кръста на жената. Става въпрос за една много ловко използвана метафора.

— Но това не е всичко — продължи Марио. — Обърнете внимание, че ние не знаем от коя страна да търсим числото на името. „Числото на моето име ще откриеш от едната страна“ представлява едно голямо неизвестно. Отдясно или отляво трябва да го търсим? Ще ви кажа: трябва да гледате дясната страна на жената.

— И защо си толкова сигурен?

— Маестрото се натъкна на отговора благодарение на един криптографски детайл.

— Криптографски ли?

— Гърците, отче, са били майстори в изкуството да крият тайни послания в ръкописи и творби, изложени пред очите на всички. На техния език steganos значи „скрито писмо“ и тук явно го има. Една грешка ни дава ключа: rinvenies се пише без „r“. Един педантичен човек, като криптографа на това послание, не би могъл да пропусне такава подробност, затова прегледах внимателно вашите стихове и открих, че освен това „r“ има още пет белязани букви. С точка отгоре. Може и да не сте ги забелязали, но ето ги: ejus, dinumera, sed, adspicere и tradere. И се учудвам, че никой не ги е видял по-рано.

Наведох се, озадачен, над подписа на Прокобника, за да видя онова, което ми показваше Марио, и открих, че върху буквите „e“, „d“, „s“ и „t“ наистина имаше по една странна точка.

— Разбирате ли вече? — настоя той. — С тях и с грешното „r“ може да се напише думата „destra“. Дясно. Това е обяснението, което ни липсваше.

Възхитително. Леонардо беше направил нещо, което не бе хрумнало на никого от нас: да свърже картата с жрицата и гатанката от писмата до Рим. Не знам дали това беше интуиция, или гениално прозрение, но истината е, че ми се зави свят, като разбрах, че съм така близо до решението.

— Останалото вече е много лесно, отче. Според науката за изкуството на паметта именно ръцете в една композиция показват скритите числа. А в тази карта, както ще видите, двете ръце са с различен брой пръсти. Щом вашият човек казва, че трябва да изберем дясната ръка, то е, защото числото на името му е пет.

— Изкуството на паметта! И ти ли си чувал за него?

— Това е една от любимите науки на Леонардо.

— И предполагам, сега трябва да потърся монах с име, сборът от чиито букви да е този, нали?

— Няма нужда — отвърна Марио, по-горд от всякога. — Синьор Леонардо вече го откри. Казва се Бенедето[1]. Единственият в целия манастир „Санта Мария“, чието име има тази стойност.

Бенедето? Предполагам, че при това разкритие изражението ми се бе променило, защото Марио се загледа съсредоточено в мен. Бенедето? Мъжът с едно око, като дупката в пояса на монахинята?

Каква ирония, бях обезоръжен.

Как не успях да видя това по-рано? Как не си дадох сметка, че едноокият, като довереник на абата, имаше достъп до всички тайни на манастира и бе единственият, който нападаше Леонардо с такова настървение? Нима това разкритие не пасваше идеално на представата за Прокобника, която имах, и с подозрението, че е ученик, изменил на тосканеца? И нима в Тайната вечеря лицето му не беше нарисувано като въплъщение на апостол Тома, неопровержимо доказателство за някогашната му близост с маестрото?

Прегърнах Марио, но не бях наясно какво да преследвам по-напред: дали убиеца на брат Алесандро, или този бастион на вероотстъпници.

---

[1] Числото на това име се получава, като се сумират числените стойности на всяка от буквите в него. Трябва да се има предвид и една особеност на латинската азбука, в която липсват някои букви като J, U, W и Z и така таблицата със съответните числа е следната:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	V	X
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	7	18	9	20	21

По този начин сборът от буквите на Benedetto е 86, цифра, която на свой ред се редуцира, като се съберат двете числа: 8 + 6 = 14. И още веднъж 1 + 4 = 5. Но има и още едно 14 (тоест още едно 5) в картата на Папесата. То е в 14-е преметки на четирите възела по връвта. Едно нетипичио число, защото в този случай би било логично да са 13, за да съответстват на тринайсетте рани на Спасителя на кръста. — Б.а. ↑

44.

Брат Бенедето кихна отново над канчето и изхрачи още един съсирек кръв.

Изглеждаше зле. Много зле.

След като бе останал шест часа на открито на поляната Санто Стефано, проснат в безсъзнание и бос в снега, едноокият не се съвзе повече, не дишаше нормално. Кашляше. Дробовете му бяха пълни с вода, все по-трудно му беше да се движи.

Абатът нареди да го пратят в лечебницата. Там го сложиха да легне и го отделиха от другите болни, предписаха му ароматични парни бани, ежедневни кръвопускания и започнаха да се молят горещо за него. Но Бенедето не можеше да спи. Имаше треска и това караше всички да се боят за живота му.

Последния ден от януари, изтощен, най-злият от монасите в „Санта Мария“ помоли за последно причастие. Бе прекарал следобеда в бълнуване, изричаше неразбираеми фрази на странни езици и заплашваше братята, че ако все още искат да спасят душите си, трябва да изгорят столовата.

Брат Никола Цесати, свещеник с петдесет години служба в общността и стар приятел на Бенедето, го мироса. Преди това го помоли да се изповяда, но едноокият отказа. Не искаше да спомене нито дума за онова, което се бе случило на поляната Санто Стефано. Всички опити на стария монах останаха напразни. Нито той, нито абатът успяха да изтръгнат от него и дума за това, къде се намирам, или за нападателите ни.

Знам, че бяха смутни дни. Колкото и да е странно, и брат Джорджо не им помогна много. Монахът, който отговаряше за подаянията, едва си спомняше странните монаси в черно, които се бяха изпречили на пътя ни. Беше късоглед и доста възрастен. Затова, когато им разказа, че едноокият нападнал с нож един от тях, решиха, че е полудял. Джорджо бе настанен в лечебницата на „Санта Мария“ в същото крило, където беше Бенедето, с пострадали от измръзването ръце и настинка, от която за щастие се съвзе бързо.

Колкото до третия монах, брат Мауро, той не проговори с дни след преживяното. Беше млад и затова издържа на студа, но след

завръщането му в „Санта Мария“ никой не го бе виждал вън от килията му. Онези, които го посещаваха, се ужасяваха от блуждаещия му поглед. Монахът едва докосваше храната и не можеше да се съсредоточи, когато му говореха. Беше си изгубил разсъдъка.

И така, точно брат Джорджо предупреди абата за влошаването в състоянието на отец Бенедето. Това стана на 31 януари, вторник. Монахът откри Бандело в столовата да оглежда заедно с Леонардо докъде е стигнала работата по Тайната вечеря.

След погребението на дона Беатриче и след моето изчезване тосканецът се бе захванал отново за работа с необичайна страст. Сякаш изведнъж се бе разбързал да довърши творбата си. Освен другото, този ден нанасяше последните мазки по юношеското лице на Йоан и го показваше гордо на абата, който гледаше подозрително всичко.

Апостолът беше прекрасен. С дълга руса коса, падаща по раменете му, с морен поглед, сведени очи и глава, наклонена смирено надясно. Лицето му излъчваше светлина. Някакъв свръхестествен, магически блясък, който подканваше към съзерцание и мистичен живот.

— Казаха ми, че за това лице сте използвали като модел едно момиче.

Упрекът на абата бе първото, което Джорджо чу, влизайки в столовата. От мястото, където се намираше, не видя, че маестрото се усмихва.

— Слуховете се разпространяват бързо — отвърна Леонардо иронично.

— И стигат по-далече от вашите дървени птици.

— Така е, отче абат. Не отричам. Но преди да ми се скарате, трябва да знаете, че използвах момичето само за да довърша лицето на любимия ученик.

Джорджо долови веднага киселата нотка в гласа на маестрото.

— Значи е вярно.

— Йоан е бил нежно създание, отче Бандело — продължи той. — Знаете, че е най-младият от учениците и че Исус го обича като брат. Дори повече: като син. А може би знаете също, че сред вашите монаси не можах да намеря нито един, който да ми внуши онази чистота, с която е описан Йоан в евангелията. Какво значение има, че съм

използвал едно невинно момиче, за да довърша портрета му? Какво лошо има в това, след като виждате резултата?

— И коя е тази девойка, ако мога да знам?

— Разбира се, че можете. — Леонардо сведе учтиво глава пред своя домакин. — Но се съмнявам, че я познавате. Казва се Елена Кривели. От благородна ломбардска фамилия е. Преди известно време тя посети моята bottega заедно с маестро Луини. И още щом я видях, разбрах, че Господ я праща, за да ми помогне да довърша Тайната вечеря.

Абатът го погледна косо.

— Ах, да бяхте я видели! — продължи маестрото. — Красотата й е пленителна, чиста и най-подходяща за лицето на най-младия сред апостолите. От нея заимствах това блаженство, което сега излъчва нашият Йоан.

— Но на пасхалната вечеря не е имало девици, маестро.

— А кой може да е сигурен в това, отче? Все пак от Елена взех само ръцете, погледа, изразителните устни и скулите. Най-невинните черти.

— Преподобни отче…

Внезапната поява на брат Джорджо, който чакаше с нетърпение някоя пауза в разговора им, попречи на Бандело да отговори. След като набързо го поздрави коленопреклонно, монахът се приближи и прошепна на ухото му вестта за влошаването не състоянието на еднооким.

— Трябва да дойдете с мен — рече му. — Лекарите казват, че не му остава още много.

— Какво му е?

— Едва диша и на моменти кожата му губи цвета си, отче.

Леонардо погледна любопитно превързаните ръце на Джорджо и разбра, че това е един от монасите, които преди дни бяха нападнати извън стените на Милано.

— Ако ви интересува моето мнение — намеси се той в разговора им, — мисля, че това, от което страда вашият брат, е туберкулоза. Смъртоносна болест, няма лек.

— Какво казвате?

— Симптомите, които описахте, са на туберкулозата. Ако благоволите, братя, можете да използвате познанията ми по медицина,

за да облекчите страданието му. Познавам достатъчно добре човешкото тяло, за да ви предложа ефикасно лечение.

— Вие? — обади се Бандело. — Мислех, че мразите…

— Хайде, отче абат. Как мога да желая злото на човек, към когото имам дълг? Спомнете си, че брат Бенедето позира за Тайната вечеря като свети Тома. Мога ли да мразя Елена, която ми донесе просветление, когато рисувах Йоан? Или библиотекаря, който ми позира за лицето на Юда? Не. На вашия брат дължа портрета на един от най-важните апостоли във Вечерята.

Абатът благодари на Леонардо за добрата му воля, кимайки, без да забележи иронията, скрита в думите му. Беше сигурен, че свети Тома носи всички характерни черти на един подмладен брат Бенедето. Тосканецът си бе направил труда да го нарисува дори в профил, за да скрие недъга му. Но също толкова вярно беше и че от известно време Бенедето и маестрото не се разбираха много.

С благословията на Бандело Леонардо събра набързо четките си, затвори стъклениците с последните забъркани бои и с лека стъпка се отправи към лечебницата. Пътьом към тях се присъедини и брат Никола, който вече бе взел вързопчето със съдинката със светена вода, стъкленицата с миро и сребърното топче за поръсване.

Брат Бенедето лежеше в една от малкото самостоятелни стаи на втория етаж в лечебницата сам и голямо ленено платно се спускаше от тавана над леглото му. Като стигнаха до вратата, маестрото помоли монасите да го почакат в градината. Обясни им, че при първата фаза от лечението трябва да остане насаме с болния и че малцина били хората като него, които са защитени от смъртоносната зараза на туберкулозата.

Когато остана сам до леглото на едноокия, Леонардо дръпна завесата, която го скриваше, и огледа стария мърморко. „Защо още не съм измислил някоя машина, която да ме отърве от враговете ми?“, помисли си. Като събра смелост, гигантът Да Винчи го разтърси, за да го събуди.

— Вие?

Брат Бенедето се надигна от изненада.

— Но какво, по дяволите, правите тук?

Леонардо наблюдаваше смъртника с любопитство. Изглеждаше още по-зле, отколкото очакваше. Синкавите сенки по страните му не

предвещаваха нищо добро.

— Казаха ми, че са ви нападнали на хълма, братко. Наистина съжалявам.

— Не се правете на фарисей, синьор Леонардо! — Бенедето се изкашля. — И вие като мен знаете много добре какво се случи.

— Щом така смятате…

— Бяха вашите братя от Конкорецо, нали? Тия копелета, дето отричат Бога и отхвърлят божествената природа на Сина Човечески… Махайте се оттук! Оставете ме да умра спокойно!

— Дойдох да говоря с вас още щом разбрах, че не сте добре, Бенедето. Мисля, че избързвате с присъдата си. Винаги сте го правили. Хората, за които говорите, не отричат Бога. Те са праведни християни, защото почитат Спасителя така, както са го правили първите апостоли.

— Стига! Не искам да ви слушам! Не ми говорете за това! Вървете си!

Едноокият бе почервенял от гняв.

— Ако помислите малко, отче, като са пощадили живота ви, тези „копелета“ са проявили безкрайна милост към вас. И особено след като знаят, че сте убили хладнокръвно няколко от техните братя.

В миг гневът на монаха премина в изумление.

— Как се осмелявате, Леонардо?

— Защото знам в какво сте се превърнали. И знам също, че сте направили всичко възможно да ме прогоните от това място и да погребете вярата на всички тези хора. Първо убихте брат Алесандро. После пронизахте сърцето на брат Джулио. С вашите истории объркахте братята, които бяха тръгнали по пътя на чистата вяра…

— На ереста, по-точно — Бенедето облещи единственото си око като луна.

— И пращахте апокалиптични анонимни писма в Рим с подпис Прокобника, само и само да предизвикате тайно разследване срещу мен, а вие да останете в сянка. Не е ли така?

— Проклет да сте, Леонардо! — от гърдите на монаха отново се надигна предсмъртен хрип. — Проклет завинаги!

Невъзмутим, художникът отвърза от колана си торбичката от бяло платно, с която не се разделяше никога, и я остави на леглото. Изглеждаше по-пълна от обикновено. Маестрото я развърза, сякаш

свещенодействаше, и извади една малка книга със сини корици, която остави върху постелята.

— Познахте ли я? — усмихна се хитро. — Въпреки че ме проклинате, отче, аз дойдох да ви простя. И да ви предложа спасение. Всички сме Божии души и го заслужаваме.

Щом едноокият видя книгата на две педи от себе си, зеницата му се разшири от възбуда.

— Това търсехте, нали?

— „Inte…rrogatio Jolmn… uis“ — прочете Бенедето заглавието, гравирано на гръбчето на книгата. — Последното завещание на Йоан! Книгата с отговорите, които Господ дава на любимия си ученик по време на Тайната вечеря в небесното царство.

— Тайната вечеря, така е. Това е книгата, която реших да отворя за света.

Бенедето протегна слабата си ръка и докосна корицата.

— Ако го направите, ще затриете християнството — рече той и затаи дълбоко дъх. — Тази книга е прокълната. Никой на този свят не трябва да я чете… А на другия, до Всевишния, никой няма нужда от нея. Изгорете я!

— И все пак по едно време искахте да я притежавате.

— Да, така е — изръмжа той. — Но разбрах колко тщеславно и грешно е това. Затуй се отказах от вашето начинание. Затова престанах да работя за вас. Напълнихте ми главата с бръмбари, като на братята Алесандро и Джиберто, но аз разбрах навреме какво целите… — Бенедето отвори уста в предсмъртен хрип — … и успях да избягам от вас.

Съвсем блед, едноокият сложи ръка на гърдите си, преди да продължи с дрезгав глас:

— Знам какво искате, Леонардо. Дойдохте в католическо Милано, изпълнен с чудати помисли… Вашите приятели Ботичели, Рафаело и Фичино ви напълниха главата с глупави идеи за Бога. И сега искате да покажете на хората как да се свързват с Него сами, без посредници и без Църква.

— Както е правил Йоан.

— Ако народът повярва в тази книга, ако разбере, че Йоан е говорил с Господ в Царството небесно и се е върнал оттам, за да я напише, кой ще има нужда от пълномощниците на Петър?

— Виждам, че сте разбрали.

— И знам, че Мавъра ви е подкрепял през цялото време… закашля се, — защото смята, че ако силата на Рим отслабне, ще стане по-могъщ. С вашата картина искате да промените вярата на добрите християни. Вие сте дявол. Рожба на Луцифер.

Маестрото се усмихна. Този монах на смъртно легло едва ли можеше да си представи колко добре е подготвил плана си: от няколко месеца Леонардо позволяваше на художници от Франция и Италия да гледат Тайната вечеря и да я копират. Възхитени от техниката му и от невероятното разположение на фигурите, майстори като Андреа Соларио, Джампиетрино, Бонсиньори, Буганца и много други бяха размножили вече картината му и я разпространяваха из половин Европа. А и техниката му на рисуване ad secco, (на сухо) доста оспорвана и нетрайна, превръщаше този проект за копиране на картината в спешна задача. Прекрасната Тайна вечеря бе обречена на изчезване по изричното желание на маестрото и само едно постоянно, старателно и планирано усилие за възпроизвеждането и разпространението й щеше да спаси истинския проект… И така тайната й щеше да се разнесе както на никоя друга творба в историята на изкуството. Леонардо не му отговори. Защо да го прави? Ръцете му миришеха още на лак и на разтворител за четките, с които ретушира лицето на Йоан — човека, написал евангелието, сега разтворено върху леглото на еднооокия. Същата книга, която бе нарисувана затворена в ръцете на папесата от тестето карти на Висконти-Сфорца, херцози на Милано, и която лежеше в скута на Санта Мария дел Фиоре, изобразена точно над входа на катедралата във Флоренция. С една дума, онази недостъпна книга, която сега Леонардо искаше да разкрие на света. Без да продума, той взе книгата и я отвори на първата страница. Помоли Бенедето да си спомни сцената от Вечерята, изобразена в столовата, и да се помъчи да проумее плана му. После вдигна книгата към очите си и зачете тържествено:

„Аз, Йоан, който съм ваш брат и също страдам, за да отида в царството небесно, докато бях положил глава на гърдите на нашия Господ, Исус Христос, му рекох: «Гоподи, кой ще те предаде?». А той ми отвърна: «Онзи, който ще протегне ръка заедно с мен към чинията». Тогава Сатаната влезе в него и той търсеше вече начин да ме предаде“. Бенедето се стресна:

— Това сте нарисували в Тайната вечеря … Боже, Господи!

Леонардо кимна.

— Проклета змия! — Бенедето се закашля.

— Не се заблуждавайте, отче. Моят стенопис е много повече от пресъздаване на сцената от евангелието. Йоан задава девет въпроса на Господ. Два са за Сатаната, три за произхода на материята и духа, още три за Кръщението на Йоан и последният — за знаците, които ще се появят преди завръщането на Христос. Въпроси за светлината и мрака, за доброто и злото, за противоположните полюси, които движат света…

— И всичко това е скрито в едно заклинание; знам го.

— Знаете ли го?

Изненада озари лицето на маестрото. Умът на този старец, който не искаше да умира, беше още буден.

— Да… — задъха се той: — Mut-nem-a-los-noc… В Рим също го знаят. Аз им го пратих. Скоро, Леонардо, ще се нахвърлят върху вас и ще разрушат онова, което сте градили така търпеливо. Когато дойде този ден, маестро, ще умра доволен.

45.
ДВАНАЙСЕТ ДНИ ПО-КЪСНО, МИЛАНО, 22 ФЕВРУАРИ 1497 ГОДИНА.

— Mut-nem-a-los-noc…

За пръв път чух тази странна фраза в деня на Папския престол — (22 февруари). Бяха минали почти две седмици, откакто брат Бенедето бе предал Богу дух в лечебницата на „Санта Мария“ при един от ужасните си пристъпи на кашлица. Господ го наказа за гордостта му. Прокобника не успя да види как Рим стоварва гнева си върху маестро Леонардо и разрушава проекта му. Силите му бързо се изчерпиха. Лекарите, които се грижеха за него и денем, и нощем, се предадоха, когато старецът изгуби гласа си и гнойни рани покриха цялото му тяло.

Бенедето почина в следобеда на първия ден от Великите пости, сам, потънал в треска, шептейки натрапчиво името ми в отчаян опит да ме привлече на своя страна във войната, която водеше срещу тосканеца. За негово нещастие доста дни щяха да минат, преди да се завърна от своя плен при „чистите хора“.

Сега мисля, че Марио Форцета изчака точно този момент, за да ме върне в Милано. През седмиците, които прекарах в Конкорецо, той не спомена нито веднъж за болестта на еднооокия; дори не намекна да взема мерки срещу него или да уведомя Светата инквизиция, че е нарушил петата заповед; изобщо не разпалваше огъня на омразата срещу него. Бях възхитен от поведението му. Обучен в тайните на апокрифното писмо, той бе успял да разкрие отец Бенедето и сложния му подпис, но неговият морал не му позволяваше да търси възмездие за убийството на своите братя. Странна беше тази вяра.

Започнах да мисля, че хората от Конкорецо ще ме задържат завинаги. Разбрах, че безкрайното им уважение към живота не им позволяваше да ме убият, но бях наясно и че всички в това село съзнаваха, че ако ме освободят, рискуват собствения си живот.

Тези спорове продължаваха по цели дни. Време, което използвах, за да се движа сред тях и да опозная начина им на живот. Изненадах се като разбрах, че изобщо не стъпваха в църква, за да се помолят. Предпочитаха една пещера или откритото поле. Потвърдиха се много

от нещата, които вече знаех за тях, като това, че отричаха кръста и не зачитаха реликвите, защото ги смятаха за нечисти останки от физическото тяло, тоест нещо сатанинско, което някога е приютявало душата на велики светци. Но открих и неща, които ме възхитиха. Например че очакваха с радост смъртта. Всеки изминал ден беше празник за тях, защото се приближаваха до момента, в който ще се отърсят от плътската си обвивка и ще се приближат до светлия Божествен дух. Наричаха себе си „истински християни“, гледаха ме състрадателно и правеха големи усилия да ме приобщят към своите обреди.

Един ден Марио дойде при мен и ме събуди много развълнуван; помоли ме да се облека бързо и ме поведе надолу по склона към павирания път, който водеше до Порта Верчелина. Бях изумен. Младият съвършен бе взел решение, което заплашваше цялата му общност: щеше да върне на света един инквизитор, който бе опознал общността на катарите, беше присъствал на молитвите им и познаваше много добре слабите места на последните „чисти хора“ в християнството. И въпреки всичко поемаше риска да ме освободи. Защо? И защо точно този ден и така набързо?

Не след дълго щях да разбера.

Щом приближихме пътя, който щеше да ме отведе до херцогските владения, Марио смени за пръв и последен път тона на разговора. Беше облечен в снежнобяло, с шаячна дреха, която стигаше до коленете му, с лента на главата, придържаща рошавата му коса. И сякаш ме водеше на някакъв странен, последен ритуал.

— Отче Леире — рече тържествено, — вече се запознахте с истинските Христови ученици. Видяхте със собствените си очи, че не носим оръжие и не вървим срещу природата. Точно по тази причина и защото първите Христови следовници никога не биха допуснали да ви отнемем свободата, не можем да ви задържаме повече. Вие принадлежите на свят, различен от нашия. Там властват оръжието и златото и хората са обърнали гръб на Бога…

Исках да му отговоря, но Марио не ми позволи. Гледаше ме тъжно, сякаш се разделяше с приятел.

— Отсега нататък — продължи той — съдбата ни е във вашите ръце. Вашите кръстоносци са го казали най-добре: Deus lo volt!, по Божията воля. Или ще се смилите над нас и ще се присъедините към

редиците ни, като сам станете „съвършен“, или ще ни предадете и ще пожелаете смъртта ни и гибелта на синовете ни. Но трябва сам и свободно да изберете пътя си. За нещастие сме свикнали да бъдем преследвани. Такава е участта ни.

— Освобождаваш ли ме?

— Всъщност, отче, вие никога не сте били пленник.

Погледнах го и не знаех какво да отговоря.

— Моля ви само да помислите, преди да ни предадете на Светата инквизиция: спомнете си, че Исус също е бил преследван от закона.

После Марио се хвърли в обятията ми и ме притисна силно. След това, като се взираше в слабия светлик, предвестник на зората, ми подаде торбичка с хляб и малко плодове и ме остави сам на пътя за Милано.

— Идете в столовата — рече ми той, преди да изчезне нагоре в гората. — Във вашата столова. През времето, когато не бяхте там, станаха много неща, които ви засягат. Обмислете ги и тогава решете по кой път да тръгнете. Дано се видим някой ден и спокойно да се погледнем в очите, като братя в истинската вяра.

Вървях четири часа, преди да зърна на хоризонта очертанията на укрепения Милано. Какво беше това странно изпитание, което ми бе изпратило Провидението? Дали Марио не ме връщаше в двора на херцога, за да ликвидирам неговия враг, брат Бенедето, или по някаква друга, тайнствена причина?

Едва когато приближих поста на охраната, си дадох сметка колко съм се променил по време на престоя си в Конкорецо. На влизане херцогската охрана дори не ме поздрави. В техните очи вече не бях уважаваният доминиканец, който преди време бе потънал в гората. Не можех да ги виня. В града смятаха, че онзи мъж е загинал. Никой не ме чакаше. Бях неугледен, мръсен и облечен като селяк. Носех черни панталони и груб овчи кожух, с който приличах на овчар. Лицето ми беше покрито с гъста черна брада. Дори тонзурата ми бе изчезнала и косата скриваше напълно този белег на принадлежността ми към духовенството.

Минах през поста, без да поглеждам никого, и поех по уличките, които щяха да ме отведат до манастира „Санта Мария“. Макар денят да не беше слънчев и да беше събота, се долавяше някаква празничност. Около манастира имаше украса от знаменца и цветни ленти и бе пълно

с хора, които разговаряха оживено. Изглежда, херцогът беше минал скоро оттук на път за някое важно честване.

И тогава чух от една жена каква е причината за това оживление: Леонардо бе довършил Тайната вечеря и негово превъзходителство Лудовико Мавъра бе побързал да я види и да ѝ се възхити в цялото ѝ великолепие.

— Тайната вечеря ли?

Жената ме погледна развеселена.

— Ама вие на кой свят живеете? — засмя се тя. — Целият град ще се изсвърви да я види! Целият! Казват, че е някакво чудо. Че е като истинска. Монасите ще отворят манастира за цял месец, та всички да ѝ се нагледат.

Усетих странно отмаляване в стомаха. Тосканецът бе довел докрай едно начинание, по което беше работил повече от три години, но дали бе осъществил и пъкления си замисъл, който Прокобника искаше да спре на всяка цена? А абатът? И той ли не бе устоял пред магията на тази творба? Не трябваше ли да го предупредя веднага за истинската самоличност на неговия секретар? И как щях да се представя пред него? Какво щях да му кажа за нападателите си?

Като се изкачих до улица „Маджента“ и успях да избегна огромното множество около манастира, останах като поразен от гръм. Там беше издигнат голям подиум, на който в цялото си великолепие херцогът на Милано, облечен в черно кадифе, с шапка с ниска периферия и златна лента, разговаряше с някои от градските първенци. Сред тях видях Лука Пачоли, математика, който изглеждаше доста спокоен. Някой каза, че само преди няколко дни предал на Мавъра книгата си De divinaproportione[1], в която разкривал математическите тайни на Сътворението. Видях и Антонио Били, дворцовия летописец, който сякаш бе заслепен от току-що видяната красота.

Видях и маестро Леонардо, застанал малко по-назад, да разговаря с група почитатели. Всички бяха облечени празнично, но изглеждаха някак изнервени. Оглеждаха се наляво-надясно, сякаш очакваха някого или знаеха, че нещо в тази церемония не е както трябва.

Така се бях вторачил в хората от свитата, мъчейки се да разбера какво става, че не забелязах човека, който си проправяше път през тълпата право към мен.

— Боже мой! — възкликна той, щом стигна до мен и успя да сложи ръка на рамото ми. — Ама всички ви смятаха за мъртъв, отче Леире!

Този як мъж с морава царедворска шапка с гъше перо, шпага на кръста и ботуши за езда беше Оливерио Хакаранда. С чуждия си акцент се открояваше сред толкова ломбардци.

— Винаги помня лица. И особено вашето!

— Дон Оливерио…

Испанецът ме огледа от главата до петите, недоумявайки защо не нося черно-белите одежди на ордена „Свети Доминик“. Както изглежда, бе дошъл на площада пред „Санта Мария“ да види стенописа на Леонардо. Положението му на търговец на ценни предмети му осигуряваше лесен достъп до залата и му даваше възможност да е в центъра на най-голямото градско събитие след погребението на дона Беатриче.

— Отче — поколеба се той. — Какво е станало с вас? Не изглеждате никак добре. Защо сте облечен така?

Помъчих се да скалъпя някакво правдоподобно обяснение, за да не се издам. Не можех да му кажа, че повече от две седмици съм живял под покрива на човека, който беше негов пленник. Испанецът би сметнал това за предателство и един Господ знае как би отвърнал на подобно признание.

— Помните ли, че имам слабост към разгадаването на латински гатанки?

Хакаранда кимна.

— Дойдох в Милано, за да разгадая една от тях по заповед на главата на нашия орден. И за да го направя, се принудих да изчезна за известно време. Сега се връщам инкогнито да продължа разследването. Затова ви моля да бъдете дискретен.

— Ах, тези монаси! Вечно имате тайни! — усмихна се той. Значи се престорихте, че изчезвате, за да продължите да разследвате престъпленията в „Сан Франческо ил Гранде“, така ли?

— И какво ви кара да смятате подобно нещо? — запитах изненадан.

— Видът ви, естествено. Нали ви казах един ден, че малко неща ми убягват в този град. Вашето облекло ми напомня за нещастниците, които бяха убити пред Мадоната в църквата на францисканците.

— Но…

— Никакво но! — прекъсна ме той. — Възхищавам се от методите ви, отче. Никога не би ми дошло на ум да се предреша като жертва, за да стигна до убиеца…

Замълчах.

Толкова пъти си бях представял, че ако някога се срещнем пак, разговорът ни няма да е много приятен, и сега се изненадвах, виждайки го така загрижен за мен. В крайна сметка се бях набъркал в сделките му, бях освободил негов пленник и пренебрегнах опитите му да обвини Леонардо да Винчи в убийството на брат Алесандро. Явно дон Оливерио мислеше за по-важни неща. Антикварят ми се стори притеснен. Не каза почти нищо за бягството на Форцета и побърза да го приеме като част от стратегията ми в разследването на смъртта на брат Алесандро и на поклонниците в „Сан Франческо“. Сякаш облеклото ми на съвършен бе привлякло вниманието му повече от всичко друго.

— Отдавна ли се върнахте в Милано? — опитах да дам друга насока на разговора аз.

— Преди десетина дни. И истината е, че оттогава ви търся. Казаха, че сте загинали при засада…

— Радвам се, че не е вярно.

— Аз също, отче.

— Кажете ми тогава защо ме търсите?

— Имам нужда от помощта ви — промълви той с жален глас. — Помните ли какво ви казах за маестро Леонардо в деня, когато се запознахме?

— За Леонардо ли?

Хвърлих поглед към мястото, където преди малко бях видял тосканеца. Не бих искал да чуя още едно фалшиво обвинение в убийство, каквото Хакаранда се готвеше да изрече. След туй кимнах.

— Добре. Вече знаете, че бях в Рим и там един доверен човек, близък до папата, ми предаде последната тайна, която синьор Да Винчи е искал да скрие в Тайната вечеря.

— Последната тайна ли?

Откритото чело на испанеца се смръщи при проявената от мен подозрителност.

— Същата, дето вкара в гроба вашия библиотекар, отче Леире. Сигурно я е открил в „синята книга“, която дона Беатриче д’Есте ми поръча да намеря и която не успях да й доставя. Спомняте ли си?

— Да.

— Аз знам тази тайна, отче. Това е поредната от проклетите гатанки на тосканеца. И понеже сте вещ в загадките и заради сана си не можете да бъдете заподозрян в съучастничество с никого, си помислих, че ще ми помогнете да я разгадая.

Оливерио изрече това със затаен гняв. В гласа му все още се долавяше желанието да отмъсти за своя приятел брат Алесандро. И въпреки че беше на грешен път, бях заинтригуван каква тайна е научил от довереното си лице. Дори не подозирах, че Витания също знае тази тайна и че от доста време прави всичко възможно, за да ме открие и да ми я предаде.

— Значи ще ми покажете тайната?

— Само пред Тайната вечеря, отче.

---

[1] За божествената пропорция (лат.). — Б.пр. ↑

46.

Какво странно усещане.

Облечен в дрипите, които Марио Форцета ми бе дал, преди да ме пусне да се върна в Милано, аз прекрачих прага на църквата „Санта Мария“ и никой от монасите, които срещнахме, не ме позна. Миризмата на тамян ме накара да се поколебая. Чувствах се така, сякаш стъпвах за пръв път в църква. Това изобилие от мотиви с цветя, от сини и червени ромбове и геометрични рисунки по тавана ми се стори прекалено и непривично за един Божи дом. До този ден не им бях обръщал никакво внимание, но сега изведнъж ме смутиха.

Оливерио не забеляза смущението ми и ме поведе към абсидата, а после завихме наляво и подминахме дългата редица от вярващи, които се молеха и пееха, чакайки да ги пуснат в столовата. Брат Адриано де Тревилио, с когото се бях срещал не повече от два пъти по време на престоя си в манастира, поздрави испанеца и прибра доволен монетата, която той пъхна в ръката му. Макар че ми хвърли високомерен поглед, и той не ме позна. И по-добре. В тази столова, която помнех студена и пуста, сега кипеше небивало оживление. Беше все така празна, но братята ѝ бяха придали приличен вид, бяха я проветрили и изчистили основно. Не бе останала и следа от миризмата на боя и стената, завършена наскоро от маестрото, блестеше в цялото си великолепие.

— Тайната вечеря… — промълвих аз.

Оливерио не ме чу. Побутна ме към средата на залата и щом си намерихме място сред тълпата, каза нещо на полуиспански, полуломбардски, което тогава не успях да оценя:

— Тайната на това място трябва да има нещо общо с древните египтяни. Учениците са разделени по трима, като триадите на божествата от Нил. Виждате ли? Но истинската тайна е в това, че всеки герой в тази сцена представлява една буква.

— Буква ли? — старите уроци от изкуството на паметта изплуваха отново в съзнанието ми. — Какви букви?

— Само една от тях е ясна, отче. Вгледайте се хубаво какво голямо „А“ представлява фигурата на нашия Господ. Това е първата следа. И заедно с другите, скрити у всекиго от Дванайсетимата

ученици, назовани от брат Якопо да Вараце, образува странен химн, написан на древноегипетски, който се надявам да дешифрирате…

— Химн ли?

Оливерио кимна, доволен от изумлението ми.

— Така е. Като се съберат буквите, с които Леонардо е обоз начил всеки ученик и които ми показаха в Рим, се образува една фраза: Mut-nem-a-los-noc.

Mut.

Nem.

A.

Los.

Noc.

Повторих една по една тези срички, опитвайки се да ги запомня.

— И казвате, че е египетски текст?

— А какво друго? Мут е древноегипетска богиня, съпруга на Амон, великия бог на фараоните. Леонардо сигурно е чел за нея в преводите на Марсилио Фичино. Или не помните вече, че маестрото държеше книгите му в своята bottega?

Как можех да забравя. Фичино, Платон, брат Алесандро, едноокият, всички бяха там! Пред очите ми! И се гледаха еди друг, сякаш се уговаряха да опазят тайната си от онези, които не заслужаваха да я прозрат. Всички бяха представени като истински ученици на Христос. С една дума, „чисти хора“.

— А ако езикът, на който е написана фразата, не е египетски.

Съмнението ми подразни испанеца. Той се приближи до ухото ми, за да мога да го чуя сред гълчавата на тълпата от любопитни и молитвите им, и се помъчи да ми обясни онова, което бе научил за тези хора, сведени до букви, от Анио де Витербо. Съзерцавах един по един тези толкова живи ученици. Вартоломей, опрял ръце на масата, наблюдаваше сцената като страж. Малкият Яков се мъчеше да успокои Петър. Андрей, впечатлен от вестта, че сред тях се крие предател, бе вдигнал длани в знак, че е невинен. И Юда. Йоан. Тома, сочещ с пръст към небето! Големият Яков, разперил ръце, сякаш показва бъдещите мъки на месията. Филип. Матей. Тадей, обърнал гръб на Христос. Симон, протегнал ръце, сякаш ни подканва да погледнем още веднъж сцената от неговия ъгъл на масата.

Да я погледнем още веднъж.

Исусе Христе!

Беше като светкавица в нощта.

Сякаш един от огнените езици, осветили учениците на Петдесетница, изведнъж лумна над мен.

Мили Боже! Тук нямаше никаква тайна. Леонардо не беше зашифровал нищо в Тайната вечеря. Абсолютно нищо.

Странно вълнение, каквото рядко бях изпитвал през годините, прекарани във Витания, ме разтърси.

— Помните ли какво ми казахте един ден за особения начин на писане на Леонардо?

Оливерио ме погледна, без да разбира какво общо има този въпрос с неговото разкритие.

— Имате предвид манията му да пише всичко на обратно? Още една от чудатостите му. Учениците му трябва да използват огледало, за да разчетат бележките му. Всичко изписва така: инвентара, разписките, личната кореспонденция, дори списъците за покупки!… Той е луд.

— Може би.

Наивността на Оливерио ме накара да се усмихна. Въпреки че са били така близо до отговора, и той, и Анио де Витербо не бяха разбрали нищо.

— Кажете, Оливерио: откъде започнахте да четете вашата египетска фраза?

— Отляво. „M“ е Вартоломей, „U“ е Малкият Яков, „T“… И внезапно занемя.

Извърна докрай глава към десния ъгъл на картината и спря погледа си на Симон, който с протегнатите си ръце сякаш го канеше да разгледа сцената. А освен това върху покривката имаше и възел, показващ от коя страна на масата трябва да се „чете“.

— Боже мой. Чете се обратно!

— И какво прочитате, Оливерио?

Испанецът, който не беше наясно какво точно вижда, и не можеше да го проумее, изрече за първи път истинската тайна на Вечерята. Достатъчно бе да прочете сричките на фразата, това тайнствено Mut-nem-a-los-noc, така както маестро Да Винчи го правеше от три години:

Con-sol-a-men-tum

POST SCRIPTUM:
ПОСЛЕДНИ БЕЛЕЖКИ НА ОТЕЦ ЛЕИРЕ

Тази тайна промени живота ми.

Но това не стана изведнъж, беше бавна и неудържима промяна, подобна на онова, което става с гората, когато идва пролет. В началото не си дадох сметка, а когато поисках да реагирам, вече беше твърде късно. Предполагам, че спокойните разговори в Конкорецо и онзи смут, в който сякаш бях потопен през първите дни в Милано, извършиха чудото.

Изчаках дните на отворени врати в „Санта Мария деле Грацие“ да минат, за да се върна отново при Тайната вечеря и да застана под ръцете на Христос. Исках да получа благословията на тази жива творба, която пулсираше и се беше оформяла почти незабележимо пред очите ми. Все още не знам защо го направих. И защо не отидох при абата да му кажа къде съм бил и какво съм открил по време на своя плен. Но както казах, нещо дълбоко в мен се промени. Нещо, което накрая щеше да погребе завинаги онзи Агустин Леире, проповедник и брат от Канцеларията по тайните шифри в Папската държава, служител на Светата инквизиция и теолог.

Просветление ли беше това? Божи знак? Или може би лудост? Сигурно ще умра на тази скала в Ябал ал Тариф, без да съм разбрал как да назова случилото се. Но вече няма значение.

Истината е, че тайнството на катарите, изложено за съзерцаване в сърцето на дома на доминиканците, патрони на Инквизицията и пазители на ортодоксалната вяра, имаше удивително влияние над мен. Открих, че евангелската истина си беше проправила път сред безпросветността на нашия орден и се бе укрепила в столовата като мощен маяк в нощта. Това бе истина, много по-различна от онази, в която бях вярвал цели четирийсет и пет години: Исус никога, никога не е налагал причастието като единствен път за общуването ни с Него. По-скоро обратното. Учил е Йоан и Мария Магдалина да ни покажат как да открием Бога в себе си, без да търсим външни начини. Той е юдеин. Видял е как свещениците от храма се опитват да затворят Господ в дарохранителницата. И се е борил срещу тях. Петнайсет века

по-късно Леонардо се бе превърнал в приемник на това разкритие и го бе поверил на своята картина Тайната вечеря.

Може в онзи момент да съм полудял, допускам го. Но всичко се случи така, както го разказах тук.

От тези събития минаха вече три десетилетия и Абдул, който ми донесе както обикновено вечерята горе, в пещерата, ми съобщи и странна вест: група отшелници, последователи на свети Антоний, дошли в неговото село с намерението да се установят някъде наблизо. Започнах да се взирам в бреговете на Нил, мъчейки се да ги открия, но с отслабналото си зрение не успях да зърна лагера им. Знам, че това можеше да е последната ми надежда. Ако някой от тях е достоен да узнае признанията, които правя в заника на живота си, ще му поверя тези свитъци и ще го убедя колко е важно да ги запази на подходящо място, докато дойде време да ги извади на бял свят. Но силите ми отслабват и не знам дали ще мога дори да сляза от тази скала и да отида при тях.

Освен това, дори и да успея, няма да е никак лесно да ме разберат.

Оливерио Хакаранда например изобщо не разбра тайната на Вечерята, макар да беше под носа му. Това, че персонажите въплъщават тринайсетте букви от Consolamentum, единственото тайнство, признато от чистите хора в Конкорецо — едно духовно, невидимо и съкровено тайнство, — не му говореше почти нищо. Той не знаеше и колко тясна е връзката на този символ с така желаната от него „синя книга“, която никога нямаше да притежава. И разбира се, изобщо не предполагаше, че неговият слуга Марио Форцета го бе предал заради нея. Книга, използвана поколения наред в катарските обреди за посвещаването на новопокръстените в Църквата на духа и на Йоан, която ги учи да търсят сами Бога.

Знам, че Оливерио се върна в Испания, установи се близо до руините на Тарако и продължи да сключва сделки с папа Александър. През това време Леонардо повери книгата Тайната вечеря на своя ученик Бернардино Луини, а той на свой ред я предаде на един художник от Лангедок, който пък я занесе в Каркасон, където тя бе прибрана от галската Света инквизиция, която изобщо не можа да я разбере. Луини не нарисува никога причастието. Не го направи и Марко д’Оджоно или някой от любимите ученици на маестрото.

Интересна беше и съдбата на Елена, с която така и не се запознах лично. След като позира на маестрото, интелигентната млада графиня може би разбира, че Църквата на Йоан никога няма да измести Рим. Затова напуска ателието на маестрото, престава да преследва нещастния Бернардино и постъпва в манастира на кларисите близо до френската граница. Впечатлен от будния й ум, Леонардо й разкрива голямата тайна, с която е свързан родът й: Мария Магдалина, нейната древна родственица, е видяла възкръсналия Исус, целия в светлина, извън гроба, който Йосиф Ариматей приготвя за него. Векове наред Църквата отказва да чуе разказа й, но Леонардо го прави. Така или иначе в онзи далечен ден преди петнайсет века Магдалина вижда живия Исус, но не в тленното му тяло. Трупът му — безжизнен и студен — лежи още в гроба, когато тя се натъква на неговото „тяло от светлина“. Впечатлена, решава да открадне тленните останки на Галилееца, скрива ги в дома си, балсамира ги грижливо и когато започва преследването от синедриона, ги отнася във Франция.

Точно това е и тайната: Христос не възкръсва в тленно тяло! Прави го чрез светлината, показвайки ни пътя към собственото ни преобразяване, когато настъпи и нашият час.

Разбрах, че Елена, впечатлена от това разкритие, остава при кларисите още пет години, един ден изчезва от килията си и повече никой не я вижда. Казват, че последвала Леонардо в изгнаничеството му във Франция, установила се в двора на Франсоа I като придворна дама на кралицата и продължила да позира от време на време на маестрото. Изглежда, тосканецът я задържа при себе си до деня на смъртта си и пожелава да нарисува лицето и ръцете й за недовършения портрет на една девойка, която всички знаят като Джоконда. Всъщност, който е виждал картината, казва, че приликата между Йоан от Тайната вечеря и жената от онова малко платно е съвсем явна.

За нещастие аз не мога да преценя това.

Но каквито и тайни да е знаела за Църквата на Йоан и Магдалина, която Леонардо искаше да възкреси, истината е, че Елена ги е отнесла в гроба си. Защото преди да реша да дойда в Египет, за да прекарам последните си дни тук, Елена почина от треска.

И така, остава ми да обясня само защо дойдох в Египет, за да напиша тези редове. И защо не предадох катарската общност в Конкорецо, която бе свързана с маестро Леонардо.

Причината за това е отново онзи гигант със сини очи и бели дрехи.

След представянето на Тайната вечеря не го видях повече. Всъщност след като разбрах скритото й значение, се върнах в Рим и почуках на вратите на Дома на истината във Витания, където се заех отново с работата си, без да ми бъдат задавани никакви въпроси. Така разбрах, че на следващата година, когато френските войски пробиват отбраната на херцога и установяват контрол над града, Леонардо бяга от Милано. Намира убежище в Мантуа, а после във Венеция и накрая в Рим, където работи за Цезар Борджия, сина на папа Александър VI. За Борджия бил архитект и главен инженер и не използвал другите си дарби. Но и на тази длъжност се задържал малко, макар и достатъчно, за да се срещне най-сетне с Анио де Витербо, уредника на Палацо Сакро.

Анио се развълнувал много от тази среща. Неговият секретар, Джулелмо Понте, информирал надлежно Витания за срещата им, състояла се през пролетта на 1502 година. Говорили за висшата роля на изкуството, за приложенията му в съхраняването на паметта и за мощното му влияние върху народното съзнание. Но според Джулелмо две фрази на тосканеца го впечатлили особено.

— Всичко, което съм узнал за истинското послание на Исус, е нищо в сравнение с онова, което остава да бъде открито — отговорил той много тържествено на един от въпросите на невестулката. — И предричам, че както аз черпех за своето изкуство от египетските извори и както стигнах до геометричните тайни, преведени от Фичино и Пачоли, така и Църквата ще черпи още много от евангелията, заровени край бреговете на Нил.

Джовани Анио де Витербо умря пет години по-късно, навярно отровен от Цезар Борджия.

След месец, опасявайки се, че онези, които се бояха от завръщането на Църквата на Йоан, скоро ще почнат да ме преследват, напуснах Витания и тръгнах да търся евангелията.

Знам, че са наблизо, но все още не съм ги открил. Заклевам се, че ще ги търся до края на дните си.

През 1945 година край египетското село Наг Хамади в Горен Нил са намерени тринайсет подвързани с кожа евангелия. Написани са на коптски и съдържат неизвестни за Запада завети на Исус. Тяхното

откриване, с много по-голямо значение от това на прочутите Свитъци от Мъртво море в Кумран, доказва съществуването на силно течение в ранното християнство, чиито последователи са очаквали идването на една Църква, основана на духовните ценности и на прякото общение с Бога. Днес те са известни като Гностически евангелия и със сигурност се знае, че в края на Късното средновековие техни преписи са стигнали до Европа и са оказали влияние върху някои интелектуални кръгове.

Пещерата Ябал ал Тариф, в която отец Леире умира през август 1526 година, е само на трийсет метра от мястото, където са открити тези книги.

Издание:

Издателска къща „Хермес“ — Пловдив, 2006 г.

Художествено оформление на корицата: Георги Атанасов Станков, 2006 г.

c/o Antonia Kerrigan Literary Agency — Barcelona

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.